

Politicorvm Libri Decem

Contzen, Adam

Colonia, [1621]

Politicorvm Liber septimus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95437](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95437)

Monarcha-
rum Electo-
res securi
sint.

§. 2. Cum eligitur Monarcha, securitati, libertatiq; electorum vnicè prospiciendum est. Accurate ea de prospectum est in Imperio Romano, nam omnibus ad electionem profecturis, non modo patere omnia territoria iubet Aurea Bulla Car. Quarti; sed omnes obligat, vt nemo impediat, conductumq; illis præstari iubet. Statuimus insuper & mandamus vniuersis alijs Principibus, Feuda à Sacro Imperio Romano tenentibus, quocumq; nomine cessantur, nec non Comitibus, Baronibus, Militibus, Clientibus, Nobilibus, & Ignobilibus, Cuius, & communitatibus, castrorum, ciuitatum, & locorum Sacri Imperii vniuersis, vt eodem tempore, dum videlicet Regis Romanorum, in Imperatorem promouendi, Electio celebranda occurrerit, vnumquemq; Principem Electorem, ab ipsis vel eorum aliquo, conductum huiusmodi postulantem, vel eiusdem nuntios, quos ad electionem ipsam direxerit (vt præfertur) per territoria sua, & alijs quanto potuit remotius, absq; dolo, modo precedenti conductant. Si qui vero huc nostra constitutioni contraire presumpserint, subscriptas ipso facto penas incurrant. Omnes quidem Principes, & Comites, Barones, Nobiles, milites, clientes, ac vniuersi contrarium facientes, reatum periurii, & priuationem omnium Feudorum, quæ à S. Rom. Imp. & à quibuscumq; alijs obtinent, & etiam omnium possessionum suarum, à quocumq; habitari subeant. Omnes quoq; ciues, & communitates, contra præmissa facere præsumentes, similiter sint periuri, & nihilominus vniuersis suis iuribus, libertatibus, privilegijs, & gratijs à sacro obtinenti imperio, sint omnino priuati, & cum personis, ac bonis suis omnib. Bannum, proscriptio nemq; imperiale incidant, atq; eosdem ipso facto ex nunc, prout ex tunc, iure priuamus, deinceps cuiuslibet hominum auctoritate propria, & sine iudicio, seu inuocatione magistratus cuiuslibet impune licebit inuadere, nullamq; penam propter hoc inuadens ipsos debet ab Imperio seu quouis alio formidare, præsertim, cum contra Rempublicam & Sacri Imperii statum & dignitatem, ac etiam, contra honorem proprium & salutem, tanta rei temerarii neglectores, tanquam rebelles, inobedientes, & periuri infideliter etiam peruersè agere conuincantur.

Decernentes insuper & mandantes, vt omnium ciuitatum ciues & communitates, iam dictis Principibus, Electoribus, & eorum cuiuslibet hoc poscenti, eorumq; nuntijs, victualia in communi precio atq; cursu, pro suis, seu nuntiorum predictorum, hominumq; suorum necessitatibus dum ad predictam ciuitatem, causa celebranda Electionis predicta accesserint, & etiam dum discesserint ab eadem, vendere, seu vendi facere teneantur, nullam in præmissis fraudem quomodolibet adhibendo. Alioqui contrarium facientes, penas volumus illas ipso facto incurrere, quas in precedentibus contra ciues, & communitates diximus promulgandas.

Qui quis insuper ex Principibus, Comitibus, Baronibus, militibus, clientibus, Nobilibus, seu Ignobilibus, ciuib. seu communitatibus ciuitatum, Principi Electori ad Electionem de Rege Romanorum celebrandam eunti, vel ab ipsa denno redeunti, hostiles castodias tendere, seu insidias parare presumpserit, aut ipsos, vel eorum aliquem, in sua, vel suorum personis, aut rebus, inuadere, vel turbare, seu ipsorum, vel alicuius eorum nuntios ante dictos, sue conductum petierint, sue etiam non duxerint exigendum, hunc vna cum vniuersis malitijs suis complicitibus, ipso facto supra dictas penas decreuimus incurrisse. Ita videlicet, quod quæuis persona penam incidat, siue penam, quas iuxta præmissa, pro qualitate personarum, duximus infligendas.

Si vero aliquis Princeps Elector, cum aliquo suo Coelectore inimicitias gereret, & inter eos quæcumq; contentio, controuersia, seu dissensio verteretur, his nequaquam obstantibus alter alterum, vel alterius nuntios, ad Electionem huiusmodi destinandos, præuiso modo conducere sit astrictus, sub pena periurii, ac perditionis, ea vice duntaxat, siue vocis in Electione, vt superius est expressum.

Cd de Reipubl. summa agitur,

Si qui vero alij Principes, Comites, Barones, Milites Clientes, Nobiles, & Ignobiles, ciues, vel communitas ciuitatum, cum aliquo Principe Electore, vel pluribus ex eisdem, aduersam

gerent voluntatem, seu quæuis discordia inter ipsos ad inimicitiam, vel guerra, siue dissensio verteretur, nihilominus omni contradictione & dolo cessantibus, Principi, Electori, vel Principibus, seu eius, vel ipsorum nuntijs, ad electionem huiusmodi destinandis, & redeuntibus ab eadem, talem debeant præstare conductum, prout singuli penam iam dictas per nos, videlicet in se latas, voluerint custare: quas eos, qui secus fecerint, incurrisse decreuimus eo ipso.

Atque hoc est in electione Summi Imperatoris caput, vt vera libertate ex multis eligere Principibus possint, qui omnibus præsit. Neque enim censenda electio est, vbi metus suffragia inuitis extortit.

§. 3. Nec minus in ipsa, electioni designata ciuitate securitatem præstat Imperator. Iniuungimus autem ciuib. Francofurtensibus, & mandamus, vt ipsis vniuersos Principes Electores in genere, & quemlibet eorum, ab inuasioue alterius, si quid inter eos aduersitatis emergeret, & etiam ab omni homine, cum omnibus eorum hominibus, quos ipsi, & eorum quilibet in præfata ducentorum equorum suorum numero, ad præfatam duxerint ciuitatem, in virtute iuramenti, quod super hoc ipsos ad præfata præstare statumus, fidei studio, & solerti diligentia protegant ac defendant, alioquin periurii reatum incurrant, & nihilominus omnia sua iura, libertates, privilegia, gratias & indulta, quæ à sacro obtinere noscuntur Imperio, omnino amittant. Bannum quoq; Imperiale, cum personis, & bonis suis omnibus incidant eo ipso: Et liceat ex tunc omnium hominum auctoritate propria, & sine iudicio ciues eosdem, quos eo casu ex prout ex tunc, omni iure priuamus, tanquam proditores, infideles, & rebelles Imperii, impune inuadere, ita quod inuadentes huiusmodi, penam quamcumque, à sacro Imperio, vel quouis alio, nequaquam debeant formidare. Ciues insuper ante dicti Francofurti, per omne tempus illud, quod super electione sepe dicta tractari & agi contigerit, neminem in præfatam ciuitatem, cuiuscumq; dignitatis, conditionis, vel status existit, intromittant, vel intrare, quouis modo permittant, Principibus electoribus, vel eorum nuntijs, vel Procuratoribus antedictis, duntaxat exceptis, quorum quilibet cum ducentis equis debebit, vt predictum, intromitti. Si vero post ipsorum Principum Electorum introitum, seu in ipsorum præsentia, in præfata ciuitate aliquem, reperi contigerit, illius exitum ciues ipsi debebunt, absque mora & cum effectu, protinus ordinare, sub omnibus penis, contra ipsos superius promulgatis, & etiam in virtute iuramenti, quod ciues ipsi Francofurtenses super eo, virtute præsentis Constitutionis præstare debebunt ad sancta, vt in precedentibus est expressum.

Eadem cautio Cardinalibus ad Comitiam Pontificis eligendi proficentibus, & Romæ in conclauis conclusis fere adhibetur.

§. 4. Finis est, vt positis affectibus, non sibi, sed Reipubl. vtilem virum eligant; ita electores in imperio jurare consueuerunt, vt est in Bulla Aurea tit. 2. Peracta quoq; Missa huiusmodi, omnes illi Electores Ecclesiastici, coram Euangelio Beati Ioannis (in principio erat verbum) quod illic ante ipsos poni debebit, manus suas pectori cum reuerentia supponant. Seculares vero Principes Electores dictum Euangelium corporaliter manibus suis tangant, quoniam cum tota sua familia tunc ibi debebunt inermes assistere. Et Archiepiscopus Moguntinensis formam Nuntii vna cum eo iuramentum præstabit, vulgariter in hunc modum.

Ego N. Archiepiscopus Moguntinensis, Sacri Imperii per Germaniam Archicancellarius, & Princeps Elector, iuro ad sancta Dei Evangelia, hic præsentialiter coram me posita, qd ego per fidem, qua Deo, & Sacro Romano Imperio sum astrictus, secundum omnem discretionem & intellectum meum, cum Dei adiutorio, eligere volo temporale caput populo Christiano, id est, Regno Romanorum, in Casarem promouendum, qui ad hoc existat idoneus, in quantum discretio & sensus mei me dirigunt, & secundum fidem predictam: vocem meam, & votum, siue Electionem præfatam, dabo absq; omni pacto, stipendio, pretio, seu promisso, vel quocumque modo

simulatae
priuate se
ponenda
sunt.

alia valeant appellari, sic me Deus adiuvet, & omnes San-
cti.

Occasio se-
pe omnes
ritus tollit.

§. 5. Non tamen semper velin Imperio Romano, vel alijs regnis Carimoniarum illa Pompa feruata est; interdum ambitio, interdum pericula subito omnia raptimque peragere compulerunt. Saulem follenniter Samuel designauit; Dauidem clam vnxit, & Saule mortuo ille partem regni tenuit, Roboamum Iudas, Ieroboamum Israel transmissis ritibus Reges dixerunt. Iehu subito elatus est in Regem, Claudium milites protraxerunt pauitantem.

Tiberius continuo potestatem usurpauit, nomen fide recusauit. Milites ipsi innumeros creauit, postquam Senatus auctoritas collapsa est. A Claudio initium fuit, inde tot monstra hominum orbem infestauerunt.

Verum hoc in Republica agendum, ne in humiliorum suffragijs sit tantæ potestatis statuendæ arbitrium, nec vilo modo in manu militari, nam reuera eum quærunt, sub quo sit plurimum licentiæ, minimum iustitiæ.

Hinc diu etiam seruatum, vtrelecti absque Senatus auctoritate non plene regarent. Imò Regum etiam tempore id vitatum; nam L. Tarquinio Prisci filio genus Regium non conciliabit imperium, sed a muli dolus euerit. Verum crescentibus vitij non supererat Senatui, nisi defectos adorandi, adulandique feruile obsequium.

Quo tamen quisque melior erat Imperator, eo pluris Senatus auctoritatem faciebat, ut Vespasianus, Titus, Trajanus, Tacitus, Pertinax, alij. Hinc factum ut Imperatores lecti à Senatu militibus crebro inuississent.

Unicū in-
ter electo-
res honestū
certamen.

Rarum exemplum est in Tacito, de quo Vopiscus. Exercitus qui creare Imperatorem raptim solebat, ad Senatum literas misit, petens, ut ex ordine suo Principem legeret. Verum Senatus sciens à se lectos Principes militibus non placere, rem ad milites detulit. Dumq[ue] id sapius fit, sextus peractus est mensis.

Denique omnis Senatus acclamavit, Tacite Auguste,
Dii te seruent, te diligimus, te Principem facimus. Verum hoc non modo rarum, sed vnicum omnino fuit.

Nunc ad optimates, septem electores ea potestas translata est, & certamina vetera confederunt.

Scutis in
altum tol-
luntur.

§. 6. Milites scuto aut lectica Imperatores eleuabant, ita Mauritiij tempore factum, vt refert Dracon. libro decimo septimo de Germano. sic Phocam milites *πρὸς τὸ σκῆτρον*, *ἢ τὴν λεκτικὴν* τε eis *ὑψίστην ἐξέκαρτες ἐκφύμεν αὐτοῖσιν τὴν ἀνὰ ὀφθαλμοῦσιν*. Principem fecerunt, super scutum extolles, faustis acclamationibus profecti renunciarunt. Iehu quia in Concilio electus est à Deo, Principum pallijs sublatu est.

§. 7. Romani Imperatores in Palatium deducebantur, Capitol. in Pertinace. Sed jam electi, *Mirācta in mulam Regiam; et solium collocabantur* 3. Regum cap. 1. 34. Milites pro folio suggestum plerumque & celsipite faciebant. Suetonius in Vitellio. Sed imponi scuto vitatum fuit: Etiam imitati sunt Caninefates Tacitus libr. 4. Claudianus teltis:

Sed cum mox SOLITA mileste voce leuasset, &c.

Hoc ramen factum non est, cum in vrbe Ro-
mana, aut Constantinopolitana eligerentur, ve-
rum Romæ mox Senatui & exercitui gratiæ age-
bantur; Constantinopolitani in circum, vt popu-
lum salutarent, & faustas comprecationes audirent,
deferabantur.

Nunc verò deductio, siue solennis curia instituitur ex lege Caroli Quarti titulo 24. *Die qua solennis Curia Imperialis, vel Regia fuerit celebranda, veniant circa horam primam Principes Electores, Ecclesiastici, & Seculares, ad domum habitationis Imperialis, siue Regalis, & ibi Imperator, vel Rex ipse omnibus insignis Imperialibus induatur, & ascensis sequis omnes vadant cum Imperatore, vel Rege ad locum Sessonis aparte, ibique quilibet eorum in ordine & modo, supra in lege de ordine praesessionis ipsorum Principum Electorum, plenius definitio.*

Portabit enim Archicancellarius, in cuius Archicancel-
lariatu haec fuerint, super Baculo argenteo omnia Sigil-
la, & Tiparia Imperialia, siue Regalia. Seculares ve-
ro Principes Electores, septem, pomum & enseni, secun-
dum quod superius exprimitur, deportabunt.

Porrabantur quoque immediate ante Archiepiscopum Treverensem, suo loco transeuntem, primo Aqugranensis, secundo Mediolanensis Corona, & hoc ante Imperatorem duntaxat, quia iam Imperialibus insulis eis decoratus, quas gestabant aliqui Principes inferiores, ad hoc per Imperatorem, iuxta placitum deputandi. Imperatrix etiam, vel Regina Romanorum suis augustatibus armis insignis, post Regem vel Imperatorem Romanorum, ac etiam post Regem Bohemia, qui Imperatorem immediate subsequitur, competentis spatii intervallo suis associata Proceribus, suae comitatus Virginibus ad locum Sessionis procedat.

Quin & mensa rationem idem persecutus est, tit. vigesimo quinto. *Statuimus, ut quandocunque Imperator, vel Rex Romanorum, solennes Curias suas celebraverit, in quibus Principes Electores sua deseruire seu exercere debent officia, subscriptis in his erdò serventur.*

Primo enim, Imperatore, vel Rege ipso in sede Regia, siue Solio Imperiali sedente, Dux Saxoniae officium suum agit hoc modo: Ponetur enim ante adificium Sessionis Imperialis, vel Regiae, acervus aenae tanta altitudinis quod pertingat vsque adpectus, vel antelame equi, super quo sedebit ipse Dux, & habebit in manu baculum argenteum, & mensuram argenteam, qua simul faciant in pondere duodecim marchas argenti, & sedens super equo, primo mensuram eandem de aena plenam accipiet, & famulo primum venienti ministrabit eandem. Quo facto, figendo baculum in aenam recedet, & Vicemarschallus eius, puta de Pappenheim, accedens, vel eo absente, Marschallus Curiae aenam ipsam distribuet.

Ingresso vero Imperatore vel Rege ad mensam, Principes Electores Ecclesiastici, videlicet Archiepiscopi, stantes antemensam cum cæteris Prælati, benedicunt eidem secundum ordinem, qui circa hac eis in superioribus est præscriptus. Er benedictione completa, iidem Archiepiscopi omnes si adsint, alioquin duo, vel vnus, Sigilla, & Tiparia, Imperialia, siue Regalia à Cancellario Curia recipient, eoque in cuius Archicancellariatu Curiam ipsam celebrari continget, in medio procedente, & aliis duobus ex alterutro latere subiunctis.

Sigilla & Tiparia ipsa, omnes quidem baculum, in quo suspensa fuerint, manibus contingentes, eo portabunt & ante Imperatorem, vel Regem reuerenter ponent in mensa. Imperator vero, siue Rex, eadem ipsis statim restituet, & in curia Archicancellariatu hoc fuerit, vt preferat. is maior sigillum collo appensum, vsque ad finem mensae, gestabit, & deinceps, donec ad hospitium suum perueniat, ab Imperiali, siue Regali Curia equitando. Baculus vero, de quo praemittitur, esse debet argenteus, duodecim marchas argenti habens in pondere, cuius tamen argenti, quam pretii partem teneat, vnusquisq; Archiepiscoporum ipsorum persoluet: & Baculus ipse protinus rna cum Sigillis & Tipariis debet Cancellario Imperiali Curiae assignari in vsus suos beneplacito conuertendo. Postquam autem is, quem ordo tetigerit, portando sigillum maius, ab Imperiali Curia ad hospitium suum redierit, vt preferat, statim sigillum ipsum, per alium

quem de familiaribus, predicto suis Imperiali Curia Cancellario remittet super equo, quem iuxta propria dignitatis decentiam, & amorem, quem ad Cancellarium Curia gesserit, ipse Cancellario tenebitur elargiri.

Deinde Marchio Brandenburgensis Archicamerarius, accedat super equo, habens argenteas pelues cum aqua in manibus, ponderis duodecim marcharum argenti, & pulchrum mantergium, & descendens ab equo, dabit aquam Imperatori vel Regi Romanorum manibus abluendis.

Comes Palatinus Rheni intrabit similiter super equo, habens in manibus quatuor scutellas argenteas cibis impletas, quarum qualibet tres marchas habeat in statera, & descendens ab equo portabit, & ponet ante Imperatorem vel Regem in mensa.

Posthac Rex Bohemia Archipincerna veniat similiter super equo, portans in manibus Cuppam vel scyphum argenteum, ponderis duodecim marcharum cooperum, vino & aqua permixtum impletum, & descendens de equo, scyphum ipsum Imperatori vel Regi Romanorum porrigit ad bibendum.

Sicut autem haecenus observatum fuisse comperimus, ita statuimus, ut peractis per Principes Electores saeculares predictis ipsorum officiis, ille de Falkenstein, Subcamerarius, equum, & pelues Marchionis Brandenburgensis pro se recipiat.

Magister Coquina de Nordenberg: equum & scutellas Comitum Palatini: Vicepincerna de Lymburg: equum, & scyphum Regis Bohemia: Vicemarschallus de Papenheim, equum, baculum & mensuram predictam Ducis Saxonie, si tamen ipsi in tali Imperiali seu Regali Curia praesentes existant, & eorum quilibet in officio suo ministret: Si vero ipsi, vel eorum aliqui a praefata Curia se duxerint absentes, ex tunc Imperiali, vel Regali Curia quotidiani ministri, vice absentium, puta, quilibet in loco eius absentis, cui in vocabulo, seu officio communicat, sicut gerit officium, sic tollat in praemissis & fructum.

Imperialis in super mensa, vel Regia sic debet aptari, ut ultra alias aule tabulas, siue mensas in altitudine sex pedum sit altius eleuata, in qua praeter Imperatorem Romanorum duntaxat, vel Regem, die sollemnis Curia nemo penitus collocetur.

Sedes vero & mensa Imperatricis, siue Regine parabitur a latere in aula, id quod ipsa mensa tribus pedibus Imperiali, siue Regali mensa sit basior, & totidem pedibus eminentior supra sedes Principum Electorum, qui Principes suas inter se una eademque altitudine sedes habebunt & mensas.

Infra sessionem Imperialem, mensa pro septem Principibus Electoribus Ecclesiasticis, vel Secularibus praeparentur, tres videlicet a dextris, & tres aliae a sinistris, & septima directe versus faciem Imperatoris, vel Regis, sicut superius in Capitulo de Sessionibus & Ordine Principum Electorum, per nos est clarius definitum.

Ita etiam quod nullus alius, cuiuscunque dignitatis, vel status existat, sedeat inter ipsos, vel ad mensas eorum.

Non liceat autem alicui predictorum secularium Principum Electorum, peracto officii sui debito se locare ad mensam, sibi paratam, donec alicui suorum Comprincipum Electorum eius officium restat agendum; Sed cum aliquis eorum, vel aliqui ministerium suum expleverint, ad praeparatas sibi mensas transcant, & iuxta illas stando expectent, donec ceteri ministeria, sua expleverint supra dicta, & tunc deum omnes, & singuli pariter ad mensas suas sibi positas, se locabunt.

os (* *) so

CAP V T III.

Monarcharum vnctio, & coronatio recte vsurpatur.

§. 1. Indignatur Petrus Pseudomartyr in cap. decimo nono libr. 3. Reg. Reges Christianos inungi. Sed cum iam loquamur de huiusmodi vnctionibus, quibus peculiariter verbum Dei adiectum fuit, non satis mirari possum, cur ad Reges & Imperatores Christianorum traducta fuerint. Scio nonnullos dicere illam rem esse Politicam, & ideo posse retineri: Sed qui hoc respondent falluntur & fallunt. Nam habetur pro religiosa ceremonia, & ideo in templo fit, nec per alios quam per Episcopos & Cardinales in templo exercetur. Probatum quidem mihi, ut & Reges & Imperatores publice inaugurarentur suffragiis & acclamationibus populi, & maxime piis precibus interpositis, vnctionem vero non ducio esse reuocandam a caeremoniis Iudaicis. Multoque minus eam laudo, qua sacrifici & Episcopi vnguntur.

Verum ne suis quidem persuasit negligendam vnctionem; Reges enim Britanniae, alijque ne non sint vncti, seu Christi Domini, cum regnis suis inaugurantur, oleo vnguntur.

Martyris vmbatici error est ex eo, quod Caerimoniam Iudaicam arbitretur vnctionem Regum, ideoque non reuocandam; ne scilicet Iudaei videamur. Ab hoc cum errore vindicare Scriptura consideratio potuit. Nam Judic. 9.

הלוי הלוך חלחזים Haloch halechu haghazim
למשח עליהם מלך Lemischach ghaleché melech.

Eundo iuerunt ligna ad vngendum super se Regem. Ex modo communi regum consecrandorum loquitur Ioatham filius Gedeonis, cur enim dicit למשח ad vngendum, si nemo Regum vngebatur? Curta
אשר לא יעש; non τὴν ποιήσας, κατὰ τὴν συνήθειαν;

Iudicum igitur temporibus, cum nondum esset Rex in Israël, aliarum gentium Reges inungebantur. Imo ipsa oliua versiculo nono respondet. Nunquid possum deferere pinguedinem meam, אשר בייבכרו * qua & dii vtuntur, & homines, * אשר seu vt ἡν ἐν ἐμοὶ ἐδόξαζεν ὁ θεός, καὶ οἱ ἀνθρώποι; bi jechabed uel Elohim. quam in me honorificauit Deus & homines, alij qui in me honorificant Deos & homines. Quod Iunius & Tremellius interpretantur, quia oleum ad sacrificia, vngendos Reges, Sacerdotes, Prophetas adhibetur? Quamquam non recte verterunt illi versum octauum interpretati sunt enim, iuerunt ut crearent super se Regem; qua interpretatione pulcherrimi ritus antiquitatem obscurantur.

Non igitur Iudaicus est ritus, sed Orientalium Regum, quamquam barbarae quaedam gentes, ut Persae & Medialij Caerimonij vsque videantur. Nam Reges Persarum vestem Cyri inducunt, Palathen fici edebant, terebenthum gustabant, & poculum oxygalactis bibebant. Plutarch. in Artaxerxe. Cyrus tamen Christus Domini dicitur, itaque cum peculiariter vnctum arbitror, idque consilio Danielis, & Israëlitum.

Secundo queritur citra verbum Dei Christianos Reges inungi. Quod si antmaduertat consuetudinem gentium fuisse, quam Hebraei imitati sunt, non magis nostros Reges, quam Orientales accusabit. Nam Hebraei ut a gentibus diademata, solia, sceptrum, aliaque insignia, ita quoque vngendi ritum mutuati sunt, & ab vtriusque Christiani Reges. Nemo sanus

Harefts in-
genium o-
mnia car-
pere.

Antiquus
vngendi-
ritus.

Cyrus vn-
ctus praeter
consuetudi-
nem Persa-
rum.

sanus iudicare potest, nullas caerimonias ritusque in Rempublicam admittendos, nisi speciale sit preceptum à Deo sacris literis expressum. Deinde vnctionis significatio non modo Hebræorum & orientalium gentium regibus, sed nostris quoque conuenit; qui & ipsi Christi Domini sunt, & nominantur. Doctissime hac de re scripsit præceptor meus Nicolaus Serarius in c. 10. lib. 1. Regum. De vnctione notat primo, An apud alios populos & ante hoc tempus vlla Regum vnctio fuerit, non constare: nisi quod Iudic. 9. v. 8. allusio fieri videatur ad vnctionem, quæ illis temporibus vsitata iam erat, non tamen apud Iudeos, cum Regem nunquam adhuc habuissent, sed apud alias gentes, vti 3. Reg. 19. D. Hieronym. l. 1. a. 45. quomodo apud nos diadema & purpura solis imperatoribus datur, sic apud Hebræos regnaturi perfundebantur vnguento, Vnde & Saul Christus dicitur, & Cyrus, l. 1. a. 45.

Secundo fiebat vnctio primo, oleo, quod cum duplex esset, sacrum seu vnguentum, & commune, & illo solo Pontifices ac sacerdotes vngerentur, Exod. 29. vtroque tamen Reges vngi poterant: sacro quidem 3. Reg. 1. communi 3. Reg. 19. Quidam, vt Vatablus, putant sacro Saulem vinctum fuisse, quod et abernaculo ad se afferri curasset Samuel, vel ipsemet vt Pontifex & Propheta iam sacrasset. Hebræi tamen apud eundem docent, solos vnctionis oleo Reges ex Iuda, & domo David vinctos fuisse, Saullem communi quod reprobandus esset, idque magis probat Abulenſis questione prima. Continetur istud vasculo, quod lenticulam hic & libro quarto, capite nono. vertit interpres, non à liniendo, vt vult Abulenſis, sed à lenticulari figura, de qua libro trigesimo septimo, capite duodecimo Plinius. Et patet ex nomine græco hic, quod hebræo simillimum. Vocatur interdum cornu, vt infra capite decimo sexto. Icyrus libro tertio, capite decimo septimo. Fundebatur vnguentum istud super Regis caput, sicuti & Pontificis, cum eo minores tantum sacerdotes aspergerentur. Exod. vigesimo nono. Et vngebatur interdum quidem à Prophetis, quando Rex eiusmodi occultis & incognitis adhuc erat. Ordinarie tamen à Pontifice 3. Regum 1. 2. Paralipom. 23. Interdum etiam ab inferioribus sacerdotibus fieri potuisse videtur, si Pontifex morte aut morbo absisset, cum & hic ab inferioribus aliis vngi solitus esset. Per suos ministros dicebatur Deus vngere, vt hic versu primo. vel populus, vt 2. Regum 2. Cæremonia vero nulla quidem à lege diuina præscripta fuerant, sed humanis quibusdam legibus & consuetudinibus hæseruabantur. Prima, futurus Rex in sede collocabatur, secunda, diademate ornabatur. 2. Paralipom. 23. 4. Regum 11. tertia, vngebatur, quarta, et dabatur in manus liber legis, id est, Deuteron. quinta, iurabat in ipsius obseruationem. sexta, sacrificia fiebant omnis generis 3. Regum 1. & hic infra capite vndecimo. quemadmodum apud Herodianum libro secundo. septima, edebantur varia lætitia & approbationis signa, 3. Regum 1. hic versu vigesimo quinto, vigesimo septimo. De vnctionis Regum antiquitate dixi capite nono Iud. questione decima. Periarum vero Reges induebant Cyri vestem, & sic palatium cum edissent, terebinti humetiam gustabant, & opoplatitis poculum ebibeant, teste Plutarch. in Artaxerxe.

Cur vero sic vngerentur Reges causa duplex fuit, Prima vt quemadmodum Pontificis inter sacros ministros summa erat excellētia & dignitas sic & summa regis inter politicos principes, significaretur, vt ait Abulenſis questione 1. Secunda, vt significaretur, ipsi à Deo gratiam & robur dari, ad religionis & Ecclesiæ, populi & hereditatis Dei defensionem, vt explicat Augustinus Triumphus de potestate Ecclesiastica, questione 38. articulo 2. Chrysostomus homil. 4. Act. Elifaus per exuuium ovillum accepit gratiam: rursum alius per oleum, vt David: Moyses vero per ignem rubi vocatur. idem orat. 5. contra Iudeos, quoties (ait) esset aliquis inungendus deuolabat spiritus gratia, & infusibatur in vnguentum. & homil. 4. Philip. misericordia xpi tunc oia ab eo tunc oia ab eo est: ideoque vnguebantur sacerdotes, Reges & Propheta. D. Augustinus (vt citatur à P. Grefſero Ant. p. 525.) dicit Saullem, licet sceleratum, habuisse sanctitatem sacramenti & vnctionis; sed non

innocentia. Tertia etiam esse causa quærit, vt verum mundi totius Regem significarent: Messiam scilicet sive Christum, de cuius regno vide D. Thom. Bellarmin. Soarez, &c. Lapis ille quem (ait Augustinus. cap. 6. lib. 2. Trin.) Iacob posuit ad caput, Genes. 28. etiam vnctionem ad significandum Dominum, qui petra dicitur assumptus, quanto magis isti Reges? Et si vnctione suam cum sacerdotes significabant, quid ni & Reges? Nam ipse & sacerdos, & rex, & propheta. Hac vnctione fiebat etiam, vt reges essent sacrosancti & Christi vocarentur seu Messia, infra capite 24. 26. libro 2. capite primo. 1. Paralip. 16. Psal. 104.

Nota tertio. Hinc etiam vnctionis ritus in Christianis Imperatoribus & regibus iam olim vsitari cepit, vt patet ex cap. Venerabilem extra. de electione, cap. cum venisset, extra de sacra vnctione. Ex Augusti. Triumphi lib. c. Amonio libro 1. cap. 15. libro 5. cap. 49. Hincmaro, Forcatulo libro sexto, de imperio Gallorum. Et duplici quasi miraculo istius vnctionis ritum approbavit Deus, Primo celesti donatione & conseruatione ampullæ, quæ Rhemis asseruatur, vti se diligentissime ipsam contemplatum fuisse scribit in Emergumenco suo Fauius senator Parisiensis & Preses. Secundo, potestate, quam vncti in Gallia reges habent in fruma curanda, vt idem ibidem scribit, & Granatensis libro secundo, catech. capite vigesimo septimo. & ex hereticis fatetur Gaspar Peucerus, de incantationibus, fol. 156. Et affirmant, qui presentes adfuerunt, & viderunt, anno 1607, consule & Polyd. Virg. hist. Angl. libro octauo. in Eduardo rege. Blesens. epistola 150. vbi Scrophulas vocat: quia ei morbo scrophæ obnoxia. Plin. lib. 11. cap. 17. Cels. l. 5. c. 38.

De Imperatoribus videatur Bellarmin. lib. 1. de translatione imperij cap. 4. lib. 2. cap. 2. Thomas Bozius lib. 17. signo 76. Olim Imperatores, (inquit Krantz libro 1. Metropolis) non passi sunt viuere Pontifices, nunc non habetur Imperator, nisi quem Romanus Pontifex confirmari, consecrari. Domini est terra, transfert regna, dignissimeque ad suum in terris vicarium hoc sacrum mysterium delegauit. Videatur & Castaldus tract. de Imperatore questione 21. & seq. Irenicus libro 3. Germ. cap. 30. De coronatione Caroli Magni vide Constant. Manaf. de Ludouico Baro. tomo 9. ex Thegano. Multa quæ hic spectant sunt apud eundem Baron. tomo 8. addatur Onuphrius de comitiis Imperatorum veterum, & insignibus. Constantinopoli (ait) vel sub Iustiano, vel post eius obitum, electioni Imperatoris additum; vt cum primum Imperator renuntiatus esset, à Patriarcha Constant. in magna Byzantijs Basilica oleo vnctus, diademate aureo redimeretur, quem ritum coronationem appellauit, exemplo ab antiquis Hebræorum regibus petito, & iterum de vnctione fol. 395. 396. & seq. vide Steuanum c. 7. f. 36. b.

Nulla igitur causa est, cur ritum veterem probatumque rejiciamus, aut suspectum faciamus.

§. 2. Non est inquam causa cur symbolum nostris regibus inuideamus, cum rem vltra demus; Ipse martyr symbolum esse concedit. Vnctio regum symbolum erat externum, quo notabatur spiritalis facultas, quæ à Deo, pro suo favore, ac benignitate, nouo regi conferebatur. Erat symbolum potestatis, & gratiæ, quæ potestatem exercebat, & quod præcipue in rege quærebatur, victoriæ ac pacis. ita lib. 2. Reg. capite primo, versu vigesimo primo. Quia ibi abiectus est clypeus fortium, clypeus Saul, quasi non esset vnctus oleo. Quasi dicat vinci, & occidi non debuisset, cum esset vnctus oleo. Vnctio itaque symbolum erat, reges tanquam Deo consecratos, loco Dei iudicantes esse sacrosanctos, atque inuolabiles. Hinc David occidi Amalecitam præcepit, 2. Regum 1. 14. Quare nunc timuisti mittere manum tuam, vt occideres CHRISTVM DOMINI. & versu decimo sexto. Sanguis tuus super caput tuum: os enim tuum locutum est aduersum te, dicens: Ego interfeci CHRISTVM DOMINI. Hac

Vnctio
symbolum
victoriæ.

Et sancti-
tatis.

Hac de causa veretur David inimicum Regem occidere, quia Christus Domini est, 1. Regum 24. 7. & 11. & 26. 9. Quis enim mittet manum suam in Christum Domini, & innocens erit? & 23. Quin David etiam doluit, vel minimum aduersi Christo Domini se intulisse. 1. Regum 24. 5. Surrexit ergo David, & praecepit oram chlamydis Saul filenter. Post haec percussit cor suum David eo quod abscessisset oram chlamydis Saul. Dixitque ad viros suos: propitius sit mihi Dominus, ne faciam hanc rem Domino meo, Christo Domini, ut mittam manum meam in eum, quia Christus Domini est.

Christus
Domini
sacro san-
ctus.

Hinc orta est consuetudo, ut oleam supplices praerent, Ramo enim frondentis oliuae, vittas & verba precantum iungebant, ut ostenderent, pacem petere, iniuriabiles esse, raroque fuere gentes tam barbarae, quae legatos pacis violarent. Quod si ignoscere supplicibus nollent, eos tamen qui oleas praeferebant, nequaquam occidebant, sed infecta re in urbem remittebant, eandem cum ciuibus fortunam experturos.

Olea ra-
mus.

Quocirca nunc vel maxime vngendi sunt Reges, postquam tot insidiatores Regum nouae haerese pepererunt.

Vnctio Im-
peratorum,
& Regum
Christianorum.

§. 3. Vetus etiam fuit inungendi usus in Christiana Republica, Clodoueus in Gallia inunctus est, atque inde regnorum Christianorum praerogatiua habet Rex Franciae. Carolus Magnus a Leone inunctus est, ut scribit Diacon. libro vigesimo quarto. Et quidem a capite usque ad pedes. Describit & Manasses:

ἐνθεν, ἀμειβομένη τὸν κάρυλλον ὁ λέων ἀναγορεύει κρατορὰ τῆς παλαιότερας πόλεως, καὶ σέφεται ἐπὶ τῇ, οἷς οἱ ρωμαίων νόμοι, ἐμὲν εἰλὰς χειρομένον, καὶ νόμοις ἰσχυροῦν, ἐκ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν ἐλαίῳ τέτον χεῖρ, σὺν οἷα ἰσὶ λογιμοῖς, ἡ ποίαις ὀπλοῖς, ἐπὶ ὁ πρῶτον συνδεσμός τῶν πόλεων ἐρράγη.

Inde vicem referens Leo Carolo veteris Roma Imperatorem renunciat. Et ex legibus Romanis diadema circumdat. Quin etiam usus legibus Iudeorum a capite usque ad pedes oleo inungit, ob quas causas, aut cogitationes nescio, sic primo vinculum urbis est ruptum, Constantinopolis scilicet & Roma.

Ab Episcopis vero inungi solent, sicut prisci Reges a Sacerdotibus aut Prophetis. Gregoras libro secundo Iustinianum statuisse, ut urbs ea suis legibus viveret, ita tamen ne Reges Romanorum vngeret, hoc enim per leges alijs tributum est.

Theodorus Angelus Imperatoris sibi nomen assumpsit, & addit: χρίστω βασιλικῶς ὡς τῇ τῇ νικαίᾳ τῶν τῶ βασιλείας Ἰπποκρίτων διδύμων. Et vngitur Regio more, ab eo, qui tunc Bulgaria Episcopatum administrabat.

Magni honoris est insigne vnctio Regia, eam ob causam in Bulla Aurea titulo quarto. Rex Bohemiae inter Seculares primum post Imperatorem sedendi locum habet, cum sit Princeps coronatus, & vnctus. Ita in Latino. Sed Germanicus textus habet: Wann er ein gesalbter vnd gekrönter König ist, si vnctus & coronatus Rex sit.

Sane Constantinopolin non nisi post vnctionem Imperator consecratur, in templo autem consecratur. Nicetas libro primo. τῶν ἱερῶν αὐτῶν ἡν νῶν κρείς τῶ αὐτοκρατορικοῦ σεφαναμῆ παρὰ τὸν, ὅς καὶ χεῖρ ἱερὰ εἰσαφικόμενον μέλας.

Coronante ipsum (Manuelem) imperatorio diadema Patriarcha, qui & vnxit ingredientem in sacram adem.

§. 4. Omnibus visitatum Regibus diadema est, adeo ut nunc quoque regna, & imperia coronae vocentur. Varia coronae fuere; vetustissima autem tania seu fascia candida. Excecrabilis fascia; Aiebat Regina cum laqueum ex ea fecisset, & suspendium tentanti fracta esset, ne nunc quidem vsui es.

Diadema
olim sim-
plex, & vul-
gare.

Hinc Fauonius Pompejo inuidiam mouit, Varro libro 6. capite 2. cum enim ille candida fascia crus obligatum haberet, Perinde esse Fauonius dixit, qua corporis parte diadema gestaret. Lucianus Alexandrum διαδεδερμένον τανίᾳ λευκῇ τῶν κεφαλῶν, circum caput candida tania. Silius libro 16. Vittam appellat.

Postea accessit purpura. Curtius libro sexto, Alexandro purpureum diadema distinctum albo attribuit. Constantinopolitanis, posterioribus seculis ex sola purpura fuit, πρῶτον vocat Nicetas in Alexio.

Deinde or-
natus fuit.

Postea gemmae, & aurum accessit. Hinc Cedrinus vocat τανίαν χρυσοῦ πορφύρον, taniam purpuream. Segerius in vita Lodouici Crassi vocat, phrygium ornamentum.

Postea ipsum diadema ex auro fuit, ita Claudius fecit, teste Dione. Ita Cedrenus in Theodosio. Constant. gemmas addidit fulgentiores. Cedrenus. πρῶτον παλαιὴν διαδήματι ἐχέοντο, καὶ μαργαρίταις, καὶ λίθοις περικεκοσμημένοι, Primus usus est diademate, & margaritis, & gemmis curiosius ornavit. Nunc omnium regnorum coronae auro, gemmisque graues sunt, & saepe prouinciarum censum continent.

§. 5. Interdum solum diadema, seu fasciam gestabant Reges, interdum, diadema pileo circumdatum. Atque hoc est, quod Philo de vita Moysis scribit: Eos Reges Cidari uti pro diademate; Cidaris pileus est rectus, altus, & quasi turritus, ante bucculas, pone infulas habebat, ejus medium candida fascia, stellulis lucida ambibat.

Diadema
cum pileo.

Non ergo Cidarum pro diademate, sed in cidari diadema gestabant. Ita plane Xenoph. lib. 8. Padias, ὁ κύριος εἶχε διαδήματι ὡς ἡ Ἰδαία. Cyrus diadema habuit circatiam. Topham vocari vulgo tradit Zonaras in Basilio. Addidit postea ambitio radios. Stat. 7. Theb.

*Ipse tuis alto radiantem crimibus arcum
Imprimat.*

Et Maro:

*Aurati bis sex radii fulgentia cingunt
Tempora.*

Talia erant, quae καυκαίμια dicebantur. Talis erat Caesia Macedonica corona vnctus.

§. 6. Quemadmodum nomen Regis exosum Romanis erat, ita & diadema fero sumptum, sane Iulius recusauit, sed olim magna in eo pars dignitatis fuit.

Antonius
Caesari cum
gemitu po-
puli diade-
ma impo-
nere voluit.

Rex Ammonitarum diadema habuit, pondo auri talentum, habens gemmas preciosissimas, & impositum est super caput David 2. Regum, decimo 30. Quod diadema ferri a Rege non potuit, sed ita capiti imponendum fuit, ut a ministris sustentaretur.

§. 7. Haec de nobili fascia potius, quam felice dicta sunt. Interim sentiunt pij Reges, quod vnus dixit, siue is Seleucus fuit, ut ait Plutarchus in libro de sera numinis vindicta, siue Antigonus, ut Stobaeus sermon. 47. siue forte, vterque in tam spectata virtute consensit. Seleucus diadema considerans. O nobile inquit pannum potius, quam felicem. Quem si quis pernitens pernoscat, tot curis refertum, ne humo quidem tollat iacentem. Et Antigonus vetulae felicitatem regiam miranti dixit. O mater, si nosset quantum malis pannicu-
lus ille

Diadema
speciale,
sed non se-
lix.

lus ille inuoluatur, ne de sterquilino quidem auferres. De veste, & purpura notius est, quam vt ea de re agendum sit, ad alia igitur accingamur.

CAPVT IV.

Regibus magnos honores exhibendos.

§. 1. **H**onores augendo minuit adulatio: nam mediocres efficit contemptibiles, maximos vulgares. Eo enim vique procedit, dum ingenio deficiatur; nec nouum quicquam nisi inane, & ridiculum inueniat. Honores tributi Regibus, vel titulo tenus, vel caerimonijs, vel statuis templisque.

Diuinitas impetribus regi-

§. 2. Tituli Regum, & Imperatorum alij liciti, alij illiciti fuerunt. Inter flagitiosos, & impios titulos refero, Diui, & Diuinitatis prisce sensu appellationem. Nam reuera honores diuinos hominibus decernebant, & Dij credi Reges volebant. Dubitem esse Deos, cum faciam Deos? Quos enim Diuos Latini dixerunt, Graeci Deos appellant. Ita Iustinus martyr: *Καὶ τὸν παρ' ἡμῶν δοθέντα τῶν ἀνθρώπων εἰκόνας εἰκόνας ὁμοίας τῶν θεῶν ποιεῖν ἀνάγκη ἐστὶν, ὥστε καὶ τοὺς βασιλεῖς ποιεῖν ὁμοίους τῶν θεῶν ἐπαινεῖν αὐτοῦ.* Et mortuorum Imperatorum imagines, hoc habitu ponitis, & Deos in scriptis appellatis. Tert. in apol. c. 13. Sed digne Imperatoribus defunctis honorem diuinitatis dicatis, quibus & viuientibus eum addicatis, accepto ferent diu vestri, imo gratulabuntur, quod pares ei fiant domini sui, sed quum Larentinam publicum scortum, velim saltem Laidem aut Phrynem, inter Iunones & Cereres ac Dianam, adoratis, cum Simonem Magum statua & inscriptione sancti Dei inauguratis, quum de pedagogy aulicis nescio quem cynadum Deum facitis, licet non nobiliores diu veteres, tamen contumeliam a vobis deputabunt hoc, & alius licuisse, quod solis antiquitas contrulit.

Sapientes vi-

Aras, flamines, templa constituebant, vt plane Dij videri possent. Iurabatur in hac, & interdum a vulgo credebatur: a sapientibus ridebantur illa figmenta, a potentibus serio imperabantur. Seneca ridet in apolocyntosi.

Tamen si necesse fuerit auctorem producere, querite ab eo, qui Drusillam euntem in caelum vidit. Item Claudium vidisse se dicet iter facientem, non passibus aquis. Velit, nolit, necesse est illi omnia videre, quae in caelo agantur. Appie vie curator est: qua scis & Diuum Augustum, & Tiberium Caesarem, ad Deos iisse. Hunc si interrogaueris, solinarrabit: coram pluribus nunquam verbum faciet. Nam ex quo in Senatu iurauit se Drusillam vidisse caelum ascendentem, & illi pro tam bono nuntio nemo credidit, quid viderit, verbis conceptis adfirmavit, se non indicaturum, etiam si in medio foro hominem vidisset occisum. Ab hoc ego quacumque, audiui, certe clara assero, ita illum saluum & felicem habeam.

Vsurparunt illa impie Ariani. Eusebius libr. 4. de vita Constant. c. 46. Hicce iam rebus omnibus absolutis atque confectis, cum per omnium ora de Maximi Imperatoris virtute fama volitaret, ausus est e Sacerdotibus aliquis illum in os beatum dicere, quippe qui tum in hac vita dignus esset, qui summam rerum omnium potestatem haberet; tum vero in futura vna cum Filio Dei regnaret. Sed is cum hac moleste audire significasset, hortatus etiam est, ne auderet aliquando eiusmodi vocem usurpare, sed a Deo potius precibus contendere, vt & in hac vita, & in futura Dei famulatu dignus videretur.

Arianus, qui Christonegerunt diuinitatem imperatoribus tribuerunt.

Arianus ille erat, & Constantinum praedicabat diuinitatem, qui cum Filio Dei, quasi illi aequalis regnaret. Sic Colluthus presbyter Ariani: Ad preces Ischyrae presbyteri pietati Dominorum meorum Augustorum & Caesarum supplicantis, vt sibi in loco pacis Secontaururi Ecclesia adificaretur: decreuit diuinitas illorum, vt id quam primum fieret.

Cura igitur exemplaribus istius diuini diplomatis, quod primo loco positum est, nostraque sanctitatis monumentis perlectis, breuiterque perlustratis, vt in negotio procedatur, & quae diuinitus constituta sunt, ad effectum perducantur. Ecce qui Filio Dei, qui Deus est de Deo diuinitatem negarunt, Imperatoribus asserebant.

§. 3. Frequens est in legibus Iustinianis locutio, nostra diuinitas, diuinae sanctiones, diuinae vocis oraculum, aliaque; nam omnia penè quae ad Imperatores pertinebant diuina nominabantur. Quin vstitutum etiam erat, vt scriberent; Nostra sanxit aeternitas, quod Marcellinus in Constantino ridet, & tamen ceteri, atque adeo Iustinianus est imitatus. I. ultimo Codic. de Episcop. & Cleric. atque alijs locis.

Iustinianus vsus diuinitatis titulo.

Sanè perquam probabile arbitror; Iustinianum virum alioqui de Republica, pace, belloque, & Ecclesia bene meritum, a Triboniano deceptum in tantos errores incidere potuisse. Erat enim Iustinianus penitus illiteratus, quocirca etiam *ἀναλόγητος* dictus est, vt refert Suidas, qui etiam de errore eius meminit, quod se immortalem putarit. Quod etiam Helychius Milesius de Philosophis scribens, testatur: Tribonianus Iustiniano Imperatori adulatus ei persuasit, non moriturum ipsum, sed vna cum corpore receptum, in caelum migraturum. Non ignoro a multis eum excusari: Et sane excusabilem esse cupio, vereor autem vt eloquentia defendat, quem facta pessundant, & extrema aetate haereticis persecutioque infamar.

§. 4. Hos titulos: Diuus Imperator, nostra diuinitas, nostra aeternitas, ita dari, & admitti posse arbitror, vt non sint impij, sicut in gentilibus fuerunt, non tamen conuenire puto Christianis Monarchis: cum quia facile impij possunt effici; tum quia infirmos offendunt; nec decet ab idololatriis titulos mutuari. Denique in tanto fastigio modestia tenenda est.

Diui vocari possunt Reges, eo sensu, quo Diu.

Porro ne more Ethnico Diuinitatem tribuamus Imperatoribus, & Regibus, vt consequatur inde consecratio, templa, sacrificia, cauendum est. Videmus olim omnia plena fuisse Diuis, inania veri. Pompeio multa templa aedificata sunt, at ipse in monte Casio nullo tumulo tegitur; vt magno vera diuinitatis iudicio, e caelo derisae sint illae fictitiae diuinitates. De Pompejo scitum est illud:

Τῶν ναῶν ὅρι' ὄντων, ὅσην ἀνάγκη ἐστὶν κόμην;
Templa abundanti, quanta est inopia pulueris?

Diui igitur Christiani Reges vocari possunt eo modo, quo Dei, quia Dei sunt Vicarij, & Dei vice iudicant. Diuinitas Regum est diuinae potestatis participatio, qua mundum sub vera diuinitate constituti gubernant, hinc leges, & vocis oracula diuina sunt, quia diuina auctoritate proferuntur, quiq; illis resistunt, ordinationi Dei resistunt; Quid enim Reges sunt? Aaron & Moses quid sunt? Aeternitas Regum nulla est, nisi aeternitatis increatae voluntas, vt illis obtemperetur. Lex aeterna est, parendum Magistratibus, eaque lege omnium legum firmitas solidatur.

Diui sunt Reges participatione potestatis diuinae.

Haec cum verissima sint; quia tamen initium horum est a praua consuetudine. *Τῶν ἱεροῶν, ἡρώων, τῶν δοξασιῶν, ἱερῶν, ἡρώων, ἡγῶν, ἡρώων*, ab Indigetibus, & Diuis, puluinatibus, & templis, omnino eliminata velim, nec reduci modos loquendi, vel adulandi, quos Patres, & gentium Sapientes irriserunt. Ex adulatione enim & perjuria nasci possunt. Liuiam a Numerio Attico viro Praetorio precio decies HS. emit perjurium, vt diceret; se vidisse Augustum in caelos ascendentem. Nec minus impudenter mendax Plinius panegirico ad Trajanum, cum ait, Neruam primum lacrymis, mox templis honestasti non imitatus illos, qui hoc idem, sed alia mente fecerunt. Dicaui caelo Tiberius Augustum, sed vt maiestatis crimen induceret, Claudium

Ridicula apothefes.

dium Nero, sed ut irideret, Vespasianum Titus, Domitianus, sed ille, ut Dei Filius, hic ut frater videretur, tu quia ita credi. At nec Trajanus audiens, Plinio, nec Plinius sibi, vel alijs credebatur, & dicebantur tamen, & si per annos centum, ducentosne ex domo Caesarum Imperatores fuissent, tam de Augusti, quam Iovis diuinitate crederent Romani. Crederent, inquam, nunc enim quasi crederent, fecerunt. Prudentius:

Posteritas mensa atq; adytis, & flamine, &
(aris)

*Augustum coluit, vitulo placuit, & agna,
Strata ad pulvinar placuit.*

Constanti-
nus Diui
appellatio-
nem refu-
git.

Imitentur Constantinum Magnum Reges vere Magni ille diuina illa non admisit, ut testatur Eusebius & Iuencus.

*Indulgens terra regnator aperta
Constantinus adest, cui gratia digna merenti,
Qui solus Regum sacri sibi nominis horret,
Imponi pondus, ut iustus dignior actus
Eternam capiat diuina in secula vitam.*

Concludo Properi sententia. Aeterna, quae temporalis est, utique est nomen blasphemiae, cum mortales licet Reges in ea dicantur Diui, eisque supplices dicant: Numini vestro, altaribus vestris, perennitati vestrae.

Quid igitur? Damnantur non Poetae modo, sed Scriptores etiam graues, historici, imo Theologi, qui Reges suos, & crebro Regibus minores Principes tantis titulis vel honorare se credunt? vel adulationis praeium poscunt? Apud omnis generis Scriptores hos titulos inuenio, etiam illos quibus religio est, Mariam Virginem vocare Diuam: non verentur illi Regiam puellam, sponsam Diuam appellare. Sensum esse verum & rectum arbitror; neque enim Deos faciunt, qui ita loquuntur. Verba culpanda esse censeo.

Deinde Regum munus esse iudicio tam alienas à Principe Christiano adulationes reprimere. Si Regem Diuum appellas, multos offendis, si more vetere, idololatra, es si sensu Christiano; Deum, & Dei Vicarium rectius dixeris. Hoc enim vstitutum est. Diuinitas, aeternitas, immortalitas, aliorum accipiuntur. Reges videant, ne sibi praedecent. Qui adulationes admisit, ut sermones suas Dei, non hominis dici gauderet, ab Angelo percussus interit. Non credo illum credidisse, se Deum immortalem esse, delectatus tamen falso bono, in verum malum, & malum morte luendum incidit.

§. 5. Par abusus in adoratione, iurejurando, votis cernebatur.

Adoratio
Regum.

Adoratio Regum in oriente vstitutissima semper fuit. 3. Regum 1. 24. Nathan Propheta adoratur, pronus in terram, & idem facit, Bethsabee ver. 31. Vbi in Hebr. legimus *וישחית לפניו על אפניו* - *וישחית לפניו על אפניו*. Septuaginta *καὶ προσέκυνε τῷ βασιλεὶ Δαὶδ καὶ ἐκείνους*. Eteodem capite, Adonias adorabat Salomonem. Haec adoratio legitima fuit, neque enim Nathan Propheta, neque Bethsabee diuinos honores Dauidi offerunt, neque ille recepit. Nec alia fuit aliorum in oriente adoratio, licet postea in idololatriam degenerarit. Cum vero externa symbola, ut inclinatio capitis, genuum moderata inclinatio, & in terra flexio, faciei in terram prostratio, munerum oblatio, osculum, sint tam signa ciuilibus, quam diuini honoris, non potest vllus ex his damnari honoribus, tanquam nimius, nisi de mente & sententia honorantis constet. Nunc Principes exceptis

Externa
symbola
honoris ex
mente pen-
sanda.

Regibus genuflexionem diuturnam non admittunt. Quae vero Regibus exhibetur *προσκύνησις*, non nisi ciuilibus est *δοσπασμός* salutatio, & submissio. Iulius cruda adhuc feruitute *προσκύνησιν* non admisit, imo inter causas conjunctionis fuit; quod ipse Senatui non assurrexisset.

Caligula, Nero, Domitianus, Heliogabalus, Diocletianus adorationem quasi Diuissent, exegerunt. Postea vulgo est vsutata, sed diuersa mente, non enim Constantinus, alique, etiam adorati sunt, ultra ciuilibus honoris decora arrogarunt. In vita Chrysostomi etiam Clerus adorat Imperatorem: *ἱερόνους, καὶ πᾶς ὁ κληρὸς αὐτῷ αὐτὸς προσκύνῃσιν τῷ βασιλεὶ, καὶ ὁ βασιλεὺς ὑπέκλινε τὸν αὐχένα τῷ ἱερόνῳ*. Ioannes, & omnis clerus Regem adorarunt, & Rex inclinavit ceruicem Ioanni. Ea res lege deinceps obtinuit. Belisarius enim adorare Iustinianum aggressus, monuit Gilimerem captiuum, ut idem praestaret, *ὅτι ἔτω νόμισαί ποσὸν κύνεισθαί τῷ Ρωμαίων βασιλεὶς*. Lege enim cautum est, sic adorare Romanorum Reges. Sanctus Gregorius Nazianzen. ad hodiernum modum propius accedit, cum ait: *τὴν δεξιὰν προσκυνεῖν*. Dextram adorare, quod nunc in vsu est; Et *τὴν δεξιὰν προσκυνεῖν*, dicunt, dextram osculari.

Dextram
osculandi
moi.

§. 6. Iurare etiam per nomina Imperatorum soliti sunt.

Iurandasq; tuum per nomen ponimus aras.

Itaque duplex quoque iusjurandum erat per nomen Imperatoris; Primum idololatricum, cum veritati testis tamquam Deus vel omniscius Imperator adhiberetur. Alterum ut per Imperatorem tanquam creaturam iuraretur, ut tamen à Deo testimonium peteretur. Iurare enim per creaturas licet, quatenus in illis diuina maiestas, veritasque relucet. Ita per templum etiam Iudaei iurabant. Matth. 23. v. 16. Sic Christiani per salutem Imperatorum iurabant, Tertullianus Apolog. cap. 33. *Sed & iuramus, sicut non per genios Caesarum, ita per salutem eorum, quae est augustior omnibus genis*. Nescitis genios demones dici, & inde diminutua voce demonia? Nos iudicium Dei suspicimus in Imperatoribus, qui gentibus illos praefecit. Id in eis scimus esse quod Deus voluit: Ideo, & saluum volumus esse quod Deus voluit, & pro magno id iuramento habemus. Caterum demones, id est, genios adiurare consueuimus, ut illos de hominibus exigamus, non deierare, ut illis honorem diuinitatis conferamus.

Iurare per
vitam im-
peratorum
quando li-
citum.

Prohibitum tamen hoc Francorum à Regibus, est auctor Pammelius, qui affirmat leges Clodouai, Childeberti, & Clotharij, quas penes se habeat manuscriptas cap. 6. sic habere. *Ut nullus presumat per vitam Regis, & filiorum eius iurare.*

§. 7. Vota Principibus, & pro Principibus, vota pro nuncupabantur. Nuncupare vota Regibus veluti Diuis, idololatricum fuit. *Damnabis tu quoque votis, non principibus* inquit ingeniosus adulator. Nuncupare Deo vota pro Principibus, Christianum. Tertull. Apolog. c. 31. *cupanda*. Adulati nunc sumus Imperatori & mentiti vota quae diximus ad euadendam scilicet vim. Plane proficit ista fallacia. Admittis enim nos probare quodcumq; defendimus. Qui ergo putas nihil nos de salute Caesarum curare, inspicere Dei voces, litteras nostras, quas neq; ipsi suprimimus, & pleriq; casus ad extraneos transferunt. Scito ex illis preceptum esse nobis, ad redundantiam benignitatis etiam pro inimici Deum orare, & persecutoribus nostris bona precari. Qui magis inimici & persecutores Christianorum, quam de quorum maiestate conueniuntur in erimen? Sed etiam nominatim atq; manifeste: Orate, inquit, pro Regibus, & pro Principibus & potestatibus, ut omnia tranquilla sint. Vobiscum enim concutitur imperium, concussus etiam ceteris membris eius: utique & nos (licet extranei à turbis aestimemur) in aliquo loco casus inuenimur.

Vota

Vota publice nuncupari magni honoris erat. Nam pro principibus, atque alijs bene meritis fiebant. Pompeio ægrotante tota Italia vota nuncupavit. Tiberius pro nepotum salute, negavit debere nuncupari. Quo indicat, non tam salutis eorum nuncupatione illa publica consuli, quam honores augeri.

Alio modo vota, pro Christianis Principibus suscipiuntur, cum salus eorum diuino Numini commendatur. Initium hoc ex præcepto Pauli, conceptis deinde verbis à Constantino traditum est, Eusebius de vita Constantini: *Ipse* (Constantinus) *faciende precatationis erat instructor omnibus militibus. Romana lingua ita omnes dicere iubens. Te solum Deum nouimus, te Regem cognoscimus, te auxiliatorem inuocamus, per te vincimus, per te hostibus superiores sumus, tibi accepta referimus bona, quibus fruimur, à te bona ventura exspectamus, omnes tui supplices sumus, nostrum Imperatorem Constantinum, & filios eius Deum amantes, in multis annos, ut saluos, & victores custodias, te oramus. Atque hinc omni die, publicæ orationis, Principum in Ecclesia nominatim mentio peragitur.*

Plurimum absunt sane ab illa adulatione Principes eximij, omnibusque post sæculis ad imitationem proposti, qui magni Constantini exemplo, libellos sanctissimarum precum visibus suis, fuorumque ediderunt; omnemque suam & in Principatu securitatem, & in domestica vita felicitatem à Deo dependere, non ab opum vi, & robore militum intellexerunt. Et profecto prosperos eorum successus, & honoratissimam longeuitatem diuina potentia cunctis documento esse voluit; felices esse eos, non qui diuinos honores æmulantur, sed qui diuinum Numen ex animo colunt. Neminem nomino, cum quia pijs noti sunt Principes, & Principum liberi, tum ne quis alienæ pietatis obrectator, inuitus audiat, quod volens lubens Deus magno præmio condecorat.

CAPVT V.

Alii honores regibus exhiberi soliti.

In titulis
maxima
est mundi
luxuries.

§. I. Moderata fuit titulorum apud veteres ratio, donec minoribus appellationes maiorum attributa cogerent, nouas adulationes honoratiores decernere. Maxime hisce titulis delectati sunt Imperatores: Vt vocarentur, Pij, Clementes, Mansueti, tranquilli, Optimi.

Sereni, Felices, Celsi, Maximi, Domini, Triumphatores, Augusti, Antonini, Flauij, vel à victis gentibus, Germanici, Dalmatici, Parthici, idque vel seorsum, vel addita adulationis coronide Germanicus maximus, &c.

Nunc Principem nullum nisi superlatiuis compellamus; Clementissimos, Inuictissimos, Illustrissimos, Serenissimos dicimus. Hoc etiam non sine veterum exemplo. S. Leo ad Leonem Imperatorem in hæc verba scribit: *Τῷ Πατριάρχῳ, καὶ ἀρχιεπισκοπῇ, καὶ ἡμερωτάτῃ, καὶ ἀδελφείᾳ, Super glorioso, & serenissimo filio Leoni Augusto. sacratissime, super glorioso, mansuetissime, tua mansuetudo, & prudentia. Pietatis titulum, ut ἐνοβείας dicerentur inter primos arrogarunt; Antoninus cognomine Primus est dictus Pius. Quamquam alij ita vocarentur ante Antoninum. Diuersa tamen ratione veteres, & Chri-*

stiani Pij dicti sunt. Illi à superstitione, vel affectu in patriam, & parentes, ut pius Aeneas: Nostri à vero religionis studio. Postea vero in omnibus pene inscriptionibus legimus. Pius, Felix, *εὐσεβής, εὐτυχής.*

Clementiæ titulum omnes, & mansuetudinis omnes, qui barbari prorsus non fuerunt, quamuis crudeles essent, amarunt. Eodem pertinent mansuetudo, tranquillitas, quod posterius peculiare Regibus Gothorum fuit; Cassiodor. lib. 6. *Tranquillissimi dicuntur, quod maximos rerum turbines, ipsi immoti, & vultu legis regant, ac componant.* Optimi dicti sunt præcipue Marcus Philosophus, & Alexander Seuerus.

Ad mansuetudinis, & clementiæ ornamentum *Serenitas* pertinet, Serenitas, siue Humanitas, quam *γλυκύτης* titulus nunc vsitatus. Græci vocant; Oportet enim Principis vultum esse Solis instar, quo subditorum animi exhalarentur, & sperent. Paulo inusitatio fuit titulus *ἡμερότης*, & *ὁφειλόμενος* seu celsitudinis. Nunc vero inter Christianos Principes vsitatissimus, sumptus verò est ex Apostolo Rom. 13. v. 1. vbi vocantur *ἐξουσίαι ὁπρώχουσιν* potestates supereminentes. Hoc enim celsitudinis vocabulo indicatur.

Superbum *Maximi* nomen nunc pene desit, quemadmodum & *Triumphatoris*, Augusti perpetuo mansit, & Domini. Gentium deuictarum tituli initio quidem ex vero, postea ex adulatione fuere. Theodebertus Rex Franciæ intolerandum iudicabat, quod Iustinianus Rex in Regijs edictis, Franciscus, Alemannicus, Gempedicus, Longobardicus, quasi eas gentes in seruitutem redegisset, vocaretur. Agathias libr. 1. Nunc præter ordinarios & communes titulos, Galliæ dicitur Christianissimus, Hispaniæ Catholicus, Britannæ defensor fidei.

Gratissimum omnium fuit, cum dicerentur *Pater patriæ*, si à libera, non oppressa patria, ita vocarentur. Roma quidem Ciceronem semel ita nominauit, sed monstra Principum deinde coacta in eundem honoris gradum eduxit. A Cicerone cœpit, sed titulum tam honoratum oppressor patriæ Iulius adhuc viuentis Cicerone rapuit, Augustus, qui Ciceronem patrem patriæ inimicis prodidit, idem nomen occupauit, libr. 1. Factorum. sed non stetit intra mediocrem adulationem seruitus,

Patria pater.

Laududum, inquit Naso, tu pater orbis eras

Orbis pater.

Hinc apud Horatium, Pater vrbium, libr. 3. Od. 4. & Statius libr. 4. syluar. *Salue magne parens mundi.*

Videntur & veteres non dissimili honore gauisi, inde vocati sunt Reges Palæstinorum *אבי מלך* Pater meus Rex. Hinc nonnulli titulum cum Iosepho à Pharaone tributum arbitrantur, Genes. 41. 42. *Fecitque eum ascendere super currum suum secundum clamante præcone, ut omnes coram eo genu flecterent.* Sic enim *אבנר* multi interpretantur. Quali dictum sit: Pater tener; Chaldaus *אבא רמלכא* ille pater Regis, nā *רמלכא* Arabice Regem significare ajunt. Verum doctiores cum nostro interprete sentiunt, & propositum, & indicari flexionem genuum.

Alioqui Ioseph vocatum patrem Pharaonis satis indicat, cum cap. 45. vers. 8. *Qui fecit me quasi patrem Pharaonis.* Fuitque ea appellatio frequens in Oriente, ita serui Naamani Syri, 4. Regum 5. vers. 13. *Pater si rem grandem, &c.* Gratum enim in populos, & familiam est, Principis & Domini nomen in patris appellationem commutare.

Rr 2 §. 2. Exi-

Initium i-
dololatriæ.

§. 2. Eximius Regum & Principum cultus in statuarum honore fuit. Qua quidem in re DEO soli debitus honos postea creaturæ attributus est. Nam licet amor & civilis veneratio statuis initium dederit, ad idololatriam tamen declinavit. Sapient. 14. vers. 15.

Acerbo enim luctu dolens pater, cito sibi rapti filii fecit imaginem: & illum, qui tunc quasi homo mortuus fuerat, nunc tanquam Deum colere cepit, & constituit inter servos suos sacra & sacrificia. Deinde interveniente tempore, consulescente iniqua consuetudine, hic error tanquam lex custoditus est, & tyrannorum imperio colebantur figmenta.

Nec alia causa Rex statuum in campo Dura, seu ut Iosephus ait: *ἐν τῇ μερόλῳ τῆς Βαβυλῶν* collocauit, quam ut in sua ipse imagine coleretur. Ita Hieronymus in Daniele 3. versiculo primo. Ea enim causa tam solennis statuarum dedicatio instituitur, ideo fornax succenditur, ut ad novi Divi adorationem omnes compellantur.

Secutus est Nabuchodonosor priorem ejusdem nominis Regem, de quo Iudith 3. versiculo 13. Præceperat enim illi Nabuchodonosor Rex, ut omnes Deos terræ exterminaret, videlicet ut ipse solus diceretur Deus, ab his nationibus, quæ potuissent Holofernis potentia subiugari. Didicerant hæc tyranni à vetustioribus Belo, aliisque, quas ad diuinitatis opinionem potentia eue-

Statuis ho-
nor diui-
nus datus.

xit. Diuinos autem honores in statua quæsitos esse docuit constantia sociorum Danielis dicentium: *Statuam auream quam erexit, non adoramus; & miraculum, quo in fornace defensi sunt.*

Deinde quia Colossæa fuit, altitudine cubitorum sexaginta, & latitudine cubitorum sex, quo voluit offendere majorem se humana forte esse. Hæc enim statua quindecim virorum magnitudinem, si cubiti fuere communes, continebat; Si cubiti fuerunt Babylonii, qui tribus digitis communem excedebant, longitudo fuit 67½ cubitorum, & longitudinem hominum pene septendecim habebat.

Non alia ex causa Deorum statuarum triplo fere humanæ statuarum altitudinem superabant, Heroum duplo majores erant communibus statuis, ingens igitur statua Chaldaeorum Regis, eum supra Deos efferebat. Colosso Charetiano, qui erat pedum 107. Nero vultus suos imposuit, eum Vespasianus sustulit, & Solis caput imposuit.

Imagines
Principum
cultæ.

Quin & Imperatorum imagines adorari in vrbibus, à Chaldaeis videtur mansisse. Refert libro primo de vita Appollonij Philostratus in porta Babylonis fuisse de more exhibitam Imperatoris statuum, & ab intransitibus adoratam.

Namque Romani cum obire Imperium non possent imagines ad vrbes mittere solebant; ita Constantini Magni imagines Romæ sunt receptæ, ita Aquileiæ Maximi, Balbini, Gordiani, Herod. libro octauo.

Maxime tamen is honor, & superstitio in castris aderat. Imagines enim Caesarum inter aquilas, & signa adorabantur, Suetonius, Calig. capite decimo quarto.

Tam milites, quam prouinciales coronis, floribus, acclamationibus imagines Principum honorabant, Tacitus libro decimo quarto cereis, & incensis excipiebant. *λαυρά*, seu labrata dicebantur, etiam vexillis militaribus affigebantur. Suetonius in Tib. cap. quadragesimo octauo. Veget. libro secundo cap. 6. Tacit. libro 4. Domi etiam colebant, Mart. libro decimo;

Hæc mihi quæ violæ colitur pictura
rosiq.

Ad eas refugium erat instar asyli, euerfiones, collutulationes, & opprobria ad majestatis crimen referebantur.

Quæ omnia ferri, & multa laudari possunt; si latræ adoratio absit, si non thure, & mero sacrificent, ut fieri solitum Plinius ad Trajanum refert; si non radiatum caput diuinitatis symbolum effigietur, non sedes aurea inter Deos statuatur.

Inter hæc lubet humanæ superbiæ vanitatem spectare, & deplorare, cum mecum perpendo, quo sumptu, quo labore tot millia statuarum Principibus erecta sint, cum nunc vix villæ, & quidem dubio vultu appareant. Plerasque successorum iniuidia, vel populorum liberrima indignatio protruerit.

§. 3. Nunc partim statuarum Principum manent, Imagines & magnatum, partim in gentilitia signa mutata sunt. Statuarum principalium ea nunc est religio, ut omnis absit diuinitatis cultus; nam vel in locis publicis profanis, vel in templis collocantur, nullo loco venerationem aliam habent, quam ciuilem.

Exemplo Constantini Magni, sic statuarum ponuntur. Eusebius libro quarto ait: Constantinum in palatio ad portas in imaginibus in superiori vestibulo positum stantem pingi solitum, oculis in cælum erectis, manibus passis specie precantis.

Idem Constantinus in templis imagines suas poni præcepit, ut testatur Paulus Diaconus libr. primo. Specie scilicet precantis, quod nunc plerique imitantur, & laudabili pietate; Sic enim fidem testantur suam. Si enim apostasiam suam Iulianus imagine sua comprobare conabatur, cur non constantiam hoc modo Principes orthodoxi testentur, veramque religionem? Iulianus in imaginibus Iouem exprimendum curauit, quasi è cælo apparens coronam purpuramque insignia imperii traderet. In eadem tabula erat Mars & Mercurius intuentes & obtutu suo approbantes, tanquam bello, & eloquentia præcellentem Imperatorem.

Atque hæc publice; priuatim vero plurimum donari, ac gestari Principum imagines solent, culis in eam rem nummis, non quæ negotiationibus & contractibus seruiant, sed principalis amicitiae monumenta sint.

§. 4. In locum ferme imaginum succedere, Insignia quæ vocant, insignia, siue Germanicæ arma. Hæc enim in moneta exprimuntur, omnibus imaginibus adduntur, ad jurisdictionis indicium scribuntur, his arces, pontes, telonia, limites regionum inscribuntur; & quemadmodum olim cum imagines admittebantur, aut deiciebantur, signum erat imperia accipientium, aut recusantium, ita nunc in hisce insignibus obtinet.

Originem primam ab Hieroglyphicis Ægyptiacis ducunt; malo à Prophetis Hebræorum, apud quos eorum erat creber usus. Ruben, aqua effusa est, Catulus, Leonis Iudas, Isaschar asinus offensus, Dan coluber in via, Ceraustes in semita. Nephthali ceruus emissus, Deus lapis Israël. Genes. 49. Ioseph quasi primogeniti tauri pulchritudo ejus, cornua Rhinocerotis cornua illius: Gad quasi leo requiescit, Dan catulus Leonis, Deuteron. 33. Postea Daniel quatuor metallis totidem monarchias

chias assimilant. cap. 3. Deinde quatuor bestijs ex-
primit Spiritus sanctus, regna quatuor, cap. 7.

Hinc igitur Romanis Aquilæ, & Dracones, hinc
signa legionum, clypeorum insignia. Nam scuta, cly-
peosque sculptos fuisse, satis ostendit Virgilius, cum
Æneæ clypeum describit, quem ille rerum ignarus, sed
imagine gaudens, attollebat humeris atq. in eo famamq. &
facta nepotum. Et Christianis temporibus Chri-
stus

Signabat labarum, clypeorum insignia Christus,
Pinxerat.

Atque hinc ambitiosa nobilitatis insignia; quod
in scutis, vel Imperatoris imaginem, vel suam, vel
hieroglyphicum aliquod quo animum, vel virtu-
tem, aut præclare gesta militariter præferrent, ho-
rum potestas pingendorum à Ducibus concedeba-
tur, alioqui militabat inter vulgares,

Parmæq. inglorius alba.

Hæc quoque Pœnis vsitata, Hasdrubalis clypeus ar-
genteus cum ipsius imagine inuentus est, ut Liuius
libro 25.

His quoque insignibus literas signabant, cum
hoc olim arbitrium fuerit. Nam Augustus va-
riauit: Diuus Augustus inter initia Sphingæ signauit. Duas
in matris annulis tam indifcreta similitudinis inuenerat.
Altera per bella ciuilia, absente eo, amici signauere Epistolas,
& edicta, quaratio temporum nomine eius reddi postulabat,
non infaceto lepore accipientium, ænigmata ferre
eam sphingem. Quin etiam Mæcenatis rana per
collationem pecuniarum magno in terrore erat. Au-
gustus postea ad euitanda conuicia sphingis, Alexan-
dri Magni imagine signauit.

Posteri Principes Augusti imagine signarunt,
quam in gemma expressit. Mutata igitur signandi
ratio, ut Plinius libro 37. cap. 1. nat. histor. In quo
& illud mirum: Interactiensem illum, cuius patrem Sci-
pio Æmilianus ex provocacione interfecerat, pugna eius effi-
gie signasse. Vulgato Scironis Præconini sale; Quidnam
fuisse facturum eum, si Scipio à patre eius interemptus esset?
Tu vero lector, quid putas eos fecisse, qui spectato
aliquo facinore laudem meruissent: cum omnes la-
pides plenos gesti centurionatus, aut decurionatus,
tribunatus, acceptæ coronæ navalis, muralis, serua-
ti ciuili, alijsque rerum gloriacionis bellicæ insigni-
bus videamus, quæ deinde cum gemmis, & annulis
ad hæredes transferunt.

Atque hæc de Principum insignibus, quæ o-
lim eo modo, quo nunc vsitata non fuere. Deorum
tamen certa fuisse, constat ex fulmine Iouis, ægide
Palladis, claua Herculis, caduceo Mercurij, alijs-
que.

Atque hoc nobis Plinius antiquitatis fidus au-
ctor, etiam cum vix credibilia narrat, prudenter in-
sinuat. libro 37. cap. 1. Post hunc annulum regia sama
est gemma Pyrrhi illius, qui contra Romanos bellum gessit:
namq. habuisse traditur Achaten, in quo nouem Musæ, &
Apollo citharam tenens spectarentur, non arte, sed sponte na-
tura ita discurrentibus maculis, ut Musis quoq. singulis sua
redderentur insignia.

Hoc qui credit, per me quoque licet credat,
Apollinem cum Musis eadem è gemma canere
auditum, & eo concentu Augustum via Appia in cæ-
lum esse deductum. Hoc solum noto singulis musis
insignia fuisse,

Hiscæ arcus triumphales, tropæa, Pyramides,
inscriptionesque honoratæ adjungi possunt; quo-
rum nunc quoque multa in vsu sunt. Olim pleraque
improbiorum Imperatorum erant, mutataque me-
morat sane Doctissimus juxta ac prudentissimus
Præsul Leuinus Torrentius; Romæ multa specta-
ta marmora è quibus sit Domitiani nomen era-

sum. Quod testatur factum Suetonius capitulo
23.

§. 5. Priscis etiam temporibus Regibus ignis
præferri consueuerat. Persarum ritus ille fuit,
quem tamen ego ab Hebræorum igne sumptum
arbitror.

Ignis regi-
bus prælæ-
tus.

Solis iconem crystallo inclusam, & ignem fa-
crum, quem æternum vocabant cum moueren-
tur castra præferebant, idque argenteis altaribus,
nec deerat in acie Græcis, quem Pollux & Suidas
Πυρρόγον, qui laurum & coronas gestabat; quin
ante tubas inuentas λαμπάδορογοι, ignem spar-
gebant, faces accendebant, ut sic prælium pariter
accenderent.

Cur ignem Persæ prætulere, non est facile
conjecturare; Fortè quia ignis ἄγνισκον est, &
pura omnia reddit. Sed probabilius vel cultum à
Persis ignem, quemadmodum à Chaldæis, &
colligitur ex Darij facto, qui circumiens aci-
em, Solem, Martem, & facrum atque æter-
num ignem comprecatur. Verisimilimum ini-
tium fuisse, ut semper sacrificare volentibus in
promptu esset, non quolibet autem igni vsos
satis constat ex eorum historia, quæ consuetudo ta-
men ab Hebræorum legibus manauit. Leuit. 10. 1. &
16. 1. alienum ignem offerre non licuit, & lib. 2. Mac-
cabæor. cap. 1. à versu 18.

Ignis sacer.

Facturi igitur quinta & vigesima die Mensis Cas-
leu purificationem templi, necessarium duximus signi-
ficare vobis: ut & vos quoque agatis diem scenopægiæ, & di-
em ignis, qui datus est, quando Nehemias adificato templo &
altari obtulit sacrificia.

Nam cum in Persidem ducerentur Patres nostri; Sa-
cerdotes, qui tunc cultores Dei erant, acceptum ig-
nem de altari occulte absconderunt in valle, ubi erat pu-
teus altus, & fons, & in eo contutati sunt eum, ita ut omni-
bus ignotus esset locus.

Cum autem præterissent anni multi, & placuit D. E. O.
ut mitteretur Nehemias à Rege Persidæ: Nepotes Sa-
cerdotum illorum, qui absconderant, misit ad requiren-
dum ignem: & sicut narrauerunt nobis, non inue-
nerunt ignem, sed aquam crassam. Et iussit eos hau-
rire, & asferre sibi: & sacrificia, quæ imposita erant,
iussit Sacerdos Nehemias aspergi ipsa aqua, & ligna,
& quæ erant superposita. Vtque hoc factum est, & tempus
affuit, quo Sol resulsit, qui prius erat in nubilo,
accensus est ignis magnus, ita ut omnes miraren-
tur.

Orationem autem faciebant omnes Sacerdotes, dum
consummaretur sacrificium, Ionatha inchoante, ceteris
autem respondentibus. Et Nehemia erat oratio hunc ha-
bens modum: D O M I N E Deus omnium creator ter-
ribilis, & fortis, iustus & misericors, qui solus es bonus Rex,
solus prestans, solus iustus, & omnipotens, & æternus, qui
liberas Israel de omni malo, qui fecisti Patres electos,
& sanctificasti eos: accipe sacrificium pro vniuerso popu-
lo tuo Israel, & custodi partem tuam, & sanctifica. Con-
grega dispersionem nostram, libera nos qui seruimus gen-
tibus, & contemptos & abominatos respice: ut sciant Gen-
tes, quia tu es Deus noster. Afflige opprimentes nos, & con-
tumeliam facientes in superbia. Constitu populum tuum
in loco sancto tuo, sicut dixit Moyses.

Sacerdotes autem psallebant hymnos, usquequo con-
sumptum esset sacrificium. Cum autem consumptum es-
set sacrificium, ex residua aqua Nehemias iussit lapides ma-
iores perfundi. Quod ut factum est, ex eis flamma accen-
sa est: Sed & ex lumine quod resulsit ab altari consum-
pta est: ut vero manifestata est res, renuntiatur est Regi
Persarum quod in loco in quo ignem absconderant, hi qui
translati fuerant Sacerdotes, aqua apparuit, de qua Nehemias
& qui cum eo erant, purificauerunt sacrificia.

Nobilium
insignia.

Signarunt
varie anti-
qui.

Deorum
insignia.

Considerans autem Rex, & rem diligenter examinans, fecit ei templum, ut probaret quod factum erat: & cum probasset, Sacerdotibus donauit multa bona, & alia atq; alia munera, & accipiens manu sua, tribuebat eis. Appellauit autem Nehemias hunc locum Nephthar, quod interpretatur purificatio.

Hæc igitur nota Persarum Regibus historia caussa esse potuit, ut ignem seruare, circumferre, & quodammodo honorare vellent. Rem accuratè diuina & humana doctissimus Serarius noster perpendit in harmonia Maccabæorum in cap. 1. & 2. lib. 2. quæstiuncula 14.

Primo rem diligenter explorauit (Rex Persarum) Deinde fecit templum, inquit Tyrannus, fecit vel propriè templum, ut Darius Esdræ 6. vel impropiè, iam factum scilicet decorauit, ut Artaxerxes. Sed Genebrardus in Notis dicit, sacrum aliquod edificium, cuiusmodi probatica piscina erat Ioannis capite 5, & apud Bedam Esdr. 2. fuisse tunc edificatum.

Eodemque sensu posset Græcorum ἱερὸν adiectiue sumi, ut scilicet locum illum, sacrosanctum fecisset, ut qui antea putes profanus erat, iam in eo quadam Dei veneratio esset ac religio, ut etiam inquit, Noua translationis commentator. Facitque ad hanc expositionem non parum, quod eum locum Rex sepsisse, & consecrasset dicatur, Græcè περιεσέβας. Vnde in Latino versu 34. videtur fuisse, non, considerans, sed consecrans, vel circumferans, vel certe obserans.

Nam hæc alioqui obseratio eo in textu omitteretur, & qui in Græco est δοκίμασας verbis aquo pluribus vertitur, cum addatur: rem diligenter examinans. Deinde quod loca istiusmodi religiosa, templorum etiam nomen, quo interpret noster vitur, admittant, ut Luci, asyla, & similia; Sicut & Virgilius dixit Aeneidos octauo, Scripæa saxa, Bacchi templa.

Tertio, Sacerdotibus bene faciebat, isque sua ipsius manu multa diuersa dabat, quæ suis & thesauris accipiebat. Possent verò τὰ δῶρα ποσά etiam sumi, quasi διὰ πόρον, id est, præstantia & eximia, seu meliora, & excellentia, ut Romanorum 2. Hebræorum 1. versiculo 4. Quanto differentius, præ illis nomen hereditauit. An vero ista propter Persicæ de igne opinionem Rex fecit? Tanta DEI bonitas est, ut quemadmodum ait Sanctus Augustinus, è malis etiam bonum eliciat.

Cum ergo ex delapso calitis igne, qui ut supra iam notatum; memoratur in Scripturis aliquoties diuinitus etiam apud se ignem lapsum vel excitatum Gentiles fabularentur, apud Plinium libro secundo capite centesimo decimo, Seruium libro duodecimo Aeneidos, omnium verò maxime Persæ apud Ammianum libro vigesimo tertio, quibus etiam ignis sacer & perpetuus, multaque item pyrithea, & πυρὸς ναὸς, ut vocat in Cosroe Cedrenus; istam Persarum Regis huius vel opinionem, vel superstitionem potius in bonum iam conuertit DEVS. Suumq; verum opus & beneficium à barbaro etiam laudari colique fecit.

Hæc igitur consuetudo ab Hebræis manasse videtur, quanquam ignis ratio ab alijs quoque habita legatur, Rhodiginus libro decimo quinto capit. 15. Legimus & in Græcis illud item, à Medis & Assyrijs Barbaricis contribui eiuscemodi elemento honores, non religione utique, sed formidine verius nocentissima, omniaque absumentis rei. Scribit Porphyrius, quod & alibi arbitror à me relatum, dijs qui sunt intra cælum, sine cursu quodammodo pererrantibus, siue non errantibus, quorum ducem esse Solem primo, deinde Lunam existimandum est, commode sacrari ignem posse, quasi rem cognatam. Sed de nostra item religione, ut aliquid hisce nostris laboribus inferamus: per omnes siquidem Orientis Ecclesias, quando legendum Euan-

gelium est, accendunt luminaria iam sole rutilante: non utique ad fugandas tenebras, sed ad signum lætitiæ demonstrandum.

Dino apud Clementem ait, Persas Deorum suorum nullam imaginem habuisse, quod ignem, & aquam solas Deorum imagines arbitrarentur.

Translatum est ille honos ad Romanos Imperatores. Officium erat aulæ Constantinopolitane ordinarium, τὴ λαμπάδα ἐξ lampadarii, non enim focus illis, sed lampas, seu lucerna præferebatur. Codinus, τὴ δὲ λαμπάδα ἐξ, κατὰ τὴν τὴ μεγάλην ἀσπιδίαν τὸ ἀσπιδάριον μετ' ἡμετέρας λαμπάδ' & πόρον. Lampadarii diuam ampullam cum accensa lampade ferente. Erat Imperatoria lampas duabus, Augustæ, & Patriarchæ vna corolla cincta. Priores Imperatores foculos habuisse puto; sicque intelligi, quod de pertinace ait Herodianus libro 1. Neque ignem sibi præire, neque aliud imperii insignie passus est attolli. Sorori suæ id commodius concessit, Marcia concubina omnia Augustæ priuilegia præter ignem dedit. Herodianus libro primo. Nunc cæremonia ea omnino defuit, nisi quod facibus interdum excipiantur. Olim id visitatum fuisse constat ex libro Iudith capite tertio, versiculo 10. Excipiebant enim Holofernem cum coronis, & lampadibus. Cujus in locum successerunt festiua tormentorum tonitrua. Insignia vero Imperij sic præferuntur, ut in Bulla Aurea præscribitur, titulo vigesimo secundo.

Ad declarandum autem, in Imperatoris vel Regis Romanorum deambulanti præsentia, processionis ordinem Principum Electorum, de quo supra fecimus mentionem, statuimus, ut quotiescunq; in celebratione Imperiali Curia, Principes Electores cum Imperatore seu Rege Romanorum, in quibuscunque actibus vel solennitatibus, processionally ambulare contingerit, & Imperialia vel Regalia debuerint insignia deportari, Dux Saxonie Imperialem, seu Regalem enssem deferens, Imperatorem seu Regem immediate præcedat, & inter illum & Archiepiscopum Treuirensis medijs habeatur: Comes vero Palatinus ponium Imperiale portans, à latere dextro, & Marchio Brandeburgiacus septem deferens, à sinistro latere ipsius Ducis Saxonie linealiter gradientur. Rex autem Bohemie Imperatorem, seu Regem ipsum immediate, nullo interueniente sequatur.

§. 6. Principum etiam honori tributum, ut nemo sine munere eos adeat, excipiatque; verum id Persarum fuit, in Romana, & nunc Christiana Republica mos ille exoleuit. Quemadmodum & strenæ Imperatoribus dabantur. Nam Augusto Missæ in capitolium etiam absenti, Suetonius 57. Caligulæ ad sedem delatæ. Dio lib. 56. Qui & edixit, & ad accipiendas stetit. Sueton. cap. 42. Melius Tiberius, qui in quadruplum reddere solebat, quem nunc morem Principes imitari solent.

§. 7. Publicæ etiam natales Principum celebrantur, quæ consuetudo ita nunc defuit, ut vix natales Principum cognoscantur. Martialis natalem Domitiani Iouis sola fere in cunabulis præfert:

Cæsaris alma dies, & luce sacratio illa,
Conscia Dictum qua tulit Ida Iouem.

Simile aliquid est apud Platonem in Alcibiade. Postquam vero natus est primogenitus, qui succedit in regno, primo quidem eum diem omnes, qui sub regno sunt, celebrant: atque ita in posterum quotannis Natalem Regis diem sacris æ festis omnis Asia colit. Cum vero apud nos quis nascitur, ne vicini quidem, ut ait Comædus, sentiunt.

Sed olim grauius imperatus ille honos. Caligula consulis oblitus de natali suo edicere, abrogauit magistratum; fuitque triduum sine summa potestate Respublica. Sic Maccabæorum libro 2. c. 6. Iudæ;

Persæ ignem
honorabant.

Romanis
quod ignis
præfatus.

Ep.
acc.
tal.
bra.

Muneribus
culti Prin-
cipes.

Natales
Principum
sola fere
aula nouit.

Olim edictum
batur.

Judæi ducebantur cum amara necessitate in die natalis regis ad sacrificia. Neque natalem modo, sed diem etiam initi principatus. Plinius ad Traianum. Diem Domine quo servasti imperium, dum suscipis, quanta mereris, latitia celebravimus, precati Deos, ut generi humano, cuius tutela, & securitas saluti tua inuisa est, incolumem florentemque præsarent. Præmuis, & commilitonibus iusurandum more solemniter præstantibus, & provincialibus, qui eadem certarunt pietate iurantibus.

Principatus natalis celebratus.

Et Suet. in Vespas. cap. 6. Tiberius Alexander præfectus Aegypti, primus in verba Vespasiani legiones adegit, Kal. Iul. qui principatus dies in posterum observatus est.

Aut sane quo magno beneficio affecisset populos. Ita Augustus; Dio P. 54. Obvictum eius ac propter ea, quæ absens egisset, multa ac varia in honorem eius decreta sunt: quorum ille nihil accepit, nisi quod Fortuna Reduci aram consecrari, diemque sui reditus inter serias referri, & Augustalia dici passus est.

Quin & populi novos natales finxere in gratiam principum. Suet. in Augusto cap. 59. Quædam civitates Italiae diem, quo ad se primum venisset, initium anni fecerunt. Erant illa vel amoris veri, vel fictæ adulationis indicia. In Augustum iam seniores fuit ille populorum affectus.

Tene magis saluum populum velis, an populum tu, Seruet in ambiguo qui consulis, & tibi & urbi Iupiter. Augusti laudes agnoscere possis.

Eadem cerimonia Christiani suos antistites honorarunt, diem enim quo illi ad episcopatum electi fuissent festum habebant. Ita 15. Cal. Febr. Cathedræ Romanæ, & 8. Cal. Mart. Antiochenæ celebratur. De hac consuetudine doctissimus Baronius in Martyr. 15. Cal. Febr. Quod autem ad presentem solemnitatem spectat, laudabilis in Ecclesia viguit antiquus usus, ut dies anniversaria ageretur, quæ quis alicui sedi præfatus esset Episcopus. Id etenim tam in Occidentali Ecclesia, quam in Orientali etiam observatum, innumera fere docent exempla. De consuetudine Romana Ecclesiæ scribit Sanctus Paulinus epistola 16. ad Severum: extant de eare sermones Sancti Leonis Papæ ea die habiti. Convenire enim vndique ex Italia Episcopi tunc Romam consueverunt ad celebrandum natalem diem Romani Pontificis, ut pulchrè demonstrat epistola Hilarii Papæ ad Ascanium & ceteros episcopos provincie Tarracensis, dum in ea hac leguntur: Lectis ergo in conventu fratrum, quos natalis mei festiuitas congregauerat, litteris vestris &c. quoniam autem hi fuerint, ex quibus Italia civitatibus Romanam confluerint, indicant ipsa synodica tabula illic superius recitata. Accipe & de usu aliarum Ecclesiarum exempla, ut illud quod Sanctus Ambrosius scribit de Felice Comensi Episcopo, libro octavo, epistola 60. Edition. Roman. item quod Sanctus Augustinus habet de die natali Aurelii Episcopi Carthaginensis sermone trigesimo secundo, de verbis DOMINI in fine; deque sue ipsius etiam anniversaria die ordinationis homilia vigesima quarta & vigesima quinta. De consuetudine Orientalis Ecclesiæ satis monent Græcorum Menologia, in quibus Sancti Basilii, Sancti Ioannis Chrysostomi, & aliorum agitur sedis eorum natalis dies. quo etiam usu & ratione Romana Ecclesiæ eam diem solemniter agere consuevit, quo Romane natalis est cathedræ, quoniam (inquam) Sanctus Petrus Roma diuino consilio primum sedere cepit, translata il luc sede, quam septem annos tenuit Antiochie. Porro tanto celebrior hac est solemnitas illa, quæ Antiochia sedet, quæ mobilis illa, vel ad tempus tantum ac quasi per transiitum sita est, Roma vero stabilis firmavitque Deus eandem in æternum Petri successoribus permansuram; quam ut tradit Irenæus libro tertio, capite tertio, doctrinam unitam, traditionibus locupletatam, meritis illustratam, doctibus auctam, idem apostolus vna cum Paulo etiam sanguine consecrauit.

Episcopatus accepti natalis celebratus est.

§. 3. Latris acclamationibus, plausibusque exci-

pere principes vsitatum erat, quod nunc etiam fere, nisi cum in coronatione acclamatur; vivat rex, intermittitur. Olim præcipue affectabantur illi plausus, qui postquam nequissimo cuique tyranno impensius darentur, in contemptum, desuetudinemque venerunt.

Plausuum veterum ratio.

1. Laudes eorum referebant. Pertinaci acclamabant: Patri pio, patri senatus, patri omnium bonorum, Pertinace Imperatore neminem timuimus, securi viximus, quod ad defectum vsque vocis ingeminarunt. Diac. libro 8. Erant & ista: O te felicem, & nos felices. Plin. ad Traianum. 2. De nostris annis addat tibi Iupiter annos. Tertull. precabantur, & vouebant. Tu vincas, Iustine, canunt. Coripp. 3. Plausus ille, vocis modulatione, manuum complofione, & iactatione, vestium commotione peragebatur. Vocis erat vel simplex modulatio, vel additis instrumentis. Plebs personabat certis modis, plausuque composito. Tacit. libro decimo sexto. Cassiod. libro primo. var. lect. Voces, ait organo dulciores, non clamores, sed tonos. Plinius concentum dicit. Nero Alexandrinorum laudationibus delectatus, institui curavit, qui eam plaudendi rationem addiscerent, quæstres adolecentulos, & de plebe quing. millia. Bombos, imbrices, testas vocabant, à sonitus quadam similitudine. Aurelianus oraria populo dedit ad fauorem.

Quid vero oraria? Lipsius tegmina resonantia esse vult, quibus modulata acclamationes darentur. Casaubonus lora & fascias, quæ in plausu iactarentur. Nec ex Eustathio satis colligitur, qui in l. 4. Iliad. ut regis, inquit, οἱ ἐκ παλαιῶν καὶ νεωτέρων ἑσθῶται, Mitræ sunt coronæ, ex orarijs & fascijs. Si igitur constet, quæ sint mitræ partes, constabit, & quæ sint oraria. at mitra, seu cidaris varia fuit, ideoque quicquid præter fascias fuit in mitra id orarium dicitur Eustathio: eæ nimirum partes quæ fascijs colligebantur. itaque cum cidaris esset turtita, quæ & τίλος vocabatur. Poll. libro octavo, capite decimo tertio. tiara quoque eiusmodi erat; Sugerius de Ludouico Crasso. Circumdantes capiti eius Phrygium ornamentum imperiale instar galeæ, circulo aureo concinnatum imponunt. Phrygium verò Ildorus vocat mitram. Tale igitur quippiam fuit orarium, ut ex pluribus orarijs mitra fieret, si Eustathio credimus, itaque adiuvando sono, ac bombo fuit, non tantum ad iactationem, cum paruum esset, nec in iactatione magnopere appareret. Poppynum igitur orario, veluti nunc solijs alij sue, edebant. atque hoc de Aureliano dicere voluit Vopiscus. Quod si tamen orarium illud Aureliani non erat dissimile orario Ecclesiasticorum, & vel illud profanum, ab illo facto, vel à profano factum est dictum, aliquam analogiam fuisse dicendum est.

Oraria quæ.

De orario Ecclesiastico est in Concil. Toletan. 4. Honorij Papæ 1. tempore celebrato. can. 28. Episcopus, Presbyter, aut Diaconus, si à gradu suo iniuste deiectus, in secunda Synodo innocens reperitur, non potest esse quod fuerat, nisi gradus amissos recipiat coram altario, de manu Episcopi, orarium, annulum & baculum; si presbyter, orarium, & planetam; si diaconus, orarium, & albam; si subdiaconus, patenam & calicem: sic & reliqui gradus eam reparationem sui recipiant, quæ cum ordinarentur, perciperunt.

Orarium Ecclesiasticum.

Orarium hoc vestis genus erat, nam à Buccardo libro 6. dicitur stola oraria. cap. Presbyter 2. quia can. 40. Concil. Tol. 4. Orarijs duobus, nec Episcopo quidem licet, nec Presbytero vii, quanto magis Diacono, qui minister eorum est. Vnum igitur orarium oportet levitam gestare in sinistro humero, propter quod orat, id est, prædicat: dextram autem partem oportet habere liberam, ut expeditus ad ministerium sacerdotale discurrat. Caveat igitur amodo Levita gemino vii orario, sed vno tantum, & puro, nec ullis coloribus, aut auro ornato.

R 4

Itaque

Itaq; vestis erat, quæ impediēbat ministrantem, & videtur Episcopis concessum, ut auro, vel coloribus ornarent. 3. Modus gestandi ex Bracarenf. cap. 9. traditur: Orarium habeat subdiaconus, & diaconus, sed diaconus infra tunicam absconditum habeat orarium, subdiaconus superposito scapula utatur orario. Bed. collect. cap. de septem ordinib. Bene, inquit, orationibus conuenit orarium, conueniens vestimentum officio. Quemadmodum igitur plaudentes regi terreno orariis instructi erant, ad fauorem, & plausum, ita laudes æterni imperatoris, & regis regum legem prædicantes orarij utebantur.

Plausus manu.

Manibus etiam plaudebant, seu χειρὸν δαβαν. Itaque pereunte vitij suis Republica, in circis ac theatris potius, quam in segetibus, & vineis manus movebant, ut querebatur Varro. Arte etiam plaudebant, ut Aristot. lib. 1. ep. 10. ἡ δὲ ἐξ ἡ τῶν δακτύλων ὁ πρὸς αὐτὸν εὐπορεῖται τὴν εὐσεβὴν ἐπὶ τῶν εἰς τὸ κοῖλον, ἢ ὅτι αἱ χεῖρες εὐφρανοὶ συμπληρωμέναι τὸν κλέμενον. Dextera contractis digitis sinistram subiectam feriebant in cauum, ut manus concussæ instar cymbalorum bene sonarent. Manibus item vestibusque iactatis fauere demonstrabant.

Et dare iactatis undique signatogis.

Magni vero applausus illos, seu auras populares æstimari solitas docent acta publica; nam non modo acclamationes ipsas, sed numerum etiam Imperatori, & voces mittebant. Neque negligenda fuit testificatio illa publica voluntatis, cum firmum amicitiae vinculum inter populum, & principem sit. Principem quidem populo bene facere, populum vero in laudes principis effundi.

Hinc ex more temporum, & consuetudine, magno feruore Episcopis populus in Ecclesia applaudebatur, consensum in sacra doctrinâ, viteque purioris desiderium ostendendo. Luculentum exemplum est in actis, quibus Augustinus Eradium designauit successorem, epist. 110. Locum integrum ut præca consuetudo intelligatur apponam. Ergo (inquit Augustinus) ne aliquis de me queratur, voluntatem meam quam credo Dei esse, in omnium vestrum notitiam perfero: Presbyterum Eradium mihi successorem volo. A populo acclamatum est: Deo gratias, Christo laudes. dictum est viciester. Exaudi Christe, Augustino vita; dictum est sexies decies. Te patrem, te Episcopum, dictum est octies. cumque reticeretur, Augustinus Episcopus dixit: Non opus est me de laudibus eius aliquid dicere, faueo sapientie & parco verecundia: sufficit quia noster est: & hoc me velle dico, quod vos velle scitis: & si ante nesciret, hodie probarem. Hoc ergo volo: hoc à Domino Deo nostro, nunc etiam in ciuitate frigida, votis feruentibus posito: hoc ut mecum cretis exhortor, admonero, rogo, ut omnium in pace Christi collatis & conflatu mentibus confirmet Deus quod operatus est in nobis. Qui misit mihi eum, seruet eum; seruet incolumem, seruet sine crimine, ut qui facit gaudium viuientis, locum suppleat morientis. A notarijs Ecclesiasticis cernitis excipiuntur, quæ dicimus, excipiuntur quæ dicitis, & meus sermo, & vestra acclamationes in terram non cadunt. Apertius ut dicam, Ecclesiastica nunc gesta conscribimus. Sic enim hoc esse, quantum ad homines attinet, confirmari volo. A populo acclamatum est trigesies sexies; Deo gratias, Christo laudes. Exaudi Christe August. vita, dictum est tredecies. Te patrem, te Episcopum, dictum est octies. Dignus & iustus est, dictum est vices. Bene meritis, bene dignus, dictum est quinquies. Cumque reticeretur, Augustinus Episcopus dixit: Ego ut dicebam voluntatem meam & voluntatem vestram gestis Ecclesiasticis, quantum ad homines attinet, confirmatam volo: quantum vero ad latentem omnipotentis voluntatem, omnes (ut dixi) oremus ut confirmet Deus quod operatus est in nobis. A populo acclamatum est, Iudicio tuo gratias agimus; dictum est sedecies. Fiat fiat, dictum est duodecies. Te patrem, Eradium Episcopum, dictum sexies. Cumque reticeretur, Augustinus Episcopus dixit: Scio quod citis & vos, sed nolo de illo fieri, quod de me factum est: quod autem factum sit, multi sci-

Acclamationum Ecclesiasticarum exemplum.

tis: illi soli nesciunt, qui tunc aut nondum nati erant, aut nondum habebant ætatem sciendi. Adhuc in corpore posito beata memoria patre & Episcopo meo sene Valerio, Episcopus ordinatus sum, & sedi cum illo, quod Concilio Nicano prohibitum fuisse nesciebat, nec ipse sciebat. Quod ergo reprehensum est in me, nolo reprehendi in filio meo. A populo acclamatum est: Deo gratias, Christo laudes; dictum est tredecies. Cumque reticeretur, Augustinus Episcopus dixit: Erit presbyter ut est, quando Deus voluerit, futurus Episcopus. Sed plane modo facturus sum adiuuante misericordia Christi, quod adhuc vsq; non feci. Notis ante aliquot annos quid facere voluerim, & non permisisti. Placuit mihi & vobis propter curam Scripturarum, quam mihi fratres & patres mei coepiscopi duobus Concilijs Numidia & Carthagini imponere dignati sunt, ut per quinq; dies nemo mihi molestus esset. Gesta confecta sunt, placuit, acclamasti. Recitatur placitum vestrum, & acclamatio vestra. Paruo tempore seruatum est circa me, & postea violenter irruptum est, & non permittit ad quod volo vacare. Ante meridiem & post meridiem, occupationibus hominum teneor. Obsecro vos & obstringo per Christum, ut huic inueni, huic presbytero Eradio, quem hodie in nomine CHRISTI designo Episcopum successorem mihi, patiamini me refundere onera occupationum mearum. A populo acclamatum est, Iudicio tuo gratias agimus; dictum est vices sexies. Cumque reticeretur, Augustinus Episcopus dixit: Ego charitati & beneuolentie vestra apud Dominum Deum nostrum gratias ago, imo de illa Deo gratias. Ergo fratres, quicquid est quod ad me referebatur, ad illum perferatur: ubi necessarium habuerit consilium, meum non negabo auxilium. Absit ut me subtraham: tamen quicquid illud est quod ad me referebatur, ad illum perferatur. Ipse me autem consulat, si forte non inuenit quid facere debeat, aut poscat adiutorem quem nouit patrem: ut & vobis nihil desit, & ego tandem aliquando, si quantumcumque spatium mihi huius vite donauerit Deus, ipsam meam quantulumcumque vitam non dem segnitiei, nec donem inertia, sed in sanctis Scripturis, quantum ipse permittit & largitur exerceam: hoc & ipsi proderit, & per ipsum etiam vobis. Nemo ergo inuideat otio meo, quia meum otium magnum habet negotium. Video me de hac re, propter quam vos inuitaui, omnia vobis cum egisse quæ debui. Hoc ad vltimum rogo ut gestis istis subscribere dignemini qui potestis. Hic mihi responsione vestra opus est: teneam responsionem vestram: de hac assensione aliquid acclamate. A populo acclamatum est: Fiat fiat, dictum vices quinquies. Dignum est, iustum est; dictum vices octies. Fiat fiat; dictum quater decies. Olim dignus, olim meritis: dictum vices quinquies. Iudicio tuo gratias agimus: dictum tredecies. Exaudi Christe, Eradium conserua: dictum octies decies. Cūque reticeretur, Augustinus Episcopus dixit: bene habet, vicia quæ Dei sunt, circa sacrificium eius agere valeamus, in qua hora supplicationis nostræ maxime commendo charitati vestra, ut omnes vestras causas & negotia intermittatis, & pro ista Ecclesia, & pro me, & pro presbytero Eradio Domino precem fundatis.

Quin & concionantes plausu prosequerentur; studium enim concionanti necessarium est. Hinc Pauli Samosatani insania, de qua scribunt Episcopi apud Eusebium libro 7. hist. capite 24. Neque necessum est dicendo persequi, illius præstigias in concilijs ecclesiasticis usurpatas, quas falsæ gloriæ umbras consuecundo, & varias inepthiarum species aucupando, & imperitorum mentes eo pacto in sui admirationem traducendo, callide excogitauit: nequo quæ ratione sedem & thronum sublimem sibi parârit, eumque non ut Christi discipulum decet, sed ut mundi principes solent, secretum & separatam habuerit, nomine suo appellârit, semir in eo sedens manu percussit, calcibus aliquando ipsum pulsârit: & qui, cum eum audirent concionantem, non laudibus extollerent, non (ut in theatris fieri solet) se agitationibus, quo illi applauderent, in orbem versarent, non more gladiatorum, & muliercularum, quos apud se habebat, in concinnè ei acclamarent, & quasi tripudij gestirent: sed ut in domo Dei par est, modeste moderatè, auscultaient, eos grauitè increpârit, & verbis contumeliosis exceperit: neq; quomodo in verbis Dei in-

terpre-

terpretes, qui è vita excessissent, dum in hominum frequentia palam predicaret, perulenter & importune debacchatus fuerit: & non tanquam Episcopus, sed tanquam sophista & praestigator de se ipso magnifica verba iactitaret.

Ex quibus theatricæ etiam gestulationes, & mores notari possunt.

Itinerarium principum notata.

§. 9. Maxime maiestas imperatoria, & ante regia in itineribus cognoscebatur. Honores varii exhibebantur. Nam sacrificia immolabantur, odoribus viæ implebantur, cerei accendebantur, flores, coronæ, portæ, domus priuata, templa ornabantur, publice conuiuia celebrabantur, pallia expandebantur, omnes occurrebant, deducebant, ferebant, laudabant, dispositis per viam organis caneant. ita vt tum demum se principes esse cognoscerent, cum regna sua obirent. Sunt exempla apud Curtium libro quinto. Dion. in Seuero, Liuium 32. Plin. ad Traianum in paneg. Appian. lib. 8. belli Gallici. Suet. in Neron. cap. 30. Theod. lib. 5. cap. 34. Soerat. libro sexto, capite vltimo. Claud. de sexto consul. Honorii. & tertio. Sozom. libro octauo. Paul. lib. 30. Herod. lib. 4. & 8.

Hoc ita factum summa prudentia à maioribus opinor, imo plane diuinitus; cum enim maxime interfit Reipublicæ principem non vno loco residere, sed beneficia præsentia suæ exhibere, cunctis populis, à quibus alitur, & colitur, omnibus cum illecebris ad perfectiones incitare conati sunt.

CAP V T VI.

Potestas principum magna, sed varia.

Potestatum lentia debet esse mutatio.

§. 1. VARIAM principum in suos potestatem fuisse constat; optime temperatam ex Monarchia, Democratia & Aristocratia probauit. Hoc maxime prouidendum, vt cum Reipublicæ forma mutatur, consuetorum magistratuum potestas lente, & particulatim, nomina autem tardissime mutantur, donec re ipsa labente, sponte euanescent. Consultissime hoc in Romano imperio factum; tyrannis initio dictatoris nomine graffata est, Sulla sæuiente, deinde Cæsari dictatura data est, sed perpetua. Tertio, nomine Triumuiratus componendæ Reipublicæ proscriptio optimatum primos sustulit. Et imperatores, quamquam omnia possent, vires suas magistratuum minorum appellationibus stabiliebant. Hinc Pontifices maximi, consulesque renuntiabantur, & quod omnium maxime eos tutos reddebat, singulis annis tribunitiæ potestatis titulum renouabant. Ea enim potestate sacrosancti habebantur, & fauorem populi tenebant. Ille enim magistratus populi causa, contra potentiorum ciuium iniurias institutus est.

Regni Christianorum temperata potestas.

Regni & sacerdotum coniunctio.

§. 2. Potestas omnium regum Christianorum non ad modum regum Gentilium, sed Hebræorum constituta est; nam quemadmodum summi pontificis, & summi concilii Sacerdotum auctoritas inuoluta erat, nec regia potentia premebatur. ita quoque imperandum est regi Christiano, vt tamen religionis antistites audiat, & veneretur. Deinde secum ipse perpendat, quanti sit supremi in religione præsidis amicitia, & fauore munitum regnare. Nam hoc concordia vinculo neglecto vehementer omnia turbantur. Inter Henricos & Pontifices, deinde Fredericos, & alios pontifices, quanti mali causa fuerit imperatorum importunitas omnia sibi vindicantium, historia nos edocet. cum enim auctoritate Pontificiæ imperium sit ad Francos à Græcis, ac deinde à Frân-

cis ad Germanos delatum, hinc fit vt in eius gubernatione nonnullæ sint pontificum partes. Nam vt de præsentis statu loquamur; Electores non modo imperiali, sed Pontificiæ etiam auctoritate institutos tradit Nicolaus Bellus de pontificib. discurs. 1.

Ex hac assertione auctoritatis Pontificiæ super Reges; sequitur illud, vt Pontifex in rebus Imperii, multo magis se immiscere queat, vt pote quæ iuris pontificii sunt, Sedique Apostolica immediate subiecta. Id autem probatur, quia Gregorius Quintus numerum Electorum instituit, quibus eligendorum Cæsarium facultatem concessit: Et quanquam authentica exempla Bullæ aureæ, quam hac de causa edidit, proferri nequeunt, nihilominus, cum magnum susceperim laborem, vt huiusce rei dilucidam veritatem comperirem, pleræque patentes litteræ cum earum exemplaribus ad manus meas deuenire, quibus antiqui multi Electores expresse fatebantur, suam se auctoritatem summis Pontificibus acceptam referre, quemadmodum in Arce Sancti Angeli in Thesauris, & in tribus libris, quibus titulus: privilegia Imperatorum, videre est, nec non in Bibliotheca Vaticana, vbi exempla sunt desumpta ex iis, quæ in Arce Sancti Angeli custodiuntur. Ex quibus clare patet, Electorum auctoritatem eorumque institutionem à sancta Romana Ecclesia dependere. Quæ vt magis comprobentur in medium assero, pro diuersis temporum occasionibus Electores à diuersis pontificibus eligendi privilegio spoliatos esse, quæ admodum olim Ioannes XXII. id effecit. Sed & Leo X. Ducem Saxonie priuauit: Clemens autem VII. electionem Caroli V. Validam fuisse etiam absque eiusdem Ducis suffragio, sustentauit, atque asseruit, quemadmodum in libro quodam, qui corio rubeo integitur, cernere est, cui libro titulus, Capitulationes principum: & conseruatur in pontificio prompuario. In registris autem Leonis X. & Clementis VII. in Archiuo Camere Apostolicæ hac auctoritas lucidius apparet: nam statim atque Rex Romanorum, vel Imperator electus est, Electores à Pontifice confirmationem petunt, sapiusque, cum Papa consensum non præstitisset, ad nouam electionem deuentum est: quæ admodum in dictis libris, si diligenter attendantur, obseruare est.

Pontificis in imperio partes.

Nollem ego lites inter regnum Christianum, & regale sacerdotium oriri, quæ sæpe populorum claudibus sopitæ sunt; hoc moneo politice prudenterque Imperatorem, & pietatis, & Reipublicæ causa auctoritatem pontificis comiter obseruare oportere. Videantur cætera, & historiae consulantur. Carolus Quintus idem ait, cum à Francisco rege Galliarum ad singulare certamen prouocaretur, respondisse; se sanctæ sedis Apostolicæ filium ac defensorem esse, eidem se iurando obligatum, de se nihil statuere posse.

Imperator filius Ecclesiæ.

Vere & recte Carolus, neque enim tot fata populorum vno ense librari debuerunt, & cædes regis alterutrius maiorum malorum initia dedisset. Verum princeps ille sapientissimus ostendit, quanta sit imperatoris cum sacerdote necessitudo. Quod si summi principis tam est coniuncta, cum Ecclesiæ utilitate salus, erit etiam aliorum regum, & Reipublicarum. Nam singulorum regnorum, vt Britannia, Dania, Polonia, Arogonia, Hungaria, Neapolis propria sunt fœdera. Neque potissimi regum despiciere possunt communem patrem, cui à multis filiis subsidia deferuntur.

§. 3. Magna parte in politioribus regnis pendet regnantium potestas, à consilio patriæ, aut statuum patriæ. Cuius magna est contra iniquiores principes utilitas, sed eiusdem multa quoque incommoda, cum moram rebus vtilibus, aut necessariis adfert. Moderatur sua auctoritate principis ingenium; atque efficit, ne si quid principi accadat, sine magistratu sit patria.

Consilia statuum quæ commoda, quæ incommoda habeant.

Summa incommoda, si status concordēs non sint, oriuntur. Ea de re omnes in Germania querimus, & tamen semper, vt querelis locus sit, agimus. Sunt in Germania tres ordines, qui ad consilia

In potentia statuum discordia, & vtilitum tardaprovisio.

consilium magnum, seu comitia publica cōueniunt. Electorum, deinde aliorum principum, & comitum, tertio, liberarum ciuitatum. Hinc omnia tarde conficiuntur, & iam tempore multo pene nihil efficitur. Causa est, in conueniendo tarditas, quorundam absentia, legatorum restricta potestas, disceptatio de re proponenda, discordiæ multiplices. Primariæ nunc quidem sunt in religione, sed pietatis prætextum multi suis cupiditatibus obtendunt: nam reuera principum sunt inter se similitudines, & inter principes & reliquam nobilitatem, quæ à quibusdam premittitur, cum alioqui soli imperatori, tantquam aulæ eius comites, & ministri subesse velint. Maior est inter vrbes liberae, & finitimos principes æmulatio; urbium studia, conatusque eo tendunt, ut libertatem tueantur, principes nonnulli in hoc incumbunt, ut eas sibi reddant obnoxias. Harum in pace sita est felicitas, orto bello in magno sunt discrimine, quia non viribus pleræque, sed legibus libertatem tueantur, cum autem inter arma ciuilia fileant leges, libertas sub ictu stat. Apparuit hoc bello ciuili quod contra Carolum quintum est gestum, in quo ciuitates maximas impensas fecerunt, inhonoratam militiæ societatem sortitæ sunt, victæ deinde grauissimè multatæ sunt. Deteriore conditione futuræ si vicissent; nam durante bello principes offenderant, quod minus prompte paterent, & ut nulla offensus fuisset, proemia tamen victoriæ solis principibus, velut potentioribus, cessissent. Quo facto, ciuitatibus imperii tutela defuisset, & vicini grauioribus incubuissent. Itaque victrices libertatem non nisi principum beneficio tenuissent. Hæ igitur causæ sunt, cur tam tarde moueatur imperium; quia in eodem corpore nunquam eadem profunt, cum ab harmonia & legitima humorum temperatura discessum est.

A statibus
bella non
commode
admini-
strantur.

Ciuitates
Germaniæ
victæ in po-
testate vi-
ctoriæ, vi-
ctrices in po-
testate so-
ciorum erunt.

Consilia Gal-
licana olim
nobilissima

§. 4. Gallia suos etiam status habet, Ecclesiasticorum, nobilium, plebis. Sunt consilia duo, arcanum & publicum. olim ex tribus statibus Concilium publicum conuocabatur. Erat in eo Concilio summa auctoritas, & tanta integritatis æstimatio, ut ad illud multæ etiam exteri controuersias suas deferrent. In eo vero res grauissimæ, siue, ut appellant, res status tractabantur; si rex creandus, si abdicandus, si bellum gerendum, pax ineunda, leges ferendæ, primariæ præfecturæ deferendæ, principum crimina cognoscenda, dos regis liberis assignanda esset; quin & ratio sumptuum, ac tributorum eo in consilio tractabatur. atque hoc est quod Curiam aut Parlamentum generale vocant. Eo igitur tempore accisa admodum potestas regum Franciæ fuit. Verum auctoritatem consilii minuerunt posterius, (Hugoni Capeto hoc tribuunt) erecto parium collegio, qui de principum fortunis, aliisque iudicarent. Addita sunt deinde Parlaenta, verum iam ad priuatum Concilium regni negotia à multo tempore referuntur. Hinc expeditiora sunt consilia. Huiusmodi status etiam in Gallia, Hispania, Anglia, Scotia, aliisque regnis sunt; ad quorum rationem potestatem suam quilibet Princeps facile exiger.

Addito con-
silio alio
prioris au-
toritas mi-
nuitur.

Senatus Ro-
mani aucto-
ritas pro ar-
bitrio impe-
ratoris mu-
tabatur.

§. 5. Statum patriæ referebat olim senatus, non qualis erat in libera Republica regnans, sed qualis sub imperatoribus moderatis particeps concilio-
rum, & honorum publicorum. Probus cum talem habuit teste Vopisco, nam ab omnibus appellatorem ad senatum concessit, aliaque quæ iam exoleuerant; Factum iterum sub Honorio, Claudian. de Stilicone:

Ordine cum prisco censeret bella senatus,

*Neglectum Stilico per tot iam secula morem
Rettulit, ut ducibus mandarent prælia patres.
Decretoque toga felix legionibus iret
Tessera.*

Hoc Stilico, sed non ut Patres Conscriptos honoraret, sed ut auctoritatem imperatoris imminueret, atque hac popularitate sibi, & Eucherio filio parare viam, ad tyrannidem. Tiberius summa simulatione cum rem imperii cupidissime accepisset, nomen diu negauit, custodiam à Senatu petijt, milites Reipublicæ, non suos esse dixit, princeps senatus vocauit, collegas optauit, sed hæc erant sæua ludibria, quibus sensa nobilium explorabat. Magistratus habebat in honore, non aliter atque stante Republica assurgebatq; consulibus: atque quoties eis cenam dabat, ingredientibus ad fores procedebat obuiam, & comitabatur abeuntes.

C A P V T VII.

Reipublicæ præcipuam curam esse ut idoneis mandet dignitates, & magistratus.

§. 1. De minoribus magistratibus loquor, qui vel à rege, vel senatu in Aristocratiâ, vel à populo in Politia constituuntur. Quocunque enim loco idonci, & boni viri præficiuntur salus constat Reipublicæ. Maneat hoc certum ac fixum, & nobile regnantium axioma. Meliorem esse Rempublicam in qua princeps malus est, quam ea, in qua amici principis, magistratusque, qui in parte Rempublicam gerunt, mali sunt. Multos enim malos haud facile vnus bonus compescit; malus princeps si bonos habeat administratos, nequitia instrumentis caret: hoc duntaxat difficile est, ut malo principe, sint boni, & diuturni administrati.

Parum est
principem
esse bonum
si eius mini-
stri sint
mali.

§. 2. Naturalis est, & summa principis obligatio, ut bonos præfides prouinciæ præficiat, præfectosque tueatur, atque in officio contineat. Atque ut verbo dicam: Cuius administrati, & magistratus in officio sint. Hoc ipsi imperatores agnouerunt, quorum aliquando peculiaris in deligendo cura fuit. Alexander Imperator præfides nunquam ad beneficium, sed ex iudicio dedit. Oritur illa obligatio ex iure Reipublicæ, & priuati cuiusque; quemadmodum enim, si princeps medicum & Chirurgum sumptu ciuitatis constituar, ex iustitiæ legibus obligatur, ut ne Demonstratos, Marcos, Simones, Menophanes, Capitoes, Phaidones, Socleas, Agelaos, Alexes, Agidas, Zopyros, Charinos, Gennadios, Rhodones, Callignotos, velut pestes viuas, & efficaces ciuibus immittat, qui gloriantur ut ille apud Agathiam Epig.

Principis of-
ficiū est, bo-
nos præfides
constituere.

*Καὶ γὰρ ἐγὼ πολλὰς ψυχὰς αἰὶνὰς ποίωμι
Nam ego multas animas ad inferos deturbo.*

Sed viros peritos, industrios, fidos, non quos

οἱ σοφοὶ ποιοῦσι

Βάλλουσιν ἑταίρους, ἀνθρώπους, καὶ στεφάνους.

Spargunt mitris, floribus atque coronis.

Sic nullo iure possunt populis raptores, & iniquos præponere. Nam culpam suorum præsidum, nisi ipsi prospiciant, præstare coguntur.

§. 3. Ro-

in venali-
tate magi-
stratuum
nulla ratio
virtutis.

§. 3. Roma in summa ambitione, & venali campo nonnulla tamen candidatorum ratio ducebatur: ante comitia namque nomina apud magistratum profiteri necesse erat, à quo si recepta non essent, à populo creati non poterant; ij enim publico iudicio indigni iudicati essent, quibus gubernatio Reipublice committeretur. Verum auaritia & ambitio, hæc omnia petruit. Cato cum optimatum conspirationes cerneret; clamauit, rem indignam esse, ut addiceretur nuptiarum lenocinij imperium, ac per mulieres mutuo se ad prouincias, imperia, exercitus proueharent.

Quos igno-
rat, contem-
nere videtur
potestas.

§. 4. Maxima itaque virtus principis est, nosse suos, nec modo nosse, sed etiam regere; quod sine notitia fieri non potest. Prudentem in imperio Romano institutum, ut breuiarium imperij, quo omnia vectigalia, impense, prouincias, classes, exercitus, magistratus, eorumque salaria continebantur, in promptu esset.

Notitiam imperij veteres dixerunt; Augustus publice proponere consuevit. Laterculum etiam vocabant; Cedrenus: ὁν δὲ πλείους δημοσία, ἐφ' ὃ τὰ τε τῶν βασιλευσίν, καὶ τὰ τῶν ἐκτελεσμάτων ὀνόματα ἀπὸ τῆς ἐξουσίας. Erat publicus laterculus, in quo senatorum, & exercitus nomina scribebantur. Tacitus i. Annalium. Augustus libellum composuit, quo opes publicæ continebantur, quantum ciuium, lociorumque in armis, quot regna, classes, prouincias, tributa ac vectigalia, necessitates ac largitiones, quæ cuncta sua manu perciperat Augustus. Multo diligentius illa subsequenter fuerunt, ut constat ex tit. 17. l. i. cod. ad præfectum prætor. Africa.

Omnium
magistra-
tuum no-
mina in la-
terculo erat

Hoc etiam præsentis sanctione credimus ordinandum, ut non multa dispendia pro completionem chartarum vel codicillorum, vel in nostro laterculo, vel in scrinio præfecti prætorij per Africanos iudices sustinere videantur: quia si ipsi dispendia læsi non fuerint, nullam habebunt necessitatem eiusdem nostræ Africae tributarios prægrauandi. Iubemus ergo, ut iudices diocesanos Africanos tam ciuiles, quam militares, in nostro laterculo pro codicillorum atq; chartularum promotionis suæ consuetudinibus nihil ultra sex solidos præbeant: at vero in scrinio præfectorum non ultra duodecim solidos cogantur inferre. quem modum si quis exsuperet: ipse quidem iudex triginta librarum auri dispendio subiacebit: officium vero eius non solum simile dispendium, sed & capitale periculum sustinebit. Nam si aliquis ex quacunque parte ausus fuerit iussiones nostras excedere, & non festinauerit cum Dei timore eas seruare, non solum dignitatis aut substantiæ periculum sustinebit, sed etiam ultimo supplicio subiacebit.

Princeps itaque omnium, præfecti suorum descriptionem habuerunt. Deinde in scrinio sacro illa deponerantur. De notitia vide, & de aduoc. diuers. l. 5. Quia vero antiqua perierunt, extat vero Justiniani de Africa laterculus loco citato, eum ibidem legere quisque poterit.

Magna im-
peria hostiū
secura, mi-
nistri ob-
noxia sunt.

§. 5. In magnis imperijs, ut nihil est iucundius, fructuosiusque communi pace, & securitate; non enim vicinos potentiores pertimescunt: ita grauissima est magistratuum inferiorum licentia, eo quod in tanta negotiorum mole facile lateant iniuria; quod vel ex eo nascitur, quia non datur aditus accusatori, vel quia extrema negliguntur: quo circa Respubl. id summo pere cordi habebit, ut quemadmodum in limite imperij, & hostium vicinitate, fortissimos, ac fidissimos ducum collocat, ita in remotissimis gubernatores ac iudices æquissimos; nam ipsa longinquitas, ut subditi spem auxilij adimit, ita regentibus fiduciam impunitatis præstat. Quis enim Romæ id ausus est, quod in Gallia, Asiaq; fecerunt Romani? Imo creberime contigit, ut ad eorum inuadentem præfides, ut miseris rebellare cogerent, atq; ita causam dicere necesse non haberent; hostibus iam iudicatis, quibus

Longinqua
vastant præ-
fides.

necessitatem rebellandi iniuria imposuissent. Cyrus genti Judæorum libertatem restituit, atque in hunc modum edicit i. Esd. 1. 2.

Omnia regna terra dedit mihi Dominus Deus calii, & ipse præcepit mihi, ut ædificarem ei domum in Ierusalem, quæ est in Iuda. Quis est in vobis de vniuerso populo eius? Sit Deus illius cum ipso. Ascendat in Ierusalem quæ est in Iuda, & ædificet domum Domini Dei Israel, ipse est Deus qui est in Ierusalem.

Et omnes reliqui in cunctis locis vbicunque habitant, adiuuent eum viri de loco suo argento & auro, & substantia, & pecoribus, excepto quod voluntarie offerunt templo Dei, quod est in Ierusalem.

Hoc si Babylone agendum fuisset, intra annum insigne templum constituisset. Nunc vero quid regis absentis mandatum contra vicinorum odia potuit? i. Esd. 3. 3. Collocauerunt autem altare Dei super bases suas, deterrentibus eos per circuitum populus terrarum: & obtulerunt super illud holocaustum Domino mane & vespere.

Iussi erant templi ædificationem adiuuare, at illi deterrent, ut ne aram quidem exstruere possint; Nec modo impediunt, sed simulatione subsidij conantur etiam profanare i. Esd. 4. 1. Aedificemus vobiscum, quia ita ut vos, querimus Deum vestrum, ecce nos immolauimus victimas à diebus Asor-haddan regis Assur, qui adduxit nos huc.

Cum viribus non possent, calumnijs agunt. ibid. v. 4. Conduxerunt autem aduersus eos consiliatores, ut destruerent consilium eorum omnibus diebus Cyri regis Persarum.

Multo perfidiosius egerunt contra Nehemiam, non veriti, quod carus regi, à rege & regina cum potestate missus, quod cum eo missi principes militiae & equites 2. Esd. 9. 10. Quid enim præfides regis; 1. Contristati sunt afflictione magna. 2. Iratus est Sannaballat valde c. 4. 1. 3. Motus nimis subannauit Iudeos. Et v. 8. Sannaballat, Tobias, Arabes, Ammanita, Azorij congregati sunt omnes pariter, ut venirent, & pugnarent contra Ierusalem, & molirentur insidias. Et v. 11. Dixerunt hostes nostri, Nesciant & ignorent, donec veniamus in medium eorum, & interficiamus eos, & cessare faciamus opus.

Ecce talia contra expressum regis mandatum subditi regis contra subditos moluntur, contra legatum à mentia regis missum, ad regem mox rediturum. Itaque summo studio longinquis est prospiciendum. Nec pauca exempla Hispanijs dederunt Indorū præfecti, nam ut bella Lusitanorum, & Castilianorum taceam, abq; gubernatorum seuitia, auaritia, ambitione, mutuiq; cædibus fuisset, totam Indiam occidentalem corona Castiliana teneret. Nec longius exempla petenda sunt. Nullum in Europa imperium Fræcico rectius constitutum esse multi, nec sine causa arbitrantur, cum tamen in Sicilia regnum tenerent, iniuriis suis gentem illam ad defectionem minuti tyranni compulerunt. Quia ut à patria ita quoque ab æquitate recesserant præfides. Huic etiam rei documento est; quod in discursu de regno Neapolitano narratur à Nic. Bello. Primo enim rem militarem negligenter, perfideque administrari testatur, triremes vetustas, inutilesque esse. Etenim, inquit, satis est regijs ministris non nihil in speciem præferre, quod in Aula Regia magnificetur, eoque pacto diligentiam ostentantes Regi aliquatenus satisfaciunt, orbemque terrarum in excimia magnarum rerum detinent expectatione. Quæ res ad opes breui comparandas mirifice prodest, quibus mox ditionem aliquam in regno coeuant, redditus coaceruant, & pretiosam accumulunt suppellectilem.

Hæc anno 1579. facta ille recenset. Et paulo post: Commorantur ut plurimum Neapolitanae triremes ad Molem portus sine stipendijs, sine militibus ac saepe sine remigum parte dimidia, qui à nauarchis saepe locantur mercatoribus, nobilibus, alijsq; ad exonerandas naues, aliq; domestica opera peragenda: adeo ut necessitas sit epore veluti anno præterito cū octo piratica triremes duas Siculas ad Capreas insulas cepisset, toto die quinq; triremes instructi & fuere ad Turcas insequendos, qui, pe & remi

Inssa prin-
cipum in
remotis-
uaneant.

Amicisimjs
regum bella
inferuntur.

Galli Siculos
rebellare
coegerunt.

remi deerant, & milites desiderabantur dubitandum sit, vt ex
tanto dispendio, quod Rex in hifce tremibus patitur, minima
colligatur vtilitas, eo magis, quod eadem tremes bellicis tor-
mentis male instructa, & naris peritis destituta sunt; remiges
per yeluturcia mancipia, vel damnati sunt, quorum alteri co-
acte & cum periculo vtentium remigant, alteri in experti sunt,
parumque idonei ad maris incommoda perferenda.

Quid vero audacia ablentia regiae faciat est in eodem discursu. Cum nuper Maieſtati Regiae ordinarium donatium factum fuiſſet, & Proceres Regnumque vniuerſum

Presides ma per certos suos homines illud mittere vellent, Prorox per suum
li nolunt à hominem mittere voluit, idque, ne si mitterentur per alios, ad
rege amari Regem, & aulam eius malè gesta Proroxis referrentur; idcirco
provincias. vt donatium sibi traderetur, eos cogit.

Hæc sane ipsis iniurijs, contumelijsque maior est iniuria, totius regni proceribus munera regi mittentibus legatorum mittendorum potestatem violenter eripere. Quid priuatos pati necesse est, si publice tanta facinora committuntur? tam manifeste, vt toto orbe historiæ volent, soli ignorent, quorum periculum agitur, reges? Verum hæc tū ratio erat. Eratq; et illi sæculi ius Verres.

Sors dam-
nata.

§. 6. In constituendis itaque magistratibus fors omnino damndana; si enim mare nauigaturus, nauē, & naucrum non fortiris, sed hunc peritum, illam validam exquiris, quomodo salutē omnium ciuium in fortium discrimen conijcere, potest esse Reipublicæ bene constitutæ? Athenienses, populus audax, & celer τὴν χειρὸς αὐτῶν πανταποσιόν fenatum quingentorum forte legebat, quo factum est, vt pessime constitutum Republicam haberent. Xenophon περὶ ἀθηναίων πολιτείας, recte iudicauit. Περί της Ἀθιναίων πολιτείας, ὅπ μὲν εἰσὶντο τῶν τὸν τέρστον τῆς πολιτείας, κὲν εἰπανὸν τίς τοδε, ὅπ τῆς ἐλόμενοι, εἰσὶντο τῆς σοιηεῖς Republic ἁράττειν. ἡ τοῖς χειρὸς. διὰ μὲν ἡν τὸ νῦν ἐπὶ πάντων.

*Atheniensium
pessima Res
publica.*

De Atheniensium vero republica, quod eam reipublica rationem sequuti sunt, ideo non laudo, quod dum eam sequuntur, illud effecerunt, ut improbi meliorem essent conditione, quam probi. Atque hac quidem in re non laudo.

Male omnino, sed populariter faciunt; nam malos sibi viles arbitrantur, hinc & forte legunt, & cum suffragijs designant magistratum in pessimos sunt benevolentiores, in bonos iniqui. Barbara omnia scita, & facta eius populi. ita Xenophon iudicat. *Διὰ ταῦτα οἱ τὸς μὲν χεῖροσ ἀγαθῶσ, καὶ χεῖρματα ἀφαιρῶντο, καὶ ἐξέλαντο, καὶ ἀποκλείοντο, τὸς δὲ πονηροὺς αὐξάνουσι.* Propterea bonos quidem contumeliâ afficiunt, pecuniâ, exilio, morte multant, malos vero adaugent. Hinc imperium brevis tempore, & turbulentum cesserunt.

§. 7. Sorti tamen res permitti potest, si eam dirigit diuinitus maior aliqua potestas, vt Saulem ante delectatum, victumque, à Samuele regem forte delegerunt. 1. Reg. 10. 20. noluit enim Deus Samuelem esse suspectum, quasi ipse suo iudicio, vel affectu Saulem designasset. Deinde populus à Samuele, tanquam propheta regem petijt, quamuis enim peccarint postulando regem, recte tamen fecerunt, quod non tumultu, & ambitione tribuum regem constituerunt, sed à propheta, hoc est ipso Deo perierunt. ita enim 1. Reg. 8. 7. loquuntur: constitue nobis regem, vt iudicet nos. Sortis itaque vñs non erat legitimus, nisi constaret fore, vt à Deo dirigeretur. Erant tamen tribuum duodecim oculæ contentionēs, nec ea comitia sine lite dirempta fuissent, nisi Deus suo iudicio rem definisset. Apud barbaros sortium magnus fuit vñs, quæ vel reuerentia, vel superstitione vitabantur.

Deus inter-
dum sortes
adiuuat.

§. 8. Cum plures sint candidati, qui pares iudicantur, omnesque idonei, sortito possunt eligi, inuocato tamen auxilio DEI, vt eum qui optimus est designet ita Apostoli in medio Iosephum & Matthiam constituerunt, & fors cecidit super Matthiam, & annumeratus est duodecim Apostolis. Hinc vices

sacerdotum in templo sorte distribuebantur. Factum est, inquit Lucas, cumungeretur sacerdotio in ordine vicis sue ante Deum, secundum consuetudinem sacerdotii, sorte exiit, vt incensum poneret, ingressus in templum Domini. Cum enim plures essent sacerdotes praesentes, quibus omnibus erat ius aequale ponendi incensi, quod tamen vnus opera ponendum erat, ne ex emulatione contentio nasceretur, sorte deligebatur. Alioqui nunquam esset summum sacerdotium sorte subiectum in lege veteri. Bello Judaico, vt auctor est Iosephus lib. 4. cap. 5. Zelota redacto in ordinem Anania Pontifice, sorte summum sacerdotem, nomine Phani, rusticum, & qui cunctis ludibrio esset, delegerunt.

Cum plures
pares & i-
donei, fors
admittitur.

Sanctus Augustinus ad Honoratum in persecutione pericula fortiri iubet. Retinendos qui vtiliores plebi, si omnes æquales, paratique ad mortem, remmittendam fortibus.

Pericula
sortiri
possunt sor-
tes.

§. 9. Sed neque in his semper, aut temere est ad
fortes deueniendum sola necessitate, aut decreto Dei
certo earum vsus adhibendus, cum nec ratio, nec cō-
siliū aliud admittit. Nam varia incommoda fortis
habent. Primo, paruo negotio corrumpuntur. Per-
sārum proceres occiso Smerde, vt regem nouum for-
ces deligerent, nōne cum quibusdam vicijs, alijs

te deligerent, nempe cum cuius equus prior hini-
tum edidisset, iureiurando sanxerunt. Vocem bellici animalis pro oraculo habituri; sed cum sorte acturos
purarent, totam Rempublicam ingenio Ocharise-
Sortes faci-
le corrumpuntur.

Sortes faci-
le corrup-
puntur.

patiens, tota reipublicam in ignem cedens
quoniam commiserunt. Ille enim admisso Darj ca-
ballo nocte pridiana, effecit, vt loci, & voluptatis re-
cordatione hinnitibus impleat auras, quodque col-
legæ Darj diuinitus fieri credebant, seruuli fraude
perfectum erat. Astutius etiâ Messenienſium agrum
ad ſe traxit Creſphon, de quo Pauſanias in Meſſenia-
cis, cum enim res forte tranſigenda eſſet, Temenus ſa-
cerdos dolo malo Creſphonti victoriam dedit. Sor-
tium ratio erat, vt argilla ſicca, duraq; aqua impone-
retur, cuius argilla tardius liquereſceret, agrum Meſ-
ſenium haberet. Temenus promiſſiſ, doniſque corru-
ptus Creſphontis argillam ad ignem, aliorum ad ſo-
lem indurauit, cum itaq; violentius cocta durities
ſolueretur tardius, Meſſenij ceſſerunt Creſphonti.

Secundo. Quamquam pares videantur, crebro tamen magna est imparitas, quæ considerantibus facile apparet. Romana in Republica, sortitio in Provincia- rum præsidibus, & iudicibus visitata fuit. Consules enim prouincias vel comparabant inter se, vel fortiebantur, iudices vel edebantur, vel sortito legeban- tur: vtrumq; non sine multa cautione constitutum est, nec tamen sine difficultatibus constitutum est. In prouinciarum sortitione, nulla difficultas videbatur, nam cum vterque consul summo magistratu functus esset Romæ, cur non in prouinciâ etiam minor

*Sortitum er-
ror in Re-
publica Ro-
mana.*

Sortium et
ror in Re-
publica Ro-
mana.

quis enet Romæ, cui non in provincia etiam nullius dignitatis pareretur? Perinde itaq; videbatur, cui quis provincia præponeretur. Sed fefellit ea res crebro populum Romanum. Nam si in Græciâ pax, in Galliâ bellum esset, Consules vero essent Cæsar & Metellus, nollem sane Cæsarem in Græciam, Metellum in Gallias mitti. Hic ergo iudicio, non casu provincie committendæ. Contra rationem enim est, veterem imperatorem in pacatam provinciam, ire timidum, inertemque acerrimis hostium obijcere. Quam ob causam prudenter Augustus eam rationem correxit; nam pacatas provincias senatui ac populo permisit, turbulentas & ubi bello opus erat, ipse tenuit, Ægyptum non modo forti exemit, sed ne senatorem quidem ingredi passus est suo iniussu. Iudicum sortitio, quanta mala pepererit alio loco dicendum est.

ortum que-
am ratio
robabilis.

§. 10. Quamvis Aristoteles lib. 2. cap. 6. non pro-
bet electos ad aliam electionem vocari, pluribus ta-
men locis id vix obtinuit. Ratio Aristotelis est; quia
pauci illi facile conuenire, & suo arbitrio magistra-
tum

tum eligere possunt. Verum facile ista cauentur, cum primo generatim multi electores deinde ab illis pauci deliguntur, quod si etiam fors accedat, ambitio prorsus excluditur. Populus enim quinquaginta electores constituat, horum singuli alium adsciscant, ac demum fiat sortitio eorum, qui magistratum eligant.

Præsides si populo grati sunt, minus nocent, si peccent.

§. II. Rex aut senatus postquam consultauit de constituendis præsidibus, nunquam satis prouisum Reipublicæ existimet, nisi plane intellexerit, de eo populi iudicium. Raro enim populus fallitur, deinde si probat rectorem suum populus, quamuis illi multa desint, quæta est administratio. Maxime itaq; hanc in partem peccant principes, cum commendatione aliorum, quosdam in precio habent, vrbibusq; præficiunt, quorum auaritia, fraudes, libidinesq; in vulgus nota sunt. Quæ quidem in re maximo se famæ, & regni periculo inuoluunt. Nam ita secum & populus, & prudentes loquuntur. Rex vel facinora, nequitiamq; improbi præsidis nouit, vel ignorat. Si nouit, quid ab eo rege speremus, apud quem sceleratis tantum est patrocinium, qui nequissimos in altum tollit; si ignorat, statum, non regem habemus. Nobis eius ignorantia perire integrum non est. Quanto porro tales sint odio, tantum casus ostendit.

CAPUT VIII.

Ratio viros bonos ad gubernationem erudiendi.

Ad Magistratum erudiendi.

§. I. Quamuis alij meliore ingenio, indole, maiore prudentia nascantur, quam alij, nemo tamen nascitur artifex, doctrinâ itaque, & exercitatione ad artem artium, artem omnium dominam, hoc est, Politicam erudiendi sunt. Et quidem de doctrinâ satis à me dictum est libro de institutione. Nunc de exercitatione dicendum est.

§. 2. Cum in Republicâ sit magistratus togatus, & sagatus, simulque illi, qui vestigalia, quique iudicia tractant, in his exerceri per ordinem iuuentutem oportet. Et quidem de bellicâ exercitatione suo dicam loco. Vt in civilibus negocijs periti euadant, mature discant cognoscere Rempublicam, quod hisce consequuntur modis.

Iuuenes in Senatu sunt

§. 3. Nobilibus adolescentibus, postquam annum vicesimum exceßerint, si cum laude stipendia fecerint, aut vniuersitatibus eruditionem approbauerint, Senatusconsulto, vel principis edicto, liceat senatui interesse, in consilio principis sedere, sententiam dicere, ita tamen vt consultant, non definiendi vim eorum iudicium habeat. Sic enim intelligent, quibus de rebus in consilio publico agatur; disputantium orationes, sapientiamque notabunt, eaque quæ proposita sunt meditantur; nec minor vtilitas est in audiendis libellis supplicum, in legatorum artificiosis discursibus, quæ omnia in Concilio examinantur. Romæ quidem præcis temporibus filios Senatorum consultationi interfuisse faceta historia de polygamia testatur; nunc non est admodum in vtu. Veneta Republica magno emolumento suo tuetur. Omnibus enim Patricijs ad eundem Senatus ius est, modo annos viginti quinque habeant, nonnullis etiam singulari rogatione ante eam ætatem curia patet, modo tamen sit ætatem viginti, sunt vero in consilio magno, vt ipsi vocant, quod ajunt bis mille Senatores continere, quanquam propter eos, qui in Legationibus, vrbium ac prouinciarum gubernatione sunt, non nisi mille sexcenti ordinarie conueniant.

tionem sunt, non nisi mille sexcenti ordinarie conueniant.

§. 4. Magna etiam exercitatio est, si vel Senator illis, vel Princeps imperet, vt de rebus propositis, breuiter, & dilucide sententiam scripto explicent; maxime cum legationibus respondendum est, aut graues res proponuntur. Interdum vero auditis variorum sententijs, & mature consideratis, omnium commoda, atque incommoda exponant, suumque iudicium depromant. Nam quem admodum nemo miles veteranus censendus est; qui ordinum quocunque loco, tempore seruandorum, & redintegrandorum, feriendi, vitandique hostis cognitionem non habet; ita nunquam Senator, aut Consiliarius fuerit, qui in sua alienaque Republica, negotijsq; non fuerit diu multumque versatus.

Sententiam suam explicent.

Hinc magnus ille numerus in aliorum sententiam abeuntium, non quod probent, vel intelligant; sed quia extra aliorum sensum non sapiunt, quia suo Marte nunquam sentire aut loqui didicerunt.

Cursum sanè eorum, qui ad Rempublicam adhibentur, duplicem animaduerto. Quidam scientiarum absoluta Cyclopædia, jurisprudentiæ sese dedunt, quam cum perdidicerunt, vt jam esse, aut videri Doctores possint, mox in exercitati alicujus Aduocati, Syndici, Assessoris se disciplinam, contuberniumque conferunt, vt formulas, & praxin forenses, præiudicia, experientiâ percipiant. Et illi quidem si ingenio, aut iudicio valeant, caudidici perfecti, nec inidonei iudices litium euadunt.

Litib. plures, quam Rempublica student.

Verum ad consilia, vel in curia Patrum Conscrip-torum, vel in Consistorio Principis danda nondum maturi sunt. Variam enim cognitionem res illa postulat, nec intra cōtrouersiarum forensium angustias includitur. Alij sunt, qui postquam modice philosophati, de formulis institutionum nonnihil gustarunt, peregrino habitu in patriam redeunt, & Rempublicam capeßunt, è quorum ruditate maxima incommoda nascuntur, auctoritatem enim habent consiliariorum, & magistratuum, ignorantiam idiotarum.

§. 5. Præcipuum in politicis rudimentum est; si Legationes legatis quocunque mittendis adjungantur Comites illi, qui aliquando partem Reipublicæ gubernaturi sunt. Nunquam facilius negociorum, hominumque natura perspicitur, nusquam maiore cura, cautioneque verba, nutusque alieni obseruantur, & proprii reguntur.

Legationes erudiendis hominibus aptissima.

Itaq; si res in vniuerso vlla est, qua prudentia discitur, illa in legationibus cernitur. Olim alia mundi constitutio erat. Ibant Græci ad Regem Persarum seruata libertatis, etiam in congressu, & alloquio, dignitate. Romanorum Legati maiestate imperij tutebant. Nunc inter cognatos, amicos, amulos, diffidentes, perpetuæ legationes comeant; mentem aliorum Principum & sui interdum ignorant. Legato igitur tres quatuorue, quasi Comites & Consiliarij adjungantur, non vt eum dirigant, sed vt discant vitare scopulos, qui plurimi sunt, & latentissimi.

Prodest hoc junioribus, quia instruuntur, prodest Reipublicæ, qui ciues recipit prudentiores, nec Legatus tali vallatus comitatu præuaricari potest. Nec alia causa est, cur Romani tanta copia politices peritorum abundarint, quam perpetuæ cum legatis, magistratibusque protectiones.

Cohortes amicorum præfides comitati, instructiores redibant.

Omnibus enim magistratibus præter Legatos, tribunos, aliosque vel exercitus, vel ministros adjuncti amici, & contubernales, hoc est, Nobiles adolescentes, qui rei bellicæ, Reipublicæque cognoscendæ ergo comitabantur. Hæc amicorum co-

Ss hors

hors, seminarium erat Magistratum: quoque illustrior Proconsul, aut Proprator in prouinciam ibat, eo maiore manu nobilitatis stipabatur. Neque nunc usus ille prorsus aboleuit, gubernatores enim, & Proreges multitudinem secum trahunt, verum ad consilia publica, & res cognoscendas minus adhibentur.

Vitia si accusare liceat, competunt.

§. 6. Nec minimum momenti est in eo, ut iuniores ad imperium, administrationemque aliorum attendant, vel ut recte facta imitentur, vel accusent errata. Quae res saluberrima est, cum calumniandi rabies tollitur. Prisca taceamus; nostro saeculo in Germania, Gallia, Hispania, quosdam vidimus multos annos per Regum, Principumque infamiam, & cum rebellionis periculo, opes parasse, injurias prouincijs intulisse, cum tamen eorum scelera omnium in ore essent, soli Principes ignorarent.

Hic si legitima accusandi ratio fuisset, si vel oppressis loqui, vel bene sentientibus dare consilia permitteretur, non adeo diu impune nequitia exularet. Dant poenas illi quidem, sed sero, & post clades multorum.

CAPVT IX.

Visitandos esse Magistratus.

In magistratus est inquirendum.

§. 1. SI iudiciorum antiqua ratio, ac consuetudo maneret, nihil opus esset missis Legatis in Magistratus gesta inquirere. Romani Magistratus prouinciales ordinarie annuos habuerunt. Et quo tempore in dignitate permanebant, nulli fas erat nomen ejus deferre, at cum primum prouincia decessissent multorum male factorum rei agebantur: Multi accusati, multi damnati, sed & multi absoluti sunt. Postea corruptis iudicijs, prouinciae spoliatae sunt. Hunc omnino modum reduci praestaret, si non crebra mutatio vehementer obstat. Verum cum id fieri nunc non ita expediat hoc agendum, quo in mores inducatur annua rationum exactio, querelae populorum audiantur, injuriae vindicentur, oppressi subleuentur.

Inquisitio in magistratus.

Harum autem rerum ratio exigatur. Primo, an contra Rempublicam quicquam egerint? Si hostium duces pecunia liberauit, si eos cum posset tenere, permisit euadere, si summam Reipublicae labefactare aggressus sit, si ejus opera consilioque socij arma coepissent, ut est in lege varia. Seuerissima fuit hac de re Lex Sullana, & modum excessit proscriptionis aemula.

Præterea querere iubetur, qui intercessiōnem sustulerit, aut Magistratui, quo minus officio suo fungeretur, impedimento fuerit, qui exercitum e prouincia eduxerit, qui sua sponte bellum gesserit, qui exercitum sollicitauerit, qui ducibus hostium captis ignouerit, aut pecunia liberauerit, qui ducibus praedonum captis ignouerit, qui potestatem suam in administrando non defenderit. Hic mulieris testimonium accipitur, & nulla poena calumniatoribus statuitur, nulla a quaestionibus cruentis dignitas hic excipitur.

Huc pertinet, si obsides ejus jussu interciderunt, si Magistratus occisus, si milites hostium ad iuti, si prouincia Successori non est tradita, si hostibus est prodita, si in Legationibus pecunias acceperunt.

Raro tamen contingit, ut prouinciarum praesides majestatis rei sint, fere enim honoratioris sunt apud suos Principes, quam proditoris nomine esse possent apud hostes. Olim frequens erat electo nouo Im-

peratore fidem continuo mutare, & in Principem conspirare. Alia duo crimina sunt, ita visitata, ut jam in mores abierint, cum vel publicam pecuniam interuertunt, vel socios expilant. Peculatus crimen acerrime Romani vindicarunt, & sociorum injurias primo fortiter, deinde languidius, tandem neglexerunt. Quam frequens olim fuerit peculatus, hoc est, furtum publicae pecuniae, documento est, quod quaestio peculatus perpetua, & quaestio repetundarum proprio quaque praetori commissa sit. Sed tamen de peculatu plures accusati sunt, quia ararium multos habet vindices, sociorum causa facile deferitur.

Deinde multis modis pecunia socijs extorquebatur, spe, metu, dolo malo, accipiendis muneribus, vendendis sententijs, per satellitum concussiones, per publicanorum faenora. Hinc dati socijs recuperatores a Senatu. L. Calpurnius Piso rogauit, ut ei rei certus praetor statueretur, ad quem socij confugerent. Sunt verò de hisce, Leges Ceciliae, Juniae, Seruiliae, qua lege quadringentos quinquaginta viros legebat praetor. Ne verò lites extraherentur, & sociorum Legati magno incommodo Romae haerent, lege Acilia cautum fuit, ne ampliari, aut comperendinari possent. Cornelia lege additum est, ut eodem modo quaereretur, an libidinose, superbe, crudeliter prouinciales, sociosue tractarit. Extendit etiam ad eos, ad quos pecunia peruenerit. Poena erat, ut reo damnato lis aestimaretur, & aqua ei, atque igni interdiceretur. Et ne mireris, maximus furum Julius Caesar accuratam de hac re legem tulit, in qua illa capita sunt, quorum ipse praetor omnibus erat reus.

Leges de repetundis socijs salutaris.

Caesar sociorum spoliator de repetundis edicit.

Præter ea enim quae ante dicta sunt, haec continentur. Si quis pecuniam acciperet, quo magis, aut minus quid ex officio faceret, si ad denunciandum, aut non denunciandum testimonium, cui jus non esset. Si ob mittendum militem, vel non mittendum, ob sententiam in Senatu dicendam, ob iudicem, arbitrumue dandum, aut non dandum, si opus publicum antequam perfectum in accepta retulerit, si modum exigendi frumenti excesserit. Si rationes in prouincia apud duas ciuitates non reliquerit, & eadem totidem verbis ad ararium non retulerit, si iudicum Comes pecuniam acceperit.

Maxima

§. 2. Si inter tot leges & iudicia non deerant, potentia, si quis suis periculis praedarentur, aut seuirent, cum scirent conuictis poenas dandas, quid futurum est, ubi & longior est administratio, & nullus legum timor? Quos Scauros, Galbas, Hortensios, Plemnios, Verres, Felices, Floros ex impunitatis spe fore putemus? Tam multae tam pie leges ab Hispaniarum Regibus pro Indorum commodis constitutae sunt, sed nulla res adeo fuit efficax, quam missi in eas oras legati, & Episcopi, qui praesidium injurias coercerent. Hoc igitur statuendum est, nunquam nisi per paucissimos recte gubernandam prouinciam, nisi Proprator, aut Prorex, tam Regem timeat, quam subditi Proregem. Omnium igitur regnorum hic olim usus fuit. Et nunc quoque vlturpandus.

potentia, si nihil sit impune, felix est Respub.

§. 3. Imperia vel sunt mediocria, vel magna, vel amplissima, de terrarum mariumque tractibus loquor. In omnibus diuersa ratio institui potest, & debet. Mediocri imperium Athenienses habuere; Ideoque cum facilis esset accessus, ex mediocri spacio, omnia iudicia maiora causasque in urbem suam attraxerunt. Ita Xenophon: *πρὸς ἀδυνατοῦς τοῦ κράτους.*

Videtur autem populus Atheniensis in hoc quoque imprudenter agere, quod socios cogunt Athenas ad ius petendum nauigare. Sed opponunt ipsi, quae hinc bona populo Atheniensis uno in loco proueniant. Primum quod a Prytanis mercedem per totum causae annum dicit.

Mediocri imperium

annum accipiunt: Deinde quod domi sedentes, sine navigatione socias ciuitates administrant, & populares seruant, aduersarios autem opprimunt in iudiciis. Quod si sua quique domi iurisdictionem haberent, quum sint perosi Athenienses, eos ex suis euerterent, qui populo Atheniensi maxime essent amici. Accedit ad hoc, quod populus Atheniensis hac lucratur, dum ius Athenis petunt socii. Primum centesima vrbi maior est in Piræo: Deinde si cui cœnaculum aut mancipium meritorium est. Præterea præsones melius rem gerunt propter sociorum peregrinationes. Ad hac nisi ad iurisdictionem venirent socii, eos solos Atheniensium honorarent, qui ad ipsos nauigarent, Imperatores, triremum Præfectos, Legatos: at nunc cogitur sociorum vnusquisque populum colere Atheniensem, intelligens sibi esse Athenas proficiscendum ad expediendum & causam dicendam, non apud alios, quam apud populum, qui sane Athenis lex est. Itaque cogitur in iudiciis supplicare, & si quis intrat, manum prehensare. Propter hanc causam socii magis serui efficiuntur populi Atheniensis. Adde quod propter possessiones, & Principatus à suis finibus remotos, discunt obiter remigare tum ipsi, tum comites. Necessè est enim, vt qui sepe nauigat, remum prehendant, & ipse & famulus, discatq; naualis instrumenti nomina: suntq; boni gubernatores tum experientia nauigiorum, tum meditatione. Meditantur autem alii nauigium gubernando, alii nauem auerariam: nonnulli hinc ad triremes transeunt, pleriq; protinus naues ingressi, remigant, quippe qui possint, vt pote per omnem vitam premeditati.

Malo quidem fine, sed specioso tamen titulo Athenienses: itaque quamuis pleraque male statuta essent, eorum tamen præfides, qui vrbibus præerant, magno metu tenebantur, ne iniurias inferrent socijs; cum enim ex omnibus vrbibus suarum causarum ergo Athenas proficiscerentur, cum populus Atheniensis iudicaret, non potuerunt potentium scelera latere; cum etiam potentiores, vt in populari ciuitatis forma exosi essent, non poterant à populo veniam sperare. Hanc ob causam gratiores fuisse quam Lacedæmonij, quorum erat asperius in Græciæ ciuitates imperium.

Si magnum est imperium, quale est nunc Hispanum, & quale sub præfide Imperatoribus Romanum. Potest Imperator vel Rex, vt olim fecit Adrianus teste Spartiano circumire provincias, Procuratores, & Præfides pro factis supplicio afficere. Herodotus refert Persarum Reges antiquitus regnum obire solitos, vt viderent, si quid esset, quod regio egeret auxilio. Plato in Minoe idem de eo narrat, sed ejus imperium angustioribus finibus includebatur. In magnis imperijs hoc difficilior est.

Amplissima enim imperia, quale est Regis Hispaniarum, Principis sui præsentia frui nunquam vbiq; possunt. Nec expedit, si enim in Americam, aut Orientem suo periculo iter haberet, omnia regna in discrimen mitteret. In his igitur visitandis, regendisq; opus habet viris optimis constantissimisque.

§. 4. Verum nullius virtuti ita credendum est, vt non Principi constet ratio administrationis, tum quia Magistratus virum ostendit, tum vero quia facile mutant honores virtutem. Laudabile est hoc in Sueciæ regno, vt refert N. Bellus; Vicecomitibus inquit, superior siue Præfectus est, qui latine Legifer dicitur, munus ad Regiam maiestatem proxime accedens: Est autem similis Seni scilicet Franciæ, dicunturq; à Suecis Lamem, tanquam supremi iustitiarum: à Vicecomitibus fit appellatio ad Præfectos & Legiferos; ab his ad concilium regale: ab hoc ad ipsum Regem promouatur. Affirmat porro Regia Maiestas in illis regnis vnde præfectos aut Legiferos haberi, quibus plus quam trecenti Vicecomitatus subiacunt. Legiferi autem partem sui territorij quot annis circumeunt visitantq; donec vndeque visitatis circulo quodam absoluto ad priorem partem denuo visitandam reuertantur: qua res quem-

admodum ad Statum Reipublicæ sigillatim dignoscendum, & ad remedia opportuna morbis publicis adhibenda mirifice prodest, ira populos subleuat, recreatque: quandoquidem ex territoriis & parochijs, quas visitauerunt, tributum alternatim exigunt, neque vniuersa simul aggrauantur.

Hunc in modum nunc in nouo orbe administratio rectius succedit. Nam initio durissime tractati sunt, tum ob innatam barbariem, feritatemque, tum quod militum auaritia, crudelitasque in anthropophagos asperior esset. Exacerbabat omnes, quod fœderum & iuris iurandi negligentes sine respectu, cum victores erant, omnes trucidarent. Sed cum Theologi aduerterent opprimi miseros, acriter eorum causam egerunt, Franciscus Zamarraga Seraphici ordinis, veroque zelo præditus de tota re ad Carolum Quintum retulit, Rodericus Minaria ad Paulum Tertium eam causam profectus Indorum libertati auxilia impetrauit. Bartholomæus Cafa etiam oppressoribus acriter obstitit. Gasceus Jurisperitus iurisdictionem reformauit. Nunc res optime constituta est.

Nam Proreges suos habent Consiliarios, alioque liberos in regno Præfides, habent Episcopos, quibus cura est, vt iuste administrantur omnia. Consistoria seu parlamenta iudicialia in noua Hispania nouem, in Peru quinque sunt suprema, & sine prouocatione. Singulis prope mensibus de rebus agendis refertur. Idque expeditius, quod non subito, & temere, sed consideratè de his rebus iudicatur. Nam & alia consilia certa hæc omnia regunt, & auditâ Consiliariorum sententiâ Rex decernit. Sunt autem consilia ista: Secretum, Bellicum, Italia, Aragoniæ, Nauaræ, Belgij, Indiarum. Ad hæc omnium ratio refertur, ab his respondetur, & executionis mandatum à rege perferbitur. Itaque non modo in Hispaniâ, sed etiam in disitis prouincijs omnium acta, erroresque referuntur, & iudicantur, præmioque, vel pœnâ compensantur. Ciuitates, inquit Bellus, reguntur ab vno earundem ciue, cui Rex nomen & auctoritatem Gubernatoris attribuit, & à præsidum Consiliarijs, quos ipsimet ciues eligunt: Cum vero Magistratu suo functus est Gubernator, semper ferè diligenti processu in eius acta inquirunt: quo processu viso, regale consilium de rebus male gestis refert Regi Maiestati, qua Gubernatorem castigat, si eum iniustum & sceleratum fuisse intellexerit, at si animaduertat eum iustitiam ac diligentia debitas partes expleisse, ad maiora eum & nobiliora munera exaltat. Deniq; nemo est, qui pro Rege & Republica honeste se & secundum virtutem gerat, qui non largissime compensetur, quemadmodum ex aduerso puniuntur & castigantur ii, qui vel ob animi abiectiorem, vel ob negligentiam siue ob iniquitatem muneris suo defunt: qua profecto præcipua est causa & ratio, qua sacratissima hæc corona conseruatur, & magis indies exaltatur.

Mihi aliquando in mentem venit admirari, quid fiat, vt præter regnorum omnium consuetudinem, tantam longo tempore sine seditione, rebellionem, defectione tanta Monarchia consistat: nec præter diuinam prouidentiam aliud inuenio, quam quod omnium acta sint in conspectu consiliorum regiorum, & Regis. Jam centum annos Indias variasque ditiones tenent Hispaniæ, in tam remotis, inuijsque prouincijs, in tanta occasione fœderum cum barbaris, in tanta peccandi licentia, vix vllæ defectiones, aut tumultus auditi, soli Pizarri in America ciuilia bella gesserunt.

Quod si Romanum imperium jam adultum inspiciamus, nullum decennium dabitur, quo non plures seditiones, conspirationes, sociorum expilationes, peculatus & repetundarum crimina inueniantur, quam toto sæculo illa Monarchia tam late

In remotissimis Indiis Reipublica magno labore est constituta.

Hispanorū cui Rex nomen & auctoritatem Gubernatoris attribuit, & à præsidum Consiliarijs, quos ipsimet ciues eligunt: Cum vero Magistratu suo functus est Gubernator, semper ferè diligenti processu in eius acta inquirunt: quo processu viso, regale consilium de rebus male gestis refert Regi Maiestati, qua Gubernatorem castigat, si eum iniustum & sceleratum fuisse intellexerit, at si animaduertat eum iustitiam ac diligentia debitas partes expleisse, ad maiora eum & nobiliora munera exaltat. Deniq; nemo est, qui pro Rege & Republica honeste se & secundum virtutem gerat, qui non largissime compensetur, quemadmodum ex aduerso puniuntur & castigantur ii, qui vel ob animi abiectiorem, vel ob negligentiam siue ob iniquitatem muneris suo defunt: qua profecto præcipua est causa & ratio, qua sacratissima hæc corona conseruatur, & magis indies exaltatur.

Firmamentum imperij Hispanici.

fusa viderit. Quod signum, optimis legibus, virisq; regnum abundare.

§. 5. Hoc igitur firmamentum est regni non modo potentissimi, sed etiam maxime ad Orientem, & Occidentem in diuersa sparsi, quod omnia visitatibus, scribentibusque ad Regem, & Regia consilia, ita plena sunt, ut initia machinationum, & injuriarum facile opprimi, & auctores cognosci possint.

CAPVT X.

Magistratus haud facile mutandos.

Annui praesides non probandi.

§. 1. **R**omani in prouincijs annuos Magistratus habuere. Cujus rei duplex causa fuit, tum ne longa prouincialium, & militum consuetudine metuenda patriae potentiam adipiscerentur, tum ut pluribus ad opes, honoresq; aditus pateret. Itaq; non Reipublica bono illa perpetua commutatio, sed cupiditate potentium instituta erat. Quod si ad securitatem alia ratio inuenta fuisset, non opus erat in singulos annos praesides mutare.

Continuatio Magistratum non est causa seruicilis.

§. 2. Romanorum consuetudo in Magistratibus prouincialibus annuatim nouandis, nec securitati Reipublicae, nec utilitati prouinciarum conduxit, quod securitatem non peperit causa fuit eorum improbitas, qui si continuandis Magistratibus inuadere Rempublicam non potuissent, alio scelere eam pessum dedissent. Machiauellus lib. 3. disput. de Republ. cap. 24. Romam contendit ad securitatem redactam Magistratum prorogatione, sed non recte causam malorum, sed id quod malum antecessit proxime, attendit. Verba disputationis Machiauellica ita habent. Reipublica Romanorum formam, si quis accurate intueatur, is deprehendet primariam illius interitus causam, ex Agrarijs contentioneibus & magistratum prorogatione ortam esse. Quibus moribus, si in tempore prospectum fuisset, diuturnior esse publica libertas potuisset, magisq; pacata. Nam etsi ob prorogata imperia seditiones Romae ortae nulle videantur, constat tamen eas, quibus prorogati fuere Magistratus ad tantam auctoritatem, potentiamq; peruenisse, quae publica libertati perniciose fuerit. Equidem si omnes, quibus aliquando continuati sunt Magistratus, L. Quintio similes fuissent, nullum ex ea re periculum creati publicae libertati potuisset. Nam, cum inter plebem ac patres contentiones essent, & plebs eosdem tribunos, (quod apud illos ad resistendum patribus putarent) in sequentem annum denuo creasset, & patres ob eandem causam Quintio consulatum prorogare vellet, restitit ille vehementer, nec passus est, ut patres plebem in re, quae mali exempli esset, imitarentur, magnaq; contentione obtinuit, ut noui Consules crearentur. Hunc si ceteri ciues Romani fuissent imitati nequaquam pessimo exemplo, antiquum de continuandis Magistratibus Senatus consultum soluissent, neq; etiam ex hac Magistratum continuatione, ad prorogationem imperii ventum fuisset, quae res perniciem Reipub. attulit. Primus cui imperium prorogatum est Roma, fuit P. Philo: Nam cum is Paleopolim obsideret, & sub finem consulatus sui videretur in manu victoriam habere, nullum illi successorem miserunt, sed prorogato imperio, eum Proconsulem pronuntiarunt, sed haec res, etsi publicae boni causa a Senatu decreta fuisset, tamen successu temporis in pessimum exemplum abiit, & Reipub. Tyrannidem induxit. Nam quanto magis procul ab vrbe bellum gerendum erat, tanto magis necessaria videbatur ista Imperii prorogatio, hinc autem factum est, ut pauciores ciues Romani in re bellica excellere potuerint, cum pauciores Imperatores fierent, omnisq; belli gloria ad paucos quosdam, quibus imperia prorogabantur, rediret. Praeterea facile poterat is imperator, qui egregio exercitu longo tempore imperasset, eum sibi deuncire, ut Senatus P. Q. Romani quodammodo oblitus, solos imperatoris fasces agnosceret; Nam ob hanc causam factum est, ut & Marius & Sylla exercitum aduersus Rempub. inuadere, & occupare possent. Quae mala nun-

quam accidissent S. P. Q. Romano, si illa magistratum, & Imperiorum prorogatio non in usu fuisset. Quod si obiciamus, non potuisse res tantas geri a populo Romano in locis tam remotis ab vrbe, nisi fuissent continuati Imperatoribus Magistratus. Ad id ego Respond. tardius quidem tantum imperii fastidium forte potuisse occupari, sed idem illud postea fuisse durabilius, nec tam cito potuisse Monarchiam, sublata publica libertate introduci.

Nimis inimicus ille est diuturnis imperiis, cum tamen sine prorogatis, aut perpetuis imperiis nullum imperium diu constiterit. Videor audire Cajum flagitiosissimam in causa detonantem. Euge Petroni, non didicisti audire imperatorem, tumes continuatis haecenus magistratibus. Machiauello opponi omnium Rerum-publicarum exempla ac imprimis Romanae constat.

Verum exempla videamus; Persarum Reges Sa-
trapas in longis imperijs, & fere perpetuis habuerunt, atq; ante eos Chaldaei, & Assyrij. Nabuchodonosor Danielem, & socios negocijs praefecit, e. 3. idem facit Darius cap. 7. Quod si Respubl. Graeciae spectemus, quid est ab illis gestum, nisi per viros insignes, quibus imperia progarunt? Athenarum Duces Pericles, Nicias, Demosthenes, Cleon, Tolmias, Myronides apud Thucydidem clari sunt, magnis victorijs insignes, seu navalibus seu terrestribus, ad Cythera, Megaram, Corinthum, Pylon, Peloponnesum: in Boeotia. Neque qui his peiores fuere, annue imperarunt, Alcibiades, Thrasylbulus, Theramenes, Archipus. Nam Miltiades, Cimon, Themistocles, Chabrias longiora imperia habuerunt. Nullus unquam populus in Daces & Principes iniquior fuit, quam Atheniensis, id inuidia, & suspitione perpetua, ne vel excellent, vel tyrannidem exercerent, tueri tamen se absque fortium virorum imperijs, & quidem prorogatis non potuit. Neque aliter fecere Lacedaemonij jam potentes facti, ut idem Xenophon *Ἐν Λακεδαιμονίῳ πολιτεία*. Oida, inquit, ὅτι πρότερον μὲν Λακεδαιμονίους αἰετὲρ τοῖς οἰκοῖς τὰ μέγιστα ἐρχομένους ἀλλήλοις συνεῖναι πολλὸν ἢ ἀρμεζόντας ἐν τῇ πόλει καὶ κατακυρομένους Ἀσπιδόερας. Καὶ πρότερον μὲν οἱ οἱ αὐτοῖς Φοβεύμενοις χρυσὸν ἐχούσας φαίνεσθαι. νῦν δὲ εἰς οἷς καὶ καλλοπίζουσι ὅτι τῷ κελήσῳ. Ὅτις μὲν δὲ καὶ πρότερον τέτταρα ἐνεκα ἐξηλασίας γυμνομένης καὶ ἀποδομένη δὴ ἐξ οὗ ὅπως μὴ ῥαδιουργίας οἱ πολῖται δὸς τῶν ξένων ἐμπόλωντο. νῦν δὲ ὅτις μὲν τὰς δοκῶσας πρῶτες εἶναι ἐσώδα-
κῶς οἷς μὴ δὲ ποτε παύσανται ἀρμολόντες ὅτι ξένος.

Scio n. Lacedaemonios prius domi cum mediocribus opibus vna viuere, quam in vrbeb; magistratibus praesse, & per assentatores corrumpi, longe maluisse. Et antea quidem pertimescebant, ne quid auri habere viderentur, nunc a. quodam nosco, quae eo gloriantur. Neq; deinde ignoro huius rei gratia peregrinos expelli solitos, neq; peregrinari licuisse, ne ciues versutias, atq; dolos a peregrinis haurirent. At hoc tempore noui eos, qui primarii videntur, in id maxime incumbere, quo nunquam peregrinum magistratum deponant. Et olim certe elaborabant, ut digni imperio essent, nunc vero ut imperent, potius quam ut sint digni imperio. Siquid non modo prorogationes, sed perpetuitates imperii querebant, facile apparet, non annua illa duntaxat fuisse. Frustra enim querebant diuturnitatem. Verum Romanam Rempubl. inspicimus. Tiberius quem impeandi Tiberius callidum vocat Lipsius, annua imperia in longum produxit. Tacitus l. 1. Id quod morum Tiberij fuit continere imperia ac plerosq; ad finem vitae in iisdem exercitijs aut iurisdictionibus habere: causa varia traduntur: alii tadio noua cura semel placita pro aeternis seruauisse, quidam inuidia ne plures fruerentur, sunt qui exisiment, ut callidum eius ingenium, ita anxium iudicium, neque enim emmentis virtutes scilabatur, & rursus vita oderat, ex optimis periculum sibi, a pessimis delectus publicum metuebatur, quae

Diuturna imperia probanda sunt.

annua imperia longiora facit.

qua hesitatione postremo eo prouentus est, ut mandauerit quibusdam provinciis, quos egressi vrbem non erat passurus.

Quinquen-
nali admi-
nistratio.

In eam sententiam multa quoque disputauit Fescenninus Niger apud Spartianum. Hic tanta, inquit, fuit auctoritas, ut ad Marcum primum, deinde ad Commodum scriberet, cum videret provincias facile administrationum mutatione subverti: Primum ut nulli ante quinquennium succederetur provinciae praesidi, vel Legato, vel Proconsuli, quod prius deponeret potestatem, quam scirent administrare: Deinde ne noni ad regendam Rempublicam accederent praeter militares administrationes, intimauit, ut Assessores, in quibus provinciis assedisent in his administrarent, quod postea Senerus, & deinceps multiteruerunt, ut probant Pauli & Vlpiani Praefecturae, qui Papiniano in consilio fuerunt, ac postea cum vnus ad memoriam, alter ad libellos paruisset, statim praefecti facti sunt. Huius etiam illud fuit, ut nemo assideret in sua provincia, nemo administraret Romae, nisi Romanus, hoc est, oriundus vrbis.

Augustus
annua impe-
ria non pro-
banit.

Augustus quoque praefidibus diuturnas administrationes permisit. Nam primum praefecturam vrbis, quae magna dignitas erat, pene perpetuam fecit. Varum ex Syria in Germaniam traduxit. Testamento suo in mandatis Tiberio dedit, ut Rempublicam committeret eis, qui rerum usu, & experientia plurimum valeret. At expertis dare non potuit, si singulis annis mutarentur.

Sed Julius tamen ex prorogata provincia, patria sua potentior factus est, itemque Sylla, ac Marius, inde seruius Romana.

Cesaris po-
tentia tole-
rabilior,
quam bar-
barorum
victoria.

Respondeo ex continuatis aut repetitis magistratibus potentiam ciuium augeri necessario, quemadmodum etiam vno ex magistratu semel gesto. Verum non id semper vitandum, quod causam potentiae maioris adfert. Nam reuera magna ciuium Romanorum pars prorogationem fuisse salutarem existimauit; deinde nisi Gallia indomita, semper Romanae formidabilis, si Baraui, Germani, Heluetii parum acri, prudentemue Imperatorem habuissent, cum Asiaticis, Mithridaticis, Piraticis bellis Respublica confisteretur, de summa periclitandum fuisset.

Perpetua autem continuandi, aut repetendi magistratus consuetudo fuit, iam ab initio Reipublicae, Brutus, Postumius, Quintus, Camillus, Manlius, Fabij, Papirij, Carij, Fabricij, Africanus, Paulus, Metellus, Sylla etiam & Marius continuata imperia habuere. Ipsi fasti consulatus complures & triumphos exhibent; semper enim cum in periculo est Respublica, est vero semper in aliquo, ad viros magnos, & expertos respexit.

Verum argumenta Machiaueli perpendamus. Cum plebs eisdem tribunos, quod apti essent ad resistendum patribus, creasset, Patres quoque Quintio consulatum prorogare voluerunt, cui rei ipse restitit, quod esset mali exempli.

Mirari soleo cum historiam tam pueriliter video usurpari. Quintius consul non ideo prorogationem recusauit, quod id mali exempli, & occasionem tyrannidis esse putaret, quicquid praetenderet, sed alias ob causas. Primo. Quia Senatus ita decreuerat: Neque tribuni legem eo anno ferrent, neque consules ab vrbe exercitum educerent: in reliquum magistratus continuari, & eosdem tribunos resciri, iudicare Senatum contra Rempublicam esse. Secundo. Hanc & alias causas ipse consul adducit. Mirari serua vestra Patres Conscripti, ad plebem auctoritas est, vos eleuatis eam, quippe quia plebs Senatusconsultum in continuandis Magistratibus soluit, ipsi quoque, solum vultis, ne temeritati multitudinis cedatis, tanquam id sit plus posse in ciuitate, plus lenitatis ac licentiae habere. Lenius enim, vniuersum profecto est sua decreta & consilia tollere, quam aliorum: imitari Patres Conscripti turbam inconsultam, qui exemplo alius esse debetis, alio-

rum exemplo peccetis potius, quam alii vestro recte faciant, dum ego ne imiter tribunos, nec me contra Senatusconsultum consulem renunciari patiar. Te vero Cai Claudii adhortor, ut & ipse populum Romanum hac licentia arceas, & de me hoc tibi persuadeas, me ita accepturum, ut non honorem meum a te impeditum, sed gloriam sperari honoris auctam inuidiamque, quae ex continuato eo impenderet, leuam purem.

Hec Quintius, qui non modo tyrannidem inuadere non poterat, sed Patres a plebis tyrannide se defendere posse desperabat. Hic nulla ratio de periculo tyrannidis. Sed valde notandum, quod ait, Inuidiam, quae ex continuato honore impenderet, leuari creatione noui consulis. Nam plebs L. Quintium valde timuit, iratum habitura consulem, fauore Senatus, sua virtute tribus liberis subnixum. Jam ante ferocior filiorum Caeso in exilium pulsus fuit, ipse Quintius pecuniam, qua vadatus erat filius, dare coactus est. Pecunia, inquit Liu. a patre exacta crudeliter, ut diuenditis omnibus bonis, aliquamdiu trans Tiberim, veluti relegatus in tugurio viueret. Merito igitur continuationem recusat, inuidiae metu, quamquam, si rem spectemus, praefecti posset auctoritas Senatus consulatum prorogantis, timori Quintij recusantis.

Quintius
inuidiam,
non conti-
nuacionem
magistra-
tus fugit.

Denique non ideo recusatum consulatum, quod ejus continuationem, repetitionemque improbarent Romani, documento nobis sunt alia, quae in hac contentione contigerunt. Nam loco Quintij, & Collegae, creati sunt Consules, Q. Fabius Vibulanus, tertium, & Lucius Cornelius Maluginensis. Cur in Fabio non timuerunt tyrannidem? Non minus in repetitis, quam continuatis est Magistratibus periculum.

Contra tamen obicit Machiauellus. Ex prorogatione Imperii factum esse, ut pauciores ciues Romani in re bellica excellere potuerint, cum pauciores Imperatores fierent: omnisque belli gloria ad paucos quosdam, quibus imperia prorogabantur, rediret.

Verum hoc neque fortium virorum animos deiecit; Nam cum multis, qui bella gesserunt, aliquos in magna gloria esse animaduertunt, emulatione accinguntur, cum progari imperium, cum refici eos, cum ad gradia opera repolci vident. Actiores habet stimulos virtus, si non vnus tantum anni decursu absoluitur ejus industria: Si successore pmititur, si redeundi facultas abscissa est, facile obsolescit. Quod v. in re bellica excellere non posse arbitratur, quia pauciores fiant Imperatores, id contra experientiam est. Dauid fortissimos milites, duces pstantissimos habuit, sed Dauid tamen rex erat, & Imperator exercitus Joab. Quis Alexandro viuo imperium sperauit? quis Philippo regnante, filijsque pluribus subnixo in Macedonia Imperator fuit? At tamen magna fuit in ejus aula maximorum Imperatorum copia, qui nisi inter se collisi fuissent, facile totum orbem obtinere poterant. Sane Duces plusquam triginta cuiuslibet Regi pares fuere, cum tamen partim bello, partim crudelitate Alexandri plures interfuissent; Magni igitur duces, Imperatores, regesque facti sunt Macedones, non per vices imperando, sed sub Philippo cautissimo regum merendo. Magni Regis conuictus, consultationes, exercitationes eos magnos fecerunt; Tales fuere, qui sub Pompeio, Iulioque ordines duxerunt. Tales sunt, qui Principe Parmensi, Spinolaque floruerunt. Summus quidem honor ad dura belli rudimenta excitat, sine illo tamen peritia militiae constare potest, & solet. Nemo prudens Imperatorem deligit, ut discat ille militare, nimis insolens est in totius Reipublicae periculo experimentum.

Breuiamini-
peria mag-
narum re-
rum mol-
tionem ex-
cludunt.

Duces, No-
biles, sub
regibus fue-
re.

At exercitus duci suo potius, quam Senatus paruit, id factum imperii prorogatione. Hinc Marius, Sylla, Iulius. Hinc leges & plebis aucta.

videndum
qualib. im-
perio man-
dentur.

Mini non tam prorogando imperio, quam crean-
do tales Magistratus initio peccasse videntur, aut vt
rectius loquar, talibus imperium prorogando, de
perdita extremum libertate sub Julio loquor; nam
Marius & Sylla optime de patriâ meriti sunt, quan-
quam certamine partium omnia pessum dederunt.
Nec magis hic culpa Marij & Sullæ, quam aliorum.
Florus excusatiores habet Duces quam milites, libr.
3. cap. 21. Equiore animo utcumque ferrem, si plebei duces,
aut sinobiles, mali saltem, ducatum sceleri præbissent: cum
vero, pro facinus! qui viri! qui Imperatores! decora & orna-
menta seculi sui, Marius & Sylla pessimo facinori suam etiam
dignitatem præbuerunt, tribus vt sic dixerim, fidebus agi-
tatum est: Primo & leui & modico, tumultu maiore quam
bello contra ipsos armorum duces subsistente, scilicet mox atro-
cius & cruentius per totius viscera Senatus grassante victoria,
vltimum non ciuicam modo, sed hostilem quoque, rabiem super-
gressum est, quum armorum furor totius Italia viribus nite-
retur, eousq. odii sententibus, donec deessent, qui occideren-
tur. Initium & causa belli inextinguibilis honorum Marii fa-
mes, dum decretam Syllæ prouinciam Sulpicia lege sollicitat,
sed impatiens iniuria statim Sylla legiones circumegit, dila-
toque Mithridate Esquilina Collis, atq. porta geminum agmen
vrbi infudit.

Inuidia ci-
uium bellū
ciuile fecit.

Cæsar & Pompeius prorogatis imperijs facti sunt
potentes, sed vt potentia abuterentur aliena ciuium
inuidia fecit; Causa ante calamitatis, inquit Florus li-
bro 4. c. 2. eadem qua omnium nimia felicitas, siquidem
Quinto Metello, Lucio Afranio Consulibus, cum Romana
Maiestas toto orbe polleret, recentesq. victorias, Ponticos &
Armenios triumphos in Pompeianis theatris, Roma cantaret,
nimia Pompeii potentia apud ociosos, vt solet, ciues mouit in-
uidiam, Metellus ob imminutum Cretæ triumphum, Cato ad-
uersus potentes semper obliquus, derectare Pompeium actusq.
eius obstrepere. Hic dolor transuersum egit, & ad præsidia di-
gnitati paranda impulit. Forte tunc Crassus genere, diuitiis,
dignitate florebat, vellet tamen auctiores opes. Caius Cæsar
eloquentia & spiritu & iam consulatu, alleuabatur, Pompe-
ius tamen super vtrumq. eminebat. Sic igitur Cæsare digni-
tatem comparare, Crasso augere, Pompeio retinere cupienti-
bus, omnibus pariter potentia cupidus de inuadenda Republi-
ca facile conuenit. Ergo cum mutui viribus in suum quique
decus niteretur, Galliam Cæsar inuadit, Crassus Asiam, Pom-
peius Hispaniam tres maximos exercitus, vt iam sic orbis im-
perium societate trium Principum occupetur, decem annos
traxit ista dominatio, exinde quoniam mutuo metu teneban-
tur. Crassi morte apud Parthos, & morte Iulia Cæsaris filia
qua nupta Pompeio generi, soceriq. concordiam matrimonij
fædere tenebat, statim emulatio erupit. Iam Pompeio suspec-
te Cæsaris opes & Cæsari Pompeiana dignitas grauis, nec hic
ferebat parem, nec ille superiorem.

In Cæsare
sciens pec-
carunt Ro-
mani.

Nec tamen miūm potentes offensos esse, cum pro
meritis, & aucto imperio, allataque patriæ salute, &
innumeris periculis, contumeliam, & noua pericu-
la cernerent. Oportebat talibus initio non credi-
disse. De Cæsare tot præslagia fuere, vt falli Roma-
nos non fuerit erroris, sed voluntatis. Cum Syllæ
eum occidere deliberanti amici obstitissent. Nihil eos
mentis habere dixit, si non ei puero multos Marios inesse vide-
rent, cum scirent postularum viginti talenta, Piratis
quinquaginta dedisse, eos initio Magistratu occi-
disse.

Cum tam multa indicia tyrannidis daret, non ob-
repsit ignorantibus Cæsar. Plutarchus in ejus vita
ita refert. Ad hæc conarum & mensæ & in summa reliquo
vitæ splendore colligebat paulatim in Republica opes: quas in-
uidia eius breui existimantes deficientibus sumptibus euandas
fore, securi includere illum in Republ. permiserunt: sero autem
vbi euassissent iam ingentes & præualida atq. aperte in rerum
mutationem senserunt eas erumpere, animaduertunt nul-
lum censendum esse rei alicuius paruum exordium, quod non i-
lico grande reddat continuatio, quodq. ex eo, quod contemna-

tur, assequitur, ne impediatur. Itaq. ille qui primus suspectam
habuisse videtur, & timuisse eius in Republica gerenda, si-
cut in mari serenitatem, & latentem sub humanitate blandi-
e atq. considerantem acrimoniam, Cicero dicebat in aliis eius
captis & actionibus considerare se omnibus ingenium tyran-
nicum: Sed cum comam eius, inquit, ita videam compositam
accurate, ipsumq. vno digito caput scabentem, contra non vi-
detur iste mihi tantum mali animo concepturus, vt Roma-
nam Rempublicam euertat.

Cum scirent eum anteq. vllum magistratum ce-
pisset, habuisse trecentis duodecies H. S. artis alieni,
vt est in eodem, & hoc impensis magnis & splendore
contraxisse. Cum imagines Marij in capitolio col-
locarit, cum clamarent omnes regnum eum moliri,
cum ejus audacie pavor omnes incesceret. Cum Lu-
cretius Catulus eum in Senatu accusans diceret: Non
amplius cunctis Cæsar, verum machinis iam petit Rempub-
licam; cum in conjuratione Catilinæ suspectus esset,
quomodo potuerit dubitare qd facturus esset, cum
publice in Senatu protestaretur se ad populum tran-
sire? Cur non Senatus ipse leges Agrarias, & Coloni-
as decrenit? Quid vero, quod adiungit eum cum Cra-
sso in necem senatorum conspirasse, cum esset ædilis?
Quid quod multiplici familiâ exterruit inimicos?
Norat illa omnia Senatus, itaq. largitione effecit, vt
non Lucceius, sed Bibulus cum eo consul designa-
retur, vt Tranquillus docet. Senatus etiam hoc egit,
vt prouinciae, minimi negotij consulibus decerne-
rentur, id est, sylvarum collesque. Quid enim in prou-
incia non ageret, qui Bibulum Collegam, & Sena-
tum domi metu se continere coegit? Adeo vt versu-
bus illa tyrannus iactaretur.

Non Bibulo quicquam nuper, sed Cæsare factum est.
Nam Bibulo fieri consule nil memini.

Ita vt joci causa signabant Julio, & Cæsare Consuli-
bus. Deniq. per conspirationes obtinuit, vt Gallia
ei in quinquennium decerneretur; Tranquill. c. 22.
Socero igitur generoq. suffragantibus ex omni prouinciarum
copia Gallias potissimum elegit, cuius emolumento & oppor-
tunitate idonea sit materia triumphorum, & initio quidem
Galliam Cisalpinam, Illyrico adiecto lege Vatimia accepit:
mox per Senatū Comatam quoq. veritis patribus, ne si ipsi ne-
gassent, populus & hanc daret. Quo gaudio elatus non tempe-
rauit, quin paucos post dies frequenti curia iactaret, inuitis &
gementibus aduersariis adeptum se quæ concupisset: proinde
insultaturum omnium capitibus: ac negante quodam per con-
tumeliam facile hoc vlli seminare fore, responderit, quasi allu-
dens, in Assyria quoq. regnasse Semiramam, magnamque
Asie partem Amazonas tenuisse quondam.

Annos deinde Magistratus sibi obligauit. Tran-
quill. c. 23. Ad securitatem ergo posterit temporis, in magno
negotio habuit, obligare semper annuos magistratus, & e com-
petitoribus non alios adiuvare, aut ad honorem pati perueni-
re, quam qui sibi pepigissent, propugnaturus absentiam suam:
cuius pacti non dubitauit a quibusdam iniuriandum, atq. et-
iam syngrapham exigere.

Cæsar igitur jam ante dominabatur; Senatus e-
nim, quem vnice extinctum volebat, cum Galliam
Cisalpinam, & Illyricum à populo accepisset Cæsar,
vltro Comatam adiecit, ne & hanc populus daret.
Cæsaris potentia in fauore populi, deinde conspira-
tione, & emptione potentium fuit. Interim tamen
imperio multa adiecit, cum in pericula essent omnia,
nisi acti Imperatore Gallie defensione fuissent, non igitur
diuturnum imperium, sed quod fieri solet fauor
populi, timor optimarum tyrannum illum vrbi, &
orbi imposuit. Jam tyrannus erat, cum imperium
continuari sibi iuberet.

Itaq. annuos Magistratus non probo: Tum ob
causas ante expositas, tum vero, quia opportuni sunt
magnis & malis conatibus transitus rerum. Facilius
est etiam vnum malum ferre quam multos. Ad va-
rie-

rietatem autem morum, qui in diuersis non modo contrarij sunt, sed grauante eos, qui prioribus placuerunt, sese accommodare difficile est prouincialibus. Quam verò sumptu grauarent prouincias, abeuntes, redeuntes, donis, auro coronario, alio in loco dixi. Quod verò tæteritum est, qui vnicam, & vnam pene totâ vitâ ditescendi occasionem se nactos putant, ea flagitiosissime, auarissimeq; vtuntur, & cum iudicia penasque pertimescunt, infanda omnia moliantur.

§. 3. Quocirca nisi alia multa errata contingant, prorogatio imperiorum ad interitum Reipublicæ non est satis, nec Julius tum primum libertatem euerit, cum post gemina lustra debellata Gallia non facili euentu multa bella gessit, sed cum vi & metu mortis Collegam Consulem, & Senatum coëgit abstinere curiâ, eosque eodem metu impulit, vt inimicissimi, inuitissimiq; in Galliam vtramque & Illyricum sibi imperium extraordinarium, & quinquennale decernerent, cum factâ cum Pompeio, Crassoque conspiratione alterum quinquennium extorsit, itaque ante prorogationem potentior libertatem oppressit.

Alij maiore periculo Rempubicam tentarunt, quamuis euentus defuit; Spurius Cassius legibus Agrarijs sibi plebem authorare conatus est, quem pater occidit. Mellius autem largitione emere destinavit, & perfecisset, ne cum Seruilius Ahala in medio foro confodisset. Manlium à Capitolio deturbabant, tyrannidis suspectum. Omnium in populari statu regnare volentium illæ artes sunt. Ipsi tribuni hac arte grassati sunt. Florus libro 3. c. 13.

Alia causæ perditæ libertatæ.
§. 4. Seditionum omnium causæ Tribunicia Potestas excitauit: quæ specie quidem plebis tuenda, cuius in auxilium comparata est, re autem dominationem acquirens studium populi, ac fauorem Agrarij, frumentarij, iudicarij legibus, aucupabatur. Inerat omnibus species equitatis. Quid enim tam inustum, quam recipere plebem ius suum à patribus? ne populus gentium victor, orbisq; possessor, extorrens aris ac focis ageret. Quid tam æquum quam inopem populum viuere ex ærario suo? Quid ad ius libertatis aquanda magis efficax, quam vt Senatu regente prouincias, ordinis equestris autoritas saltem iudiciorum regno mitteretur? Sed hæc ipsa in perniciem redibant, & misera Respublica in exitium suum merces erat, & à Senatu in equitem translata iudiciorum potestas, vtiq; alia, id est, imperij patrimonium supprimebat, & emptio frumenti, ipsos Reipublica neruos, exhauriebat ærarium. Reduci plebs in agros, vnde poterat sine possidentium euerfione, qui ipsi pars populi erant? & tamen relictis sibi à maioribus sedes atate, quasi iure hereditario possidebant.

Quid enim aliud vnquam Cnæus & Caius Gracchi fecerunt? Leges Agrarias ille tulit, & frater defendit, vterque celeriter à nobilitatis factione occisus est, Cæsar eadem viâ progressus longiore discrimine ad 23. vulnera deductus est. Gracchanas leges Apuleius acrius vrsit, sed cum jam triennio dominatus esset, & Caium Memmium consulatus Candidatum occidisset, à populo faxis, fustibusque post obfidionem coopertus, in ipsa quoque morte laceratus est. Drusus omnia largitus, cum obtinuisset, quod intenderat, moritur. Omnes illi idem, eodem modo quo Julius egerunt, hoc solum defuit, quod in prouincias non abierint, vnde emere Magistratum fauorem poterant.

Longissima præsidum imperia, & simul magna non probo. Ex illis enim potentes reduntur, imo etiam sauiiores, & minus dicto audientes. Diuidenda itaque prouinciæ, quod olim prudenter à Romanis factum. Consulares prouinciæ fuere; Hispania citerior, Hispania vltior, Gallia

cis Alpes, Gallia trans Alpes, Illyricum, Dalmatia, Cilicia Syria. Prætorij vero. 1. Sicilia. 2. Sardinia, & Corsica. 3. Africa, & Numidia. 4. Macedonia, & Achaia, & Græcia. 5. Asia, & Lydia, & Caria, cum Mysia, & Ionia. 6. Pontus & Bithynia. 7. Creta. 8. Cyprus. Hæc si distributio seruata fuisset, haud facile quisquam potentior Republica euadere potuisset: Nam extra has erat Roma, & robur Italiae. Deinde omnes habebant vicinos præfides æmulos. 3. Si aliqui exercitum habuerunt, illi à vicinis barbaris infestabantur; hoc in Cæsare violatum est, cum tres prouinciæ in vnam conflarentur.

Augustus etiam prudenti diuisione securitatem sibi peperit. Dio libro quinquagesimo tertio p. 341. *Εὐνη τῶ μὲν ἀδελφώτερος ὡς καὶ εἰσὶν ἡμεῖς, ὁ ἀπὸ πλεμνίας, τῶ δὲ ἰσχυρώτερος ὡς καὶ ὁ Φαλαργαῖος ἀπὸ κίνδυνος ἧτοις πολεμίας ἰσχύας περὶ τοὺς ἐχθρούς, ἢ ὅτι αὐτὸ καὶ εἰς αὐτὸ μέγα τι νεώτερον διδάσκει, κατέχευε, Πrouincias imbecilliores, vt pacificas, & belli securas reddidit populo, validas, vt dubias & periculo propiores, aut quibus hostes finitimi essent, aut quæ possent res per se nouas moliri retinuerunt.*

Plurimū prouinciarum coniunctio periculosa.

Sic in sua semper potestate exercitum habebat.

Populi & Senatus erant; Africa, Numidia, Asia, Græcia, Macedonia, Dalmatia, Cyrenaica, Sicilia, Creta, Sardinia, Bætica, omnes pacatiores. Cæsaris fuerunt reliquæ. Prudentissime sequentes Imperatores amplius diuiserunt, vt singulorum minuerent potentiam. Itaque decem fuere in Ægypto prouinciæ, in Asia vnde decem, in Pontica totidem, in Thracia sex, totidem in Macedonia, seu Græcia. In Dacia quinque. In Africa tres Consulares, Carthagenensis, Byzacena, & Tripolitana, nec illæ tantum, sed & aliæ. Iustinianus Africam in septem prouincias diuisit, quæ præsidibus parebant. Notitia imperij, septendecim in Italia, quarum octo Consulares fuere. In Gallia etiam septendecim fuere. In Hispania septem, quam multiplicationem experientia docuit, ne præfides facile vires rebellandi contrahere possent. Non aliâ ratione nunc Hispaniarum Rex vtitur, qui Indiam Occidentalem diuersis Proregibus tribuit, quorum alter Limæ, alter Mexici residet, Orientalem tribus dispertijt præsidibus. Si enim singuli sunt mediocriter potentes, nemo vnquam æquabit alios præfides, nedum ipsum Regem.

CAPVT XI.

Tales creandos Magistratus minores, qui possint promoueri ad dignitates maiores, & non contemnendos honores inferiores ab iis, qui gesserunt maiores.

§. 1. DVæ leges saluberrimæ omnino, & quarum neglectus Rempubicam sæpe afflixit. Prima est: Nemo officio quamuis exiguo adhibeatur, in quo honores, & dignitas, nisi spes sit ad maiores dignitates eum idoneum fore, præsertim ad aulam, & conuiuium ne admittatur. Nam reuera magnis se & alios, atque illos ipsos malis obijciunt, qui fauore aut precio inducti homines improbos, imprudentes, aut animi pusilli ad initia Reipublicæ gubernandæ adiscunt; Eos enim vel cum Reipubl. damno ornare pergunt, atque euehere, vel suo loco relinquunt; quorum alterum bono communi aduersatur, alterum reddit inimicos. Cum n. juniores adeoque subditos perferri animaduertunt, omnium

Initio deligatur amicus, ne cuius eum sit necesse.

annuum beneficiorum obliti, de vindicta cogitant, cujus aliquam copiam habent, potestatis participes, consilij secretorum. Deinde in officio sedulos, fidosque facit spes crescendi, quæ in illis non est, qui crescere non possunt. Tertio, non melius potest vitari turba inutilis, præsertim in aulis Regum. Si enim nemo ad obsequia priuata, nisi cui potest in parte Respublica gubernanda relinqui, admittatur, pulcherrima regni constitutio fuerit; nam præsidium optimorum erit copia. Talis erat Davidis tempore consiliatorum senum cætes, tales Philippi Macedonis tribuni & centuriones, ex quibus tot reges exorti sunt.

In aulam
admitten-
di, qui ido-
neæ ad gu-
bernationē.

Vetustissimum porro est, Principum familiares ex palatio ad prouinciarum gubernationem dimitti. Socij Danielis constituuntur super opera Babylonis, Dan. 3. Educati autem erant, ut starent ante Regem, Dan. 1. Quæ quidem in re mirari conuenit, in Rege Babylonistam solertem curam educandæ iuuentutis, quæ ad gubernacula admoueretur. Ecce Rex ille vastator orbis, Dan. 1. 3. conquirat de hostium filijs. Et ait Rex Alphenez præsesto eunuchorum, ut intro-duceret de filiis Israel, & de semine regio & tyrannorum, pueros, in quibus nulla esset macula, decoros forma & eruditos omni sapientia, cautos scientia & doctos disciplina, & qui possent stare in palatio Regis; ut doceret eos literas, & linguam Chaldeorum.

Selecæ dignitatē formæ virilis & ingenij; nam hebræos vocat *בשרים* intelligentes, ingeniosos, deinde cautos scientia *רעת* scientes scientiam, *גיוסונות* *גיוסונו*. Tertio, *דארושמונו* *קביר-סיו*, prudentia præditos, est autem *קבירסיו* *טאן פגא-זאן*, eorum quæ agenda sunt dexteritas, ac scientia.

His constituit Rex v. 5. annonam per singulos dies de cibis suis, & de vino unde bibebat ipse: ut enutriti tribus annis, postea starent in conspectu regis.

Aula Prin-
cipis debet
esse Schola
præsidium.

Barbarus Rex ex toto regno collecta ingenia excoli mandat, nempe, ut non nisi prudentes, atque eruditi in ejus stent conspectu, cum interim aulæ quorundam Principum Christianorum, & rei & morum sint corruptrices. Retentus ille est apud Persas mos, 1. El. 4. 14. Nos autem memores salis, quod in Palatio comedimus. Principes igitur trans Euphratem ex aulâ Regiæ venerant, eaque causâ obstructos se amplius arbitrantur. Multo prudentius Romani, si prima instituta spectes; nam postea populus dissolutus ipse peccauit; neminem enim in prouinciis imperare voluit, nisi qui domi inter tot Magistratus, & in oculis ciuium suorum magistratu functus esset. Id autem moris fuisse etiam apud Imperatores tum multa alia, tum nomen Comitum nos docet. Quia namque Imperatorem comitabantur, comites dicti sunt, & quidem adhuc stante Republicâ. Atq; inter eos, quos tibi Comites, & adiutores dedit ipsa Respublica, his sinibus præstabis, quos ante præscripsisti, quos vero ex domesticis coniunctionibus, aut ex necessariis apparitoribus tecum esse voluisti, qui quasi ex cohorte prætoris appellari solent, horum non modo facta, sed etiam dicta præstanda sunt.

Comites deinde etiam dimissi ab aulâ nominati sunt, cum prouincias administrarent; hinc orta Comitum dignitas, quæ etiam illis tributa est, qui nunquam Imperatores in comitatu fuerunt, imò Imperatorem nunquam viderunt. Hinc Comites Italia, Africa, Illyrici, Hispaniarum, Orientis.

Summi
Principes
in imperio
sunt aulæ
imperatoris.

Manet hodieque consuetudo, ut maximi post Cæsarem Principes, quasi domestici Imperatoris officia Palatina habeant, & obeant, Moguntinus Archiepiscopus est Africanæ cancellarius per Germaniam, Colonienfis per Italiam, Treuirensis per Galliam, & regnum Arelatenfē. Rex Bohemiæ Archipin-

cerna, Comes Palatinus Archidapifer, Saxo Archimareschallus, Brandenburgicus Marchio Camerarius, qui publice officijs suis aliquando funguntur. Quemadmodum igitur Principes illi non ad miscenda vina, fercula offerenda, aut auenam diuidentem, quod aliqui eorum nunquam, plerique semel duntaxat officium Imperatori exhibent, in tam celsò gradu collocantur, sed ut summa Imperij negocia cum Imperatore sustineant, eodem plane modo omnes Reges, & Principes conuenit rerum domesticarum habere eos administratos, qui regere alios, & capessere Rempublicam possint. Et profecto Josuæ filius Nun minister Moysi erat, cum Deus ducem populi constituit, Samuel minister Heli summi Sacerdotis, Eliahus fundebat aquam super manum Eliæ, qui consortio potestatis, etiam a Deo amplius honorati sunt.

§. 2. SECUNDA LEX. Ut qui maioribus magistratibus functi sunt, non dedignentur minores deinde suscipere. Insigne in Republicâ exemplum dedit Scipio Africanus, qui fratrem consulem, cum bellum Syriacum contra Antiochum mandatum est, voluntariâ legatione comitatus est. Pompeiæstra Senatū appellabant, in quibus ait Cicero fuisse decem consulares, Philipp. 13.

Venatorum legibus cautum est, ut munus in exercitu reculare possit, qui ante majore cum dignitate militauit. Quæ lex sapienter de bello constituta est; neque enim Reipublicæ expedit, viros magnos, & cum auctoritate viuentes, in bellis offensos, inuitosque versari. At in ciuilibus conueniens est, ut prætor sit, & ædilis, aliaque obeat, qui consularum gessit. Qui Indias, Neapolin, Belgicumque rex, minorem prouinciam regat, consilijs præsideat. Si enim præfides potentes mutandi sunt, quamuis recte administrant partem Reipublicæ sibi concedit, præstat cum imperio eos manere, quam penitus priuatam vitam agere.

Verum in hoc genere sapienter constitutum fuit in Constantinopolitano imperio, ut ijs, qui in dignitate fuissent, bella gessissent, honores & tituli conferrentur, quibus ipsis præfidiis honoratioribus essent. Alij quidem Reges, & Cæsares eximios quosdam viros Patrum nomine dignati sunt. Mithridates Theodorum Scepsum in Patrem adoptarat, ut auctor est Plutarchus in Lucullo. Verum Leo, qui dictus est Philosophus, statam dignitatem fecit, & βασιλεωπατορα Regis patrem appellauit, ita Zonaras. Ετιμωσι βασιλεωπατορα, αυτος ε'νομα ε'φευραον, honorauit Regis Patrem, cum ipse nomen hoc inuenisset. Sic intelligendus Cedrenus, cum ait, Eum amore Zoës filia Τζαυτα Socerum sic decorasse. Το αξιωμα κενεργησας μη πατορα ον. Nouans, quæ prius non erat, dignitatem. Optime sane; Erat prius nomen honoris, amoris, ut cum Sejanum Tiberius, Iulianum Cajus, Corbulonem Nero, Gordianus Mithreum patrem appellaret, cum quæstori suo Prætor quasi pater conferretur. Cum Honorius Stiliconem, Arcadius Eutropium sic compellaret. Sed Leo peculiarem esse dignitatem voluit, plane sic olim titulus erat honorque, Comitum esse Imperatoris, nunc etiam peculiaris est in regnis Europæ status. Olim omnes patricij vocabantur Imperatoris patres; dicuntur enim οἱ τοῖς βασιλείας πατρες, ἰελεειν, vel ἀγειν; inter patres Imperatoris agere. Magnam fuisse dignitatem constat ex Nouellâ 81. Quicquid ad vilitatem & ornatum respicit a Deo nobis tradite Reipublicæ, hoc semper cogitantes, ad effectum deducere festinamus. Igitur etiam dudum legem scripsimus super gloriosissimis nostris patricijs: qua liberos eos, dignitatis collatione, paternæ potestate demonstrat. Non enim decens putauimus,

A magni
mediocria
optime ad-
ministran-
tur.

Præfidijs
officio fun-
ctis honor
augendus.

Cir-
min-
dos
tur-
strat-
idid-
ca a
quæ

Quæ
sunt
mon-
lici a
storer
tinen

uimus, ut hos quos in officium nos patrum prouebimus nostrorum, hi sub aliena sint potestate. Nam si emancipationis actio dudum quidem & per eas quae nuncupantur legis actiones, facta cum iniuriis, & alapis, liberabat eos huiusmodi vinculis; quomodo futuri essent Codicilli omnium honestissimi dati à praesidente vniuersi imperio, non eos posse paterna potestate liberare? Nunc autem clementius aut etiam honestius in Republica cogitantes: Sed super gloriosissimis consulibus, qui proprium nomen ipsi post imperium praebent, & solis consularibus Codicillis honorantur: & super cingulis quae liberare à curia possunt, hoc est, praefectura & magistratus militum: dicimus autem in ipsis sedibus & operibus agnitis hoc ipsum sancimus esse, ut omnis talis dignitas, aut etiam cingulum huiusmodi acquisitum aliquibus quoscumque nos probauerimus, quod eos liberet, à curia hoc valeat, & ut potestate eos liberet patrum & auorum. Nam si sancimus, ut si quis seruis sciente Domino mereatur militiam, aut quamlibet dignitatem adipiscatur, repente ab imperio liberetur, & in ipsam rapiatur ingenuitatem, quomodo non est iustum, tantos promerentem Codicillos, non etiam paterna potestate liberum fieri?

Verum nusquam tanta copia est honoratorum Ducum, & qui sine magistratu magni sunt, quam in Hispania, praeter commendas enim, aliaque dignitatum praefidia, sunt equites aurei velleris, sunt quos vocant Los grandes, alijque, quorum dignitas non minor est eorum, qui in negocijs imperijsque versantur, quin & illi in consilio, & partium gubernatione vtilissime versantur.

CAPVT XII.

Generalis Magistratuum diuisio ex modo practico Reipublicae.

Circa homines reges, duxes, principes, magistratus, & iudices, circa alias res quae flores.

§. 1. **M**agistratum, qui subordinati sunt, & parum necessitatem cum imperandi iure coniunctam habent, in regnis & Rebus publicis duplex ordo constituitur. Nam alij in hominum gubernatione, alij in opum publicarum administratione versantur. In hominum gubernatione sunt, qui eos ad finem Reipublicae dirigunt, ut secundum virtutem viuam, felicesque euadant, quorum varia sunt munia, quorū scilicet actiones honestae, quae ad bonum publicum imperantur, & prauae, quae ventantur. Cum autem frequenter controuersiae, litesque oriantur, nec constet, quid aequum bonumue sit, in omni bene constituta Republica cognitores iudicesque sunt constituti, qui ambigua definiant, qui quidem reuera publicani habent, eamque magnam potestatem. Qui igitur cetera disponunt, & patriae consulunt, simpliciter Magistratus vocantur, quales erant Romae Consules, qui controuersias decidunt, tantum eos subditos habent, qui iure confertum manus veniunt, & in ea duntaxat causa, quae illis commissa iudicibus est. Eos Iuridicos, Iudicesque dicimus, ejusmodi Romae Praetores erant.

Quaecumque sunt patriae publicae ad quaestorem pertinent.

Alterum genus Magistratum est, quod rebus patriae acquirendis, augendis, conseruandis occupatur, quod generatim ad Quaestores, quod quaestui Reipublicae curam impendunt, pertinet. Patrimonio itaque publici, hoc est, vectigalium omnium, reddituumque, aedium publicarum, portuumque sunt curatores. Omne igitur regnum, omnis Republica, Consulari, Pratorio, Quaestorio magistratu perficitur, atque ad haec genera omnia officia ac dignitates referuntur. His igitur more antiquo constat ciuitas, & haec cura Monarchae, optimaribus,

populo incumbit, ut designati Magistratus recte iustitiae gubernent, ius accurate dicant, opus integre, pureque tractent. De his igitur ex antiquis, nouisque moribus & legibus dicam. Verum quia opus est in tanta rerum varietate, stabili, sapientique consilio, quod in Aristocratia, & Politia Senatuum, in Monarchia consilium communi nomine dicimus, alibi Consistorium, alibi Parlamentum vocatur, inter quae si omnia legitime administrantur, non est alia distinctio. Nisi quod consilia Monarcharum ab illis pendeant, in Aristocratia libera sint, in Politia populi suffragijs firmentur. Haec inquam, si legitime omnia administrantur, Republica bene geritur. Nam ex virijs consulentijs, & sententijs dicentium multa discrimina nascuntur. Proprium liberi Senatus malum est, populi oppressio, nobilitatis euectio, nec minus est in Senatu populari periculum popularitatis, quam primum Athenae, deinde Roma periit. In consilio Monarcharum haec obfuit metus, & adulatio. Rempublicam consilio, deinde suis Magistratibus, hos suis legibus instruamus.

CAPVT XIII.

Senatum idoneum legendum esse, eiusque leges, itemque de Consiliarijs.

§. 1. **S**enatus tam in libera Republica, quam in Monarchia dignitas praecipua sit, & potestas. Dignitas quidem ex genere & censu, sed magis prudentia, virtutisque delectu. Senatum Moyse dedit Deus, quamuis enim cum ipse edoceret, quamuis bis quadraginta dies, noctesque in monte instruxisset, quamuis facie ad faciem velut amicus illi loqueretur, Septuaginta tamen Seniores illi adiunxit, quibus dedit de spiritu suo, ut ostenderet, se eos, qui ad consilium publicum legitime vocarentur, singulari numine, ac benignitate fouere. Id adeo verum est, ut improbilissimorum hominum egregia decreta, sanctissimasque sententias & leges videamus, & vtamur quotidie Republica, quam illi instituerunt. Cum vero in consilio publico opus sit summa auctoritate, hinc antiquitus factum est, ut Regibus à consilijs sint illi, qui proximi sunt dignitate; Itaque septem Principes Persarum fuere, de quibus scribit Artaxerxes 1. Esdræ 7. versic. 14. *A facie enim Regis, & septem consiliatorum eius missus es, ut visites Iudaeam, & Ierusalem.* Et versic. 15. *Rex & consiliatores eius munera afferunt.* Itaque Esdras ait, *Deum inclinasse misericordiam suam coram Rege, & consiliatoribus eius, & vniuersis Principibus regni potentibus.* Inter summa bona Deus recenset consiliarios, Isaia 1. versic. 25. *Et conuertam manum meam ad te, & excoquam ad purum scorum tuam, & auferam omne stannum tuum.*

Et Prouerbiorum 15. versic. 22. *Dispersionem cogitationes, ubi non est consilium: ubi vero sunt plures consiliarii confirmantur.* Verissime etiam Aristoteles, Consiliarios eorum, quae inter homines sunt, esse diuissimum. Romanus Senatus etiam esset de facie Romuli, Cynae tamen confessus Regum videbatur. Orbis terrarum consilium, ordo amplissimus, decus imperij vocabatur; verum in illo Senatu, si vtrunque laudationes illae speciem veri habuerunt, in hodierno imperio verissimae sunt.

Quis n. neget Senatum Germanici imperij concessum esse Regibus, in quo Imperator Romanorum praesidet, septem electores quorum vnus potentiam, & insignia Regis praefert, ceterorum est pene Regia potentia, & trium Sacerdotum maiestas. His accedunt

Senatus in omni Republica necessarius.

Imperii Germanici senatus regius est.

tot Principes, Comites, & plurimarum potentiumque ciuitatum legati, ex Senatu illarum delecti; vt nullo modo credam his parem fuisse Romae etiam florentissimae Senatum. Nam vetus ille sub Regibus ex collectio populo, & alylo conferri cum hodierno villius ciuitatis curia non debet. Olim centum illi in pratis saepe Senatus erat, cum Curia Pellitos habuit rustica corda Patres.

Primum centum, deinde ducenti, à Prisco trecenti constituti sunt, tempore Caesaris millenarium numerum excellerunt, intrusus ex omni gente facinorosis, fordidisque. Senatus ergo imperij dignitatem egregie representat. Adde quod ad ejus temporis utilitatem, bono concordiae temperamento, ex plebe, & per suffragia plebis Senatores legebantur. Non dissimilis olim fuit in alijs regnis Principum, & Senatorum dignitas, sed in sola penè Germania perseuerat.

Indigni Senatu arcedi sunt.

§. 2. Vt maiestatem Senatus suam retineat, cura adhibenda est, ne indigni legantur; quocirca mature exercendi, qui in eum ordinem aliquando venturi sunt. Cicero lib. 3. de legib. *magistratibus Senatum esse vult.* Optimo sanè consilio, nam ad consilium de Republica dandum maxime ille idoneus est, qui Reipublicam, aut partem ejus gubernauit. Non tamen admittendus, si quis magistratum malè gessit; itaque si maiestatis, aut reperundarum, ambitusue factus est reus, non nisi iudicio absolutus in ordine amplissimo confideat. Deinde cum periculosius sit imperare imperitum, quam esse Senatorem, non videtur magis conueniens, vt functus Magistratu in Senatu sit, quam vt imperaturus ex Senatu sumatur; hinc supra maxime eos probaui, qui consultationibus mature adhibent eos, qui in ipem gubernandae Reipublicae educantur. Et mecum facit magnus Imperator Augustus; ille quamuis inutilem turbam arcuit curia, tamen liberis Senatorum, quo celerius Reipublicae assuecerent, protinus virilem togam latum clauum induere, curiae interesse permisit. Ita Augustus, sententiam tamen dixisse iuniores illos vix puto, auditione aliorum eruditos fuisse arbitror.

Mature Senatus inter sint.

Indigni Senatu moti.

Olim nomina indignorum albo eradebantur; à cenfore cum praeteriebantur, moueri Senatu dicebantur. Non tamen perpetuo carebant curia, sed aliquando à sequenti cenfore legebantur, imò aliquando censores creati sunt, vt dicam postea de Salinatore. Priscis temporibus magnam in Senatoribus virtutem fuisse, ex eo discimus, quia facile mouebantur. M. Valerius Maximus, & C. Junius Bubulcus, Brutus L. Antonium Senatu mouerunt, quod uxorem, quam virginem duxerat, nullo amicorum in consilium adhibito repudiaffet. Val. libr. 2. cap. 9.

Causa cur Senatu moti.

Sic M. Porcius Cato L. Flaminium è numero Senatorum sustulit, quia in prouincia quendam damnatum securi percusserat, tempore supplicii ad arbitrium & spectaculum mulierculae, cuius amore tenebatur, electo. Et poterat inhiberi respectu consularis; quem is gesserat; atq; autoritate fratris eius V. C. T. Flaminini. Sed & censor & Cato duplex seueritatis exemplum, eo magis illum notandum statuit: quod amplissimi honoris maiestatem tam tetro facinore inquinauerat: nec pensi duxerat, iisilem imaginibus adscribi, meretricis oculis humano sanguine delectatos, & Regis Philippi supplices manus.

Quid de Fabricii Lusini censura loquar? narrauit omnis aetas, & deinceps narrabit, ab eo Cornelium Ruffinum duobus consularibus & dictatura speciosissime functum, quod decem pondo vasa argentea comparasset; perinde ac malo exemplo luxuriosum; in ordine Senatorio retentum non esse. Ipsa mediis fidius mihi litera seculi nostri obstruere videntur, cum ad tantam seueritatem ministerium accommodare

coguntur; ac vereri ne non nostra vrbis acta commemorare existimentur. Vix enim credibile est intra idem pomerium decem pondo argenti, & inuidiosum fuisse censum, & inopiam haberi contemptissimam.

M. autem Antonius, & L. Flaccus censores Duronium Senatu mouerunt, quod Legem de coercendis conuiuorum sumptibus latam tribunus plebis abrogauerat, mirifica nota causa.

Quam enim imprudenter Duronium rostra conscendit, illa dicturus, freni sunt inieci vobis Quirites, nullo modo perpetiendi, alligati & constricti estis amaro vinculo seruitutis. Lex n. lata est, qua vos esse frugi iubet: abrogemus igitur istud horridae vetustatis rubigine oblitum imperium, etenim quid opus libertate, si volentibus luxu perire non licet?

Iustissima causa, cur ille motus Senatu sit. In Flaminio iustior fuisset, si ob scortationem motus fuisset.

Augustus, vt narrat Dio libro 52. numerum minuit, & repurgauit; cohortatus enim est, vt quisque ex conscientia generis, & vitae sibi ipsi iudex esset, ita persuasit quinquaginta, vt sponte in ordinem se redigerent. Non rectè hoc Augustus: non enim purgauit eam ratione Senatum; nam primo quis monitus ab Augusto, in curiam inuitus intrare ausit, si non poenas daturus, certè contumelias auditorus? Deinde mille erant, ex his, qui verecundiores erant, cessare, jam hoc ipso, manentibus, & contra monitiones obduratis meliores. Quocirca paulò post, alio & efficaciore remedio curiam reformauit.

Augustus Senatum purgare aggressus.

Τελόντες ἀνδρας τῶς ἀρίστους, inquit idem Dio libro 54. ἐξελέξατο, καὶ ἐκείνους ἐκέλευε κατὰ πέντε εἰς πινάκια γράψαντες ἐλέγχειν. Tringita viros optimos elegit, & eos inquit per quinq; in tabellis nomina scribere, & eligere. Non sic intelligo, vt tantum fuerint à singulis quinq; scripti, hoc est, centum quinquaginta, atque ex illis optimi electi; nimis magna est illa paucitas. Sed cum supra mille essent Senatores, omnium nomina ex albo, quem publice proponi iusserat, in tabulas seorsum referri voluit, quina, & quina, vt de singulis pentadibus censores tringita iudicaret.

§. 3. Potestatem Senatus maximam esse veteres aequum esse iudicant: Quodcumq; Senatus creuerit, augmento. hoc tamen limitatum est; nam postea immutatur; Imperia, potestates, legationes, cum Senatus creuerit, populus, iusserit, ex vrbe exiit: Et: Omnes magistratus, auspiciū, iudiciūq; habento: e.g. his Senatus esto: eius decreta, rata sunt. At ni potestas par, maiorq; prohibetur, S. C. per scripta seruantur. Is ordo omni vicio vacato: ceteris specimen esto.

Potestas liber Senatus summa.

Belli autem potestas, legationum, foederumque penes Senatum fuit, Februarius mensis audiendis legationibus attribui solebat. Decreta Senatus vim legis obtinebant, postea populus rogabatur; vellent, iuberent Quirites, sed translata in Principem potestate populi, solebat ille leges ferre, sed ex auctoritate Senatus. Mali tamen Principes in Senatum contumeliosi fuere, Julius consul, nondum dictator metu eum curia arcuit; Antonius nondum triumphat Ciceroni minatur, se cum fabris ad disturbandam ejus domum venturum, ni adsit, Philip. 11. Nero Senatorem capite multauit, eo titulo, quod infrequens esset. Idem Antonius armatus Senatum sepsit, vt liberè sententiae dici possent. Verum turpe est consilium publicum habere, & illud opprimere. Olim nihil agi cum populo nisi ex auctoritate Senatus potuit, postea seditiosi ciues obtrechandis Principibus Patrum, populum sibi demeruerunt, facti potentiores ipsum populum oppresserunt.

§. 4. In

Turbavi-
legula est.

§. 4. In Senatum legi nimum multos non conuenit, fieri enim non potest, quin multi eo ordine indigni adsciscantur. Itaque cum Romanum imperium latissime pateret sub Augusto, mille Senatores nimia turba censebatur. Deinde haberi ille numerus, rogarique sententia, haud commode possunt. Neque ideo Veneti reprehendendi tamen, quod cum vicesimam imperij Romani partem non habeant, duplo tamen copiosiores Senatum conferunt, duo millia enim numerare in albo dicuntur. Verum dicendum est, consilium illud magnum comitia potius, quam Senatum representare, quamvis non plebeia, sed nobilitatis comitia sunt. In magno enim illo nobilitatis conuentu creantur magistratus, dignitatesque & officiorum munera conferuntur, alijs consilij in quibus Seniores consulant, supplementa dantur. Nam varia sunt consilia instituta, ex quibus vnum, quod Pregradi appellant, constituitur, quod ex grandi consilio seliguntur, qui prudentia, & experientia valent, nec fere nisi ducenti viginti habet Senatores: hoc proprie Senatum refert, omnia pacis & belli maximeque negocia tractant, potestateque magna decernunt. Quamvis demum ad pauciores reditur; nam quod decem Sapientes cum sexuris, & quindecim iuris consensu ducis constituunt, id ratum habetur.

Iura Senatoria.

§. 5. Senatori jus erat, non modo de re proposita quid, & quamdiu vellet dicendi, verum etiam de Republica verba facendi, quamvis ea de re magistratus non retulissent. Lato clauo tunicam ornabant, Rhedis argentatis postea vsi sunt, vt est in concessione Aureliani apud Vopiscum. Olim accusari apud populum tribunos, aliosque poterant, postea eorum iudex solus erat vrbis praefectus. Alexander Seuerus non nisi a Senatu Senatores puniri voluit. Spartianus in Seuero.

Multa quoque suis dare Senatoribus Imperatores, Regesque priuilegia consueuerunt, nec immerito: Consilium enim dare plus est, quam pecuniam;

Βελῆς γὰρ ὁρῶντες ἔδεν ἀσφαλές εἶναι.

Bono enim consilio nihil tutius; Vis enim consilij expers mole ruit sua, eo celerius, quo maiore pondere. Consilio non impetu opus est ei, qui errare non vult.

Consilij
eror magis
noceat, quam
minorum
magistratu.

§. 6. Principem moneo, vt non minorem curam consiliarijs summis adsciscendis, quam magistratibus mandandis minoribus adhibeat. Imo si multi inidonei legantur, grauius, vt a primo principio, mouetur Respublica. Recte Vopiscus in Aureliano. Jam primum nimia licentia, deinde rerum copia, amici praeterea improbi, satellites detestandi, Eunuchi auarissimi, aulici vel stulti vel detestabiles, & (quod negari non potest) rerum publicarum ignorantia, sed ego a patre meo audiui Diocletianum Principem, iam priuatum dixisse, nihil esse difficilius quam bene imperare. Colligunt se quatuor vel quing, atque vnum consilium ad decipiendum Imperatorem capiunt: dicunt quid probandum sit. Imperator qui domo clausus est vera non nouit, cogitur hoc tantum scire, quod illi loquuntur, facit Iudices quos fieri non oportet, amouet a Republica quos debebat obtinere. Quid multa? vt Diocletianus ipse dicebat. Bonus, cautus, optimus venditor Imperator. Hec Diocletiani verba sunt, quae idcirco inserui, vt prudentia tua sciret, nihil esse difficilius bono Principe.

Fortius vi-
rorum ex-
ercitus ha-
bentur, pru-
dentia vix
singuli.

Considera lector nostri saeculi acta, & fieri eadem in omni pene aula dolebis. Semper vero in omni Republica, omnique imperio, plures manu promptas, belloque claros, quam consilio bonos inuenire licuit; estque miserranda Principum fors exercitus habere pro maiestate imperij pericula adire paratos, qui recta prudenter suadeant, cui tuto credant pau-

cos experiri; adeo vt multi ternos, aut quaternos, aliqui ne singulos quidem habuerint & prudentes, & fidos. Quocirca prudentissimus Consul libr. 1. officiorum, bellatoribus consiliarios praefert. Et bene Eurypides. Vnius consilium multorum superare manus.

§. 7. Signa autem dotesque boni Senatoris, & Consiliarij sunt.

Primum in Senatore, & Consiliario requiro aetatem stabilem, aut potius senectutem, negotijs exercitam.

Aetas con-
siliarij.

A senibus nomen mite Senatus habet.

Consilij adhiberi iuuenes, sed audiendis, disputandisque non decernendis volo. Maxima Respublica per adolescentes labefactata, per senes sustentata, & restituta sunt. Cum enim ad gubernacula iuuenes temerarii, atque audaces accedunt, maxima ac miserrima naufragia fiunt. Quod de Imperatore Paulus Aemilius dixit, eum si non aetate, saltem moribus senem esse debere; id etiam consilio Imperatoris conuenit. Nam Alphonsi magni prudentissima vox est. Consiliarios Regum, aut Reges esse oportere, aut Regum animos habere. Si enim Regem regunt, animo regentis esse praediti debent. Tanta virtus in animum iuuenilem si incidit, non facile perseverat, mollis est, & aetate fluxus, dolis opportunus. Senibus corpus infirmum annis, ingenium sapientia validum est. Est in iuuenibus, vt verbo dicam, vera aegritudo, cura iuuenilis, quod si indoles bona, manet tamen illud:

Ἄνδρες ἄριστοι, δοκῶντες φύσει, μάλιττα παιδείας δεόντες.

Optima indoles maxima disciplina indiget.

Altera virtus est. Silentium est secretorum fides. Neque enim dubitare debemus prodi a suis consiliarijs Principem, & Rempublicam, cuius consilia enunciantur, quae pleraque per hoc irrita redduntur, & nocent. In multitudine rerum est silentium. Ideo multi paucis vtuntur consiliarijs. Hoc remedium est, vt quid faciendum sit, iudicent multi, quid faciendum sit, sciant pauci, & aliquando praeter Principem nullus. Hanc ob causam res secretas interdum paucissimis viris committunt Respublicae. Aureum praecipuum est. Tace, Taciturnitas optimum atque tutissimum rei administrandae vinculum.

Secreti re-
nax sit se-
nator.

Ob hanc causam Principis curia, in qua consultabatur dictum, silentium puto; Paulus Diaconus histor. miscell. libr. 22. Comproyymum fecisse silentium per singulos dies aduersum imagines, ait. Idem libr. 21. Leonem celebrasse silentium in tribunali decem, & nouem accubitu contra sanctas imagines. Et libr. 23. Irene facti silentio in Triclinio Iustiniani remisisse tributa. Locus ille vocabatur silentiarium, Diacon. libr. 16. silentiarij, qui ibi excubabant, ex quibus senatores legebantur. Silentium itaque, & silentiarium locus vocabatur, vt omnes secreti admonerentur. Cedrenus de Phoca. Phocae in silentio Mauricio contradicebat. Apud Persas nemo consiliorum est conscius, praeter optimates taciturnos & fidos, apud quos silentij quoque colitur Numen. Ammian. libr. 21.

Tertia virtus, vt opinionis suae tenax non sit, lubens eam cum meliore sententia commutat. Procul sint a curia, ab aula Lacones isti (Tacitus) qui consilia quamuis egregia, quod non ipsi attulere sunt, inimici, & aduersus peritos peruicaces. Errant illi, quod libertatem in pertinacia, non in moderatione positam esse iudicent. Spartianus refert Seuerum a Graeco interrogatum, quid Romae agerrime ferret? Respondisse, cum suae sententiae obstinate contradicunt ministri, idque nullo fundamento nisi.

Contuma-
cia aliorum
consilia
turbat.

Quarta vt caueant, ne cum legatis aliorum Principum priuatum agant. Facile enim paruo precio si-

Cum exte-
riorum le-
gatus virent
consortium

bi emunt eos æmuli. Supra dixi crimen majestatis habitum apud Romanos, hostium legatos, aut Duces priuatim excepisse. Scipioni Asiatico nihil æquè inuidia fuit, quam Antiocho quædam præstita obsequia. Nunc etiam Barneuelio quid obiectum, præter quandam cum Hispanis consuetudinem? quam ille tamen excusat.

Ne alius
Principibus
sint obno-
xii.

Quinta est, & maxime necessaria animi libertas, ne vicinis, inimicis, æmulis Principibus sint obnoxii. Quod maxime iudicabit, si jure feudi illis astricti sint, si possessiones in eorum territoriis possideant, si muneribus, & honoribus augeantur ex aduersa parte, si exteris amicitias ambiant; signum est enim eos suo Principi nequaquam fidere, ideoque, quia fides astringit fidem, nec fideles esse. Quod si optima consilia metu premere cogitur, perinde est, ac si miles animo promptus, corpore robustus, liberare vagina gladium prohibeatur ab imperatore, cum impetum hostis facit: non minore detrimento peccant Principes, qui consilia bona in curia, quam qui arma in acie condi jubent.

Consilia
mali penam
ferunt con-
sultores, &
interdum
boni.

Sexta virtus est, ut statum suum norint ipsi. Consilij mali euentum certo ipsi ferent; neque enim hæc tenus inuentus est, cui mala consilia non malum exitum dederint; quamuis ad tempus aliqua felicitatis vltimam hauserint. Ita in Eutropium redisse mala consilia gloriatur Claudianus lib. i.

Quam bene dispositum terris.

Fructus consilij primis auctoribus instet,
Sic multos fluuij vates arente per annos,
Hospite qui caso monuit placare Tonantem,
Inuentas primùm Burisidus imbuit aras;
Et cecidit seui, quod dixerat, hostia sacri.
Sic opifex tauri, tormentorumq; repertor,
Qui funesta nouo fabricauerat ara dolori
Primus in expertum Siculo cogente tyranno,
Sensit opus docuitq; suum mugire iuuentum.

Sodales Neronis Burrho, & Senecæ inuidentes, Principem pessum dederunt. Tu hæc pateris? tu hos times? Ignoras te Casarem esse? teg, in illos habere potestatem, non illos in te? Hæc illi apud Neronem; qui deinde cruentæ bestię contumelias, & sæuitiam primum experti sunt.

Hoc igitur fixum sit, ut quicumque ad alicujus perniciem dedit consilium, velut noxius repellatur. Mater Neronis causa tot flagitiorum, extremum ipsa filij sæuitiam perpeffa est. Nunquam hoc, ne nostro quidem tempore fefellit.

Opportuna
consilia.

Septima est, ut opportuna sint consilia. Optima fere videri solent, quorum tempus præterijt. Post cladem dare consilium, qua vitari potuisset, est explorare Principi stultitiam. Perseus in fuga consiliarium ferro dantem consilia confodit: barbæ etiam & pro crudelitate Ottomannicæ Selymus, qui auctorem consilij, ejus malis euentus fuit, occidit. Consiliarij est de re agenda constituere, quæ mala oritura, quibus modis caueri possint, prænunciare. Quilibet esse potest post facta Prometheus.

Studio, &
labore ex-
quirenda
consilia.

Octaua virtus, diligens rerum Politicarum studium, historiæ, & exemplorum magna cum judicio cognitio. Summæ enim est vel arrogantia vel negligentia negligere bonorum iudicia. Oraculum est apud Tacitum libr. i. hist. suadere Principi, quid oporteat, multi laboris. Itaque inter pocula malis Reipublicæ remedia non inueniuntur, oratione, studio, exercitatione opus est. Omnia summa ratione, consilioque acta, fortuna etiam sequitur. Liu. libr. 5. Quod nulla agentem destituit, boni tamen consilij fructus per se saluberrimus est.

Subitu ro-
gatus con-
siliū, me-
ditatum da-
re responsum.

Nona, præcipationem ut caueant, celeritatem tantummodo, cum in mora est periculum, adhibere ant. Quicquid impetu agitur, raro inualefcit. Ideo

Tiberium ajunt, nunquam bis de re eadem consul-
tasse, quod primum consilium maturum, absolu-
tumque esset. Non est regium temere agere. Nicet.
Μη βασιλικὸν τὸ αὐτόματον, καὶ ἀνακελεύεις ἐν πᾶσι
παράξει: τὸ δὲ πᾶσι κελεύμενον καὶ χρονον.
Non est regium, inconsulte, & inaccurate agere, sed
considerate, & tarde.

Decima virtus est affectus omnes mature ponere; non enim mutato animo etiam reuocare licet id, quod suatum est. Præcipue avaritia ponenda est. Vnde affulsit lucrum sine respectu salus publica addicitur. Rerum priuatarum respectus semper officit, officietque publicis consilijs. Liu. lib. 2. Huc spes pertinet:

Pauci reges, non regna colunt:
Plures fulgor conuocat aula.

Affectus po-
nendi.

Alterum est fauor, aut odium; omnes homines majore studio inimicis aduersantur, quam amicis auxiliantur, acrior est enim stimulus iræ, cupiditasq; vindictæ inimica consilijs. Tertium est inuidia malum, quod aliorum incrementis alios obfistere liuor imperat, malum ingens, & quod mireris, proprijs interdum commodis potentius.

Vndecima virtus est Sinceritas, quæ requirit, ut id quod verum ac salutare iudicat, in medium profes-
rat. Non enim optima consilia sunt, quæ jucundis-
sima, sed quæ vera ac salutaria, ut sapienter Solon.
Fredericus optabat in consilio dando duas res abesse, simulationem, & dissimulationem. Itaque con-
siliarij loco habendus non est, qui ita verba mode-
ratur, ut quicquid euenerit, recte dixisse videatur.
Improbi hominis est, initio verum celare, & cum
fortuna Principis loqui, non Principi consulere, tan-
dem quo res inclinat, eo sententiam torquere. Sin-
ceritas itaque spectanda, non enim quia aliquando
bene suasit, semper audiendus est. Imo non melio-
ris fidei habendus, qui prudentius suaserit. Magna
est principum, sed crebro voluntaria infelicitas, qui
cum omnia agant, ut sinceros habeant consiliarios, &
amicos, sapissime tamen falluntur. Causa, quia non
satis eos probant.

Multi id
dicunt, qd
audire vel-
le Principes
coniciam.

Duodecima, ut sit fama honesta; nam primum de Principe iudicium concipitur, si consiliarios eligit bonos, bonum: si malos, malum. Eligit ergo consiliarios bonos, Deum timentes, & veritatis amantes, denique prudentes; non enim omnis amicus consiliarius esse poterit. Consiliarius malæ famæ, optimum consilium dedecore suo imbuat. Lacedæmones proinde, cum homo improbus optimum consilium dedisset, idem ab alio proponi iusserunt, & mutato auctore consilio vti sunt. Principis famæ, & multo magis Senatus in existimatione singulorum consistit. Mater in hominum animis illud perpetuo:

De princi-
pis vita ex
consiliarijs
iudicant.
Si amonet
Senecæ, id
Nero est.

Τοῦτο ἐστὶν ἡ καὶ ὁ διαπερὶ ἡδεται ἑνὸν.

Talis quisque est, qualis illi quorum consortio delectatur. Principis vitam pauci, consiliarij omnes spectant assidue, atque ex ea de Principe libentissime, & periculosissime loquuntur.

Decima tertia Fortitudo. Facile est in curia inter pares fortiter dicere; at si vultus Tiberij, aut sæuities Cai dicentem infestet, jam vix inuenias, qui recta suadeat, Xerxes Demarato gratias egit, quod solum vera dixisset, sed ejus hoc vitium fuit, qui jucunda quam vera audire hæc tenus maluerat. Timorem demant Principes, si bona consilia audire cupiunt. Theopompus rogatus, quæ ratio seruandi regni esset? Respondit; si iustam dicendi libertatem Princeps amicis permittat, & subditorum quantum fieri potest, vindicet injurias. Si fortes erunt, nec ad frontem regiam sententias dicent, nec plurium conuictijs exagi-

Fortis con-
siliarius re-
gem seruat.

exagitati à recto discedent. Interim perijt rex, cui bona consilia dare periculofum est,

Fortis igitur fit, proque bono publico priuata incommoda toleret.

Corrigere
sententiam,
quam recte
fecisse, non
minus laudabile.

Decima quarta virtus est, vt auditis alijs, si eorum meliora consilia iudicet, libens volens mutet, idq; putet esse sapientis. Non enim est leuitas, malum in bonum, bonum in melius commutare. si via te recta incedentem alius compendij facilioris admoneret, mox sequerere; id non faceres pro salute Reipublicæ: supra monui, ne alieno consilio sit inimicus. Hic iterum, iterumque inculco, ne mutationem consilij, viro graui, gnaro, experto, etiam in summa senectute putes indecoram; summæ felicitatis est optima primo intuitu vidisse, & elegisse, sed potior ille est, qui se minus alio vidisse profiteretur. Nullus fidelior ad consilium dandum esse potest eo, qui suo abdicato, alienum approbat. Et principis saluti potius, quam exultationi suæ consulendum vult. Rara & ardua virtus est; citius inuenias, qui recte suadeat, quam qui consilium suum improbare a quo animo ferat. Achitophel, cuius consilium erat, quasi consilium Dei, sibi ipsi non nisi suspendio consulere potuit. Ne Seneca quidem Stoicæ sectæ probat illud superbum promissum l. 4. de benef. c. 24. *nunquam sapientem facti sui penitere, nec vnuquam emendare quod fecerit, nec mutare consilium.* Et c. 28. *Non est leuitas a cognito, & damnato errore discedere: & ingenuè fatendum est; aliud putauit, deceptus sum.* Hæc vero superba stultitiæ perseverantia est: Quod semel dixi, qualecunq; est, fixum ratumq; sit.

In periculis
sum monitor
solicitus.

Decima quinta, vt frequens sit, nec in causis odiosis diuerticula quærat. Pignora capiebant. Cicero legem ponit l. 3. de legibus, *Senatori, qui nec aderit, aut causa, aut culpa esto.* Imo vero si fidelis est, vltro se ingerat, moneat, vrgeat, pro salute Reipublicæ molestus sit. sic fecit Cato, de quo Plutarchus in Cæsare. *Catonem autem, qui impendens crebro vaticinatus est, hoc reliquum fuit, vt importuni tunc & curiosi, post prudentis quidem, sed infelicitis nomen consilij fortiteretur.*

Infelicior Catone Harpagus, qui recti consilij pœnas dedit Sen. lib. 3. de via cap. 15. *Accessit itaque ad numerum eorum, qui magni cladibus ostenderunt, quanti constarent regum amicis bona consilia.* Non dubito, quin Harpagus quoque tale aliquid regi suo Persarumque suaferit, quo offensus liberis illi epulandos apposuit, & subinde quesit an placeret conditura. Deinde vt satis illum plenum malis suis vidit, afferrè capit illorum iussit, & quomodo esset acceptus interrogauit. Non desuerunt misero verba, non os concurrat; Apud regem, inquit, omnis cœna iucunda est, quid hac adulatione profecti: ne ad reliquias inuitaretur.

Suo loco
sententiam
probat.

Decima sexta virtus est, vt extra senatum de re publica, in circulis, in cœniuijs non disputet. Recte Cicero: *Locus senator, & modo orato.* Hoc est legitimum in senatu, legitime conuocato, suo ordine, perspicue, breuiter suam sententiam exponendo, alios cum modestia, si opus sit, refellendo. Locus senatus erat curia, aliquando templum, extra urbem, vel in vrbe. Postea locus, in quo principum consilij de grauius imperiirebus disceptabant, consistorium dicebatur. Quin & consistorium erat ipse senatus principum. Lampridius consistorium principis vocat Jurisperitos quinquaginta doctissimos in Alexandro, quorum ope senatus consulta, & edicta faciebat. Vocant & *δῆλον συνέδριον*, & *βασικὸν συνέδριον* senatum illum, vt Hesychius. Magna eorum dignitas fuit; Primicerios notariorum, qui de consistorio erant lib. 2. Cod. Theodof. Inde frequens est consistorianorum mentio. Nouell. 13. Hinc comites sacri consistorij, & comites diuini consistorij. Postea & sacrarium dictum est. His ergo locis, & hoc modo senator sententiam dicat, sententiam suam ubiq; venditare stolidæ vanitatis est.

Ad locum & modum pertinet, vt is, qui potestatem habet, senatum consulat. Hocius olim erat penes Regem, Interregem, Dictatorem, Cōsules, Praetores, Tribunos, præfectum vrbis. Cicero, cum populo patribusque agendi ius esto Consuli, Pratori, Magistro populi, equitumque, eique, quem produnt patres consulum regendorum ergo, tribunisque quos sibi plebs rogasset, ius esto cum patribus agendi: idem ad plebem quod sensus erit ferunto, quæ cum populo, quæ cum patribus agentur modica sunt. Vbi & magistrum equitum nominat. Consultare de re publica iniussu principis, inter crimina maiestatis merito recenseretur. Quia supremæ potestatis est, vt cui illa commisit, consilium summum conuocare. Deinde cum inuito principe de summa rerum consultant, hoc ipso principem quodammodo abdicant; nam ius statuendi sibi sumunt, siue id principi placitum sit, siue omnino displiceat.

Reipublicæ
nosse debet.

Decima octaua virtus, vt iuris, & Reipublicæ bene sit peritus. Lex aurea est apud Ciceronem. *Causas populi teneto.* Augustus quindecim sibi viros peritos, & prudentia claros adiunxit, vt Xiphilinus refert; quibuscum negocia quotidie orientia composuit. Tiberius viginti senatores per sex menses sorte delegit. Non recte sorte, quæ in pessimos sæpe incidit; nec per sex menses oportuit: multa enim lites, multaq; negocia ad diuersos perueniunt, indigentq; noua instructione. Nam audire eos, qui præcesserunt, necessarium est. Optime consultant, qui rerum futurarum exempla ex præteritis sumunt. Dio libr. 10. Biantis laudat dictum Stob. 94. *μὴ ἐστὶν ἀρχὴ καλὴς βουλῆς οὗτος ἄνθρωπος οὗτος λόγος.* Vnicum est bene suadendi principium, si noueris qua de re sermo sit. Non rem modo ipsam, sed rei quoq; circumstantias.

Suas parte
grauiter
agat, non
aliorum.

Decima nona virtus est, vt inter summum & infimum gradum intermedius sit, itaque nec Pedaneus sit, quia nec Reipublicæ prodest, & contemnitur, nec omnia suscipiat, quia omnium pericula in se deuoluit. Proedri dicuntur, qui consilio principis prædebant, eam dignitatem Phocas instituit, summus *πατριάρχης* dicebatur, qui interdum omnia moderabatur, specie penes principem manente. Verum hoc difficillimum esse perpetua experientia docuit. Summa gratia, summaque exultatio haud diu perseuerat, itaque maxime medium teneat. Licet illi inter abruptam contumaciam, & deforme obsequium pergere iter ambitione, & periculis vacuum, sequantur medicos cordatos, & fidos, quorum vnicum est propositum sanitatem principis tueri, aut recuperare, aliarum rerum immunes, & incuriosi, aliud cui propositum est, per patriæ clades ad opes & honores grassabitur.

Vicesima virtus consilij est, ne se principi offerat, qui enim per intercessionem, precesque agit, dare vt principi consilium possit, amare magis aulæ splendorem, opesque, quam Reipublicam conuincitur. Hos ergo suspectos habeat necesse est, qui precio consilia vendunt; nam eodem precio in abrupta principem trahent. Si igitur vera consilia quantant, Joiadas, Isaias, Ambrosios, viros sanctos inquirant. Qui consiliorum, & orationum prodigi non rogati, sed vltro rogantes sese ingerunt, vtilitatem suam miscant. Mirum sane, cum dare consilium maximi operis sit, in multis esse audaciam dandi, in paucis patientiam accipiendi. Inter turbas consilia vendentium, paucos esse video emptores.

Qui suppli-
cat, vt dare
principi con-
silium pos-
sint, non fa-
cile admittendi.

Vicesima prima virtus est, experientia, exque illa cognitio. Hannibalem malo de exercitu, quam centum philosophos audire. Auctoritas enim experientiae est. Magna vis est ad persuadendum scientia & vultus: Nam reuera summis imperij moderatoribus pia & decora suadentes instrumenta sunt boni faculi, vt Symmach. ep. 16. Tales sunt summæ principis opes.

Expertus cō-
silia dare
debet.

T t

Συμβου-

ἡμῶν ἀγαθὸς χρησιμώτατος, καὶ βασιλικώτατος ἀπάντων κλημάτων ἐστίν. Consiliarius bonus utilissima, & regalissima est possessio.

Vicesima secunda virtus est pietas, qua omnia humana recte gubernantur, qui enim absq; Deo in vñ conueniunt, & aduersus Dominum, & Christum eius, meditantur inania.

Inexperientia facit audacem.

Hic principem moneo, vt eos qui nec experientia, nec lectione, nec auditione res norunt, non facile audiant, fidentissime enim pronunciant, ne ignorare videantur. Nulla his retundēdis efficacior ratio, quam rationem dictorum exigere. Imprudentis enim sententia ratio solet esse multo imprudentior.

Mutationis sint inimici.

Vicesima tertia est, contentum esse presenti Statu, mutationis, nisi conspectissime in melius vergat, inimicum. Multa enim incōmoda prodit mutatio, quæ antea latebant. Mutationis auidi sunt, pauperes, obærat, ambitiosi, inuidi, imprudentes, his tentandis interdu proponendæ dubitationes sunt, vt animum aperiant. Interim serio reprimendi, & si iniqui sint, ablegandi.

Assentatores coercendi.

Vicesima quarta virtus est, ne sit adulator. Medicum, si semel venenum miscuit, semper auerfat; cōsiliarium, si aliquando tua vitia laudando, vel virtutes supra verum extollendo delinquit, ad secundum cōsiliū ne admittas, multo minus solos adulatores audias. Vitanda est conuersatio vitia principis assentatione alentium, multo minus itaq; eorum cōsilia audienda. Quamuis vero inter initia lateant, tamen quod celant in radice, in ramis declaratur, & quod later in folijs, enitescit in pomis. Vnicum fructum putant placere principi.

Audacia temeraria est.

Vicesima quinta virtus, ne nimium sit audax. Cōsilia enim audacia mutandis rebus, quam seruandis aptiora sunt. Audacium cōsiliū auctores retinendunt, si quod ore suadent, manu prosequi cogantur. Malo itaq; cōsiliarium nimis cautum, quam nimis audacem, eo enim tutius vtetur princeps. Quin illi qui cautiōres sunt, & timidi videntur, cum ad rem ventum est, fortiores sunt audacibus, cuius rei causa est, quia parati ad euentus, & difficultates veniunt, temeritas, quia improuiso iaculo feritur, animum citius deijcit, quam sumpterat. Timidissimi enim sunt iactatores, quemadmodum enim vtres inflati speciosius tumunt, quam pleni, sed leui punctu iacula flaccescunt, ita verbis feroces, ad primum periculi iectum expirant, in pace leones, in prælio sunt cerui.

Re iuuat cōsiliarius cū potest.

Vicesima sexta virtus, & cōsiliarij verissimi criterij, si, cum potest, non cōsilio vtetur, sed re quoq; iuuat principem.

Πᾶς λόγος ἐστὶ μάταιος, ὃ μὴ τετελεσμένον ἔργον.

Καὶ πᾶσι περὶ τοῦ λόγου ἔργον ἔχει.

Nempe princeps Germaniæ bellum in Turcas suadet imperatori, si commeatu, milite, nummo iuuat, is vere amicus est, qui in re dubia, re iuuat, cum re opus est. Cōsilio, & auxilio iuuare ciues laudatissimum est. Quod si belli suasor est dux militiæ veteranus, & pro opera sua stipendium ingens exigit, quis dubitet eum rem suam agere, non publicam?

Atq; hæc de cōsiliariorū dotibus & officio, nunc quid hac in causa principi faciendū sit consideremus.

Princeps qui suo solus cōsilio vtetur, cito perit.

§. 8. Principis summa prudētia est, vt certo sibi persuadeat, cōsilio se egere, hanc esse magnam prudentiæ partem, prudentiæ non fidere propriæ. Prudentia enim vera aliunde sibi præsidia quærit. Deus, quia omnia omnium rerum nouit, & præuidet, cōsilio nõ eget, hominum sapientissimi aliena prudentia vt debent, quod adeo necessarium est, vt veteres diuinæ maiestatis ignari, de numine tamen aliquid suspicati, Jouem cōsiliū in diuū cogere commēti sint, multo magis illi regibus necessarium cōsiliū duxerūt. Etenim si in rebus priuatis cum dubia oriuntur, ami-

cos quisque consulit, quanto magis in ipsa republica id necessarium est, vbi & maiora, & intricatiora negotia sunt? Neque putet princeps se satis sibi sapere. Homo est, hoc est, multarum rerum ignarus, de multis non recte instructus, affectus si temperat, nondum tamen exiit; Priuati multi principem prudentia superant; vt igitur aliorum opera vitur, minores magistratus facit, proreges, præfides, legatos, prætores, consules, ita quoque in hisce omnibus dirigendis alienam prudentiam adiungat suæ. Summæ maiestatis est non tam exercitu septum esse, satellitij, & habitationis splendore gloriari, quam clarissimorum virorum, sapientissimorumque prudentiam suam facere; Nulli principes perire, nisi qui prudentum cōsilia neglexere. Vere Aristoteles, sed quia ad stolidum iuuenem scripsit, in cassum monuit, ἐπὶ δὲ τὸ θεολεύτεον τῶν περὶ τὴν ἀνδρωποπείαν ἐστίν. ὥστε ἐκείναις τὰ πάρεργα, καὶ μηδὲν ἄλλαι τῶν σωθῶν ἐστὶ σοὶ καταναλωτέον, ἀλλὰ τὴν μετρίαν αὐτῶν καλῶς βαλόντα μαθὲν βαλῆται, τίς γὰρ δὴ ποτὶ ἀνέμφοισι γήθησει ἴσων νομῶν ἔχοντων, ὅτι τὸ μὲν παρὰ τὴν μηδυσίαν, σημεῖον ἐστὶν ἀνείας. τὸ δὲ καὶ τὴν ὑφ' ἡμῶν λόγῳ, σωτὴρ ἐστὶ τῶν ἑαυτοῦ ὅκνειον παρὰ τὴν ἑλθόντων, παλαιότητας, ἰδὲν δὲ ἐστὶ παύσας τὰς ἀρετὰς τῆς ἡλικίας, παλινογενέας, λόγῳ παρὼν, ἡ τῆς ἐχούσης συγκυρίαις. παρὼς δὲ τοῖς, καὶ τὰς μέγιστον ἀξίωμα τῶν βασιλέων ἔχοντες, τὰς τῶν παλαιότητων ἀρετῶν, εἰδότες καλῶς, ὡς ἀκρόασις ἐστὶ σωτηρίας, ἡ δὲ τὴν λόγον γνομένην ὁ συμφέροντος θεωρεῖται.

Rerum est præterea humanarum augustissimum, consultatione vri. Quare nec in superuacaneis & vulgaribus rebus studium tibi terendum est, sed pro virili potius parte elaborandum, vt ipsam bellè consulendi artem & perdiscas, & teneas. Quis enim sane mentis dubitabit, si quis incōsultus quid egerit, amētia quidem: sin autem ratione duce, sapientia signum esse? Inueneri etiam licet eos omnes, qui optima inter Græcos Republica vtuntur, oratione prius, quam rebus conuenire. Itemque apud eos, qui inter Barbaros dignitate præstant, orationem rebus antepone: quippe qui bene norint eam, quæ ratione, oratione, respectu utilitatis, cognitioq; sit, esse quandam salutis arcem.

Digna itaque imperantis maiestate sententia fuit Antonini Pij, Aequius est vt tot, & tantorum amicorum cōsilia sequar, quam vt tot, & tanti me vnū. Nemo prudentissimorum principum, sine magnis adiutoribus tantam rerum molem digessit. Ego ita comperi, omnia regna, ciuitates, nationes, vique eo prosperum imperium habuisse, dum apud eos vera cōsilia valuerunt. Vbiunque gratia, timor, voluptas ea corrumpere, post paulo imminutæ opes, deinde ademptum imperium, postremo seruitus regnis imposita est, regem mors vel exilium abstulit.

Nescio, inquit in horologio principum Greuara l. 1. c. 43. Cur principes & magnates, cum adeo solliciti sint in querendis medicis optimis ad curam corporis, adeo negligentes sint in querendis viris sapientibus ad gubernationem regnorum, ditiorumque: cum infinitis modis, grauius profecto sit damnum male in republica gubernationis, quam principis ipsius, aut gubernatoris morbus. Hactenus sane neque legimus, neque vidimus medicorum penuria, vel regem, vel regnum ipsius perisse: At sapientum penuria cōsiliariū innumeros reges, & regna plurima vidimus desolari, corrumpere, & euertere. Medicorum penuria vnus homo periclitari potest. At viri sapientis penuria magna inuehi in populum potest discordia. Etenim gliscente aliquo inter ciues tumultu, plus vnicum prodest cōsiliū maturum, quam centum de rhabarbaro purgationes.

Et paulo post: Hæc eo sine dicuntur, vt his persuasi rationibus principes & præfules, summateque partem aliquam diligentia, quam in querendis adhibent medicis maximam, & pecuniarū quas in illorū salaria & congiaria expendant plurimas, ad inuestigandos conferant viros sapientes, quos &

Primo cōsilia, deinde regna pereunt.

Cum ciem a filia v tur, t ad tot veniunt

ipſi conſulant, & aulico adiungant ſenatu. Nam ſi intelligant homines, quanti interſit habere ſapientem domus rectorē, vel vnicū ſapientem, omnibus redimerent opibus. Commiſeratione magnopere digni videntur principes & magnates, qui multos in menſe dies, multasque in die horas perdunt, ſermocinantes de bellis, de adificiis, de armis, de epulis, de beſtiis, de venationibus de medicina, & alijs, ipſa prudentium conſilia negligunt.

Temerarius eſt miles qui inermis in aciem procedit, nec minus princeps imprudens, qui abſque conſilio Rempublicam capeſſit.

Preſtantifſimum opus conſilium.

§. 9. Hoc principem ſcire, & agere conuenit, omnia obſequia vinci ab eo, qui bono conſilio iuuerit. Gueuata hor. l. 3. c. 55. ita Aurelium loquentem inducit. Commodo ſilio mando, vt obſequiorum tibi mercedem perſoluat. Deos autem immortales rogo, vt pro conſilijs gratiam tibi referant. Nec fruſtra illud me ſilio mandare; hoc à dijs petere dico. Multorum enim obſequiorum mercedem homo vnus perſolvere poteſt. Ad remunerandum vero vnum conſilium bonum, omnibus dijs opus eſt. Maximum & preſtantifſimum beneficium, quo amicū poteſt amicis afficere, illud eſt, ſi in dando ipſi bono conſilio, in negotio difficili felix ſit. Nec ſine cauſa felicem eſſe, non dare tantum illum volo. Non raro enim vſu veniunt ſolent, vt qui conſilijs ſuis mederi nobis volebant, in maiora etiam pericula nos coniciant.

Quod ſi omnia princeps ipſe tribuere ſibi velit, meminifſe tamen debet, etiam ſapientiſſimo ſape conſilium deefſe, καὶ ἀβελήτων ἀγνοῖν ἐπὶ τοῖς βασιλεῦσιν. Gubernatorem peritum naufragium quandoque facere. Sape adeo abdita negocia occurrunt, vt inueniri exitus non poſſit. καὶ ἀβελήτων ἀγνοῖν ἐπὶ τοῖς βασιλεῦσιν. Quae hominibus accidunt, multa & inopinata efficiunt. Cur in illis princeps nō titubet, imo cur non vtatur ſummā ſapientia, quae in eo coſiſtit, vt alios ſapientiores ſe ipſo arbitretur. Qui ſi ſape ſe ſe arbitretur, ne credat expertos, ſeneſque deſipere. Hoc ſaltem ſibi perſuadeat, adeo ſapientē eſſe neminem, vt nō maior illi ſapientia neceſſaria ſit.

ὁ δὲ βασιλεὺς ἀντὶς ἀπὸ τῆς ἀντιπαραβολῆς. Nemo ipſe per omnia ſapit. Vſus igitur reſponſo Biantis, qui interrogatus, quā dere omnes maxime ſollicitos eſſe oporteret, reſpondit, vt quærant bona conſilia, bonosq; conſultores, ipſe quoq; conſiliariorum ſapientum cœtu ſe muniat.

Multorum conſilia audienda.

§. 10. Denique vt omnia rectius ſuccedant, princeps cum multis conſulter, cum ſecretum res non exigit. Multa ſunt ea in te commoda. Nam cum alij commoda, alij detrimenta adducunt, alij pericula, alij pro iuſtitia, alij pro dignitate principis ſermonem faciunt; cum alij timidi, nonnulli audaces ſint, inter ſe etiam emulationes habeant, non poteſt in tantā agitatione latere veritas. Imo omnium affectus princeps ipſe cognoscet. Deinde cuncti omnes intendunt neruos, vt ita conſilia dent, ne ab alijs in tanto conſeſſu culpam poſſint. Quod ſi conſulta male ceſſerint, omnium culpa fuerit. Pauci conſpirare poſſunt, ſibi vtiliter ambitioſeq; non Rēpublicae amico conſulere: in multis diuerſiſque, quibus diuerſa conducunt, non eſt eadem ratio. Idcirco melius omnibus, quam ſingulis creditur, vt monuit Plin. in paneg. Conſtitantur autem bonorum conſilia, cum ſentiant prudentibus, fideliterq; ſuadentibus idem videri. Cic. ep. 13. ad Cael.

Cum in ſpectum ad conſilia veniunt, tanquā ad tortorem veniunt ſenatores.

§. 11. Caucant reges ne conſilium tantum in ſpectum conuocare videantur, vt reſert Bellus diſcurſu 23. fieri in Anglia. Verum quoniam aliquando materia quædam publice accidit, quæ ad bonum, ſine etiam detrimentum regni ac ſubditorum ſpectant, verbi gratia, legem nouam conſtituere, alias examinare, vel reprobare, pecuniam ad bellum aliquod iam ſtatutum imperare, vel ſimilia ad Rēp. pertinentia providere, tunc & in ſimilibus caſibus conſueuerunt Reges moſteſtia gratia antiquam conſuetudinem ſeruare, vt

ſcil. Parlamenta conuocent; in quibus regni ſtatus & ordines tres cōgregantur, hoc eſt, clerus, nobiles, & populares, vt ab hiſce examinato negotio, quo de agitur, à Regibus deinde decreta eorum conſirmentur, aut reprobentur. Et quanquam antiquitus hæc Parlamenta auctoritate ac libertate potebantur, vt Reges potius politica, & ciuilia capita fuerint, quam Domini, & Monarchæ; tamen ab Eduardo III. ad hæc vſque tempora Regum auctoritas adeo munita eſt, vt hodie Parlamenta regiarum magis cupiditatum larvæ quedam ſint, quibus rerum dubiarum conſtitutionibus laborem, & incommoda, in periculoſis autem rebus damnum ſubterfugiunt, quam vt per ea poteſtatem ſuam moderari velint: nam in iis quicquid conſulitur, aut decoratur, nihil validum eſt, niſi regia accedat cōfirmatio. Quin etiam non modo quicquam decernere, aut quicquid actum facere nequeunt, ſed ne congregari quidem poſſunt, niſi nuntio regio, ſolentque Reges ad ea quolibet admittere, atque ab iſdem remouere, nempe ita formidabiles cunctis facti ſunt, vt nemo in Parlamenti, aut extra ipſa, audiat ſe ſe ne minimo quidem verbo regia voluntati opponere, niſi tamen ſibi damnum ac ruinam velit accerſere. Adeo vt quemadmodum ſerui ac ſubditi ſunt ii, qui Parlamenti interſunt, ita actiones & conſilia inde procedunt ſeruilia eſſe, neceſſe ſit.

Ita ille, verear tamen vt hyperbolice, conſtat enim proceribus Britanniae ſua libertas. Verum vtunque res habeat, moris cauſa proceres conuocandi non ſunt. Hi enim ſi in dignitate ſunt, & magni animi, cum indignatione rideri ſe ſentiunt, & iocū eſſe crudelem, cum vel ad gratiam regiam oīa dicenda ſunt, vel ſubeundum periculum. Familiares etiam regis eos contemptui & ludibrio habent, crebroque iactant, iam ſibi conſtare, quid decerni oporteat.

§. 12. In magnis regnis, vbi variae nationes & populi in vnum corpus coaleſcunt, varia conſilia, & collegia inſtitui neceſſe eſt, ita in Rebus publicis varie vti habet, ſed optime nunc in vaſtiſſimis Hiſpaniarum regnis obſeruatur. Hæc vero notaui, quæ Romanam induſtriam fugerunt. Primum eſt. Ad ſenatum Romanum omnes omnium nationum cauſæ deferrebantur, atque inter peritos, imperitoſque iactabantur, in Hiſpania ſingularum gentium conſilia ſunt ſeparata. Hinc illa diuerſitas eſt. Nam eſt conſilium Italicarum rerum, quo res Neapolitanae, Siculae, Mediolanenſes diriguntur. Conſilium Belgicum, Indicum, Bellicum, ſingula regna Hiſpaniae ſua diuerſa conſilia habent. Eſt conſilium Status, quod eſt honoratiſſimum, conſilium religionis, quod eſt potentiſſimum. Conſilium commendatararū, veſtigialiumq;. Hoc itaq; ſummæ fuit prudentiae vni collegio vnum populum tribuere, ſic enim rerum gnari facile euadunt, nec varietate obturbantur. Qui in India ordines duxit, aut vrbes gubernauit, facile de regēdis barbaris nationibus conſilium dederit, non tamen idem peritus rerum Belgicarum, aut Neapolitanarum habebitur, ob diuerſitatem legum, & ingeniorum.

Monarchia Hiſpanica conſilia prudentius ſunt conſtituta quam Romana.

Alterum eſt, quod ego puto conſiliorum animam eſſe. Vt nempe rex in conſilio Status, in quo de ſummis regni negocijs agitur, magnos principes, aut principum æquales habeat, quorum maxime intereſt auctoritatem regis manere ſartam teſtam. Sunt vero in eo conſilio non modo principes, ſed Archiepiſcopi etiam, & antiſtites, vt in Hiſpania Commendator Alcantaræ, aliorumque ordinum, vt S. Jacobi, Calatravae, qui etiam ius habent Bellici conſilii adeundi.

Tertium eſt, quod in his plerunq; conſilijs ordinatiſſime, quamuis non celerrime res peragantur. Nam habet rex ſecum peritiſſimos conſiliarios, qui præſentes regi cauſam verbis, aut ſcripto, plerunq; & verbo, & ſcripto proponunt. Rex deinde priuatim relegens illa ſcripta perpendit, & ad Collegium aliquod diſcutiendum dimittit, conſiliariorum deinde ſententiam audit, vel illi cum rege coram deſiniunt, aut ad eum ſcripto mittunt. Hanc ob rem conſtantifſime

sime ius dicitur, nec ullam monarchiam fuisse hactenus arbitror, in qua minus in gubernatione sit erratum.

Consilia
scripto offi-
re vtilest.

§. 13. Quod si generatim dicendum sit, quid maxime in consilijs requirere debeat princeps, dicam breuiter. Summum fore momentum, vt consilia sua, rationesq; scribere iubeantur, ex scripto breuiter legere, & si omnium auditis sententijs demere, addere, mutare quippiam voluerint, id liceat; modo certa forma modoque consilium suum emendatum principi offerant, vt in vnum libellum omnia compingi facile queant. Nunc dictata a notarijs vitiose, cum iactura temporis excipiuntur, mentem non recte semper percipiunt, in consistorio, hoc est, in arena consilium capiunt. Si scribere iubeantur, id domi, meditatiue facient, celeriter sententiam exponunt, inde cum in archiuo, & in mente, manuque principis seruari sententias suas norint, magna cura id sentient, quod posteritati tanquam fidei, & prudentiae monumentum relinquere se intelligunt. Litera enim scripta maer, & errorem post multos annos arguit, eiusmodi sententiae Ciceronis, aliorumque superfluent, ex quibus licet colligere, quo studio sententias dixerint. Nec tenerum consiliarium volo, cui labor inscriptionis sit grauis, si enim familiares literas in re priuata scribit, cur non pro salute publica accurate, diligenterq; stylo sententiam exponat? Augustus id egit, vel hac de causa dignus imperio. Sueton. c. 84. ita recenset. Eloquentiam studiumque liberalia ab etate prima cupide & laboriosissime exercebat. Mutinensi bello in tanta mole rerum, & legisse, & scripsisse, & declamasse quotidie traditur: Nam deinceps neque in senatu, neque apud populum, neque apud milites locutus est vnquam, nisi meditata & composita oratione, quamuis non deficeret ad subita extemporali facultate. Ac ne periculum memoria adiret, aut in ediscendo tempus absumeret, instituit recitare omnia. Sermones quoque cum singulis, atque etiam cum Liuisia sua grauiore, non nisi in scriptis, & libello habebat, ne plus minusue loqueretur ex tempore. Pronuntiabat, dulci & proprio quodam oris sono, dabatq; assidue phonaeco operam: sed nonnunquam infirmis faucibus, praeconiis voce ad populum concionatus est.

An fidelis consiliarius non poterit, quod tantus Imperator fecit? Atque hac de senatu, & consiliariis.

C A P V T XIV.

In Monarchia Magistratus qui esse solent post regem

Vetustissima
ma profana
historia, si
cum sacra
conferatur,
recentia sunt.

§. 1. Vm vetera historiae profanae, si cum sacra conferantur, antiquitatem non censeantur habere, mihi ex scriptura de magistratibus disputare initio constitutum est, vt primae Monarchiae, quae est Chaldeorum, formam, magistratusque spectemus. Describuntur illi apud Danielelem c. 3. v. 2. Itaque Nabuchodonosor Rex misit ad congregandos Satrapas, Magistratus, & Iudices, Duces, & Tyrannos, & Praefectos, omnesque principes regionum, vt conuenirent ad dedicationem Statuae, quam erexerat Nabuchodonosor Rex. Tunc congregati sunt Satrapae, Magistratus, & Iudices, Duces, & Tyranni, & optimates, qui erant in potestatibus constituti, & vniuersi principes regionum, vt conuenirent ad dedicationem Statuae, quam erexerat Nabuchodonosor Rex: Stabant autem in conspectu Statuae, quam posuerat Nabuchodonosor Rex.

Ex hisce vtrunq; vetustissimae Monarchiae constitutio intelligitur, nam Graecorum scriptores variant, & fallunt. Hanc probatam esse rationem nos docet ipse Daniel, qui cum dicat in se sapientiam esse, plus quam in cunctis, fueritque princeps sapientum & magistratum, probare eam administrationem voluit. Hanc rationem Darius quoque c. 6. 1. instituire cogitauit. Hanc ergo spectemus instructam magistratibus primam

Monarchiam, arborem illam magnam, statuae mysticae caput Aureum.

§. 2. Hoc in imperio vnus post regem summa auctoritate fuit, tres alij sub rege, & sub illo, qui tamen diuersas provincias subditas habuere. Explicatur hoc c. 2. 48. Tunc Rex Danielelem in sublime exiit, & munera multa & magna dedit ei: & constituit eum principem super omnes provincias Babylonis: & praefecit Magistratum super cunctos sapientes Babylonis. Daniel autem postulauit a rege: & constituit super opera provinciae Babylonis, Sidrach, Misach, & Abdenago: ipse autem Daniel erat in foribus regis.

Daniel vnus
post regem
summus.

Quamquam autem dicatur constitutus super provincias Babylonis, & super sapientes Babylonis, idque restringi posset ad solam provinciam Babylonis, de omnibus tamen magistratibus totius regni accipio, quam late patet: fuisse vero Monarchiam maximam ex eo intelligimus, quod Persicum minus fuerit. Daniel. 11. 37. vocat illum regem regum, & 4. Reg. 25. 27. regnis multis imperat. Vbi cum ait Dan. מלך מלכים tu rex, מלך מלכים rex regum, inter duo verba Chaldaea ponit hebraeam, vt ostenderet insignem regem esse, etiam populi Dei. Multos fuisse reges cum eo in Babylone constat ex eisdem verbis, nam posuit thronum Joachin super thronum regum, qui erant Babylone. Ex Jer. 37. docemur fuisse reges Edom, Moab, Ammon, Tyri, Sidonis, Aegypti, gentes multas, & reges magnos. Hisce omnibus praefuisse Danielelem affirmo. Nam Babylonis magistratibus & sapientibus praerat, illi aut totius Monarchiae caput erant, quem admodum si quis omnibus Romanis magistratibus praefisset, censeretur etiam proconsulibus, & provincialibus magistratibus imperare. Talis erat Pompeius, cum annonae procuratio, & Piraticum bellum illi demandatum esset, nam teste Cicer. ex rogatione populi plus potestatis in omnes provincias habuit, quam illi qui cum imperio eas obtinebant. Si igitur princeps eorum, qui omnia regebant, erat, non dubium, quin & omnium princeps fuerit. Deinde hoc verba Chaldaea indicant, מלך מלכים & principem magnorum principum. Nam מלך magnum principem significat, quod verbum a Chaldaeis acceptum Hebraei quoque usurparunt, Rabbi Dauid interpretatur principem magnum. In Isa. 42. 25. idem Dauid interpretatur reges gentium, & in Jer. 20. 1. R. Sadrach principes exercitus. Denique Perso-Medicum imperium ex Chaldaeo, seu Babylonio ortum est, & Danielelem legislatorem sapientissimum habuit, vt constat c. 6. 1. Placuit Dario, & constituit super regnum Satrapas centum viginti, vt essent in toto regno suo. Et super eos principes tres, ex quibus Daniel vnus erat: vt Satrapae illis redderent rationem, & rex non sustineret molestiam.

Diuisores
gni Persici.

Consilium autem Danielis sapientissimi viri tale fuit sub Dario, quale sub Nabuchodonosore, nempe vt tres constituerentur super omnia negocia, & horum vnus esset princeps. Eorum potestas in omnes regni partes diffundebatur. Plurima autem a Babylonis mutatos Persas nemo est, qui dubitet. Fecitque Deus, vt cum Persae, & Medii gentium ferocissimi essent, ne omnino crudelitate imperandi societatem humanam violarent, vt Danielelem haberent rectorē, quo factum est, vt Persarum imperium initio optimis legibus fuerit constitutum.

Merito itaque Iosephus Danielelem vocat ἀπόστολος ἐν τοῖς βασιλείαις. Totius regni curatorem. Confirmat hanc sententiam consuetudo Persarum, qui Surenas constituere solebant, qui a Sar שר quod principem significat, nomen habet. Eius dignitatem in Crasso describit Plutarchus. ὁ δὲ γὰρ ἦν τῶν τοῦ ὑπὸ τὸν ὁ σερῆνας, ἀλλὰ πᾶσι μὲν, καὶ γενεαῖς, δοῦναι μὲν βασιλεία δούτερος, ἀνδρεία δὲ καὶ δεινότητι τῶν καὶ αὐτὸν ἐν πάρεσσι πρῶτος ἐπὶ δὲ ἐξήλων δὲ καὶ αὐτὸν ἀειχλίας σκενοφορεῖσθαι καμῆλοισι, καὶ διακοσίας ἀπὸ τῆς ἐπιχορηγίας κίδνασθαι.

Surenas
Persarum
potens.

Surenas
vinat,
timebat
fecit
premi

κίδιον, ἰππεὺς δὲ κατὰ φρεσὶν χίλοι, πωλείων δὲ τῶν
καὶ φων, περὶ ἐπεμύνη, ἔχον δὲ τὰς συμπαγέας ἰππεὺς ὅμα
πελάτας τε καὶ δούλους, μύρον δὲ ἀποδόντας,

Neque ē vulgaribus erat Surenas, sed diuitijs, genere, glo-
ria, a rege secundus fortitudine, & acrimonia eorum, qui circa
ipsum erant, Parthorum primus, suppellectilem mille camelis se-
reabant, ducenti currus concubinas, mille erant equites cata-
phracti, leuis armatura plures, equites seruosque non minus de-
cem milibus. Surenem igitur facere Danielem Darius
cogitabat, eaq; illum potestate ornare, quam ante sub
Nabuchodonosore, cuius celebris tū erat memoria,
habuit. Ostendunt & illa verba v. 49. Daniel autem e-
rat in foribus regis, **דניאל** in porta, 70. **בְּאֹרֶת**
אֵל, in aula, non fuit iupremus admissionalis qualis
postea apud Imperatores Constantinopolitanos,
nec quales Persarum **φύλακες**, vel **ἀγχινοῦχοι**, sed
princeps erat eorum, qui iudicabant, qui regi consilia
dabant. Erat itaq; caput principum domesticorum,
atque exterorum, non satellites aut custos corporis
regii. Veruti quippe moris erat, vt principum maxi-
mi circa regem essent, rum ad dignitatem, tum consilia,
& securitatem apud Xenoph. l. i. & 2. **παιδ**. Principes
Persarum, quos **ἐμπύκτοι** appellant, semper erant
in attrio regiae, & l. 8. **ἐν τοῖς αἰσιν παρὰ τὴν ἐν τῷ οὐρανῷ**, καὶ
παρὰ τὴν ἐν τῷ οὐρανῷ **χρῆσται** **ἐν τῷ οὐρανῷ** **κῆρυ**, idque
στὶν ἰπποὶ καὶ αἰχμαῖς.

Honoratos semper ad ostium adesse, atque sui co-
piam praeberē ea, quae vult, si Cyrus desiderat, &
quidem cum equis, & armis. Eodem modo secundus
a rege Assuero & Aman. Hesther c. 3. i. Post hac Rex As-
suero exaltauit Aman, filium Amalathi, qui erat de stirpe
Agag: & posuit solum eius super eos. Cunctique serui regis,
qui in foribus palatii versabantur, flectebant genua, & adora-
bant Aman, sic enim praeceperat imperator: solus Mardocheus
non flectebat genua, neque adorabat eum. Et eius successor
c. 10. Rex vero Assuero omnem terram & cunctas maris In-
sulas fecit tributarias, cuius fortitudo, & imperium, & digni-
tas atque sublimitas, quae exaltauit Mardocheum, scripta
sunt in libris Medorum atque Persarum, & quomodo Mar-
docheus Iudaici generis secundus a rege Assuero fuerit, & ma-
gnus apud Iudaeos & acceptabilis plebi fratrum suorum, qua-
rens bona populo suo, & loquens ea quae ad pacem seminis sui
pertinerent.

§. 3. An Monarchiae expediat vnum aliquem tam
magna potentia munire non sine causa disputatur;
sepe docui non vni omnia concedenda, non vnus
consilio operae vtendum; verum hic de magistratu
agitur aliquo proximae dignitatis a rege, qui esse po-
test, quamuis non magna potentia, quā rebellare
possit. Ego ita censēo.

Nabuchodonosorem, & Darium prudentissimo
consilio Danielem, quem plenum spiritu Dei, sapien-
tiaq; cognouerant, toti regno praeposuisse, cum nul-
lam ex eo rebellionem formidarent, & certi essent
Danielem sapientissimē omnia ordinaturum. Idem
de Mardocheo sentio.

Deinde Persarum reges bono exemplo modum
hunc secutos, euidem enim hac in re vitilitatem
esse, tum quod ab vno ratio exigi potest, atque ad re-
gem referri de omnium negotiorum summa, tum
quod omnibus maior cura iniiciatur officio fungen-
di, cum sciant multis reddendam rationem. Rex e-
nim omnibus etiam magnis interesse non potest, vi-
ces eius itaque facilius obit alius, cui plurimum rex
fidit.

Ne vero in regem ille insurgere, aut tyrannidem
occupare possit, haud difficulter prospicietur.

Sic enim rex ipse viuus, prudens, actuosus sit, ipse
praefides provinciarum audiat, exercitus, ciuitatesq;
adea, non facile moliri quicquam generalis praefec-
tus poterit. Quod si exemplo regum Assyriorum,
quod Ninyas Nini & Semiramidis filius dedit, raro

visatur a suis, inter domesticos consenscat, respon-
sa per internuncios det. Non modo praefectus a rege se-
cundus, sed etiam **τῶν εἰσαγγελλῶν χίλια**, & qualis est
apud Aelianum l. i. c. 21. regem haud difficulter oppri-
met. Sic Francorum reges ignavia periere, maiore do-
mus post vsurpatam potentiam regni etiam titulum
occupante. Aman sane nunquam regnum ad Mace-
donas transferre cogitasset, nisi Assuerum trucem,
exosum, luxuriosum, stolidum regem existimasset.
Deinde quid venit Assuero in mentem, vt Macedo-
nem inimicae gentis hominem ad tantam potentiam
eueheret?

Minimum itaq; periculi imminere ab eo arbitror:
neq; enim, si summa ipse dignitate vtatur, facile ad al-
ium regnum transferret, cum maiorem capere ho-
norem non possit. Cum enim cum dedecore, & pro-
ditionis nota in alium transferret imperium, cuius i-
pse secundum fructum capit? Ne vero ipsemet sibi
potestatem arroget, cauere facile prudens Imperator
potest; si neq; exercitu illum instruat, neq; immodi-
cis opibus, si maiorum rerum nihil, nisi ex consensu,
iussuq; regis statuat, si ab eius imperio aula ipsa sit im-
munis, si deniq; virum modestum, senem, & erudi-
tum legat. In Hispania plerunq; Archiepiscoporum
aliquis est supremi consilii praefes, aut in summa po-
testate. Carolus Adrianum postea pontificem, disce-
dens Hispaniae praeposuit. In Ecclesiasticis plerunq;
administratio integra, & periculi nullus est merus.

In Romano Imperio vix vsus huius dignitatis fuit,
Caesares dicti sunt inclinante iam imperio, sed qui in
spe regni educabantur, aut successionis spem, proximā
acceperunt. Primū ita Aelius Verus in Hadriani familia
adoptatus dictus est Caesar. Diocletianus Maximia-
num, & Constantium Caesares dixit. Verum potius
erant imperii consortes. senatus tamen cum Titum
& Domitianum Caesares nominauit consortium re-
gni non dedit. Constantinus tres filios, Constantius,
Gallum, & Iulianum Caesares creauit. Non abs re est
honor ille a prudentibus constitutus, cum vt impro-
bas ambientium spes absconderent, tum vt magni
viros animi, quiq; iure aliquo nituntur, ad Reipub-
licae salutem honoris lenocinio allecēt.

§. 4. Vnum igitur summum esse conuenit, huic
proximi fuere apud Chaldaeos tres, vt constat Da-
niel. 3. 49. Daniel autem postulauit a rege, & consti-
tuit super opera provinciae Babylonis Sidrach, Mi-
sach, & Abdenago. Intelligo autē opera **מִשְׁכָּנֵי**,
quodlibet officium, opusq;, simulq; eos provinciae
Babylonicae ita praepositos, vt tota Monarchia eo-
rum potestas extensa fuerit. In solatium enim Iudaeo-
rum toto regno exultantem Deus hoc concessit, vt
a captiuis tantum imperium ordinaretur. Darius
postea ternos constituit, quibus in omni regno po-
testatem permittit c. 6. Postea septem fuere. atq; hinc
est, quod Monarchiae primae illae initio melius con-
stituta fuerint, quam Romana.

§. 5. Ordinatissimam Monarchiam Chaldaeorum
fuisse, verba Danielis ostendunt, nec enim ociose po-
nuntur, in his ergo Magistratus Chaldaeos spectemus.

Primo loco ponuntur **מִשְׁכָּנֵי**, quod si se-
paratim exponere Achaeschdaphenatio placeat, ad
verbum erit, Magnus habitans facies, quod habent
coram facie regis. Vno verbo, magnus comes regis
seu familiaris regis significatur; 72. vertunt **סָטְרָפִים**,
consules, potentes, quorum magnus erit honos,
& potestas; a potestate enim Graecis ita appellati
sunt Consules. noster Satrapas vertit, alii magna-
tes, alii principes. Hoc vnum ob stare videtur,
quod Satrapae in prouinciis, quibus erant praepo-
siti, non coram faciebus regis habitarent. sed fal-
luntur qui ita ratiocinantur. Nam Satrapa-
rum magna erat dignitas, & plerunq; a facie
regis

Talis confi-
tuatur qui
rebellare nō
possit.

Caesares pro-
ximi Angu-
stis.

Post Danie-
lem socii er-
tres viri.

In chalda-
ica monar-
chia Satra-
pa seu pro-
consules.

Aman &
Mardoche-
us primi post
regem.

An vnus re-
gis proximus
magistratus

Si rex ipse
vinct, non
timebit pra-
efectum su-
premum.

regis mittebantur eo modo, quo de comitibus dixi, deinde ius accedendi regem, cum eoque prandendi habebant, quemadmodum de *ἐποποις* indicaui. Neque enim nostris satrapis comparandi sunt principes illi, sed proregibus & principibus, seu Turcarum Basilis, veterum Romanorum consulibus, proconsulibusq; vnde merito 72. verterunt *ἐπίτρος*. Eorum potentiam 1.4. Reg. 18.24. Rabfices deprædicat, quod Judæi nō possint resistere ante vnum satrapam de seruis Domini sui minimis. Quamvis eo loco Hebræus *רַב־פָּצִי*, Chaldaeus *רַב־פָּצִי* & 72. *τοπάρχης* appellet, qui minores erant, quam Achaschdarphenaio, adeo tamen potentes, vt Rabfices eos præferat Ezechiae regi Juda.

Satraparū
potentia.

Eorum etiam potentiam Herod. lib. 7. Ctesias in Persicis, Xenophon 1.1. *ἀναβύσιος* ex eo demonstrat, quod regum filiis satrapas conferebantur. Et Justin. lib. 5. Cyrus à Dario patre Ionæ, & Lydiæ præpositum satrapam. Diodorus Siculus lib. 11. Hystaspem filium Artaxerxis in Bactris satrapam fuisse; quin Cyrus moriens ita apud Xenophontem lib. 8. Pæd. loquitur. *Σὺ μὲν ὁ καμύβουσι τῆ βασιλείαν ἔχεις, σοὶ δὲ ἡ ταναο-
ξάρχη σὺ γὰρ πάντας δίδωμι μὴδ' ἄν τε, καὶ ἐρμένων, καὶ λεί-
πων καὶ θύων.* Tu quidem ὁ Cambysæ regnum habes, Te vero ὁ Tanaoxare satrapam Medis, & Armenis, & Cadusis constituo. Sic Alexander teste Plutarcho Porum regni sui Satrapam effecit. Amylius probus in Datame; vnus est Lydia, & Joniæ Satrapas. Harum regionum & Phrygiæ similiter Oroetes est satrapas, Herod. lib. 3. At Phrathrophernes apud eundem Herodotum *παρθραφῶν, καὶ ὑπερμανίων*, Parthorum, & Hircanorum, hoc est duorum magnorum regnorum. Iosephus libro vndecimo, capite octauo. Syria, Phœnicis, Samariæ vnum satrapam fuisse tradit. Erant igitur in hac Monarchia magna cum potestate *ἐπαρχοί*; sicut enim & eos vocat in Apoph. Plutarchus. Nec late duntaxat imperabant, sed fidei illorum & potestati prouinciæ committebantur. Hæc enim prima illis, & summa lex erat; Republicam administrare, vt ex re communi, fide, & religione illis videretur. Magna etiam illis addita maiestas, Oroetes apud Herod. libro tertio. mille hominum satellitum habet: alij maiora multo. Singulis annis visitator illis mittebatur, quem fratrem regis, vel oculum regis nominabant; ipsi satrapæ ad aulam frequentes conueniebant. Visitatores autem *ἐξέχους* seu veteres satrapas fuisse constat, qui in consilio regis fuerunt, quæ omnia fuisse sapientissimè constituta ex dictis constat.

Visitatores
satraparū
erant veteres
satrapæ, cō-
siliarij.

§. 6. Tantam Satraparum potentiam cum aliquot regnis præponuntur periculosam supra dixi, nisi alio modo frenetur, salutarem tamen contra hostem externum. Et sane non ex instituto Danielis. Nam eo consultore Darius Monarchiam diuisit in centum viginti prouincias, & tot satrapas posuit super regnum suum. capite sexto, primo. vbi & græci, & latinus vertit satrapas, estque hoc verbum Achaschdarphenaio. Persicum autem regnum adeo latum non fuit, vt centum viginti tam late imperantes satrapas habere posset, cū Asia non totā, Aegypto, & quibusdam Europæ regionib. cōtineretur. Hoc tamen constat, fertilitatem Asiæ, populositatemque spectantibus, si prouinciæ in 120. diuidantur, singulos satraparum mediocribus regibus aequales fore. Tot enim reges Asia aliquando & potentes quidem habuit, quorum singuli ducenta trecentaue millia in aciem eduxerunt.

Nimia sa-
traparum
potentia pe-
riculosa.

Secundo loco sunt *ἡγεμόνες* qui hebraice cap. 2. 48. vocantur *סגנ* noster vertit magistratus, & præfectos, alij eodem modo. 72. *στρατηγός* duces belli. Erat apud Persas, vt & Romanos honoratissimum, exercitum habere, itaque à fortibus, & ambiciosus pro-

uincia bellicæ expetebantur. Hos autem magistratus bellicos fuisse textus ipse nos docet, *סגנ* tentoria, *סגנ* vexillum significat. Magnos igitur belli duces, qui suis in prouinciis omnia tuebantur, indicat. Non erant illi à satrapis constituti, nec illis subditi, imo illis coercendis idonei, Memphi in muro albo 120000. in præsidio erant tempore Persarum. Hoc singulare vt Persarum, ita & huius Monarchiæ videtur fuisse nonnullis, vt satrapæ & militares duces diuersi essent; verum quamvis in Persicâ Monarchiâ id fuerit ex parte seruatum, non tamen eam consuetudinem fuisse in Chaldaâ constat ex verbis Rabfices, qui satrapas militare indicat, & Persarum satrapæ quoque bellum administrabant. Deinde fieri non potest, vt magistratus vnus militaris, & alia togata par potestas in eadem prouincia concordier, vtiliterque rem administrarent. Erat igitur hoc peculiare *τοῖς στρατηγοῖς*, scil. illis, qui munitiones tuebantur. in illos enim satrapis potestas non erat.

Belli duces à
satrapis di-
finiti.

Hos sequuntur *ἡγεμόνες* phathauata, *τοπάρχαι*, iudices, alij præsidēs, alij duces, nonnulli vertunt prætores. fuere illi non sub satrapis, quin principes fuerunt, sed minores. Communis vox est Syris, Chaldaeis, Persis. Hagg. 1.1. Zorobabel dicitur *פַּחְחָרְתִּי* Phacharth Ichuda, Dux Juda. Et Nehem. 5.14. Nehemias constituitur, & is vocat duces priores. Cū vero Nehemias petat Epistolas ad duces trans flumen capite 2. 7. plures fuisse constat, per quorum ditionem iuius erat. Item Eldr. 8. 36. Et Hesther 8. 9. & 9. 3. coniunguntur cum Achaschdarphenim, ad eos enim literæ dantur à rege. Eos ego Romanis præsidibus, & nostris comitibus comparandos cenſeo, nostris comitibus inquam: olim enim maior comitum, quam ducum fuit dignitas.

Duces mi-
nores satra-
pæ.

Hiscè iunguntur *ἡγεμόνες* Adargazraio. Quod officium proprie ad iudices pertinet, dicuntur enim quasi sententiæ, decreti, statuti, roboratores, vel fortes & magnifici sententiæ, seu decreto, quorum decreta rata erant. Erant igitur iudiciorum præsidēs, qui ius dicebant, & in singulis prouinciis tribunalia constituta erant, quemadmodum nunc quoque per Europam videmus. Græci vocant hoc loco, *ἡγεμόνες*, alij *νομοφύλακες*, noster duces vertit, quorum officium non bello, sed pace etiam usurpatum.

Iudicum
honor apud
Chaldaeos.

Tyrannos noster vertit, quos Chaldaeus vocat *גַּדָּד*, gedabraia, consentiunt, & septuaginta interpretes. *גַּדָּד* gadad, est excurrere, prædari, secare, diuidere. *גַּדָּד* turma, latrunculi. Sunt igitur præfecti vectigalium, ex decumis, pastione, syluis colligendorum, quare militari manu agros, vrbesq; obibant; hinc & *גַּדָּדִין* gedabrin, nominantur qui *בָּר* bar, frumentum imperabant aliaque dispensant. Præcipue autem pro exercitu frumentum imperabant. Horum officium præcipue odiosum fuit.

Tyranni di-
desi-
framen-
tatores.

Non admodum diuersus magistratus fuit eorum, qui *דַּבְרָאִי* detabraia, *μεγάλους ἐξουσίαν* nominantur à 70. quos *μαγιστράτους*, & quæstores, curatoresq; ararii, fuisse non est dubium. Maloq; sequi interpretationem Septuaginta quam Rabbiorum quia *דָּבָר* dath lege, & *בְּרִיָּה* berthia, puritate deducunt significationem, vt R. Sadaiah. A frumento igitur, hoc est, omni fructuum vectigali quod canonem, seu statutum exigant dictos arbitror; sed noster accepit pro optimatibus in vniuersum coniungit; *דַּבְרָאִי* *דַּבְרָאִי* detabraia diphthæia, & optimatibus qui erant in potestatibus constituti, addit deinde Principes regionū, *שְׁלֹטֵנִים* Schulitenim, qui vrbes & earum territoria gubernabant. Totaitaque res publica magistratibus suis instructa hoc loco descripta breuiter habetur, & hunc ad modum, si quis Persicas has res expendat, facile inueniet omnia disposita.

Quæstores
ararii.

CAPVT XV.

*Cæsares alijque magistratus proximi Monarchis.*Cæsares
augustus
proximi.Delphini
Galliarum.Sæbas-
topol-
us.Tituli sine
restitu-
tione
Imperio.

Patricij.

Aulici Frä-
corum olim
multis man-
cipia.Curopala-
tes olim Ar-
chitectus,
deinde ma-
gnae digni-
tatis.

Cæsarum nomen retenta dignitate Constanti-
nopolitani mutarunt. Etenim Cæsares voca-
bantur, vel filij Imperatorum, vel quibus illum titu-
lum contulissent; Drusum vocat Tacit. lib. 1. Cæsa-
rem. Titus & Domitianus à senatu dicti sunt Cæsa-
res, Galba Pisonem, Nerua Traianum, Adrianus A-
lium Verum, Diocletianus & Maximinianus Con-
stantinus, & Maximinianum, & Dalmatium, Pius
Antoninus Marcus Antoninū, Severus Bassianum
Carus filios, Philippus filium, Coptonymus duos fi-
lios; alij alios Cæsares dixerunt. Postea Despotas ap-
pellarunt eos, qui proximi fuerunt Imperatori, fili-
os, præcipue primogenitus heredem regni, item
generos, ita Ducas teste Gregori 1. 2. Michael Palæo-
logus filium suū supradepotas extulit. Quod Cæsar
nobilissimus ab Imperatore dictus, hoc est in Gallia
Delphinus, nisi quod plures Cæsares, Delphinus
vnus est. Delphinatum Allobrogum prouinciam,
Humbertus Regi Francie donauit anno salutis 1349.
ea conditione, vt primogenitus regis & successor ex
ea cognominaretur. Olim filij regū ipsi reges quoq;
dicebantur, & Franciam in Regna diuidebant, quod
sapienter Ludouicus III. ne singulorum vires exhau-
raret, mutare voluit, Lothario regnum, Carolo Lo-
tharingiam reddit. Apud Cedrenum à Monomacho
Stephanus dux copiarum statuitur *σέβαστοπότης*, qua-
si Imperatorem ferat, dum scilicet prudentia & fortitudi-
ne tueretur imperium. Decrescente imperio, augente
ambitione, etiam *σέβαστοπότης* quasi *augustipotens*
constitutus est. Dignitas ea minor fuit despotica,
apud Gregoram 1. 3. Frater Michaelis Commeni-
σέβαστοπότης constituitur, apud Nicetam. Itacius lib. 1.
Corona cingebatur, nomen dignitatis sine imperio
tenuit. Alexij inuentum fuit *σέβαστοπότης*, *σεβαστο-
πότης*, & ne quid superesset titulorum *παυ-
ροπότης*, quod sonat, quasi plane supra augustum, aut
plane venerabilem, nomina mera erant ista, nō imperia.
Omnia tamen ista infra Cæsarem fuere. Magnum et-
iam nōmē *δυναστεύων*, *αὐτοκράτωρ*, sed *δυναστεύων*
αὐτοκράτωρ, ait Codinus. Nullum ministerium habet.
Eadem peneratio patriciatu fuit, non nobilitatis,
sed dignitatis & beneficii nōmē erat. Vocabantur ita
quasi imperatorum patres; potentia etiam par nomi-
ni. Pelisarius octodecim millia militum cum digni-
tate patriciatu acquisiuit. Emon. 1. 2. cap. 6. Carolus
Magnus Patricius Romanus factus est antequam
Imperator; Vitale hoc fuit ad conferuandam no-
bilitatē, quemadmodum, vbi illa premitur, ad offi-
cia senui assumuntur. Hoc video priscis placuisse Fran-
cis, quod & nunc Turca probat, vt reges in aula
mancipijs vterentur. Marilefus Archiatrus manci-
pium erat Ecclesiæ Turonensis, Proatrus educator
regis ad opus rusticum amandatur, Septiminia ad
Pistinum; ita Gregor. Turon. sed hoc supra repre-
hendi, interim Græci posteriores in honorum no-
minibus nimij fuere.

§. 2. Curopalates initio Architectus erat, eius
officiū circum facta tecta palatij, substructionesq;
versabatur. Cassiod. 1. 7. Sublimitatem tuam curam pala-
tii nostri suscipere debere censemus, vt & antiqua in nitorem
pristinum contineas, & noua simili antiquitate producas, si
frequenter legas Geometren Eucliden, si schemata eius mira-
bili varietate descripta, &c. Archimedes quoque cum Metro-
bio tibi semper assistant. Si autem ciuitatem respicimus, aut
castellorum volumus fundare nouitatem, vel si constituendi
nobis prætorij amantiss blandiatur, te ordinante ad oculos

perducitur, quod nobis cogitantibus inuenitur: Quicquid aut
instructor parietum, aut sculptor marmorum, aut axis fusor,
aut camerarum rotator, aut gypsoplastes, aut musuarius
ignorat, te prudenter interrogat. Creuit exinde æstimatio
gradusq; Curopalata. Aëtius n. ex comite domesti-
corū curam palatij gerere cepit. Quin foceris & co-
gnatis imperatorū conferebatur, prouincijs præficie-
bantur. Iberiam n. Adranafer gubernauit, apud Lu-
ithprandū frater Imperatoris est Curopalates, apud
Photium in biblioth. nullius maior gloria, quam
Curopalata. Ita quoque apud Cotippum lib. 1.

*Te dominum sacre firmant aunculus aula,
Dispositorg, nouus sacre Baduarius aula
Successor foceri, factus mox cura palati.
Te dominum sacre quis non prædixerat aula,
Cum magni regeres diuina palatia patris?
Par extans curis, solo diademate dispar,
Ordine procerum vocitatus Cura palati.*

Curopalates etiam dictus vir spectabilis Castrensis *Palatij ca-
stra*
sub quo omnia palatij ministeria fuere. Pædagogia, *palatij ca-
stra*
chartularij, fabularij, dominici, cum enim comita-
tus principis *palatij castra*, castra dicebantur; hinc om-
nes ministri Castrensi dicti sunt, quamuis nulla
vnquam castra vidissent. Videtur tandem hoc mu-
nus omnino mutatum, & dicti apud Græcos Cu-
ropalata, qui apud Francos *Maiores domus* dicebantur,
ijdem enim & præfecti palatij dicebantur. Proximi
itaque Imperatoribus fuere. Seneschallum eodem lo-
co fuisse deinceps constat. Seneschallum eundem esse,
qui apud Græcos dicitur *magnus domesticus*, testis est
Guilielmus Tyrius 1. 4. c. 5. Magnum autem dome-
sticum ab Imperatore secundum cum dicat, eam et-
iam dignitatem Seneschallo tribuere videtur. Apud *Seneschal-
lus initio fi-
ne potestate*
Francos certe eadem ratione creuit officium Senes-
challi, vel Seneschalci. Ille enim à Pipino men-
sæ præpositus est, bella gerebat Rex ipse gnarus, id tu-
telæ regni noui, & auctoritati opportunum esse. Cu-
ram totius domus, & ornamentorum, etiam equo-
rum gesserunt. Dapifer itaque erat, atque ita vo-
catur à Roberto Abbate Remensi, sceptrum ges-
sit insigne iurisdictionis, Vicarius regis & secundus
à rege dicitur. Signabat edicta, constitutionesque
Regum, & quæcunque maioris momenti erant.
Creuit itaque huius authoritas, vt parum abfuerit
à potestate maioris domus. Theulphus in Chronico
Monasterij Marigniaci, eundem facit cum maiore
domus, & belli administrandi eidem tribuit offi-
cium, itaque & Regi equum adducebat. Posteriores
tamen Reges potentiam eam minuerunt.

§. 3. Eodem pene fastigio est magister officiorum,
à paruis enim initijs ad summam potentiam perue-
nit. Magister officiorum Scholis Scutariorum, agen-
tium, atque alijs præerat, disciplina palatij eidem
commissa erat.

Eius munus in Scholis ordinandis, promouen-
disque Scolasticis versabatur, c. 1. de officio Magistri
officiorum t. 31. Privilegiis dudum *Schola vestre indultū,
& integrè reseruatis ad ducentariam, centenariam, & biar-
chiam nemo suffragio, sed labore vnusquisque perueniat: prin-
cipatum vero adipiscatur matricula decurrende: ita vt ad cu-
ras agendas, & cursum illi exstant, quos ordo militie vocat, &
eius laborum adiutor. Preterea in quo totius Scholæ status &
Magistri securitas constituta est, idoneus probitate morum ac
bonis artibus præditus nostris per Magistrum obtutibus offe-
ratur, vt nostro ordinetur arbitrio. Curabat etiam ne mi-
litiam præuenteret ambitio, Ita Valer. Theodof. Aug-
ust. ad Patricium Magistrum officiorum. Nemo agen-
tium in rebus ordinem militie atque stipendia præuertat, et-
iam si nostri numinis per obreptionem detulerit indultum. ac
si quis formam admisi istiusmodi docebitur obrulisse: in lo-
cum, ex quo indecenter emergerat, reuertatur. Vt in gradu cæ-*

*Potentia
inferioris
temperata.**Magister
officiorum.**Ordo mili-
tium non præ-
uertendus.*

teros antecedit, quem stipendia meliora, vel labor prolixior fecerit antecere. Ius verberandi Senatores & Ducenarios Theod. & Valent. Augusti tribuunt Pleitio magistro officiorum. Scholarium nostrorum deuotio probata à nostris parentibus, circa maxima Serenitatis nostra affectionem emittit. Vnde quicquid ad fouenda, seruandaque eorum privilegia postulat, statim credimus admittendum. Ideoque suggestionem tui culminis approbantes, viris spectabilibus Comitibus Scholarum verberandi, degradandiue Senatores & Ducenarios licentiam denegamus: Ea namque, quæ tali commotione digna sunt, ad tuæ sublimitatis volumus referri notitiam. Imperium eiusdem ad castra iisdem extenderunt; Curæ tui perpetui culminis credimus inungendum: ut super omni limite sub tua iurisdictione constituto, quemadmodum se militum numerus habeat, castrorumque, ac clausurarum cura procedat, quotannis significare nobis propria suggestionem procuret. Dat. 2. Septemb. Constantinop. Maximo II. & Patricio Conss. 443. Hoc ideo factum, quod omnium consiliorum particeps erat, ut monet Priscus in hist. Gothica. Tandem inter summas dignitates haberi cœpit. Longinus Zenonis frater magister officiorum factus est, Euag. l. 3. c. 9. Ex quo constat, quantæ fuerit dignitatis hoc officium.

Magister officiorum Senatores verberare poterat.

Disciplina custos magister officiorum. Alia eius munera.

Imitati sunt & ista Gothi, Cassi. l. 6. form. 6. Ad magistrum officiorum pertinet palatii disciplina. Ipse insolentium Scholarum mores procellosos moderationis sua terminis prospere disferenat. Tam multi ordines sine aliqua confusione componuntur, & ipse sustinet onus omnium, quod habet turba discretum: per eum Senator veniens nostris presentatur obtutibus, componit loquentem, quin etiam solet verba inferere, ut nos decenter debeamus omnia audire. Aspectus Regis haud irritus, promissor collocutionis nostræ gloriofus, donator aulicis consistorii, casarum præterea maximum pondus in eius audientia finibus optima securitate reponimus. Veredorum opportunitatem custodit, ut sollicitudines nostras, quas consilio iuuat, beneficio celeritatis expediat. Per eum nobis legatorum quantum festinantium prænuntiat aduentus, per eum nominis nostri datur euectio. Nemo iudicum per provincias fasces assumit, nisi hoc & ipse decreuerit. Molestias non habet exigendæ pecunie, per aquatores victualium rerum in vrbe regia propria voluntate constituit. Officiales eius militie munere perfuncti dicuntur principes, & primum tenet interpretarias cohortes & urbanæ præfectura milites. Adiutor Magistri nostri presentatur obtutibus, ut vicaria forte beneficii eligamus eius præsidium, qui nobis præstat fidele solarium. Hinc factum est, ut tot negotiis in vnum coacervatis adiutor seu *bonis* à principe illi constitueretur, ille vice Magistri officiorum iudicabat.

Adiutor Magistri officiorum.

Proximi itaque sunt primo throno, olim Cæsares, deinde vocati *Δεσποται*; ut successuri parentibus in Hispania, Principes dicuntur, in Gallia Monsieur proprie, & striete, denique Delphini, post datum coronæ Delphinatum. Paul. Æmyl. l. 9. Allobroges etiam suos Principes Delphinos nominarunt.

CAPVT XVI.

Aula Regiæ constitutio.

Amici principum sunt munimenta.

§. 1. **Q**uanti interfit Principis, imo totius Reipublicæ, viros fortes, fidos, prudentes circum se habere, calumniatores, auaros, ambitiosos procul amouere, multorum sæculorum series & nonisimorum regum exitia docuerunt.

In aula sunt duplices principum comites, vel enim consilio & gubernatione adiuvant industriam regnantium: vel circa principis personam, resq; versantur. Officiorum enim hæc est, non hominum distinctio; nam in vnum, eundemque multa crebro officia conferuntur.

Præcipuus quidem in aula imperatoria erat præfectus prætorio, de quo alibi dictum.

Nimia præfecti prætorio par erat in Fræcia maior domus, vel maior Palatii, parua eius officia principio, ius do-

mi inter aulicos dicere, disciplinæ Palatinæ attendere. Hinc auctoritas apud pares acquisita, & quia communi suffragio eligebatur, estimatione apud Regem, apud quem cum assidui essent, sensim ad Rempublicam admoti sunt, donec segnitie Regum totam regni potentiam in se deriuarunt. Hinc Pipinus Regnum tenuit, & non maiorem domus, sed comitem diuidendis domesticorum controuersijs constituit. Varia de his scripsit Cedrenus in Leone Iconomacho, qui consuli poterit.

Iustinianus recuperatæ Africæ Præfectum prætorio dedit, eius officio 396. ministros deputauit. C. I. de officio Præfecti prætorio Africæ, t. 25. l. 2. G. Et: Ab ea (auxiliatæ Deo) septem prouincia cum suis iudicibus disponatur: quarum Tingitana, quæ proconsularis antea vocabatur, Carthago, & Byzantium, ac Tripolis rectoribus habeat consulares: reliqua vero, id est, Numidia, & Mauritania, & Sardinia, à præsidibus cum Dei auxilio gubernentur. Et in officio quidem tua magnitudinis nec non pro tempore viri magnifici præfecti prætorio Africæ, trecentos nonaginta sex viros, per diuersa scriinia & officia militare decernimus. In officiis vero consularium ac præsidum quinquaginta homines per singula officia esse sancimus.

Quæ vero emolumenta siue magnificentia tua, siue consulares, & præfides, & quod vnusquisque ex officio eorum de publico consequi debeat, notitia subter annexa declarat.

Optamus ergo, ut omnes iudices nostri secundum voluntatem, & timorem Dei, & nostram electionem atq; ordinationem sic suas administrationes gubernare studeant, ut nullus eorum aut cupiditate sit deditus, aut violentiæ aliquas vel ipse inferat, vel iudicibus, aut officiis eorum, aut quibuscumq; aliis collatoribus inferre permittat. Licet n. per omnes prouincias nostras (Deo iuuante) festinemus, ut illos habeant collatores: maxime tamen tributariis diceceses Africane consulimus, qui post tantorum temporum captiuitatem meruerunt (Deo iuuante) per nos lumen libertatis adspicere. Ergo iubemus omnes violentias, & omnem auaritiā cessare, & iustitiam, atque veritatem circa omnes nostros tributarios reuerari. Sic enim & Deus placabitur & ipsi possunt celerius, sicut collatores alii nostra Reipublicæ, releuari atq; florere.

Magistra-
tui subditi
comendati.

§. 2. Imperatoris aula administratos magnos habet Principes. Prima est Pincernæ, *ἐπὶ τῷ ἑσπέρῳ* qualior, magna & gratiosa apud Reges dignitas. Fide n. magna opus est, ut in quorum manu vita sit Principis. Nehemias eo officio fungebatur apud Araxerxem, apud Constantinopolitanos Pincerna maior erat Curopalate, & nunc qui inter septem electores Rex Bohemiæ excellit, est Pincerna Imperatoris.

§. 3. Domestici varii, ut domesticus mensæ, Scho-larum, mutorum, &c. Præpositus mensæ non minore dignitate.

Domestici
varii.

In Romano Imperio Marchio Brandeburgensis Archicamerarius est, de quo sic habet Bulla aurea. 25. de offic. Princ. Sollen curiis Imperatorum. Deinde Marchio Brandeburgensis, Archicamerarius, accedat super equo, Camerarius habens argenteas pelues, cum aqua in manibus, ponderis duorum dignitatem Marchiarum argenti, & pulchrum manutergium, & 14. descendens ab equo, dabit aquam Imperatori, vel Regi Romanorum manibus ablundis. Camerarius in Francia, quæ Camerlanum & Camerlingum appellare solent, qui tanto in honore fuere, ut Regi etiam affines, & cognati in ea dignitate fuerint. Sub Ludouico Pio Bernardus Regina frater hoc munus administravit.

In eodem Imperio Palatinus Archidapifer est. Saxoniæ electorensem fert, quod olim præstitit *ἀρχιδάπωνας* qui nudo capite, proximus consanguineis Imperatoris ferebatensem, ut apparet, hoc voluisse maiores, eos oportere esse circa principem, qui & ipsi principes sint.

§. 4. Palatii siue aulæ permulti sunt alii magistratus, qui omnes vno nomine Palatini appellatur: Minores ita dicebantur, ut memoriales, agentes in rebus

Obsequium
quid.

bus, apparitores, obsequium dicebatur totum apparitorum agmen, quod tutela pariter & honori erat. Quia vero in aula crebra est mentio Scholæ, Scholasticorum, de illis non nihil agendum cenfeo.

Scholastici quidem quasi eruditioni & philosophiæ vacantes dici solent, Serapionem Hieronymus testatur ob elegantiam ingenij Scholasticum esse dictum, Saluianus Scholasticos & discretos coniungit, Aug. de Dial. proprie & primitus dictos Scholasticos eos ait, qui adhuc in Scholis sunt, omnes tamen, qui in literis viuunt, hoc nomen usurpare.

At Scholæ & Scholastici in Republica aliam plane significationem habebant: Scholastici Praefecti Prætorio, Prouinciarumque Præsidibus in Concilio aderant.

Scholastici
in Consilio
Præsidum
erant.

Scholæ ordinum militantium facere, ita dictæ per antiphrasin, quod minime ociose sint, vt multi arbitrat, ego reuera ob ocio dictas arbitror, exercitatio enim armorum non erat tanta, vt videri possent, non esse ociose. Magnam partem in ocio miles agit. Schola Vegetio centuria est, l. 2. c. 21.

Scholarum
una.

Non fuisse autem nimios Scholarum militarium labores, satis ipsæ leges indicant. Nam vnde decem Scholarum militia facilius fuit, quæ eorum, qui sub excellis Magistris militum tolerabant militiam, & quidem duæ Scholæ inermes militabant, quæ erant Silentiorum, & agætium in rebus, ceteræ armatæ, & quasi in militia prætorii, hoc est, abundanti, molli, ociose, quæ magis in pompâ, quæ periculis cernitur. Hinc duæ Scholæ Candidatorum, Seniorum, & Iuniorum, quos posterior ætas Ostensionales vocauit, quod ad ostentationem Maiestatis proceritate, & formâ commendati regnantibus astarent. Varius tamen diuerso tempore Scholarum numerus fuit.

Ostensio-
nali.

Huc pertinent Ducenarii, & Centenarii, quæ legionum dignitates sunt, sed ad officia Palatina translata. Centum & ducentis cohortalibus præerant. Ducena, & Centena ipsa dignitas dicebatur, Paulus Samosatenus Ducenarius potius, quam Episcopus dici voluit. Erant illi in Schola agentium in rebus; Procuratores Ducenarios primus Augustus instituit. Dio l. 53. qui tributa colligebant, ita dicti, quod ducenta Sesteria in censu haberent. Qui autem ordinem regebat Primicerius dicebatur, Primicerius aulæ, ὁ πρῶτος ἐν τῇ αὐλῇ, ordinat omnes in aula.

Proto-
uestiarius.

§. 5. Erant & hæc officia in aula regia præcipua. Protouestiarius præerat Vestiario quod interius erat, cimeliaque preciosa seruabat, at protouestiarius ætarij præses erat, magna eius dignitas, & comitalargitionum non impar. Sub eo erat Vestiarius, & qui in triremi Imperatoria dicebatur Auestiarius.

Scutarius,
Strator.

Magnus Scutarius strator est Regis, equum ascendentis, & descendenti baltheum, enslemque, olim etiam scutum portagebat.

Protalloga-
tor.

Protallogator, qui præerat equis ad cursum publicum destinatis, subest magno primicerio.

Aryastias-
tis.

Aryastias omniū aulicorum gerebat curam, ne cui stipendium deesset.

Saccellari-
us.

Saccellarius elemosynis præerat. Zon. t. 3. p. 76. sed exigebat tamen, & supplicia decernebat. Eunuchi fere erant & potentes.

Magnus
Magister
hospitii.

Magnus hospitij magister sub se habet octo mensæ structores & prægustatores.

Præpositus
hospitii.

Præpositus Hospitij animaduertit in eos, qui delinquant in aulico ministerio, vel ubi Rex agit.

Procere
hospitii.

Procere alij in palatio versabantur, & codicillis fiebant, honore & titulis sine labore, & emolumento gaudebant. Cassiod. l. 6. Var.

Rex Ribal-
dorum.

Aulis purgandis præest apud Gallos Magistratus, quæ Regē Ribaldorū dixerē. Ribaldi homines validi, ταννοί, baiuli, quales olim Ægyptij, itaq; ita vagabundos, atque errabundos, vappas, & nebulones

appellarunt; omne igitur hoc genus Saburra Rex ille aula abigebat, ne tanquam musca Regiis epulis inhærescerent, palatiumque fœdarent.

§. 6. Culpa veterum aularum ordinaria erat nimia hominum multitudo. Apparitores quadringentos Proconsul Africa & Legati eius habuere. Arcad. & Honor. Cod. 12. tit. 56. Apparitioni tuæ & legatorum quadringentos censumus deputandos, de his duntaxat, quos esse sibi detractos Reipubl. membra non queruntur.

Multitudo
in veteri
Aula.

Comes orientis sexcentos Theod. & Arcad. In officio Comitum Orientis non amplius quam sexcenti apparitores habeantur, quos quidem publicis necessitatibus nouimus abunde suppetere.

§. 7. Franci multi moderatores fuerunt, centum nobiles, quibus menstrui aurei centum, centum alij illis additi sunt.

Omnium Palatinorum priuilegium est, à Constantino datum, vt quæquisierint, quasi peculium castrense habeant. Omnes (inquit c. 12. t. 31. (Palatinos quos edicti nostri iam dudum certa priuilegia superfundunt, rem si quam, dum in palatio nostro morantur, vel parsimonia propria quaesierint, vel donis nostris fuerint consecuti: vt Castrense peculium habere præcipimus. Quid n. tam ex Castris est, quam quod nobis consensit ac prope sub cōspectibus nostris acquiritur: Sed nec alieni sunt à puluere, & labore Castrorum, qui signa nostra comitantur: qui præsto sunt semper actibus: quos intentos & eruditos studiis, itinerum prolixitas, & expeditionum difficultas exercet. Ideoq; Palatini nostri, qui priuilegiis edicti vti potuerunt, peculia sua præcipua retineant, quæ dum in Palatio nostro constituti sunt, aut labore (vt dictum est) proprio, aut donatione nostra quaesierint. PP. X. Kal. Iun. Constantino A. VI. & Constantio Cæs. Coss.

Quicquid
Aulici ac-
quirunt, pe-
culium Ca-
strense cen-
setur.

Denique erat & Tribunus rerum nitentium, qui id muneris habebat, vt palatium, & publica curarentur omnia, ac niterent.

CAP V T XVII.

Comitum consideratio.

§. 1. Comitum dignitas nunc in immensum creuit, olim ita dicebantur, quæ Principem comitaretur. Ipsa aula Principis Comitatus dicebatur; nec aliud erat, quam mitti ad Principem, si quis diceretur mitti ad Comitatum. Soc. hist. Ecc. l. 2. c. 23. Ammian. l. 28. sacrum Comitatum vocat Symmachus l. 2. c. 8. l. 9. c. 8. Comitatenfes Legiones aut Vexillationes inde dictæ sunt. L. nemo c. de re militari. Comes etiam dicebatur, qui Comitatum ordinabat.

Comites
qui Princi-
pem comi-
tabantur.

§. 2. Comitum dignitas partim in magnis nunc Principibus, partim in vilissimis hominibus residet, partim mediocribus. Magni Principes sunt Comes Palatinus Rheni elector, Comes Flandriæ, Tirolis; Viles quidam, qui Codicillis Cæsarū Comitatus, seu Palatinatus honore donati, vagabundi discursant, & titulo honoris sese iactant, multi tamen viri honesti & militares ea dignitate insigniuntur. Fuere quidem illi vere Comites quandoque Imperatoris, sed nunc cum tanquam dignitatem præferant, Comites ex sola consuetudine appellari non debent.

Comitum
dignitas
magnis &
paruis com-
munis.

Quamuis ex ea consuetudine initium nominis sit & origo. Adrianus enim Senatum in aulam transtulit, optimatum selectissimis in cohortem amicorum adscitis, qui Comitatus Cæsaris dicebatur. Spartian. in Adriano. Postea honoris titulus datus aliis etiam est, vt professoribus, qui viginti annos publice legunt. Nunc vero cum sint in Germania Pfaltzgrauij, Landgrauij, Marckgrauij, Burgrauij, hoc est, Comites Palatij, Limitum, Burgorum, id est, arcium, aut oppidorum, erronei illi Comitum Palatinorum duntaxat nomen usurpant.

Origo Co-
mitum.

Comes autem Palatinus ita dicitur à Palatio, non à Regione

Electoris
Palatini
dignitas.

Eadem Ele-
ctoris Sa-
xonie pote-
stas.

Comites
Consulibus
aequati.

à Regione Capellatiana, quæ à Palas nomen habet, cui præ-
est Comes Palatinus, quæ patrio nomine dicta est Pfaltz,ia,
ut putat doctissimus Petrus Georgius Tolof. l. 6. Syn-
ragm. c. 8. Vere enim Comes Palatinus à Palatio Cæ-
saris atque ab ea, quam habet in eo dignitatem, ap-
pellatur. Nam primo Archidapifer est, quod officium
est Palatinum, deinde vacante Imperio, est vnius
partis Vicarius. Tertio Iudex in causis, quibus Impe-
rator impetitur, quæ est eximia dignitas. Ita est in au-
rea Bulla. §. de iure Comitum Palatini Rheni, & Du-
cis Saxonie. Quoties insuper, ut præmittitur, sacrum vaca-
re continget Imperium, Illustris Comes Palatinus Rheni, sacri
Imperii Archidapifer, ad manus futuri Regis Romanorum,
in partibus Rheni & Suevie, & in iure Franconico, ratione
Principatus seu Comitatus Palatini privilegii, esse debet pro-
uisor Imperii, cum potestate iudicia exercendi, ad beneficia
Ecclesiastica presentandi, recolligendi redditus, & proventus,
& inuestiendi de feudis, iuramentum a fidelitatis, vice & nomine
sacri imperii, recipiendi, quæ tamen per Regem Romanorum,
postea electum, suo tempore omnia innovari, & de nouo sibi
iuramenta ipsa præstari debent, feudis principum duntaxat
exceptis, & illis, quæ *Sahnlehen* vulgariter appellantur,
quorum inuestituram & collationem soli Imperatori, vel
Regi Romanorum specialiter referuamus. Ipse tamen Comes
Palatinus omne genus alienationis, seu obligationis rerum
imperialium, huiusmodi prouisionis tempore expresse sibi no-
uerit interdictum. Et eodem iure prouisionis Illustris Ducem
Saxonie sacri Imperii Archimareschallum frui volumus, in
illis locis, ubi Saxonica iura seruantur, sub omnibus modis &
conditionibus sicut prius est expressum. Et quamuis Imperator
sive Rex Romanorum super causis, quibus impetitus fuerit,
habeat, sicut ex consuetudine introductum dicitur, coram
Comite Palatino Rheni, sacri Imperii Archidapifero, Electore
principis respondere: illud tamen iudicium Comes ipse Palati-
nus non alibi, præterquam in Imperiali Curia, ubi Imperator,
seu Romanorum Rex præsens extiterit, poterit exercere. Flo-
rente Gallorum & Germanorum imperio viribus
præerant Comites, qui Iudices, & quasi Prætores
erant, Beat. Rhen. l. 2. rerum German. Cum autem
vel ob merita, vel euentus bellorum interdum comi-
tatum administrationes perpetuæ fierent, & hæ-
reditariæ, inde nati sunt Comites & Marchiones,
quorum nunc in imperio magna est multitudo, di-
gnitas & potestas.

§. 3. Arcadius & Honorius Comites Proconsu-
libus æquarunt. Eos qui (c. 12. l. 10.) tranquillitatis nostræ
consistorii dici Comites meruerunt, spectabilibus proconsuli-
bus æquari generaliter decernimus. Dat. VII. Kal. Octob. C. P.
Theodoro V. C. Coss. Hoc de Consistorianis, de Comi-
tibus rei militaris t. 12. Honorius & Theodosius ad-
orandi Principis potestatem firmarunt: Prepositos ac
tribunos Scholarum, qui inquietudinis epulis adhibentur, &
adorandi Principis facultatem antiquitus meruerunt: (in-
ter quos comites etiam sacri stabuli, & cura palatii numeran-
tur) si primi ordinis Comitum cum Prepositura meruerunt,
& casu ad altiora non peruenierint, deposito sacramento inter
eos, qui Comites Aegypti, vel Pontica dioceseos fuerint (quo-
rum par dignitas est) haberi præcipimus, alios qui honore Co-
mitum regimen fuerint nati, absolutos militiâ inter eos, qui
Duces fuerint prouinciarum, numerari iubemus. Dat. 7. Kal.
Apr. C. P. Lucio V. C. Coss. Decuriones palatii post emen-
sum fideliter obsequium poterant inter Comites
taxari. Cod. 12. de Silentariis & Decurionibus. Decuriones
nostri palatii post emensum fideliter obsequium, postque depo-
sita sacramenta militiâ electionem habeant, siue ex magistro
officiorum, velut agentes dignitatem consequi à nostra Ma-
iestate maluerint: siue inter viros illustres Comites, domesti-
corum videlicet inter agentes taxari: ut tam in adoranda no-
stra Serenitate, quam in salutis administrantibus, & reli-
quis prædicti honoris privilegiis, nec non nostro consistorio his ho-
nor omnifaria referretur. Dat. Prid. Kal. Nou. C. P. Honorio
X. & Theodosio V. L. A. A. Coss.

Hac dignitate donati etiam sunt Archiatri Pala-
tij, ita Honorius & Theodosius. Archiatros intra pala-
tium militantes, si comitiæ primi ordinis nobilitauerit gra-
dus, inter vicarios taxari præcipimus, siue iam pridè depose-
runt militiâ, siue postea deposuerint: ita ut inter Vicarios Du-
ces, qui administrauerint, & eos qui comitiâ primi ordinis
meruerint, nihil intersit, nisi tempus, quo quis administraue-
rit, vel comitiâ adeptus est insignia. Dat. 12. Kal. Apr. C. P.
Lucio V. Coss.

§. 4. Comitum stabuli magnæ autoritatis fuisse
cõstat; nam Valentinianus fratrem Valentem ea di-
gnitate ornauit. In Germania ordinaria dignitas est
inter mediocres. In Gallia inter summas, imo pericu-
lissimas. Constabularium vel conestabilem appel-
lant voce corrupta. Olim, cum bellum erat, equita-
tus illi committebatur, postea totus exercitus, ius in
milites omnes habebat, statibus etiam Regis & Co-
gnatis imperabat. Tum creuit auctoritas, cum offi-
cium factum est perpetuum. Huius itaque dignitas
maxima est, cui Mareschalli ceteri sub sunt. Ideoque
& Regem in potestate habet. Mareschalli sunt vice
Comitistabuli, & Magistri equitum, olim quatuor
fuerunt, postea diuidendæ potentie numerus auctus,
ut octo essent. Magister peditum vicarius est proprie
Constabuli.

§. 5. Ducum, Comitumque à Carolo Magno
non erat auctoritas singularis, erant instar præsidum
Romanorum, quos Imperatores arbitrio suo vel a-
moueant, vel reponcant in locum dignitatis, quem
admodum amici Regum nunc talentum, nunc de-
narium valent, prout locum illis Rex illis assignat.

Patres confanguinei, & fratres Regum diceban-
tur, postea duodecim ita vocati sunt, alioqui & pa-
rentes sic vocantur.

Refert Bullingerus legisse se in veteri Codice,
Regem duos Patricios, hunc quatuor Duces, Du-
cem quatuor Comites, illum quatuor Barones, Ba-
ronem quatuor Castellanos, hunc quatuor Va-
llos habere oportere. Alio in Codice: Comitum
præfesse decem Marchionibus, Marchionem decem
Baronibus, quod scriptum esse credo, seruatum ar-
bitror nunquam. Marchiones à limitibus esse non
dubito, Marc Germanis non est equus generosus,
sed Maerequæ est, & forte equus. Marck autem siue
March est limes.

§. 6. Comes rerum priuatarum, initio procura-
tor Cæsaris, & deinde Comes rei Dominica, alius &
sub eo fuit Comes largitionum priuatarum. Postea
de bonis caducis, de incestu, de violatoribus sepul-
chrorum iudicauit. Comes sacri patrimonii ab eo et-
iam distinctus fuit, sub eo tamen fuisse videtur.

Postea idem officium, quod fuerat Comitum sacra-
rum largitionum, datum est Protouestiario, qui om-
nia preciosa, atque adeo ipsum ararium custodiebat,
id enim & postea additum est.

§. 7. Germanis quidam putant Varones esse, hoc
est, seruos militum lixas, qui stolidissimi hominum
sunt; Germani eos viros vocasse aiunt Barones, qui
sapientes veteribus. Nunc Germani eos *Grenheren*
appellant, non quod superiorem non agnoscant, sed
quod sub summo tantum Magistratu sint: Dictionem
Germanicam esse reor, rem sumptam à Romanis: il-
li Senatores vocabant Patres, erat nomen dignitatis,
vnde & Patricij. At priscis Germanis & nunc quoq;
pater dicitur *Daar* contractione ex *Vader* / nam
Batter recentius est. Baron. igitur seu Varones qua-
si patres dicti sunt. Non ignoro alias esse aliorum de
Baronibus sententias. Quidam eos à *Baron*, aut po-
tius *Baron* dictos arbitrantur, quod grauitate & di-
gnitate præfent alij ab archibus, quas Græci postero-
res ex hebræo dixerunt *Baron*. A *Baron*, hoc est, creando
qui deriuant, longius à recto abeunt. Quid enim Ger-
manis

Medici sa-
cra comites.

Comes sta-
buli in Gal-
lia potens.

Ordo digni-
tatum olim
scriptus.

Comes lar-
gitionum.

Barones di-
cti Patres.

Germanis
vstitum
est ex P. fa-
cereb. ex T.
vero d.

manis & Gallis in mentem veniret Hebræo nomine, & quidem tam generali nouam dignitatem insignire? Si tamen ab Hebræo nomen est quaerendum, rectius dicemus Barones בַּרְוֹנִים Barionem, dictos quasi בַּר, electos, serenos, puros, hoc enim significatu vsitatus vtuntur Hebræi. Sed cum inter Germanos & Gallos ea dignitas sit, malo ex eorum lingua, & quidem antiqua, quam exteris petere significationem. Quibusdam in viribus, vt in aurea Moguntia, quidam opificum Magistri, quorum cura est, operas peregrinos aduenientes curare & dirigere, Patres appellantur. Audire tamen & alios iuuat, Vassos esse eisdem nonnulli putant, sed ostendit Petrus Greg. Tolos. diuersos esse, l. 6. Syn. c. 10. Barones apud Germanos & Scotos diciem quod Vassos Regios, testatur Hector Boethus. Et eo nomine contineri Blondus voluit. Eoque nomine aliqui putant Regni capitaneos dictos & magnates, omnes Duces, Comites, Marchiones. Et Otho Frisingensis Guillelmum Marchionem de Montiferato inter Italia Barones refert. Et antiquis quoque in Gallia, Barones, Comites dici placuit aliquando, vt pluribus docet Rhenatus Chopinus. Baldus autem hunc à Langhardis magnum Castellatum vocari notat, & in Gallia quoque Boerius, eumque esse qui infima, media, & summa coercionis ius in arce quadam concessione Principis obtinuerit. Susspicantur alii Baronem eum dici, qui Valuasor magnus & Capitaneus Regis in feudis dicitur, quem de plebe aliqua, vel de parte Princeps inuestiuit. Aliis autem placuit quemlibet infra Comitem habentem aliquam dignitatem dici Baronem: Voluerunt enim digniorem esse Comitatum Baronia. Neq. vulgo probatur sententia eorum, qui has dignitates confundunt, eo quod saepe vtreg, nomen in iure simul vt diuersa. Quidam & supremam post Regiam potestatem Baronis, quod ad clericatus iura pertinet, eosq. Barones à Graco verbo βασις dictos autumant, q. grauitate, dignitateq. ceteros Dominos Beneficiarios anteire debeant: eiusq. rei testimonium ex Cicrone citant ad Atticum. Apud Patronū, & reliquos Barones te in maxima gratia posui, &c. Vbi tamen alii Varones legunt. Alii Barones à forma edificiū clientelari deducunt, q. domus vndiq. oclusa, & substructa turribus, Baris à Palestinis dicantur teste Rhodigino. Sed si ex aliis linguis nostram interpretari liceat, mihi verior declinatio videtur ex Hebræo sermone, vt Baro dicatur, veluti creatura noua, & creatio quæ nō sit nec Dux, nec Marchio, nec Comes, sed nouum quid. Sic n. Hebræi dicunt, bara בָּרָא creauit, & בַּרְוֹנָה signentum, creaturam nouam, vel à barach בָּרַח elegit, vt dicatur Baro, electus. Et apud Rabinos etiam בַּרְוִין Barion dicitur satelles, qui dicitur vulgo spatharin, spadacin. Et c. 11. Vassos ostendit maiores Principes dici, & Valuasores, & Valuasinos. Verba eius. Valuasores putant dictos, q. ad valuas flarent Dominorum: sicut & apud Reges Hebræorum fiebat. Minores Valuasores, Valuasinos quoq. dixerūt. Et iterum qui à minoribus Valuasoribus feudum accipiebant, dicebantur minimi Valuasores. Sic itaq. tres gradus Valuasorum, Maiorum, minorum & Minimorum. Eratq. liberum communi iure minoribus, auferre à minimis feudum pretio restituto, si illud illis vendidissent: non tamen licuit Mediolanensi consuetudine, quia eiusdem iuris sunt minimi ac maiores. Horum omnium respectu Seniores dicuntur Duces, Comites, Marchiones, qui à Rege feudum accipientes aliis dederint, quasi primi Feudatarii ante maiores Valuasores. Ex voce hac, Seniores, deducta vox Seigneur. Valuasores etiam milites dicuntur Seniorū. Itan. sepe Conradus I. in lege addita Francicis, & Longobardicis, titulo de beneficiis, & terris tributariis vsurpat. Sic vsurpauit Pipinus in lege, quam de re in tertiatia hoc modo tulit: Vt nullus comparet Caballum, Bouē, Iumentum, vel aliam rem, nisi illum hominem cognoscat, qui eum vendiderit, aut de quo pago est, aut vbi manet, & quis est eius Senior. Dicebant Franci Valallos & Vassos, vt exat tit. de Vassis Dominicis & Ammonius ait, Carolum Magnum ordinasse per totam Aquitaniam Comites, Abbatesq. nec non alios quā plurimos, quos vulgo Vassos, inquit, vocat, ex gente Francorum. Et alibi tradit, Tassilonem Ducem Baioariorum venis-

se cum Primoribus gentis suæ, & more Francico in manus Regis, in Vassaricum manibus suis semetipsum commendasse: fidelitatemq. tam ipsi Regi Pipino, quam ipsi filiis Carolo, & Carlomanno iureiurando supra Corpus S. Dionysii promississe, &c. Similiter & omnes primores ac maiores natu Baioarios. Quidam dicunt, appellatos Vassallos à vas radis, eo quod in forma fidelitatis obligationem iurauerint Domino, alii dicunt à nomine Francico Vassi, quod fortē significat. Nempe quod Domini feuda delectis fortibus militibus concederent. Bassalar lingua Turcica homines precipui dicuntur, vt si liceat ita loqui, capita, qui propter Consilium semper Principem comitantur: Sic Sattape & maiores dignitatis homines, Turcis etiam appellantur Basse, quorum & alii alius maiores. Sic Basse à basis aliis pro dignitate honorantur. Itaque forte & βασις quasi Vassi dicti sunt.

CAPVT XVIII.

Romani Consulatus consideratio.

§. 1. IN ciuitate Romana primaria exactis Regibus dignitas fuit Consulatus, quo quidem in Magistratu creando, ornandoq. multa sapientissime, aliqua minus prudenter instituta inuenio. Non q. sapientiā deficerentur, sed quod metu, æmulatione, cupiditate recti metas transilirent.

§. 2. In Consulibus creandis principio integerrime actum est: Duo à Præfecto vrbs ex commentarijs Seruij Tullij creati sunt, anno vrbs condita ducentesimo quadragesimo quarto. L. Iunius Brutus, & L. Tarquinius Collatinus, idq. Comitibus Centuriatis.

Centuriata Comititia prætulit Serui, ne in humiliorum manu essent Comititia. Nam cum esset maior pars pauperum, nihilominus in ditissimorum potestate erant Magistratus; Sex classes erant, prima erat ditissimorum, altera diuitum. Centuriæ erant centum & nonaginta tres, in prima classe erant Centuriæ 98. secundā viginti. Duæ igitur illæ classes consentientes Magistratus designabant. Ceteri Magistratus minoris tributis Comitibus creabantur, in quibus cum plus valeret populus, Q. Fabius, & P. Decius turbam Forensē quæ mista fuerat omnibus tribubus in quatuor vrbanas coniecit tribus. Atque ita semper in præcipuorum potestate fuere Comititia, quod magno opere curandum est in liberā Republica, ne improbi & egentes eum designent Consulē, cui affligi & euerti Rempubicam expedit.

§. 3. Ætas Consularis, annorum erat 42. nec nisi decem annorum spacio ordinarius ad eum reditus; quin & hoc seruatum, vt per gradus, & alios Magistratus bene gestos ad summam dignitatem aditus fieret. Hæc tamen omnia quandoq. vel ambitione, vel necessitate Reipub. mutata sunt. Postea ætatis ratio neglecta, Honor. Puer ad Consulātū euectus est.

Claudian. Inter cumabula Consul
Proueheri posito signans modo nomine fastos,
Donaturq. tibi, qui te produxerat annus,
Ipsa Quirinali paruum te cinxit amictu
Mater, & ad primas docuit reptare curules.

§. 4. Consulū magnus honos erat. Nam primo, sella ei erat eburnea, plane regia. Hinc amplissima dignitas dicitur, omnibus dignitatibus antepositur, & ipsi est Imperatoribus expetitus honos. Statius l. 4. Sylvarum.

Lucemque à Consule ducit

Omnis honor.

Deinde toga prætexta. Ab Imperatoribus ea dari solebat ævo posteriori. Vopiscus in probō, Te manet Capitolina palmata. Valerianus scripsit ad Aureliānum. Cape igitur tibi pro rebus gestis tuis coronas murales quatuor, &c. togam prætextam, tunicam palmatam, togam pictā, subarmalem profundā, sellam eboratam: nam te Consulē hodie designo, scripturus ad Senatū vt tibi deputer scipionē, deputer etiam fascēs.

Hæc

Leges Romanorum ex contentione late quietem impedierūt. Primi Consules pulsus Regibus.

In Comitibus Centuriatis diuites præualebāt.

Tributorū Comitiorum vis ad diuites translata.

Matura ætas Magistratum sit.

Signa honoris sella curulis.

Toga prætexta.

Vassi qui dicit.

Valuasor.

Vnde Barones dicit.

Valuasores.

Imperato-
res Consulibus
vana reliquerunt,
potestatem
ademerunt.
Consulium
annus erat.

Hac in re illi largi, seruato Mœcenatis præcepto.

Consulibus honorem seruato, robur adimmo.

Tertio, Consulium nomine annus inscribatur, quocirca interdum improborum nomina è fastis ab-
rasa: & merito queritur Claudianus.

Trabeata per vrbes

Ostentatur anus, titulumque effeminat anni.

Libanius eam describit dignitatem, quæ diu post sine potestate mansit. Quid venerabilius esse posset, quam vniuersum orbem terrarum solis instar nominis appellatione continere, & omnium hominum in ore esse nomen, à parentibus positum, cuius memoria multas habeat necessitates, iudicia, nuptias, forum, portus, debita, venditiones, contrahentes, pacificantes, litigantes, fidem per literas facientes, communicantes, disidentes, filiorum opulentorum natales.

Priscorum
Consulium
potestas re-
gia.

§. 5. Potestas Consulium plane fuit regia. Liuius vere l. 2. Libertatis autem originem inde magis, quia annuum imperium cōsulare factum est, quam quod diminutum quicquam sit ex regia potestate, numerus omnia iura, omnia insignia primi consules tenuere. id modo cautum est, ne, si ambo fasces haberent, duplicatus terror videretur. Brutus prior concedente collega fasces habuit, qui non acrior vindex libertatis fuerat, quam deinde custos fuit. Omnium primum auidum noua libertatis populum, ne postmodum selecti precibus, aut donis regis posset, iureiurando adiecit, neminem Romæ passuros regnare.

Summum
Imperium
Reipublica
necessariū.

Primum tamen potestatis fastigium ad gerenda bella delatum est, Exemplo Laconum, apud quos Rex, & duo annui erant Imperatores. Hinc fasces, & Lictores; omnia regio more. Postea tempore Imperatorum vix vlla Consulibus permilla bella sunt. Extra ordinem fuit, quod Belisarius Consul factus bellum in Sicilia gessit, Magistratumque in prouincia deposuit. Quamuis iam non Magistratus, sed vani honoris laria erat.

Duo pari
potestate se
mutuo cō-
pescunt.

§. 6. Potestatem minuit primo additus socius pari potestate, vt si vnus improbus esset, aut seditionis, à collega compesceretur, cum alternis fasces haberent.

Deinde Imperium annuum, vt modestius imparent illis, quos aliquando Magistratus essent habituri. Quod nunc quoque multis vrbibus moris est, sed alio, quam apud Romanos, & feliciore modo.

Omnis po-
restas seipsā
semper au-
get.

Verum cum ne sic quidem quorundam imperio-
fa superbia satis compesceretur, postea constitutum, vt ex Senatui sententiā iudicaret, agerentque, quin etiam à Consulibus ad populum concessa est prouocatio. Tandemque eo contentiois deuenerunt, vt Consulium frangerent fasces, vt ad nomen non responderent Liuius l. 11. A. Virgino. T. Veturio Consulibus.

Tandem Tribuni illis oppositi. Hinc enim omnes illæ cōtentiones ciuitatis diuise. Hinc vincula Claudio minantur, Liuius l. 2. & l. 5. Tribunos militum in potestate Senatus esse iubent, & l. 7. Manlium dictatorem abdicare cogunt. l. 4. Populum in Consules concitant. Atque inter hæc patrum plebisque certamina, magnam partem ciuitas egit. Quia imperia inter se concertantia habuerunt.

Summam
potestatem
inermem
esse volue-
runt.

§. 7. Exercitum non nisi Senatusconsulto, aut plebiscito habuere. Iulius Cæsar in decem annos Consul, & Dictator renuntiatus est, quod coacti facere, cum primum potestas fuit, vindicarunt. Augustus etiam, quemadmodum tribunitiæ potestatis esse cepit, ita Proconsulare etiam Imperium habuit. Dio ait: αὐτὸς πάλος εἰς αὐτὴν καὶ δάπαλα, ὥς μὴ τὸ ἐκ τῆς ἐξουσίας τῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἀλλοτρίου τῆς ἐξουσίας. Proconsul creatus, hoc est, consulari potestate semper in perpetuum, vt nec ingressu in Pomerium potestatem deponeret. Alioqui ingressus urbem Imperium Proconsulare perdebat. Africano superiori ob ingentia in Rempublicam merita perpetuum Consulatum quidem plebs detulit, sed ille

Augustus
omnium
potestates
ad se traxit

maiore modestiā reculauit. Domitianus decem & septem Consulatus non sine irrisione numerauit.

§. 8. Pecuniæ publicæ tractatio penes Consulium erat, vnde & Cæsar Consulaureos lateres suffutatus æneos auratos in eorum locum substituit. Hoc quidem magnum fuit, sed postea ea cura aliis commissa est. Cæsar primo ingressu ærarium aperuit, & Tribuno vetanti mortem minatus est. Protulit vero aureorum laterum 260000. & 300000. in numero: summa est 26. millionum.

Pecuniæ
custodia nō
facile vni
commit-
tenda.

§. 9. Consulius erat ordinarium, Senatum consulere. Id adeo seruatum est, vt Imperator non nisi speciali priuilegio, Senatum conuocandi potestatem haberet. Itaque Senatusconsulto datum hoc legitimus Vespasiano. Vtique ei Senatum habere, relationem facere, remittere, Senatusconsultum per relationem, discessionemque facere liceat, &c. Vtique cum ex voluntate, auctoritate, iussu, mādaturæ eius, præsentere eo Senatus habetur, omnium verum ius perinde habeatur, seruetur, ac si è lege Senatus edictus esset, haberetur.

Concilium
conuocare
licet supra-
mo tantum
Magistra-
tū.

Solebat itaque hoc ius Principibus dari. Consul autem ille referebat, qui eo mense fasces habuit. Atque hoc ordinarium, solebant tamen Senatores interdum petere, vt ad Senatum referrent, ipsique de rebus vrgentibus perorare. Magnum tamen in Consule momentum fuisse constat ex Philipp. 8. initio, aliisque.

§. 10. Creati sunt Tribuni militares, consulari potestate Anno vrbis 309. post Annum 396. esse desierunt, nec eo tempore continuo, sed pene alternatim cum Consulibus Magistratum iniierunt. Causa creandi Tribunos militares consulari potestate, quia Consules plebeios facere patres recusarunt, Tribuni experierunt. Maluerunt itaque Tribunos, quæ plebe & patribus essent, & primo quidem ex patribus tres electi sunt, contenta plebs fuit, quod sui habitatio esset; deinde quatuor ac tandem sex partim patritij, partim plebei sunt facti. Tandem octo Liuius l. 5. initio, miror autem quosdam mendum putare eius loci, nec octo fuisse vnquam, cum id Liuius refutet. Pace alibi parta, Tribuni Romani Vtique in armis erant, tanta ira odioque, vt vitiis finem adesse appareret. Comitibus vtriusque populi longè diuersa ratione facta sunt. Romani auxere tribunorum militum consulari potestate numerum. octo, quot nunquam ante creati, M. Aemilius Mamercus iterum, L. Valerius Potitus tertium, Ap. Claudius Crassus, M. Quirtilius Varius, M. Iulius Tullus, M. Postumius, M. Furius Camillus, M. Postumius Albinus.

Consulatus
iam exso-
lito nomina
Magistra-
tus creant.

Verum magna in eâ re fuit plebis moderatio, quod Annis 44. nemo è plebe creatus sit Tribunus militum in castris, quamuis de Consulibus contenderent, vt appareat nobilitatis superbiam, non plebis maleuolentiam causam fuisse, vt Magistratus communicarentur infimis.

§. 11. In hac Magistratus summi creatione, & administratione multa sunt, quæ requiro. Nam reuera male veteri consulum Reipublicæ fuit. Fons parum mali, quod potestas annua semper nouas spes cupiditatis mutationum iniiciens ad continendum populum parum auctoritatis, parum virum habuit. Id mihi Romani ipsi concedunt. Liuius l. 2. Liberi iam hinc populi Romani, res pace belloque gestas, annuos Magistratus, Imperiaque legum potentiora, quam hominum peragam, qualibet ut latior esset, proximi Regis superbia fecerat. nam priores ita regnarunt, vt haud immerito omnes deinceps conditores partium cepta vrbis, quas nouas ipsi sedes ab se aucta multitudini addiderunt, numerentur: neque ambigitur, quin Brutus idem, qui tantum gloriæ superbo exalto Rege meruit, pessimo publico id facturus fuerit, si libertatis immatura cupidine, priorum Regum alicui regnum extorsisset. Quid enim futurum fuit, si illa pastorum, conuenarumque

Annua ad-
ministratio
parum au-
toritatis
habet.

Con-
firm-
Magi-
stratus.

In Co-
dign-
errare.

plebs transfuga ex suis populis, sub tutela iniuncti templi aut libertate, aut certe impunitate adepti, sublato regio metu, agitari cepta esset tribunitius procellis: & in aliena vrbe cum Patribus serere certamina, priusquam pignora coniugum ac liberorum, caritasq; ipsius soli cui logo tempore assuecitur, animos eorum confociaisset: dissipata res nondum aultae discordie forent: quas fouit tranquilla moderatio Imperii, eoque nutriendo perduxit, vt bonam frugem libertatis maturis iam viribus ferre posset. Fatetur ille sane liberum populum ita crescere non potuisse, quin Tarquinio tam seuo, tam superbo Rege adhuc viuo Dictatorem esse voluerunt, metu belli Latini. Egregie id Liuius exposuit l. 2. Creato (is Lartius fuit) Dictatore primum Romae, postquam praefere secures viderunt, magnus plebem metus incescit, vt intentiores essent ad dicto parendum, neq; enim vt in Consulibus, qui pari potestate essent, alterius auxilium, neque promotio erat: neque vllum vsuq; nisi in cura parendi auxilium. Paulo post Posthumius Dictator cum Tarquinio depugnat. Deinde sublati Regibus geminata tyrannis, & plebis mox seditio coorta est. Liuius l. 2. Appio Claudio, & P. Seruilio Consulibus ea coepit. Iam prope erat, vt ne Consulium quidem maiestas coerceretur hominum. Et paulo post: *Sauire inde vtiq; Consulium alter, Patresq; sed plebi creuerant animi, & longe alia, quam primo insisterant via grassabantur: Desperato enim Consulium, Senatusq; auxilio, cum in ius duci debitorum vidissent, vndiq; conuolabant: neq; decretum exaudiri Consulium praestrepit & clamore poterat: neq; cum decreuisset, quisq; obtemperabat, vt agebatur, metusq; omnis & periculum libertatis, cui in conspectu Consulium singuli a pluribus violarentur, in creditores a debitoribus vertebat. Tandem secedit, & ne Sacramento teneretur occidere Consules constituit.*

§. 12. Causa cur Consulatus non sit Magistratus idoneus, est multiplex: nam ambienium est, annuus est, imperitorum est, amulorum, & in eos quos timer, quos multas ob causas offendere non potest.

Fons primus infirmitatis est in eo Magistratu, quia etsi aliquando virtuti, constantiae, integritati praemium est datus Consulatus, saepius tamen blanditijs, & ambitioni cessit. Primo frequentissime datus est disertis, Cicero de petitione Consulatus. Non potest qui dignus habetur patronus Consulatu, indignus Consulatu putari praesidia, itaq; etiam per lummam iniquitatem parabant, & priuati fauorem. Idem Cicero. Deinde & amicorum multiitudo, & genera appareant: habes enim ea, quae noui non habuerunt, omnes publicanos, totum fere equestrem ordinem, multa praeterea municipia, multos abs te defensos homines, cuiusq; ordinis, aliquot collegia: praeterea studio dicendi conciliatos plurimos adolescentes, quoridiana amicum assiduitatem, & frequentiam. Hac cura vt teneas & commendando, & rogando, & omni ratione efficiendo, vt intelligant, & quid debent tua causa, referenda gratiae, & qui volunt, obligandi tui tempus sibi aliud nullum fore. Monet deinde vt optimatibus, & nobilibus sese committeret. Hinc videmus nullum adeo improbum, qui ob scelera spem consequendi Consulatus amiserit. Admiranda sunt, quae de Antonio & Catilina, Galba & Cassio scribit Cicero, & tamen Competitores erant Consulatus. Tribus vt haberent, promissione, spe, munere eas inducebant. Hinc salutatores, deductores, assessorum, amici, qui omnia ad ambitionem candidati, nihil ad Reipublicae salutem referebant. Hinc in populari petitione, & praestatione, illa illecebra, & fuci, nomenclatio, blanditiae, assiduitas, benignitas, rumor, spes: Hinc illa candidatorum lex, ne committerent, vt dicere quis posset, se non esse rogatum, aut non valde, & diligenter rogatum. Promissiones honorifice, & largae, largitiones effusivae hoc saepe effecerunt, vt Consulem facerent, quem habere filium nemo bonus vellet. Hinc pestes illae Reipublicae, Sequestres, Interpretes, Diuiores. Cum igitur pecunia, & sceleribus ad dignitatem venirent

plurimi, non potuerunt illi cum dignitate, aut bono publico administrare Rempublicam, quam virtute obtinere non potuerunt. Cæcati itaque pecunia viros insignes repulerunt.

Q. Aelius Tubero q; lectulos punicanos haedinis pellibus strauisset, & pro argenteis vasis famia exposuisset, à Prætura repulsi sunt. Paulus Aemilius repulsi suis campum fatigauit, nec nobilitatis splendore, aut animi bonis efficere potuit, quo minus aduersos haberet Quirites. Metellum eadem inuidia mactum è campo depulit. Summum vero populi Romani dedecus fuit, Vatinius in Prætura Prælatum Catoni.

Maius malum hac ex re ortum est, vt Magistratus illi saepenumero egentibus conferrentur, qui in largitiones opes omnes effuderant. Quomodo ergo in his auctoritas, vigor, existimatio esse potuit, qui nisi ex iniuria, venditis sententijs, corruptisque iudicijs, ex Prouincialium spolijs tantum rapinarum congeuissent, quod sibi, & iudicibus satis esset, mox deposito Magistratu in nexum trahendi essent.

§. 13. Quod si boni, fortes, æqui, rerumque periti essent Consules, omnem nihilominus vim Consularis Imperij breuitas temporis eludebat. Nam hoc ipsum quod annuus tantum esset Magistratus, fortitudinem & fiduciam imperantis retundeat, & qui inuiti parerent, vel offensi essent, singulos dies in numero habebant, designatus etiam Consul saepe infestus, aut quamuis beneuolus, successor tamen imminerebat. Sed nihil æque operat, quam imperitia eorum qui creabantur, nam in singulos annos nouum Rectorem deligebant, quod perinde est, ac si Princeps quispiam, aut ciuitas singulis annis nouum medicum, qui nullum vnquam sanasset, sibi deligerent, & eius artem vitae suae discrimine periclitarentur, quæ infania maior etiam censeretur, si fauore aut muneribus capti imperito committerent sanitatem. Quocirca pleraque urbium liberarum in Germania Consulatum quamuis mutent, in viris expertis tamen permanere permittunt. Optime cautum est legibus Coloniae Agrippinae, vt inter sex maneat continuus Consulatus, ita vt tertio quoque anno ad vnumquemque redeat. Quæ ex re hoc commodi consequuntur, vt nec vnus sit nimia potentia, nec ab imperitis rerum gubernentur: in locum defuncti Consulis Senatusconsulto exploratae fidei Senatorem, virtutis, prudentiae substituant, ille suo anno cum collegâ vetere Magistratum init, à consuetis itaque gubernantur, nemo ad Consulatum aspirat per ambitionem, quia vnicus aditus est, si Senatus prudentiam, vigilantiam, constantiam, iustitiam, in regendo dexteritatem approbat.

§. 14. Verum quod omnium cladum origo fuit, in Consulatu Romano nullae vires fuere, quibus potentium iniuriæ comprimerentur. Nam in primis magnis simultatibus agitabantur, vt interdum patriam atque exercitum proderent. Sicutum ad Veios, vt testis est Liuius lib. 8. Tribuni militum Consulari potestate erant Sergius & Virginius, alteri alter iniussus, infestusque. Is cum pleraque Castra oppugnata, superatas munitiones, vtrumque inuehi hostem nunciaretur, in armis militum tenuit: si opus foret auxilio, collegam dictitans ad se missurum. Huius arrogantiam pertinacia alterius aequabat, qui ne quam opem ab inimico videretur perisse, vinci ab hoste, quam vincere per ciuem maluit. Diu in medio caesi milites, postremo, desertis munitionibus per paucos in maiora Castra, pars maxima atque ipse Sergius Romam perenderunt, vbi cum omnem culpam in collegam inclinaret, accersi Virginius ex Castris, interea praesse Legatos placuit. Alia deinde in Senatus res est, certatumque inter Collegas maledictis: pauci Reipublica, huic atque illi, vt quosque studium in priuati aut gratia occupauerunt, adsum.

Sine auctoritate imperat, mox priuatus futurus.

Contra potentes Consulatus erat infirmus.

Consules
infestis plebi

Sumptus
Consulatuū,
& aliorum.

Principes
imitati ci-
ues.

Non potuisse coerceri vllum Senatorem à Consule, si quis modo animum obfistendi haberet, multa docent exempla. Nam factio Patriciorum pro commodis plebis nihil agi sinebat, atque hoc agebatur, ut Consul Dominatum nobilitatis firmaret. Si quis vero gratiam plebis captaret, nā ille facilem contra omnia Imperia patricia receptum habebat. Aderant deinde alia, quibus iustitia defendi, iniuriæ inhiberi non poterant, conspiratio nobilitatis, agnationes, affinitates, aliorum in eandem dignitatem successiones, spes reciproca dissimulationis. Nec vnquam nobilis inuentus est Consul, qui ita Magistratum gereret, ut aequabili iustitiā, & plebe defendendā parium in se odia concitaret, neque enim decrant, qui clam ac palam insidias, necemque machinarentur. Magis itaque laudo Veientes, qui tædio annuæ ambitionis, quæ discordiarum causa fuit, Regem creauerunt.

§. 15. Nimij quoque in Consulatu sumptus facti, unde ad inopiam multos vnus anni purpura redegit. Ne vero quisquam immerito reprehendit terrarum Dominos arbitretur, audiatur prudentissimum iudicem Lipsium. l. 2. de Magnit. Rom. c. 11. *Capita impendiorum dicam. De quibus vniuersè sic Lactantius: Quid dicendum est de iis, qui populari leuitate ducti, vel Magnis vrbibus suffecturas opes, exhibendis muneribus impendunt: Item Ambrosius: Magistratus in theatris, mimis, & athletis, gladiatoribus, aliisque huiusmodi generibus hominum totum Patrimonium suum largitur, & prodigit, ut vnus hora fauorem vulgi acquirat. Merito damnantur, atres damnosam hanc insaniam, & qua priuatos homines bonis per ludum exiit, Principes ipsos attenuat, & delibat. Atque id discere cum ex frequentia eorum potes, tum ex apparatu. Vnus Augustus fecisse ludos se dicit, suo nomine quater & vices, pro aliis Magistratibus, qui aut abessent, aut nō sufficerent, ter & vices. Ego vix arbitror, vllos ex istis Principibus ludis minoris quingentes, aut & milles sestertio sterisse: quod Apparatus & Pompeia facile persuadebunt. Nam ecce in ipso Theatro, Amphitheatro, aut Circo adornando qui saepe sumptus? Cum semper gratia aliqua, & illicium nouitatis in ipsa formā quaereretur: Et Nero (pro exemplo) Theatrum totum, non Scenam eius tantum, auro illeuit & obtexit. Sed & quidquid illatum fuit, & omne instrumentum, ac choriagium, aureum: itemque vela qua superne contra solem obumbrabant, purpurea tota, & aureis stellis interstincta. Ex quo & dies ille Aureus appellatus. Dio Cassius hoc in Nerone. Et Plinius id ipsum adsignificauit: Nero Pompeii Theatrum operuit auro, in vnum diem, quo Teridati Regi Armenia ostenderet. Quid Iulius Caesar, ante Neronem, & nondum Princeps? Is primus in Aedilitate, munere Patris funebri, omni apparatu arena Argenteo usus est: ferasque argenteis hastis laceffere, tum primum visum. Mox, quod etiam in Municipiis emulantur, C. Antonius ludos scenā argentea fecit.*

Et deinde. Sed dices Principum virorum modo hec fuisse. Erras: De Milone hoc iam olim Cicero, tria patrimonium in has reseffuisse, de Messala quodam Vopiscus, cum Stomacho ista narrat. Legat hunc locum Iunius Messala, quem ego libere culpāre audeo, ille enim patrimonium suum scenicis dedit, heredibus abnegauit, matris tunicam dedit mima, lacernam Patris mimo: & rectè si auxilio pallio aurato atque purpurato profirmate tragædus vteretur. Iam quid lineas petras Aegypto loquar, quid Tyro & Sidone tenuitate pellucidās micantes purpura plumandi difficultate pernobiles: Donati sunt ab Atrebatibus, birri petiti, donati birri Canusini, Africanae opes in scena non prius visa. Et hac quidem iccirco ego in literas misi, ut futuros editores pudor tangeret, ne patrimonium proscriptis legitimis heredibus mimis & blateronibus deputarent.

Omnium fuit ingens sumptus; in morem enim abierat conuiuium consulare, & triumphale. Plin. l. 14. c. 15. Quid non & Caesar dictator triumphis suis cena vini Falerni amphoras Chii cados in conuiuiis distribuit. Idem Hispaniensi Triumpho Chium & Falernum dedit, Epulo vero in

tertio Consulatu suo, Falernum, Chium, Lesbium, Mamerinum, quo primum tempore quatuor genera vini apposta constat. Postea ergo omnia alia in Nobilitatem venerunt, circiter septingentesimum vrbis annum.

Hoc tamen amicorum gratulationi detur. Ludos dabant Consules summo suo & publico damno. Id vero superat oēm furorem, & etiam cum honor tantum esset, non etiam potestas Consulatus, multi tamen iactura patrimonij emerent laruam demortui Magistratus. Ludorum impensas qui nescit, Romane antiquitatis signarius est. Venationem exhibebant Consules. Claud. l. 3. de Laud. Stilic.

Retibus, & claustris dilata morte tenenda,
Ducendāq; fera, cupidas arcere sagittas,
Consulis in plausum casuris parcite monstris.

Magnarum res impensarum, nec eius quid priuatam vitam reditus erat. Dum itaque domi sumptibus certatur, empta sunt in Comitio spolia Prouinciarum, multo ardentius quam ferarum monstra.

Tum virides pardos, & cetera colligit austrī
Prodigia, immaneque simul Latonia dentes.

Neque ego sine causa insaniam sumptuum reprehendo, nam eam Imperatores populares leniuerunt; Aurelianus sumptu publico Consulatum dedit, non daturus beneficium, si non sumptum priuato perniciosum ipse sufficeret. Alij deinde Imperatores prudentiores sumptum contraxerunt, ut Alexander Severus. Nec defuit tamen cupidini sua miserrima ambitio, euerit sumptibus multi tolerabilius duxere, quam Consulatu carere. Leges ipse mecum sentiunt. Valentin. & Marcianus vetuere. Cod. 12. t. 3. Ordinem Consulatus ad antiquam reduximus sanctionem, ut sellam nostri honoris merito non rapiendi studio populorum agmina fecerentur, ac lucrandi cupiditate deposita venerabilem parentum habitum, & felicissima antiquitatis ornamenta conspicerentur. Hoc ergo exemplo etiam ceteros procedere Consules volumus, nec expendere eos sine effectu parimus. Cessante ergo ista spargendi vilitate amplissimi Consules procedentes, deinceps abstineant hoc errore perendi, optimoq; Consilio operi necessario proficiat, quod erat incompetenter proiciendum. Ad restaurationem itaq; aqueductuum huius amplissima vrbis centena pondus auri præsintur per singulos Consulatus: ut & Consul patria se dedisse nouerit, & data notum sit mansura esse perpetuo. Dat. Asporatio & Herculatio Coss.

Non potuit ne quidem vetustas pati, ut ablata belandi, & pacificandi, (ut Nouell. 105. loquitur Imperator) potestate, sola largitate se Consules exhaurirent. Spargere omnino nummos Marcianus vetuit; Iulianus concessit, ut argentum spargerent, aurum vetuit. Verum audire leges expedit. Quid autem oporteat spargere in septem his processibus populo Consulē, melius nos designauimus, quam sicut Marciani diuina memoria constitutio dicit, Illa quidem abnegauit omnino munificentiam, nos autem corrigimus eam causam, voluntate eius, qui Consulatus habet honorem, disponentes, siue enim nihil voluerit spargere, non cogimus, siue rursus ad hoc venire voluerit, & ex argento muneribus honorare populum, nec hoc interdiximus, non tamen aurum spargere sinimus, non minoris alicuius non maioris omnino, non medi characteris aut ponderis. Sed argentum, sicut praediximus.

Atque hæc de Consululū officio, honore, & potestate dicta sint, quam potestatem cum deficeret, dictatura fulciebant Romani, de qua suo loco dicam.

CAPVT XIX.

Magistratus Consulatu similes.

§. 1. Tribuni militares omnino Consulibus pares fuere, ideoque vocati Tribuni militares consules.

Tribuni
militares
consules.

consulari potestate. Eadem absolutâ potestate vti sunt Decemviri legum scribendarum, quamquam illis maior potestas data est, quâ leges conscriberent, & ferrent. Sed horum potestas tumultu abrogata est, quod cum æquissimas leges promulgarent iniuriosissime ciues tractarent, iniquissime iudicarent.

*Præfectus
vices Regis
& Consulatus
tenuit.* §. 2. Consulibus pene par, postea superior fuit Præfectus vrbis. Vetus Roma Magistratus, & à Regibus ipsis institutus, nam cum Reges ad bellum proficiscerentur vrbis Præfectum constituerunt, idque postea duravit, nisi quod sub Imperatoribus maior illis fuit potestas, & præfente Augusto officio fungerentur. Tacitus l. 6. annal. Per idem tempus L. Piso Pontifex, rarum in tanta claritudine, satis obijit. Nullius sententia sponte autor, & quoties necessitas ingrueret, sapienter moderans. Patrum Consilium fuisse memoravit, et ad octogesimum annum processit. Decus triumphale in Thracia meruerat. Sed præcipua ex ea gloria, quod Præfectus vrbis recens continuam potestatem, & insolentiam parendi gravio- rem, mire temperavit. Nam, antea præfecti domo Regibus, ac mox Magistratibus, ne vrbis sue Imperio foret, in tempus deligebatur, quo ius redderet, ac subditis moderaretur. Feruntq, ab Romulo Dentium Romulum, post ab Tullio Hostilio Numam Marcium, & ab Tarquinio Superbo Spuriū Lucretium impositos. Dein Consules mādabant, duratq, simulacrum quo- ties ob ferias Latinas præfuit, qui Consulare munus vsurpet.

Cæsar Augustus bellis civilibus Cilnium Mæcenatem e- questris ordinis cunctis apud Romanos, atq, Italiam proposuit. Mox rerum potius ob magnitudinem populi, ac tarda legum auxilia, summis Consularibus, qui coerceret servitia, & quod cinium audacia turbidum, nisi vim metuat, primusq, Messalla Corvinus eam potestatem, & paucos intra dies finem accepit, quasi ne scius exercendi. Tum Taurus Statilius quamquā pro- uectus à te egregie toleravit. Dein Pisoni viginti per annos pari- ter probatus, publico funere ex Decreto Senatus celebratus est.

§. 3. Liberâ Republicâ non fuit diuturnus Præfec- ti vrbis usus; nam creatis Prætoribus, Imperium, cum abessent Consules, ad eos deferrebat. Mansit tamen, cum Latinarū causa Consules ab vrbe essent præfecti. De Latinis feriis Dionys. l. 4. Ut sempiternum maneret id fœdus, Tarquinius proposuit assignare cōmune sa- num Romanorum, Latinorum, Hernicorum, Volscorum, dū- taxat in Societatem receptorum, quoad mercatū convenientes, quotannis vna epularentur, fruerenturq, sacris communibus. Gratum id fuit omnibus, locus conuentus præstitutus est in me- ditullio fere harum gentium, mons altus Albanis imminet, vbi singulis annis feria celebrarentur, & eo temporis spatio propter loci religionem legemq, de hoc latam, ab omni temperarent om- nes: sacræq, communiter Ioui Latialis facerent, & vacarent epulis, constituto prius, quantum quisq, populus in ea sacra pra- bere, quantumve portionem recipere debeat. Earum feriarum atq, sacrificij participes fuerunt tribus minus, 50. populi, quas nostra quoq, ætate Romani agitant, Latinas vocatas: conferūt- que in eas populi sacrorum participes, quidam agnos, quidam ca- seos, quidam lactis certum modum, quidam liba lactaria. Vittima est taurus vnus communis omnium, de cuius visceri- bus curæ populo sua portio tribuitur. Sacrificatur autem pro omnibus, & Romani præfunt sacrificio.

*Præfectus
Latinarum
causalariarū
Magistra-
tus.* Tanti vero erat illa superstitio, seu potius fœderis renouatio, vt Consulibus ire in provincias nefas ac ominosum haberetur, nisi prius ferias Latinas in mō- te Albano indixissent. Linius id frequenter monet. de Latinarum instauratione Linius l. 32. & 37. & 41. Præfectus igitur vrbis Latinarum causa creatus dice- batur, & potestatem initio cōsularem, & ante Con- sules Viceregiā habuit. Prætura deinde constituta tantum Religionis causâ Præfectus vrbis cōstitutus est, quod Tacitus vocat Simulachrum. Hinc est, quod Agell. l. 15. c. 8. memorat, an Præfectus vrbis Latinarū causâ, habeat ius, cum Patribus, populo ve agendi. Olim habuit, ac cum Simulachrum Magistratus erat, non habuit, imo ideo Simulachrum Magistratus erat,

quia ius Senatus cogendi, populiq, Quiritiū calandi negabatur. Magistratus erat primo quidem paucio- rum dierum, nam dies vnus erat à Tarquinio institu- tus. Deinde plures. Dionys. l. 6. Supplicationes Senatus decreuit ob plebis ingratiam redditum, & feriis Latinis diem tertium addidit, cum prius duo tantum fuerint, primus con- secratus à Rege Tarquinio, quo tempore deuicit Hetruriam: alter à populo additus, quando Regibus pulsus libertatē adeptus est: tunc vero tertius accessit post reconciliatam plebē Patribus.

Postea compositis dissidijs ob Consulatum plebis additus & quartus; itaq, si Consulum discessum, re- ditumve spectes, senos dies Præfecto illi imaginario tribues. Atq, hanc quidem curam superstitionis me- rito oēs reprehendunt; Sed hoc etiam addo, quam- vis legitima causa renouandæ amicitia, firmandique per conuiuiorum hilaritatem fœderis, Consules ab- fuissent, non tamen expedire subitum, breuemque Magistratum. Tum quia nullis suffragijs, sed Consul- lum voce nominabatur, tum quia nō poterat in tam breui Imperio cōstare auctoritas: causa igitur ea Ro- manos mouit, vt vrbis gubernandæ curam Prætori- bus delegarent: nam annuus erat Magistratus, & Consuli proximis. Verum in eo erratum, q, nomen postea Magistrat' Præfecto Latinarum causâ tribue- runt, nam Simulachra mortua Magistratū nomine dignitatem recensere, insignia illis aptare, non mo- do ridiculum est, sed in veras etiam potestates con- tumeliosum, cum primum n. vis alicuius Imperij mi- nui, aut Imperio animus impar obstringere cœperit, mox habent, cuius comparent, & necessariam Rei- publicæ dignitatem in Simulachro irrident. Nec mi- nus ridiculus dictator, Latinarum constituendarum causâ, Q. Ogulius cum M. Lætorio Planciano Ma- gistro equitum, quam Præfectus vrbis earundem Latinarum.

§. 4. Præfectus vrbis ab Augusto constitutus est Consilio Mæcenatis; nam Consulibus honorem re- linquere, potestatem adimere visum est, cum tamen vrbem & reip' relinquere non oporteret, nouus ille, & tunc ordinarius Magistratus est creatus. Fuit pri- mus, seu Mæcenas auctor Consilij, seu Agrippa, de- inde Messalla, Taurus, Piso: iudicabat ille causas, qui- bus prouocatio competeat, & res capitales, Patro- norum, Libertorum, Seruorum, Dominorum que- relas audiebat, de tutorum & curatorum crimini- bus cognoscebat, rem nummulariam, & argentiariam iudicabat, carnis curam gerebat, quietem in populo procurabat, illicita collegia coercerat, spectaculorū disciplinam curabat. Ius habebat Italia, & vrbe inter- dicendi, in Insulam deportandi. Dignitas eius par ho- nori Præfecti Prætorio, & Magistro militum c. 12. t.

4. Præfectum vrbis, & Præfectum Prætorio, & Magistros equi- tum, ac peditum, indiscrete ducimus dignitatis: vsque adeo vi- delicet, vt cum priuatam secesserint vitam, eum locum velimus esse potiorē, qui alios promotionis tempore, & codicillorum adeptione præcesserit.

Verum officia eius nobis pandectarum, l. 1. t. 12. Officia alia describit. Omnia omnino crimina præfectura vrbis sibi ven- dicauit; nec tantum ea, quæ inter vrbem admittuntur: verum- ea quoque quæ extra vrbem intra Italiam Epistola D. Seueri ad Fabium Cilonem Præfectum vrbis missa declaratur.

Seruos qui ad statuas confugerint vel sua pecunia emptos, vt manumittantur de Dominis querentes audiet.

Sed & Patronos egentes de suis libertis querentes audiet: maxime si egros se esse dicant, desiderentq, à libertis exhiberi.

Relegandi deportandique in Insulam, quam Imperator as- signauerit, licentiam habet.

Initio eiusdem Epistola ita scriptum est: cum vrbem nostram fidei tuæ commiserimus, quicquid igitur intra vrbem admit- titur, ad Præfectum vrbis videtur pertinere.

Sed & si quid intra centesimum miliarium admissum sit, ad Præfectum vrbis pertinet.

*Paucorum
dierū Ma-
gistratus nō
priuatus, sed
proximo Ma-
gistra-
tui man-
dandus.*

*Potestas
Præfecti
vrbis.*

*Præfecti vr-
bis.*

Si ultra ipsum lapidē, egressum est Praefecti urbi notionem. Si quis serum suum adulterium commississe dicat in vxorem suam, apud praefectum urbi erit audiendus.

Sed & ex interdictis, quod vi aut clam, aut interdicto, unde vi, audire potest.

Solent ad Praefecturam urbis remitti etiam tutores siue curatores, qui male in tutela siue cura versati, grauiore animaduersione indigent, quam ut sufficiat eis suspectorum infamia: quos probari poterit, vel nummis datis tutelam occupasse, vel premio accepto operam dedisse, ut non idoneus tutor alicui daretur: vel consulto circa edendum patrimonium quantitatem minuisse: vel euidenti fraude pupilli bona alienasse.

Quod autem dictum est, ut seruos de Dominis querentes praefectus audiat, sic accipimus: non accusantes Dominos: (hoc enim nequaquam seruo permittendum est, nisi ex causis receptis) sed verecunde expostulantes siuitiam, si duriciam, si famem, qua eos premant: si obsecantem, in qua eos compulerint vel compellant, apud Praefectum urbi exponant, hoc quoque officium Praefecto urbi à D. Seuerio datum est, ut mancipia tucatur, ne prostuantur.

Praeterea curare debet Praefectus urbi, ut nummularii probe se agant circa omne negotium suum: & temperent ius, quae sunt prohibita.

Cum patronus contemni se à liberto dixerit, vel contumeliosum sibi libertū queratur, vel conuictū se ab eo passum, liberosq; suos vel vxorem, vel qd huic simile obicit: Praefectus urbi adiutur, & pro modo querela corrigere eum, aut cōminari, aut fustibus castigare, aut ulterius pcedere in pena eius solet.

Nam & puniendi plerumq; sunt liberti. Certe si se delatum à liberto, vel conspirasse eum contra se cum inimicis doceat: etiam metalla pena in eum statui debet.

Cura carnis omnis ut iusto pretio praebeatur, ad curam praefecturae pertinet, & ideo forum suarium sub ipsius cura est: sed & ceterorum pecorum, siue armentorum, quae ad huiusmodi praehibitionem spectant, ad ipsius curam pertinent.

Quies quoq; populariū & disciplina spectaculorū ad Praefecti urbi curam pertinere videtur. & sane debet etiam dispositos milites stationarios habere ad tuendam popularium quietem, & ad referendum sibi, quid in vrbe agatur.

Et vrbe interdiceret Praefectus urbi, & quae alia solitarium Regionum potest, & negotiatione, & professione, & aduocationibus, & foro: & ad tempus, & in perpetuum interdiceret poterit, & spectaculis, & si quem relegat ab Italia, summouere eum etiam à prouincia sua.

Diuus Seuerus rescriptis eos etiam, qui illicitum Collegium coisse dicuntur, apud Praefectum urbi accusandos.

Erant itaq; Praefectura Urbanus Magistratus, qui etiam ad centesimū lapidē extra urbem cognoscebat, Dion l. 32. ubi recte pro *καὶ ἐξ ἑκατοσίων σταδίων* legitur in com. ad Tacitū doctissimus Lipsius, *καὶ ἐξ ἑκατοσίων*, quinquaginta, & septuaginta stadia. Curae videtur, initio, & crudā adhuc seruitute percerum fuisse Imperatorib; ut fidos, & rebus nouādis haudquaquā promptos deligerēt, ita Agrippa, & Maecenas Supinus, Placidus et Messalla quē Eusebius in Chronico vult primū fuisse, & sexto se die abdicasse, qd Magistratum illum esse inciuile causaretur, eam ob causam omitti ab aliis eum puto. Tiberius Pisonem fecit, qd perpotando id meritis illi uideretur. Ea commendatione ait Plin. l. 14. credere L. Pisonē urbis Romae curae ab eo delectum, qd biduo, duabusq; noctibus perpotationem continuasset apud ipsum Principem. Eadem Suet. c. 42. Piso Praefectus urbi fuit annos 20. vel ut corrigat Lipsius decem. Eius successor ebrius et fuit pene semper, Senec 84. L. Piso urbis custos exigebat, utq; in horam sextā fere dormiebat. hoc erat eius matutinum. Officiū tamen suum, quo tutela urbis continebatur, diligentissime administrauit. Huic & D. Augustus dedit secreta mandata, cū illū praepo-neret Thraciae, quā perdomuit: & Tiberius proficiscens in Capanā, cum multa in vrbe, & suspecta relinqueret & inuisa. Puto qd illi bene cesserat Pisonis ebrietas,

postea Cossus fecit urbis Praefectum, virum grauem, moderatum, sed merum vino ac madentem.

Potestas itaque Praefecti urbis erat sub Principe, quemadmodū Consulibus sub Senatu, populoq; non annua, sed ad nutum Principis, semper fere longior annua. Honor tamen Consulatus maior habetur, quamuis sine robore. Non autem dissimilem fuisse, quamuis in nonnullis differente ex eo constat, quod Sidonius Praefectum Senatus dicit, Patres enim consulebat, de illis iudicabat, eos tuebatur, Cassiod. l. 6. Sidonius Praefecturam gessit.

Capiens honorem

Qui patrum ac plebis simul

Vnus olim iura gubernat.

Et Rutilius. Si non displicui regerem cum iura Quirini,

Si colui Sanctos consuliūq; Patres.

Praefectus urbi proximo Imperatori habebatur. Statius Imperatori Stat proxima ceruix P.V.

Ponderis immensi.

Et Aufonius. Aut Italū populos, Aquilonigena q; Britannos.

Praefecturarum titulo tenere secundo,

Quique caput verum Romae, populūq; patresq;

Tantum non primo rex sub nomine.

Cassiod. l. 6. form. 4. Diuisionis tua non solum Roma commissa est, quamuis in illa cōmīneantur vniuersa, verum et centesimā miliarium potestatem te prendere antiqua iura voluerunt. Tu etiā ex designatis lege Prouinciū ab appellatione cognoscis. Supra oēs Consulares sententiā primū dicis, & in illa libertatis aula Reuerēdus aspiceris, in qua commissos habere primarios approbaris. Hinc fellam, fascēs ceteraq; ornamenta habuit.

§. 5. Interregum potestas eadem, quae Regum, Interreges, quaq; Consulū fuit, nisi qd extra ordinē dum Magistratus ordinarius crearetur, officio fungerentur. A Romuli morte caput. Dionys. l. 2. Sequenti anno nemo Roma regnauit ad nouū interregem Magistratū delata administratione Reip. in modum hunc: Ducenti Patres Cōscripti, ex quibus Senatus Rege Romulo constitutus erat, distributi in decurias, Decūriū sorte cōmittebat urbis Imperiū. Hi nō simul, sed vnus post aliū quinis diebus lictores habebat, ceteraq; insignia Regia, quae ceu per manus tradebantur à primo deinceps vsq; ad vltimum: tum Quinqueduanus ille Magistratus migrabat ad sequentem Decuriam, & inderursum ad aliam. Crebra etiam interregna Consulū tempore erant, impeditis Comitibus, aut vitio creatis Consulibus. Quod si quipiam quærat, qd de Praefecto urbis sentiam, Respondeo melius, moderatiusq; eius quam Consulū Imperium fuisse, quamuis omnino minus, & magis obnoxium alteri Magistratui. Prudentius Laco- nes Lycurgi instituto, Regem sed consulari potestate, & Praefecturali elegerunt. De illis Xenophon: *καὶ ἔδρεος δὲ πάλεις ὑποτάσσοντα βασιλῆα πολὺν ὄρε εὐφοροὶ ἀπὸ τῶν ἐφορέων διέφρον. κατὰ ὅρους δὲ ἀλλήλοισι καὶ μὴ πείνηται ἐφοροὶ μὲν ὑπὲρ τὴν πάλειος βασιλῆος δὲ ὑπὲρ αὐτοῦ δὲ ὅροι ἐστὶ τῶν μὲν βασιλῆα, καὶ τὰς τὴν πάλειος καὶ μὴ τὰς βασιλῆος τῆ δευτέρου ἐμπεδοκῆν) & κείναι δὲ ἐφελκύνον τῶν βασιλῆα παρῆν. αὐτὰ μὲν εἰς τὴν μὲν οἰκίαν τῶν βασιλῆα δὲ δόν), ἔδεν πὶ πολὺ ὑπερφέρμας τὴν ἰδιωτικὴν. ἔρδ ἐβελήθη ἔπ' τὴν βασιλῆος (ἡγεμονικὸν φρόνημα παρῆν) τῶν, ἔπ' τοῖς πολιτεῖς φθόνον ἐμποιήσας τὴν δυνάμειος.*

Atheniensium quidem semper turbulentum fuit Imperium, quia infra Consulū Romanorum potestatem omnis erat Magistratus, ideoque populi vitis impar.

§. 6. Carthaginensium Magistratus erat supremus Sufes, Liuius l. 30. Senatū itaq; Suffetes, quod velut consulare Imperium apud eos erat, vocauerūt. Ius dicunt, l. 34. In alijs quoque vicijs Pænorum mutatione Magistratus summos Suffetes nominarunt. Liuius l. 28. Gaditanis tribuit Suffetes; Maga cum Gadeis reperisset, exclusus inde ad Cimbim (haud procul Ga-

Praefectus
vici oppo-
situs Magi-
stratibus a-
nt.

Praefectus
vici apud
Lacomai.

Athenien-
sium infir-
mi Magi-
stratus, po-

pulus infir-
mens.

dibus is locus abest) classe appulsa, mittendis Legatis, querendū, quod portae sibi socio atq. amico clausae forent: purgantibus iis multitudinis concursu factum, infesta ob direpta quadam ab consendentibus naues militibus, ad colloquium Suffetes eorum, qui summus Pœnis Magistratus est, cum quaestore elicitis, laceratosq. verberibus Cruci affigunt.

Ego ita dictos arbitror, quasi *ἡγεμόνες*, quod finem, extremitatem, angulum, Isa. 43. Iosue 22. significat, est enim extremum fatigium Magistratus, eodem modo Persarum Sophim dictos non dubito: nec male *ἡγεμόνες* quod oram, ordinem, limen significat, unde Persarum Sophiat, ut multi efferunt. Quod tamē si ab Hebraeo *ἡγεμόνες* quod etiam, addere, vel abundare est, deduci placet, non equidem pugnaro.

ἡγεμόνες Athenienſium erat Magistratus, & quamvis plures essent *πρυτάνεις*, quam Consules, eadem tamen pene erat potestas, hoc est, suprema, sed dependens a populo. Demostheni *πρυτάνεις* est regere, moderari. Nazianzenus Deum vocat *πρῶτος ἀνδρῶν πρυτάνειν*, veritatis moderatorem. *Πρυτάνεις* dictum volunt, quasi *πρῶτος ταμίης*, quod siue ita est, siue Grammaticorum somnium est, constat in Prytaneo Prytanas epulari solitos, & summum honorem fuisse, si cui cibis in Prytaneo decerneretur. Cimon ob magnificentiam, hospitalitatemque domi quasi *πρυτάνεις* habuisse dicitur. Plutarch. in eius vita.

Luculli quoque domum *ἡγεμόνων*, καὶ πρυτάνειον *ἡγεμόνων* fuisse confirmat idem Plutarchus. Sed ad Prytanas redeamus. Eiectis triginta tyrannis, decem constituti sunt, a Thrasibulo; illis reprobatis, deinde quinquaginta alij Propositi vrbis. Harpocration: *πρυτάνεις* *πρυτάνεις* *ἀνδρες* *ἐπὶ* *μὲν* *τοῖς* *κοινῶν*, *οἱ* *δοιοῦντες* *πᾶσι* *τὰ* *ἐπὶ* *τῆς* *πόλεως* *ταῖς* *ἐπιμέλειαις*. Prytanes quinquaginta viri ex vna tribu, qui omnia a Senatu decreta administrant. Rhodiorum Magistratus etiam *πρυτάνεις* dicitur Liviū lib. 42. quem tum ferebat Hegesilus. Cyziceni etiam Prytanem habuisse testatur idem lib. 41. vocatque penetrare vrbis; sed tamen idem illius vſus, qui Athenis fuit, in eo enim quibus is honor datus fuit, vescabantur, Perſeus in eo vnus mensae vasa aurea posuit.

Athenienſium illa ratio regendae Reipublicae penitus inutilis fuit, ut ostendit Xenophon in eorum Politia, & Aristoteles lib. 2. Polit. cap. 12. Solonem autem nonnulli quidem latorem legis fuisse bonum putant. Nam & paucorum dominatum sustulisse, qui merus erat, atque immoderatus: & populum seruientem liberasse: Et populi libertatem, potentiamque patriam, atque auitam constituisse, apud collocatis atque inter se ordine permixtis variis Reipubl. administranda generibus. Senatorem enim Areopagiticum, ad paucorum Principatum seu Oligarchiam pertinere; Magistratus electione creari, ad Optimatum Imperium, seu Aristocratiam: iudicia esse popularia. Videtur autem Solon illa quidem, quae ante fuerant, non sustulisse, Senatum & Magistratum electionem: populi vero libertatem de integro constituisse, rerum iudicandarum omnibus ciuib. ſi sortiti essent, potestate facta. Quapropter etiam reprehendunt eum nonnulli. Alteram enim Reipubl. partem dissoluisse, atque eneruisse, ad iudicium, quod sortiti permittitur, omnium rerum auctoritate ac potestate delata. Posteaquam enim hoc valuit, populo, tanquam tyranno, gratia causa largientes omnia atque indulgentes, Reipubl. statum in eam, quae nunc est, populi potentiam redegerunt. Et Senatum quidem Areopagiticum Ephialtes & Pericles mutarunt, ac decurtarunt: iudicia autem mercenaria reddidit Pericles. Atque hoc sane modo vnusquisque ex blandis populi ductoribus, populi maiestatem augens, ad eum, qui nunc est, popularis potentia statum promouit, & prouexit. Videtur autem hoc non ex Consilio Solonis natum esse, sed potius casu enuisse. Nam quod populus Imperii & victoriae navalis causa bello Persico fuisset, maiores solito spiritus sumpsit, & blandos Ora-

tores, quasi ductores ac Magistros, cepit improbos ac turbulentes, pro bonis & moderatis administratoribus. Nam Selon quidem maxime necessariam populo potestatem tribuere videtur Magistratum eligendorum, & rationum ab eis reposcendarum. Si enim ne huius quidem rei potestas sit penes populum, praeterquam quod seruus sit, etiam hostis sit. Magistratus autem omnes ex illustribus & locupletibus ciuib. creauit, nempe ex iis qui quingenta medimna quotannis ex agris suis perciperent, & ex iis, qui iugo astricti essent, qui Zeugitae dicuntur, & ex equestri ordine, qui tertii census, & tertiae classis est. Quarta autem classis ciues, mercenarii & operarii sunt, nullius Magistratus participes. Latores porro legum fuerunt Zaleucus Locris ad Occidentem incolentibus, quos Epizephyrios appellant Graeci: & Charondas Cataneis suis ciuib. & aliis Chalcidicis circum Italiam & Siciliam ciuitatibus.

Merito igitur in hisce reprehenditur multitudo, res quae efficiendae rei, & seruandae concordiae inimica est, deinde de his omnibus iudicabant, qui forte delecti essent, quod erat Magistratum obicere vilissimi cuiusque arbitrio. Hoc itaq. agendum erat, non ut bene administrarent, sed populo ne displicerent.

Si igitur rem spectemus, multo melius constitutum Magistratum Carthagenſium, q̄ Athenienſium reperimus. Nam plura habet sese tuendi contra hostes, & seditiones adminicula. Et nescio, an vlla Respublica eius cum libertate, & potentia diuturnitatem aequauerit. Aristoteles eam Rempublicam, l. 2. Polit. 11. describit, hunc in modum. Videtur autem etiam Carthagenſis Reipub. administranda ratione vti recta ac praecava, & multis in rebus eximia atq. egregia, si cum aliis comparetur: in nonnullis autem Lacedaemoniorum Reipubl. confimili, & penē gemina. Haec enim tres Reipubl. administranda forma, cum inter se quodammodo sint similes, tum aliis longe praestant: Cretensis, inquam, & Laconica, & tertia Carthagenſis: multaeque eorum, quae apud Carthagenſes constituta sunt, praecare habent. Argumento autem est, hanc Rempubl. bene esse descriptam, quod cum populum habeat rerum compotem, maneat in descriptione & ordinatione Reipubl. neque aut seditio vnquam in ea coorta sit, memoratu quidem certe digna, aut tyrannus existerit. Habet autem haec Laconica Reipub. similia: primum Sodalitiorum conuiuium, Phiditiis deinde centum quatuor virum Imperium Ephorum potestati: nisi quod centum & quatuor virum Imperium potestate illa melius est. Illi enim ex hominibus casu & forte fortuna oblati constant: Hi autem ad hoc Imperium eliguntur, ut quisque virtute & dignitate praestet. Postremo Reges & Senatus habet comparatione & proportionem quadam Lacedaemoniorum Regibus & Senatu respondentem. Et vero satius est Reges, neq. ex eodem perpetuo genere esse, neq. ex quouis, & forte fortuna oblato, sed ex aliquo praestantissimi: neq. eos eligi, qui atate, sed qui virtute antecellant. Nam magnarum rerum domini & compotes effecti, si sint contempti, atq. abiecti, nulliusque precii magna damna inferunt, & magna iam intulerunt Lacedaemoniorum ciuitati. Plurima igitur eorum, quae reprobata esse, & hensa sunt propter declinationes a recta Reipubl. communia huic fuerunt cum aliis Reip. administranda formis, quas commemorauimus. Eorum autem, quae optimatum principatum & politiam finem sibi propositum habent, haec quidem ad populi potentiam, illa vero ad paucorum dominatum magis declinant. Reges n. cum Senatoribus potestatem habent aliud ad populum deferendi, aliud non deferendi: & si omnium vna sit in aliqua re decernenda sententia, id ratum est: sin minus etiam penes populum arbitrium & potestas est. Quae autem hi afferunt ad populum, non modo renuntiant populo, ut audiat quae fuerint a Principibus ciuitatis decreta, verum etiam cuius de populo contra ea, quae afferuntur, dicere licet: q̄ non est in aliis Reip. administranda formis. Quod autem quing. viri, qui sunt multarum magnarumq. rerum compotes, atq. arbitri, & a se ipsi leguntur, & Centumvirum Magistratum, qui amplissimus eligunt: praeterea q̄, quod hi diutius gerunt Magistratum, quam ceteri (nam & defuncti Magistratu, & antequam ineant Magistratum, Reipubl. praesunt) hoc ad potestatem pau-

Carthagenſium
melior Res-
publica.

A Tyriis il-
la esse, &
Hebraeis vi-
dentur.

Athenien-
ſium inuili-
autilia.

Solon in in-
ducibus le-
gendis deli-
rat.

corum pertinet. Quod aut sine mercede, & sine sortitione sunt, hoc ad optimatum Principatū pertinere statuendum est, & si quid tale aliud est. Tum lites & controversias oēs ab iis, qui Magistratum gerunt, disceptari, non alias ab aliis, quē admodum Lacedæmone, hoc quoque optimatum principatum attingit. De-
flectit aut maxime ab optimatum Principatu ad paucorum Potētiū Carthaginiens. Reip. constitutio ex quadā cogitatione & opinione vulgi. Non n. ex virtute solum, verum et ex diuitiis eligi Magistratus putant oportere. Verū n. non posse arbitrantur, ut is, cui desunt rei familiaris facultates, recte fungatur Magistratu, & oicietur. Si igitur Magistratus ex diuitiis, & censu eligi, ad paucorū Potentatū pertinet: ex virtute vero, ad optimatum Principatum: Hæcertia fuerit Reip. administranda ratio, ac descriptio, qua Carthaginienses in sua Rep. administranda videntur. In eligendis n. Magistratibus, usq. maximis, Regibus, scilicet, & Imperatoribus, hæc duo spectant.

Regum quidem non est alibi mentio, sed Suffetes eorum ita vocat Arist. quia cum Regio quasi Imperio erant, quemadmodū Consules Romæ Regium Imperium habere dicebantur.

§. 8. Lacedæmoniorum Rempub. præter Senatū, & Ephoriam, habuisse et Reges in confesso est. Sed Rex erat Consulari potestate. Nam Spartanorū Reges fuisse potestate tenui, & accisa tū historiarū doctent, tum causam Aristot. adducit. Καὶ διὰ τὸ τὴν ἀρχὴν εἶναι λιαν μισθολογίαν, καὶ ἰσχυρὰν, διμὰς γὰρ εἶναι αὐτῶν ἡνυχὰς καὶ ὄσση καὶ ἰσχυρὰ. Quia vero hic Magistratus Ephorum magnus erat, & Regno non impar, ideo blandiri ipsis oportebat etiam Reges. Nam Ephori omnium rerum rationes ad se pertinere arbitrantur, eas ab omnib. exigebant. Ephori erant quinq., præter eos erat Senatus, Rex quasi Dux belli erat: Itaq. si Ephoros prudentia, probitateq. insignes elegissent, bene Remp. constitissent. Sed id nō poterat fieri populi suffragiis corruptis. Arist. l. 2. c. 9. Polit. At porro etiam ea, quæ ad Ephoriam pertinent, minus bene se habent. Cum n. Imperium Ephorum ipsum potestatem habeat rerum maximarū, Ephori omnes de plebe creatur. Itaq. sæpenumero homines valde pauperes, atq. egestates numarij & venales erant. Cum autem sæpe antea hoc declararint, tum vero et nuperrimē in virorum cōiuiis, quæ Andria appellabant. Corrupti n. pecunia nonnulli Ephori, quantum in eis fuit, totam civitatem perdidērunt.

Ex quo constat ex primo instituto prudentius ordinatā Rempub. Lacedæmoniorum, q. Romanorū. Nam Senatū habebant more Romano, deinde Ephoros qui Consulū quodammodo, Censorum, Iudicum, Quæstorū potestate erāt præditi, deniq. Ducem belli, seu Regē, qui omnia foris administrabat. Itaq. tanta mutatio non erat, quanta Romæ, nec seditionibus agitabantur, nec in periculo tyrannidis erant. Pulchre id ostendit Aristoteles. Δεῖ γὰρ τὴν πολιτείαν τὴν μέλλουσαν σώζεσθαι, πᾶντα βούλεσθαι πρὸς τὴν τῆς πόλεως, εἶναι καὶ διακρίνειν ταῦτα. οἱ μὲν οὖν βασιλεῖς ἀπὸ τῶν αὐτῶν τιμῶν οὕτως ἐχρυσιν. οἱ δὲ καὶ λοιποὶ ἀρχαὶ οἱ δὲ τῶν γενομένων, ἀπὸ τῶν δὲ ἀρχῶν αὐτῆς τῆς ἀρχῆς εἶναι. οἱ δὲ δὴ μὲν οὖν διακρίνειν. Oportet enim eam Reip. administranda formā, quæ si salua futura, velle omnes civitatis partes, & esse & manere easdem. Reges igitur pp. honorem, quo ornati sunt, ita animis affecti sunt: honesti autem & boni viri, pp. senatoriam dignitatē. Præmium enim virtutis hic Magistratus est. Populus vero pp. Ephoriam.

Cretensum
Respublica.

§. 9. Verum nihil similis Romano Magistratui, quam Cretenfis. Habebant illi Senatū, quem βουλευτῶν appellabant. Deinde decem erant summā potestate κῆρυκες, qui res ordinarent, dicti, quemadmodum apud Carthaginienses Suffetes, apud Romanos Cōsules, aut Tribuni militares consulari potestate. Deinde Regem habuerunt, qui bella gereret. at Regiā potestate sublata, quemadmodum & Romani κῆρυκες in bello Ducibus vti sunt. Senatus vtilissime le-

gitur ex illis qui κῆρυκες munere sunt perfuncti. Deniq. Cretenenses ipsi in commodis conflictati sunt, quibus Romani. Quam autem (l. 2. c. 10.) illud ad Reip. statum vtile est, hic non est. Illic n. propterea q. electio sit ex omnibus, populus, qui Imperii maximi sit particeps, Remp. manere studet. Hic autē non ex omnibus eliguntur Cōsmi, sed ex quibusdam generibus: Senatores ex iis, qui Cōsmico munere functi sunt: de quibus eadem quis dicere possit, ac de iis, qui Lacedæmone creantur. Nam rationū inferendarum iudicio nō teneri, & per totam vitam gerere Magistratū, maior est homo quam pro eorum dignitate: eumq. nō ex prescripto iuris scripti imperare, sed suo arbitratu Magistratum gerere, periculosum est. Quod autem quiescit populus, etiam si huius Magistratus nō sit particeps, nullum est argumentū Reip. bene ordinata. Nam neque vlla Cōsmi ut Ephoris quæstus faciendi ex Magistratu facultas datur, ut qui in insula longe absint ab iis, qui corrupturi sint. Quam autē adhibent ad hoc erratum corrigendum ac servandum medicinam, cum absurda sit, tum ne civilis q. dem est, sed potentia vnius, ac paucorum, hoc est, dynastia, aut oligarchia consentanea. Sæpenumero n. nonnulli, aut ex collegiis, aut priuatis, coitione facta eos exturbant. Licet etiam ei ante tempus abdicare se Magistratū. Hæc igitur omnia præstat fieri ex lege, quam ex hominum voluntate. non est n. tuta hæc regula. Omnium autem remedium pessimum est Magistratus huius amplissimi vacui, totiusq. Reip. statū perturbatio, quā sæpenumero potentes inducunt, cum iudiciū subire aut penas dare nolunt. Ex quo intelligere licet, in hæc Reip. administranda descriptio, aliqd. esse civilis Reip. administrationis, id est, politia, non tamen esse civilem Reip. administrationem, sed potius paucorum potentatū, hoc est, oligarchiam seu vnius potentiam, id est, dynastiam. Consequenter autem populum & amicos suos distribuentes ac disponentes, sub vnius Imperium totam Remp. subiungere, & seditionem excitare, & inter se digladiari, ac decertare.

§. 10. Nunce etiam in liberis Rebus publicis sunt Magistratus Consulem representantes, sed alio atq. alio modo. Venetiæ Ducem habent, sed qui nec aula insignis, nec potestas: vrbe n. exire, literas aperire, decernere agenda non potest, omnia pendente à Senatu, qui quadraginta Senatorum est, ex quibus Rex, qui Procuratores S. Marci dicuntur, primarij sunt. Illi etiam perpetuum Imperium obtinent, ideo summa sunt in auctoritate, etenim quod cito desinit Imperium, etiam dum est, deseritur. His alij iunguntur Magistratus, & maius Consilium hos fere constituit. Prudenter Ducem suum potestate priuant, quia sic tyrannidem inuadere non potest, perpetuas sex Procuratorum etiam efficit, ne rerum in experientia peccetur. Hoc periculosum est, quod per conductos Duces bella gerunt, qui cum pecuniā causa, non pro patria dimicant, lentē omnia geruntur. Princeps igitur loco Consulū est, quamvis minore potestate, ceteri tanquam Senatus assident, & iudicant.

§. 11. Genuensium Respublica accuratius etiam omnibus prospexit. Ducem eligit, non annum, nec perpetuum, sed ad biennale Imperiū, tanto tempore etiā octo gubernatores, quos illi iungunt, rerum potiuntur. Ducis officium similimū consulari muneri, Senatū cogit, ad eum refert, omnia per ipsum agitur, multoq. in vrbs regimine maioris est auctoritatis, quam Venetis. Etenim Veneto auctoritatem ademerunt, quia temporā dederunt, Genuati multa permittunt, quia ob Imperii breuitatem tyrannidem occupare nō potest. Duo vero gubernatores cum Duce in Palatio habitant per vices, ita ut bini tribus mensibus domo absint, & anno vertente suas vices omnes obeant. Eligendi ratio magnam cautionem habet. Tercio die Ianuarii, Consilium Maius, & Minus congregantur: quibus is qui præcedentibus annis Dux fuit, non interest: elapso enim biennio, is Calendis Ianuariis domum suam sese abdit, & tanquam priuatus aliquis tota vita

Venetiarū
prudētissī-
ma Respu-
blica.

Genuensium
etiam ac-
curata est
Respublica.

CAPVT XX.

Dictatura & censura consideratio.

§. 1. Dictator maius consule habebat imperium, censor honorarius, & nonnullam quoque in consulem potestatem. Dictator nominatus est etiam magister populi. Causa dicendi dictatorem erat magna Reipublicae necessitas. Cicer. l. 3. de Leg. As. quando duellum grauius, discordiaeque ciuium essent, vnus ne amplius sex menses, nisi senatus creuerit, idem viris quod consules teneret, isque aue sinistra populi magister dictus esto. Equitatum quicumque regat, habeto par ius cum eo, quicumque erit iuris disceptator. Lilius l. 11. Dionys. l. 5. Cum bello Latino, & domestica seditione respublica premeretur, visum est, omnes magistratus imperium deponere. Vnum autem virum à senatu electum, & suffragiis populi probatum habere semestrem potestatem rerum omnium maiorem, quam sit consulum. Lilius etiam lib. 4. Quae ubi tumultu maiore etiam, quam reseraret, nuntiatur Romam, senatus exemplo (quod rebus trepidis vltimum consilium erat) dictatorem dici iussit. Inuicem deinde dictator esse coepit tribunis plebis, & populo. Queruntur Tribuni in se dictatorium fulmen intentari. Cum enim Tribuni intercessionibus senatum vexarent, cum delectus esse non sinerent, eoque relo contra nobiles acerrimo vterentur, oppositum est illis dictaturae fulmen. Dictatoris ista erant. Secures viginti quatuor proferebantur. Hoc primus Sulla fecit, ut est in Epitome Liliiana lib. 89. Decemviri, cum primum penes vnum essent falces, altero anno prima die initi magistratus singuli cum duodenis fascibus prodierunt, & centum viginti lictores forum impleuerunt, Lilius l. 3.

Dictator
bus dubis
lectus est.

Ius dictato-
ris.

Imperium sine prouocatione habuit. Nam à ceteris magistratibus ad senatum, ad Tribunos, ad populum erat prouocatio. Quo constituto confusio Atheniensium similis oriebatur: quam merito patres semper timuere. Neque ea lege vlli nobili, aut viro bono Romae manere licuisset. Ducebatur à consule, interdum à senatu postulabatur nominatim quispiam spectatae virtutis.

Magistrum equitum dicebat, qui iure Tribuni celerum, & quo postea praefectus pratorio, usus est. Cicerone facit eum parem illi, qui iuris est disceptator, hoc est, prator. Quamquam magister equitum cum primum è plebe creatus est, excusauit se dictator, quod non esset maior ille magistratus Tribuno consulari.

Hoc noui, nec boni exempli, nec euentus fuit; quod Minutius magister equitum æquatus Fabio dictatori fuit. Et nisi Fabius, hoc est imperator patriae amans, & contumeliarum patiens dictaturam gessisset, forsan irremediabile vulnus Respublica accepisset. Nam Minutius in periculum exercitum deduxit, Fabius liberauit.

Optime institutam dictaturam constat, nam centies Respublica si absque dictatore fuisset, vel seditione, vel bello perisset. Consulum enim imperium, ut ostendi, sufficiens rebus gerendis, & seditionibus comprimendis non fuit. Fuere etiam dictatores usque ad Syllam modestissimi. Nam Lartius designatis consilibus dictaturam deposuit, nemine ciuium à se occiso, nec in exilium pulso, nec grauius multato. ita Dionys. libro quinto. Est vero hoc admirabile cum ex consulatibus, & tribunitiis potestate tam multi tumultus concuerint, tyrannidem affectarint, nullum vnquam dictatorem, licet omnium potestas in vnum collata fuerit, se inciuiliter, aut crudeliter gessisse. Ne tyrannidis quidem initium dedisse. Sylla quidem eam tyrannice exercuit, sed,

Sylla ante
dictaturam
crudelis.

Vu 4

sed,

Procurator tantum audire. Ex utroque horum viginti octo Nobiles, singuli scilicet ex vnaqueque familia, eliguntur; electi in Palatii quodam loco includuntur, & vna cum illis Senatoribus, qui aut per aetatem, aut familia contumaciam ad Ducalem dignitatem non sunt habiles, octodecim è suorum numero, non tamen plures vno ex vna familia, eligunt: qui octodecim rursus alios viginti octo eligunt; qui vna cum praedictis Senatoribus eos, quos Maiori Consilio ad Ducalem dignitatem euehendo proponere volunt, legunt. Sed hic notandum est Maiori Consilio plures quam quatuor proponi non posse: & in electione necesse est, ut viginti octo illi viri cum praedictis Senatoribus, in duas partes consentiant. Hoc actu finito, priusquam conclauis egrediantur, iidem alios viginti octo, & singulis familiis vnum eligunt; qui simul de quatuor illis suffragia ferunt, & è sua electione duas tertias remouere, & in locum eorum qui reprobat fuerint, vnum aut plures, qui tamen Senatores sint, substituere possunt. His peractis Consilium siue Senatus conuocatur, & quatuor illi proponuntur: & qui plura suffragia tulerit, Princeps siue Dux creatur.

Neque tamen omnino gubernatio mutatur. Nam ex gubernatoribus procuratores, atque etiam ex ducibus fiunt; sed eo modo, ut qui sunt procuratores ex gubernatoribus biennio, qui ex ducibus tota vita procuratorum in collegio censeantur; quo fit ut magno semper virorum expertorum numero respublica abundet; cum primo in maiori, deinde in minori consilio sint, tandem gubernatores, & duces designentur, denique auctoritate procuratorum, qua omnia negocia tractantur vel biennio, vel in perpetuum fungantur.

§. 12. Atheniensium Reipublicae maxime similis est, Heluotorum & Rhetorum communitas, qui in Alpibus habitant, quorum maiores à nobilitate exagitati populare regimen induxerunt. Eorum historia ita habet. Heluetii montani adeo populares sunt, ut ii, inquam Suteses, Vnderaldi, Tugii, Glazenses, Abbatellani, ut non modò penes viueres, modo puberes, summa sit Reip. potestas, verum etiam magistratus omnes, ac maxima quaeque imperia sellularis, & opificibus, tribuantur; ac ne manibus quidem, aut vili propugnaculis ciuitates muniuntur. ceteri minime sunt populares. Tamest enim Bernates ac Tigurini ex opificibus, plerisque senatum constituunt, maximos tamen in Rep. magistratus ex patricijs, aut certe ex iis, qui generis antiquitate clariore sunt, creare solent: quo fit ut hi stabiliore sint, ac seditionibus, quam illi, minus opportuni. Rhetorum vero comitia, nimis illa quidem popularia, difficillime reguntur, & commota vix placantur. Nam libertatis popularis haec summa est, ut omnes omnibus aequari possint, nec aliter parere velint, quam ea conditione, ut vicissim imperet iis, quibus paruert, ac ne si quidem in officio contineri possint, nisi valde necessaria iustaque praecipientibus, aut largitionibus, aut verborum illecebris demulceantur. Quum vero multi multis virtutibus, opibus ac nobilitate excellere nequeant; fere fit ut nobiles, locupletes, & virtute praestantes, multitudo inuidia quadam, & animo maleuolentia suffuso infestetur: tum si quis generoso, ac praestanti animo plebis intemperanter libertate abutentis, libidini frenos iniicere audeat, hunc multà exilio, proscriptione, morte denique damnare non dubitent, eoque magis si locuples sit, ut imperium affectare videatur. Quod studium à corruptissima Atheniensium Republica promanat.

Ostracism
Rhetorum.

Consulū itaque locum obtinet Sattrapae siue Amptmanni, qui in comitiis leguntur, non more Romano, scilicet centuriatis, sed & ceteris Atheniensibus, ut in vilissimi cuiusque arbitrio sit patriae magistratum dare. Hinc tradit eadem historia pecunia, aliique modis facile illecto consule totam gentem duci. Hinc fit, ut cum magnates eorum admodum diuites non sint, reges finitimi qui obtinere aliquid desiderant, muneribus pugnent. Atque haec de consulibus, & magistratibus, qui consulum legibus constituti sunt, aut non multum consulatu dissimiles. Nec ignoro egregia alibi statuta esse, sed ad politices cognitionem ista sufficiunt.

sed tamen ante dictaturam crudelior fuit. Ante dictaturam hæc egit quæ habet Epitome Liviæ 1.88. Sylla Carbonem exercitu eius ad Clusium, ad Faventiam Fidentiamque caeso, Italia expulit: cum Samnitibus, qui soli Italicorum populorum nondum arma deposuerant, iuxta urbem Romanam, ante portam Collinam debellavit; recuperataque Republica, pulcherrimam victoriam crudelitate, quanta in nullo homine unquam fuit, inquinavit. Octo milia deditorum in villa publica trucidavit: tabulam proscriptionis posuit: urbem ac totam Italiam cadibus replevit: inter quas omnes Prenestinos inermes concidi iussit: Marium senatorii ordinis virum cruribus brachiisque fractis, auribus præfectis, & effosis oculis necavit. C. Marius Preneste obsessus à Lucratio Ofella, Syllanarum partium viro, cum per cuniculum captaret evadere, septus ab exercitu, mortem sibi conscivit in ipso cuniculo, cum tentaret se evadere minime posse, cum Pontio Telefino fuga comite stricto utrimque gladio concurrir: quem cum occidisset, ipse saucius impetravit à seruo, ut se occideret. Dictator vero (inquit epit. libro 89.) factus, quod nemo unquam fecerat, cum fascibus viginti quatuor processit, rebus novis Reipublicæ statum confirmavit, tribunorum plebis potestatem minuit, & omne ius legum ferendarum ademit. pontificum, augurumque collegium ampliavit, ut essent quindecim, senatum ex equestri ordine supplēvit. proscriptionum liberis ius petendorum honorum eripuit, & bona eorum vendidit: ex quibus plurima rapuit, redactum est festertium ter milies quingentis.

Nec Cæsaris dictatura perpetua tam immitis fuit, ut non præstiterit eam manere, quam maiorem deinde crudelitatem experiri. Sylla profecto si non causam & excusationem habet, certe prætextum habuit, ut omnia omittam. Epitome Liviæ 87. L. Damaspis prætor ex voluntate C. Marii consulis, cum senatum contraxisset, omnem, qui in urbe erat, nobilitatem trucidavit, ex cuius quidem numero Q. Mutius Scaevola pontifex maximus fugiens, in vestibulo adis Vestæ occisus est.

In horum auctores quid mirum est Syllam exarxisse: Et ille tamen dictaturam deposuit, quod Julius non fecit, nec tutum erat, post tot commissa scelera legibus subesse.

§. 2. Prudenter itaque Julius, cum iam sine interitu videret abire magistratu se non posse, dictaturam retinuit. Augustus nomen dictatoris refugit, vim omnem retinuit, Suet. in Octavio c. 52. Dictaturam magna vi offerente populo genu nixus deiecit ab humeris toga nudo pectore deprecatus est.

Nec dictaturam modo, sed initio etiam tribuniciam potestatem, cum alioqui tribunorum potestas à dictatore non tolleretur. Satis autem perfecta Monarchiæ est dictatura perpetua cum tribunicia potestate. Dictator est *δυσκράτορ* duorum Consulium potestate præditus. *μειζωνος τετρακταρος, ἀντιδυνος*, Monarcha temporarius, sed postea perpetuus, qui corrigi à nullo possit, reddere rationem nemini teneatur.

Comitia
magistratu
um impedi-
ri non debet

§. 3. Comitiorum causa sæpe dictator dictus est. Liu. libro 8. & 25. atque alibi. Id necessarium fuit, ne per interregna, magistratum cura destitueretur Reipublica. Nunquam enim committendum est, ut aliquorum tanta sit potentia, ut ordinarii magistratus creationem impedire possint; Prudenter itaque Veneri legem tulerunt, ne quisquam magistratu provinciali ante datum successorem abiret, cum enim discordia senatus laboraret ille, qui græde consilium dicitur, cuius est mandare magistratus, sine rectoribus erant vires, & cum detrimento Reipublicæ iustitium.

§. 4. Quæsitum crebro est, cur dictatura fuerit populo Romano salutaris, at decemviris exitio: nam par in utrisque potestas sine provocacione, magis collecta & ideo efficacior in dictatore. Quidam causam arbitrantur esse, quod maior fuerit decemviro-

rum potestas, nam consules, tribunique nulli erant sub decemviris, at dictatore constituto maiestas magistratum, etiam obedire dictatori cogeretur, nomenque manebat.

Verum eo quidem tempore, si rem spectemus, & circumstantias, non decemviratus, sed Claudij ingenium tyrannidem inuasit. Nam primo ut Liu. lib. 3. Regimen totius magistratus penes Appium erat favore plebis, adeoque novum sibi ingenium induerat, ut plebicola repere omnibusq; aura popularis captator evaderet pro truci saqueo; infestatore plebis. Decimo die ius populo singuli reddebant. eo die penes præfectum iuris fascēs duodecim, Collegij novem singuli accensu apparebant. & unica concordia inter ipsos, qui consensus privatis interdum inutilis esset, summa adversus alios aequitas erat. Moderationis eorum argumentum exemplo vnius rei notasse satis erit. Cum sine provocacione creati essent defosso cadavere domi apud P. Sextium patricie gentis virum inuenio prolatoque in concionem, re iuxta manifesta atque atroci C. Julius decemvir diem Sextio dixit, & accusator ad populum exiit, cuius rei iudex legitimus erat; discessitque iure suo ut demptum de vi magistratus populi libertati adiceret, cum promptum hoc ius velat ex oraculo incorruptum pariter ab his summi infimique ferrent tam legibus condendis opera dabatur: Ingenitque hominum expectacione propositis, decem tabulis populum ad concionem advocarunt. Et quod bonum, factum felixque Reipublica, ipsi liberi que eorum esset, ire & legere leges propositas iussere, se, quantum decem hominum ingenii provideri potuerit, omnibus summis infimisque iura equasse, plus pollere multorum ingenia consiliaque. Versarent in animis secum vnamquamque rem, agerent deinde sermonibus, atq; in medium, quid in quaque re plus, minusve esset, conferrent, eas leges habiturum populum Romanum, quas consensus omnium non iussisse latas magis quam tulisse videri posset, cum ad vnum hominum, de quo quoque legum capite edito satis correcte viderentur, centuriatis comitiis decem tabularum leges perlatæ sunt, qui nunc quoque in hoc immenso aliarum super alias acervatarum legum cumulo fons omnium publici, privati que est iuris. Vulgatur deinde rumor, duas deesse tabulas quibus adiectis absoli posse velut corpus omnium Romani iuris. Ea expectacio cum dies comitiarum appropinquasset, desiderium creandi decemviros iterum fecit. Iam plebs, præterquam quod Consulium nomen haud secus quam regum perosa erat, ne tribuniciam quidem auxilium cedentibus inuicem appellacione decemviris querebat.

Ecce tibi decemviros iam populares, ecce Demagogos, & via visitata ad tyrannidem tendere. Captat auram popularem, quasi commodis studeat plebis, tanto artificio ut persuadeat, nec patribus reddatur suspectus; hæc enim tendere eo rebantur, ut plebi præsidia sua tollerentur, h. e. tribuniciis plebis. Deinde ius dicebat decimo die, summum consensu, summa æquitate, & apud vnum fascēs erant, cæteri accenso vno magistratum magis ostendebant, quam gerebant. Populo cedebant, & plus quam tribuni adulabantur. Tabulas decem populo iudicandas proponunt. Hæc omnia ad salutem patriæ referti putantur, solus Claudius aliud meditabatur, ut ipse refectus decemvir plus omnibus posset. Itaque iam ad ingenium redit. Postquam ait Livijs Comitibus decemviris creandis in trinum nundinum indicta sunt, tanta exarsit ambitio, ut primores quoque civitatis (metu crido, ne tanti possessio impetrari vacuo ab se relicto loco, haud satis dignis pateret) pressarent homines, honore summa ope ab se impugnatum, ab ea plebe, cum qua contenderant, suppliciter petentes. Dimissa iam in discrimen dignitas, ea atate, eis que honoribus actis, stimulabat App. Claudium, nec scires utrum inter decem viros, an inter candidatos numerares. propior interdum petendo, quam gerendo magistratu erat, criminari optimates, extollere candidatorum leuissimum quemque, humilimumque; ipse medius inter tribunicios Duellios, Icilioque in foro volitare, per illos se plebi venditare: donec collega quoque, qui vnicè illis deditis fuerant ad id tempus, comicere in eum oculos, mirantes quid

Decemviri
rū aequitas
ficta.

Aequitatis
dicantium
populum in
officio tenet.

Arte patres,
& plebem
Claudius
decipit.

Claudius
populum si-
bi demulcet

sibi vellet: apparere nihil sinceri esse: profecto heud gratuitam in tanta superbia comitatem fore: nimium in ordinem seipsum cogere, & vulgari cum priuatis, non tam properantis abire magistratu, quam viam ad continuandum magistratum quarentis esse.

Non decem
niratus, sed
ingenium
Claudio-
cui.

Hæc acta Claudij, qui id egit, vt collegas haberet assecletas, & obnoxios; ea res solum errauit, quod cum tanta moliretur, patres, non plebem satis coleret. Hæc consideranti planum est; non decemuiratum, sed popularitatem quemadmodum Matio, Cæsari, Saturnino. Gracchis causam fuisse potentia, vt scilicet refici, vt claros viros repellere, impares adsciscere posset. Hæc Appius decemuir fecit, multo plus potuisset Dictator, aut Consul, sine periculo dictator equitum magistrum sibi addere potuisset, acerrimum fortissimumque Tribunorum plebis, curare vt dictatura continuaretur, donec legibus libertatis æqualitas constituta esset. Nec minora Consul moliri potuisset, vt cui potestas cum populo patribusque agendi summa fuerat. In decemuiratu poterat multitudo collegarum obfistere, in dictatura omnia penes vnum erant. Cum enim consulum nomen, non minus quam regum exosum esset, & senatorum cœtum non aliter quam Tarquiniorum progeniem plebs oppressa detestaretur, nihil facilius consuli, aut dictatori, quam summam potentiam adipisci, senatum opprimere. Cum enim esset nobilitatis superbum, asperum, auarum in ciues imperium, ideoque odium plebis ingens, vt negarent se illa ciuitate mansuros, in qua nullius boni participes essent, in continuo omnes erant periculo, quicumque enim Consul aut dictatorum se plebi duces contra Patres præberet, iserum potiri poterat. Neque eius potentia aliter senatus obfistere potuit, quam vel interficiendo, vel populum demerendo, vt senatum potius, quam vnum hominem commodorum suorum auctorem venerarentur, & amarent. Cæsari iuuenis plus potuit, quam totus senatus, & postea quam populus. Fallitur igitur Machiauellus, qui libro primo de Republic. Magnitudinem potentia, tempus annum, aliorum magistratuum cessationem causam insolentia decemuirali putat fuisse. Dictatoris enim fuit æqua, & maior, quia magis vnita potentia, tempus aliquando annum, Camillus, Papirius, Fabius Maximus longiorem semestri dictaturam habuerunt, & lege tantum esse vult Cicero, *Vnus ne amplius sex menses, nisi senatus creuerit.* Causa igitur potentia fauor in Appium, quo collegas pro arbitrio adscieuit, senim vnus rem indicasset, aut dissensisset, initio magistratus factum esset, quod tandem post acra certamina euenit.

Appianaty-
randis cau-
se fauor po-
puli.

S. 5. Cenfore opus est Reipublicæ, si a consuli-
bus, aut principibus hoc munus peragi non potest.
Romæ initium censuræ Liuius describit libro quar-
to. Idem hic annus (nempe 310.) censuræ initium fuit,
rei à parua origine orta. qua deinde tanto incremento aucta
est, vt morum disciplinæque Romana penes eam regimen, se-
natus equitumque centuria decoris dedecorisque; discrimen sub
ditiōne eius magistratus, publicorum ius, priuatorumque lo-
corum, & veltigalia populi Romani sub nutu atque arbitrio
essent. Ortum autem initium rei est, quod in populo per mul-
tos annos incenso, neque differri census poterat, neque con-
suli-
bus, cum tot populorum bella imminerent, opera erat id
negotium agere. Mentio illata ab senatu est, rem operosam,
at minime consularem suo proprio Magistratu egere: cui scri-
barum ministerium, custodiæque & tabularum cura, cui ar-
bitrium formulæ censendi subiceretur.

Censura of-
ficium.

Primarium opus censuræ fuit censio, numerum
enim ciuium, & facultates censabant. Vt vero labor
censuræ appareat, aliquot census dabo. Liuius li-
bro tertio, & deinceps refert 124214. 132319. 262000.

273000. 278222. 221224. 317227. 251222. diminutio
illa bellis, & coloniis deductis facta 270020.
137108. occisis multis bello punico secundo 265029.
143704. finito bello secundo punico. 268308.
269015. 327022. 324000. 428342. 323000.
823000.

Hinc consequabatur, vt cum ex censu classes con-
stituerentur, vt totam Rempublicam partirentur in
sua membra partesque. De sex classibus a Tullio con-
stitutis nemo non scripsit, qui antiquitatem attigit.
Postea diuisio illa neglecta fuit Tert. de pallio capi-
te quarto. Enim vero iam dubium censoria intentionis Epi-
schynio disperso, quantum denotauit passim offert, libertinos
in equestribus, subuerbustos in liberalibus, dedititios in
ingeniis, rupices in vrbis, Scurras in forensibus,
paganos in militaribus. Vissillo, leno, Lanista, tecum vesti-
untur.

Vestium di-
uersitas sub-
lata.

Epischynio pro supercilio vititur, ostendit vesti-
tum fuisse eundem, & postea in senatum Syri & Pœ-
ni venerunt, nec indignum videri poterat, cum
Felices & Narcissi adorarentur, etiam a con-
sulibus.

Quia vero etiam morum honestas in Republica
requirebatur, ideo sine ea censura ordines constitui
non poterant. Itaque morum examen agebatur, &
extant multa insignia documenta censuræ, quæ ho-
die inter Christianos aliquando desiderantur. Li-
uius libro vigesimo quarto. Censores vacui ab operum
locandorum cura propter inopiam ararii, ad mores hominum
aduerterunt, castigandaque vitia: quæ velut dunt inis morbis
agra corpora ex se se signunt, nata bello erant. Primum eos ci-
tauerunt, qui post Cannensem pugnam Rempublicam dese-
ruisse, Italiaque excessisse velle dicebantur, princeps eorum I.
Cacilius Metellus, qui quaestor tum fore erat: iussu deinde eo,
ceterisque eiusdem noxæ reus causam dicere, cum purgari ne-
quissent, pronunciarunt; verba orationemque eos aduersus
Rempublicam habuisse, quo coniuratio deserenda Italia cau-
sa fieret. Secundum eos citati minus callidi exsoluendi iuri-
iurandi interpretes: qui captiuorum exitinere regressi clam
in castra Annibalis solutum, quod iurauerunt, redituros ve-
bantur. His superioribusque illis equi adempti, qui publi-
cum equum habebant: tribusque moti, ararii omnes facti.
Neque senatu modo aut equestri ordine regendo cura se censo-
rum tenuit.

Moribus cē-
sura necessa-
ria.

Ad censuram itaque pertinebat ex censu & mori-
bus senatum legere. Absoluto censu senatorum no-
mina legebantur, qui præteriti essent censabantur in-
digni eo ordine, non tamen infames erant; nam fa-
ma interdum sola notabantur, qui postea tamen non
modo ad magistratum, sed consulum, atque adeo
censuram promouebantur, quæ res sine dubio ma-
gnam labem intulit ciuitati, dedecori enim non erat
improbis censura, quæ optimis viis obijci poterat.

Censura au-
ditoria mi-
nuta, cum

Indignos itaque senatu mouebant. Dio censuram
plurimum posse; *ἐν βασιλεὺς δὲ ἔστιν οὐρανὸν τὸν ἀπὸ τοῦ
κόσμου, & οὐρανὸν τὸν ἀπὸ τοῦ κόσμου.* Pellere senatu indeco-
re viuente, & adscribere optimum. Imperatorum
quo id mansit. Trebell. in Valeriano. Tu astimabis qui
manere in cura debeant, &c. excipit tamen præfectum
vrbis, consules ordinarios, faciorum regem, maximā
virginum vestalium, si tamē incorrupta permanferit.
Equum adimere, si macilentus equus, si parum niti-
dus, si eques non bonorum morū. Ouid. de Augusto.

At memini vitamq; meam, moresq; probabas,
Illo, quem dederas, prætereuntis equo. &
Carminaq; edideram, cum te delicta notantem
Præteriti toties irrequietus eques.

Tribu mouebant. Magna erat ignominia, qua
suffragij iure priuabantur. Id vero ex moribus fa-
ctum, si mali essent, nec eum tantum senatu moue-
bant, sed & tribu. & quidem integras tribus aliquan-
do notabant.

Ararij

Ararium faciunt.

Ararium faciebant. Apud Agellium lib. 4. cap. 12. ararium faciunt, qui agrum fordescere permiserunt, qui vineam neglectus habuerunt. Plus erat facere ararium, quam in Caritum tabulas referri. Nam ararium facere, erat nullum in vrbe, vel tributius relinquere, nisi ut pro capite suo ara conferret, non modo ille suffragio, sed stipendio etiam spoliabatur, Carites ciuitatem & omnia habebant, prater suffragii lationem.

Tribus addebant. Primo quidem tres fuere, Rhannenſis, Titienſis, Luceres. Tullius quatuor esse voluit. alia deinde addita ante cenſores, ſed anno vrbiſ 366. & 395. & 421. Magna erat illa potestas qua etiam aliorum magistratuum officia, & comitia in manu habebant. cum cenſura ſua, non modo ſenatum legerent, ſed conſules etiam, magiſtratufque alios notare poſſent.

Ex ruſtica in vrbaniſſimam transferri ignominioſum erat.

Templa, vias, portus, aquarum ductus curabant, omniaque publica aedificia. Haec omiſſa bello Punico ſecundo inopia ararii, ſed ordinum magnificentia & liberalitate ſunt peracta, cum ante finem belli negarent ſe pecuniam accepturos.

Vetigalia elocabant. Continet haec quoque oratio ad Valerianum, Tu cenſibus modum pones, vetigalia firmabis, diuides ſtatum, reſpublicas recenſebis.

Leges condebant. Treb. Tibi legum condendarum auctoritas dabitur. Leges ferri oportebat a magiſtratibus, non omnibus tamen, ſed maioribus, ut conſule, praetore, dictatore, cenſore, interrege, Decemviris, Tribunis militariſ, conſulari poteſtate, Tribunis plebis.

Lustrum condunt.

Lustrum condebant, ceptum id a Seruio, de quo Liuius lib. 1. Cenſu perſecto, quem maturauerat metu legis de incenſis lata, cum vinculorum minus moriſque edixit, ut omnes ciues Romani, equites pediteſque, in ſuis quiſque centurijs in campo Martio prima luce adeſſent. ibi inſtrictum exercitum omnem ſue, oue, taurilibus luſtrauit. idque conditum luſtrum appellatum, quia in cenſendo ſinis factus eſt.

Cenſus aliquando actus, & luſtrum tamen conditum non eſt. Liuius l. 3. Jus cum populo, patribusque agendi, id quod omnibus commune fuit maioribus magiſtratibus, etiam cenſores habuerunt.

Cognoſcebant etiam de moribus coniugum. Exigebat enim cenſor ſolenne iuramentum a maritis. Varr. l. 5. de lingua latina. Tu ex animi tui ſententia vxorem habes? ſi reſpondiſſet, non habere. Cenſoris cognitio de moribus erat. Nec pactum fieri poterat, ne de moribus cognoſceretur. Si vir & vxor mutuo accuſarent, neuter audiebat. De matrimonio ſpecto etiam cognoſcebant. De fenore agebant. In priuatos itaque maximum ius cenſori fuit.

§. 6. Nimum ius cenſorum in libera Republ. fuit. Quod oſtenderunt Marcus Liu. & C. Claudius apud Liuium l. 29. Luſtrum, inquit, conditum ſerius, quia per prouincias diſmiſerunt cenſores, ut ciuium Romanorum in exercitijs, quantus ubique eſſet, referretur numerus; cenſa cum iſ 265. millia hominum. condidit luſtrum C. Claudius Nero. Duodecim deinde coloniarij, quod nunquam antea factum erat, deſerentibus cenſoribus, cenſum receperunt; ut quantum numero militum, quantum pecunia valerent, in publicis tabulis monumenta extarent. Equitum deinde cenſus agi ceptus eſt. & ambo forte cenſores equum publicum habebant. cu ad tributum Polliam ventum eſt, in qua M. Liuus nomen erat, & praeco cunctaretur citare ipſum cenſorem; Cita, inquit Nero, M. Liuum, & ſue ex reſidua & vetere ſimilitate, ſue intempeſtiua iactatione ſeueritatis inflatus; M. Liuum, quia populi iudicio eſſet condemnatus, equum vendere iuſſit. Item M. Liuus cum ad tributum Narnienſem, & nomen college ventum eſt, vendere equum C. Claudium iuſſit, duarum rerum cauſa: vnus, quod

Cenſorum ſecta diſſenſio.

faſum aduerſus ſe teſtimonium dixiſſet: alterius quod ſinceram fide ſecum in gratiam non reſiſſet. Itaque ibi ſedum certamen inquinandi famam alterius cum ſua fama damno, factum eſt. Exitu cenſura cum in leges iuraſſet C. Claudius, & in ararium aſcendiſſet, inter nomina eorum, quos ararios relinquebat, dedit college nomen. Deinde M. Liuus in ararium venit, & prater Metiam tributum, qua ſe nec condemnariſſet, neque condemnatum conſulem aut cenſorem feciſſet: populum Romanum omnem, quatuor & triginta tribus, ararios reliquit: quod & innocentem ſe condemnariſſet, & condemnatum conſulem & cenſorem feciſſet: neque inſiciari poſſent, aut iudicio ſemel, aut comitijs bis ab ſe peccatum eſſe, inter quatuor & triginta tribus, & C. Claudium ararium fore, quod ſi exemplum haberet bis eundem ararium relinquendi C. Claudium nominatum ſe inter ararios fuiſſe relecturum. Paruum certamen notarum inter cenſores, caſtigatio inconstantia populi cenſoria grauitate temporum illorum digna. In inuidia cenſores cum eſſent, creſcendi ex his ratus eſſe occaſionem, C. Cebius tribunus plebis diem ad populum vtrique dixit. Ea res conſenſu patrum diſcuſſa eſt, ne poſtea ea obnoxia populari aura cenſura eſſet.

Primo quidem ſecta fuit infectatio collegarum, & mutua infamatio. Deinde populi fugillatio, de iniquo iudicio, quaſi vero ſuae ipſe cauſae iudex idoneus eſſet. Denique exprobratio, quod honorem contuliſſent, quae omnia ſeuerae ſtultitiae plena fuere, illud inſanum totum populum ararium facere vna tribu excepta, improbis enim & infamibus ſolatium erat inter omnes latere.

Judicauit hoc ipſum populus Romanus cum annuam, & ſeſtrem faceret, Aemilius Mamercus dictator eam minuit. Liu. l. 4. Tum dictator, ne quicquam creatus eſſet, materia querenda bello gloria adempta, in pace aliquid operis edere, quod monumentum eſſet dictaturae, cupiens, cenſuram minuiſſe parat, ſeu nimiam poteſtatem ratus: ſeu non tam magnitudine honoris, quam diuturnitate offeſus. Concione itaque aduocata, Rempublicae gerendam, ait, tutaque omnia praſtanda, deos immortales ſuſcepſiſſe: ſe, quod intra muros agendum eſſet, libertati populi Romani conſulturum: maximam autem eius cuſtodiam eſſe: ſi magna imperia diuturna non eſſent: & temporis modus imponeretur, quibus rurſus imponi non poſſet. Alios Maſiſtratus annuos eſſe: quinquennalem cenſuram grauem eſſe: iſdem per tot annos magna parte vita obnoxios viuere: ſed legem laturum, ne plus quam annua ac ſeſtrem cenſura eſſet.

Cum igitur tam multa inique conſtitueretur, tam multi in ararios referrentur, non adeo fuit iniqua lex Clodia, qua vetuit quemquam mouere ſenatu, aut ignominia aſſicere, niſi apud Tribunos dicta cauſa accuſatus eſt. Tum deſiit eſſe ſumma poteſtas; ſed Metellus conſul eam reſtituit, eratque tempore Dionis. Τιμνίαν αὐτὰ ἐχθρὸν παρὼν εἶναι ἰερότατον, καὶ δεινὰ μὲν ἔμπερα. Cenſuram eſſe imperium ſanctiſſimum, & multum potens; ſed ut iudicaret de moribus, non ſuo arbitrio ſeuiſſent.

Merito itaque Cicero in Piſonem. Centum pene annos legem Aeliam, & Fuſiam tenueramus, quadringentos iudicium notionemque cenſoriam, quas leges auſus eſt non nemo improbus, potuit quidem nemo vnquam conuellere, quam poteſtatem minuiſſe, quo minus de moribus noſtris, quinto quoquo anno iudicaretur, nemo tam effuſe petulans conatus eſt.

§. 7. Cenſoriam dignitatem geſſerunt etiam imperatorum plerique, Auguſtum ait Dio, ἀρχαίων καὶ τιμνίων ἐν τῷ πέντε καὶ πενήντι, morum curatore, cenſoremque in quinquennium eſſe electum. Claudium idem Dio l. 5. Domitianum Suetonius cenſorem fuiſſe tradit. Traianus ſero cenſuram ſuſcepit, non fuga honoris, vel ut illi Plin. blanditur, quod beneficiis potius, quam remedijs ingenia experiri placeret, ſed confidentia ſuae vitae; quamuis enim alii nequiores Traiano fuerint, & cenſuram acceperint, verecundior tamen Traianus exſtitit.

Hans

Totum populum ararium facere, & omnes ararios tollere.

Cenſura moderatio non admodum iniqua.

Sed tollere improbum.

Traianus cur cenſuram reſuſcitauit.

Censura pe-
nis magi-
stratum sit.

Hanc igitur censuram rationem plerumque tenent re-
publica, ut iudicium de moribus penes magistratum
sit. Id quod etiam in Ecclesia fieri afolet, sunt enim
morum magistri ipsi Episcopi, atque antistes Ecclesie;
cum enim finis principis sit beata vita subditorum,
ea vero sine virtute esse non possit, eius maxime cu-
ram ipse habeat oportet. Quid vero non efficeret po-
testas tam magna, tam seuera? Valerius libro secun-
do, capite nono. eam bellicis laudibus exaquet. Ca-
strens disciplina tenacissimum vinculum, & militaris ratio-
nis diligens observatio, admonent me, ut ad censuram pacis
magistram custodemque transgrediar. Nam ut opes popul-
i, non an in tantam amplitudinem imperatorum virtutibus
excesserunt: ita probitas & continentia censorio supercilio ex-
aminata est. Opus effectum par bellicis laudibus. Quid enim
prodest foris esse strenuum, si domi male vi-
tur: expugnentur licet urbes, corripiantur gentes, regnis iniiciantur manus, nisi
foro & curia officium, ac verecundia sua conspicerit, partium
rerum: equatus celo cumulus sedem stabilem non habebit, ad
rem igitur pertinet nosse, atque adeo recordari acta censoria po-
testatis.

Censura ne-
cessaria.

Quod si censura vigor perdurasset, nunquam ma-
gni imperatores metu egessent patriam occupassent,
mirati sunt Romanorum posterum veterum seueritatem:
Quid, inquit Valerius de Fabricii Lusini censura
loquar? narravit omnis aetas, & deinceps narrabit ab eo Cor-
nelium Rufinum duobus consulatibus, & dictatura speciosissi-
me functum, quod decem pondo vasa argentea comparasset;
perinde ac malo exemplo luxuriosum, in ordine senatorio re-
tentum non esse. Ipse Medius fidius mililiteri seculi nostri
obstupescere videntur, cum ad tantam seueritatem reueren-
dam ministerium accominodare coguntur, ac vereri ne non
nostra urbis acta commemorare existimentur. Vix enim cre-
dibile est intra idem pomerium decem pondo argenti & inui-
diosum fuisse censum & inopiam haberi contemptissimam.

Seueritas
profectu-
sura.

Ne vero paucos putemus, plurimos notatos of-
fendit idem Valerius. Equestris quoque ordinis bona
magna que pars quadringenti iuuenes, censoriam notam pa-
tiente animo sustinuerunt, quos V. Valerius, & P. Sempronius,
quia in Sicilia ad munitionem opus explicandum ire iussi, fa-
cere id neglexerant; equis publicis spoliatos, in numerum ara-
riorum retulerunt.

In meritu-
lo sanitia

Et deinceps. Turpis etiam metus censors summa cum
seueritate penam exegerunt. M. enim Atilius Regulus, & P.
Furius Philus, L. Metellum quaestorem, compluresque equites
Romanos, qui post infeliciter commissam Cannensem pu-
gnam cum eo abituros se Italia iurauerant, direptis equis
publicis, inter ararios referendos iurauerunt, hosque graui
nota affecerunt, qui cum in potestatem Annibalis venissent,
legati ab eo ad senatum missi de permutandis captiuis, neque
impetrassent, quod petebant, in urbe manserunt: Quia & Ro-
mano sanguini fidem prestare conueniens erat; & M. Atilius
Regulus censor perfidiam notabat; cuius pater per sumos crucia-
tus expirare, quam fallere Chartagenenses satius esse duxerat.
Iam hac censura ex foro in castra transcendit, qua neque timeri,
neque decipi voluit hostem.

Censura
violencia.

Duo egregia veteris Reipublice censoria monu-
menta: Nam plurimos notant cum Metello, de
quibus Livius lib. 22. Deinde notati graui ignominia
sunt affecti, qui ex calulis redierant, de quibus eod. l.
Livius. Caterum proximis censoribus adeo omnibus notis
ignominiosis confectos esse, ut quidam eorum mortem sibi ipsi
ex templo conscuerint: ceteri non foro solum, omni deinde vi-
ta, sed prope luce ac publico caruerint.

Qua quidem in re maior erat censorum, quam
consulum potestas. Imo ipsos consules notare pote-
rant.

§. 8. Viget & olim viguit apud Venetos censura
nobilitum praesertim, qua magis quam bello Rem-
publicam illam conseruatam constat. Apud Lucen-
tes grauis, & matura, meliorque quam olim Romae cen-

sura exercetur. Septimana illa proxima ante Pascha, que sta-
ta dicitur, qui in hoc consilio sunt, certo quodam loco congregatur.
Ex iis unusquisque schedulam, in qua nomen eius, quem ille pro
homine flagitioso, & ciuitate indigno habet, scriptum est, in
arcam ad id preparatam immittit. Quo facto, schedula pro-
muntur: ac si forte alicuius nomen aliquoties iteratum lega-
tur, res ad Maius Consilium refertur, ibique, rursus suffragia in-
euntur: quibus si damnetur, istalis pro homine neario & ci-
uitate indigno indicatur, statimque, exulare eo adhuc resere pu-
blica praconis voce iubetur. Proscriptionis vero hic modus est, ut
intra triennium quinquaginta miliaribus ab vrbe absit: cui si con-
trauenerit, capitis poenam incurrit. Finito triennio si is reuer-
sus vitam non emendarit, rursus eodem modo in exilium pel-
litur.

Lucensium
censura.

Huc etiam pertinet, quod Octouiri ibidem, qui
diuerforia & hospites obseruant, fallaces & menda-
ces corrigunt: nam multarum urbium corruptela ex
cauponarum incuria oriuntur, cum in ea loca faex
ciuitatum confluat, & vitia sese primum intendunt
illis in locis, ubi lucro sunt eorum fautoribus. Apud
Genuenses munus censorum partim iis, quos censo-
res appellant, partim Magistratui S. Georgii datum
est.

§. 9. Addam pro coronide, Censores olim vnctos,
Varro l. 5. de Lingua Latina. Nunc primum ponam de cen-
soris tabulis, ubi noctu in templum censura auspicatur, atque
de caelo nuntiatum erit: praconis sic imperato, ut viros vocet.
Quod bonum, fortunatum, felixque salutareque fiet populo
Romano Quirit. Reique publica Quiritium, nubique colle-
que meo, fidei, magistratuique nostro. Omnes Quirites, pedi-
tes, armatos, priuatosque curatores omnium Tribuum, si quis
pro se prone altero dari curationem volet, voca in licium huc
ad me. Praco in templo primum vocat; postea de more item
vocat. Vbi lucet, Censor, Scriba, Magistratus, murrha vnguen-
ti, vnguentum.

Censores
vncti.

CAPVT XXI.

Magistratuum provincialium ordo, & officia.

§. 1. DE maioribus magistratibus vel extra urbem
imperantem, ut sunt proconsules, propa-
tores, vel extra regnum, in quo sedem rex constituit,
ut Proreges, Magni Praetores, agendum est. Qua in
re cum non modo diuerse Respublicae, sed eadem
etiam, atque adeo Romana crebro variarit, serio do-
cendum est, & veterum sapientium praxis producen-
da est, erroreque, & euenta pensanda sunt.

Provincia-
lium magi-
stratuum
summa ra-
tio habenda

§. 2. Proconsules dicti, siue pro consule, quibus
Reip. causa magistratus finito anno continuabatur,
quique vel e magistratu, vel priuatis in provincias mite-
bantur. Eadem ratione Propratores, qui e praetura,
vel in Praetorias provincias mittebantur. Primum
prorogatus magistratus est Publio Philoni apud Li-
uium l. 8. Publio triumphus decretus, quod satis credebatur
obfidione domitos hostes in fidem venisse. Duo singularia haec ei
viro primum contingere, prorogatio imperij, non ante in vilo fa-
cta, & acto honore triumphus.

Prorogatio
imperij tra-
ra.

Factum hoc anno urbis conditae 428. in obfidione
Palaeopolitana. Ex priuato proconsul factus est Scipio.
l. 26. Ordinarii consules gesto magistratu ibant in pro-
uinciam proximo anno, si vero sequentibus annis id fie-
ret, priuati ire dicebantur. Verum utrumque mitterentur,
opus erat magistratibus bonis, & fortibus optime No-
uelli. 24. praef. Nunquam sane credidimus veteres Romanos
ex paruis, adeoque minutissimis principibus tam amplam con-
stituisse remp. & totum exinde terrarum orbem (pene dixerim-
us) sibi adiungere & premere, & tueri imperio potuisse, nisi
maioribus in provincias magistratibus missis, plus ea re dignitatis
sibi coparasset, simulque illis armorum iuxta ac legum potestatem fecis-
sent,

sent, neque non ad utrumque accommodatos & idoneos habuissent, quos quidem praetores vocabant, appellatione illi ex eo indita, quod ceteris omnibus praerent, & proponerentur permissa se. eis tam rei bellicae administratione, quam legum praescriptione. Unde & ea loca, in quibus publice Magistratus, vel ius reddere, vel habitare solebant Praetoria appellare, & ut plerumque in remp. leges ex viua praeorum voce inferrentur, constituerunt. Et multi praetores partim Siciliam, partim Sardiniam Insulam, partim Hispaniam, partim terra marig, alij aliud vel imperio adiecerunt, vel rexerunt.

Sicilia prima prouinciarum.

§. 3. Initium prouinciarum Sicilia & Sardinia, postea duae Hispaniae, aliaeque successerunt. Primum harum rectores centuriatis comitijs constituti sunt, & dicti praetores, Consulibus deinde etiam commissae ob bellum gerendum. Praetores si prorogato imperio in prouincia mansissent, dicebantur propraeores. Verum postea rectius visum est, ut qui praetoram in vrbe gessissent, sub anni finem in prouincias proficiscerentur. Horum quidem non minor potestas fuit, quam proconsulum, sed tamen non duodecim, sed sex licitoribus duntaxat, utebantur. Augustus ut sensim omnia ad se traheret, eos, qui nec consulatum, nec praetoram in vrbe gessissent, in prouinciam mittebat, & propraeores appellauit.

Belli gerendi ius lege curiata dabatur.

§. 4. Lege curiata mittebantur, quia sine ea belli gerendi ius non habebant, itaque illa lex in pacata euntibus necessaria non erat. Verum ad sumptus & ornamenta prouinciae necessaria erat populi iussio. Nam ut viaticum in legatos, & cohortem, comitatumque decerneretur, legis auxilio consequebatur. Capitolinus in Alexandro argentum de publico datum testatur praesidibus. Leges proficiscendi erant: primo, obseruare autem proconsulem oportet, ne in hostij praebeatis oneret prouinciam: ut imperator noster cum patre Aufidio Seueriano rescriptis. Nemo proconsulum stratores suos habere potest, sed vice eorum milium ministeria in prouincijs funguntur. Secundo, proficisci autem proconsulem melius quidem est sine vxore, sed & cum vxore potest, dummodo sciat senatum, Cotta & Messala Cos. censuisse futurum, ut si quid vxores eorum, qui ad officia proficiscuntur, deliquerint, ab ipso ratio & vindicta exigatur. Tercio, Antequam vero fines prouinciae decreta sibi proconsul ingressus sit, edictum debet de aduentu suo mittere, continens commendationem aliquam sui: si qua & familiaritas sit cum prouincialibus, vel coniunctio, & maxime excusantis: ne publice vel priuatim occurrant ei: esse enim congruens, ut unusquisque in sua patria cum exciperet. Vide libro primo. de offic. proconsul.

Ius cognoscendi, & belli gerendi.

§. 5. Potestas itaque proconsulum erat, & imperium; Potestas erat cognoscendi, iudicandi; imperium erat rerum bellicarum. Jus hyeme communiter, & in conuentibus dicebant, bellum aestate gererebant. Belli causa proconsules missi sunt, Primus in Africam, deinde in Asiam, & Achaia. Primum anno V.C. 605, statutum, ut qui functi essent in vrbe consulatu, potestate consulari in prouincijs irent. Non potuit ante aduentum legato mandare, nisi forte in itinere necessariam moram pateretur. Vlp. lib. 4. de off. proconsul. Post hac ingressus prouinciam mandare iurisdictionem legato suo debet: nec hoc ante facere, quam fuerit prouinciam ingressus. Est enim per quam absurdum, antequam ipse iurisdictionem nanciscatur, (nec enim prius ei competit, quam in eam prouinciam venerit) aliam mandare, quam non habeat, sed si & ante fecerit, credendum est, videri legatum habere iurisdictionem, non exinde, ex quo mandata est, sed ex quo prouinciam proconsul ingressus est.

Vestigalium cura habet.

Quod limitat Papinian. libro primo. quae sit. Aliquando mandare iurisdictionem proconsul potest, etsi nondum in prouinciam peruenerit: quid enim si necessariam moram in itinere patitur: maturissime autem legatus in prouinciam perueniens sit?

Nec minus vestigalium illis cura, annonaeque &

nauium incumberebat. Itaque & frumenti numerum imperabant, idque vendebant, aut recondebant; vectigalia interdum imponebant, praetorum ipsi habebant. Quae omnia nunc quidem concedi praedictis non solent. Nam nimium ad exhauriendas prouincias abusi potestate sunt. Verum clarissime haec iura ipsa exponunt locis ante citatis. Solent etiam custodiarum cognitionem mandare legatis, sic ut praedictas custodias ad se remittant, ut innocentem ipse liberet, sed hoc genus mandati extraordinarium est, nec enim potest quis gladij potestatem sibi datam, vel cuius alterius coercionis ad alium transferre, nec liberandi igitur reos ius, cum accusari apud eum non possint. Sicut autem mandare iurisdictionem, vel non mandare est in arbitrio proconsulis, ita adimere mandata iurisdictionem licet quidem proconsuli, non autem debet inconsulto principi hoc facere.

§. 6. Honos plane regius illius impendebatur; Bonis quidem templa, statuae, dies festi, legationes honorificae ad senatum, eadem etiam impensius malis, uti ne tantum, quantum possent, nocerent.

Honos proconsulis latius quam eius potestas sefe extendebat, ita de officio proconsul. Proconsul ubique quidem proconsularia insignia habet. statim atque urbem egressus est: potestatem autem non exercet, nisi in ea prouincia sola, quae ei decreta est.

Nonnulla tamen potestate utebatur etiam extra suam prouinciam, sed honoraria magis, quam imperiali. Ita l. 1. tit. 16. Omnes proconsules statim, quam urbem egressi fuerint, habent iurisdictionem: sed non contentiosam, sed voluntariam: ut ecce manumeti apud eos possint tam liberi, quam serui, & adoptiones fieri. Apud legatum vero proconsulis nemo manumittere potest, quia non habet iurisdictionem talem.

Jurisdictione voluntaria de plano est, contentiosa ex tribunali, ut Cuiac. & alij.

Verum quod praecipue spectabant, erat occasio immensos colligendi thesauros. Rapinis etenim & concussionibus focos vexabant, immunitates donabant, vendebantque, Strabo lib. 2. de Paphlag. ὅτι οἱ τῶν ῥωμαίων ἡγεμόνες ἄλλως καὶ ἄλλως ἐπὶ τοῖς μέγεθος, βασιλείας τε καὶ δυναστείας καὶ πόλεις τὰς μὲν ἐλευθέρους, τὰς δὲ ἐν χειρὶ τοῦ τοῦ δυναστείας τὰς δὲ ἐπὶ τοῦ δήμου τῶν ῥωμαίων ἐν ὅτις. Postea alias diuisiones Romanorum duces instituerunt, regesque & dynastas constituentes, & vrbes quasdam liberas quasdam dynastis subditas fecerunt, quasdam sub potestate populi Romani reliquerunt. Hinc magnaeopes, aliae ex muneribus urbium, ne debita soluerent, ne in hyberna militem reciperent; aliaeque de quibus alio loco actum est.

§. 7. Errores in hoc genere plures supra memoraui; Nam quod sorte legerentur, nemo prudens probare poterit, ipse Augustus cum in populi prouincias sorte gessisset proconsules, postea mutauit. Deinde nimium breue erat imperium; Quid nobis inquit Apuleius cum istis proconsulibus vicibus? Quid cum annis breuibus, & festinantibus mensibus? Summe eunt, & redeunt annus absumitur. Quam ob causam multo aliter hodierno tempore magistratus mandantur, & ipse quoque Augustus fecit, ut nepe eius praefecti ad arbitrium permanerent, & mutarentur. Quod nunc quoque in Gallia alijs; seruatur regnis. Maximam vero perniciem attulit, quod legum subditi destituti prouinciales, postquam omnibus iniurijs afflicti, exhausti essent, per speciem iuris & legum damnanantur, quod si causam obtinerent rerum tamen minimam partem recuperabant, perpotabant magni illi rei;

at tu victrix prouincia plorat.

Nec victrici prouinciae melior spes allucebat, damnatorum familiares, amici, participes, liberi, & nepotes iterum erant imperaturi. Vindices itaque imminuebant,

Nobis fuisse abbat

Magistratus etiam apud alienos est suus honos.

Reges dantur capitales effed

Prouincia Romanorum non ad commum bonum, sed paucorum utilitatem instituta.

Sors in lectione rerum vitanda.

Celeres imperantium intendunt cupiditate.

Profectus paucis

Recuperatio rerum difficilis.

nebant, nec quicquam patroni proderant, utpote qui alia in parte prædati præsidio egerent, qui vel connubiorum affinitate, vel rapinarum societate juncti essent.

§. 8. Modus erat corrigendi leges Majestatis, pectulatus, repetundarum. Sed leges illæ adeo in abusum abierant, ut provinciales eis ipsis, quæ pro eorum salute latæ erant, affligerentur. Lex quidem majestatis & pectulatus severe exercebatur, de repetundis, nisi in atrocibus & inimico debili lente agebatur. Lex ergo ea fociorum causâ data est, & aliquando effectum habuit; de ea videri potest Petrus Gregor. in Syntagm. lib. 36. cap. 28. §. 15. & seq. Iulius Cæsar

repetundarum convictos ordine movit. Et quando Marius Priscus, accusatus fuit ab Afris lege Iulia repetundarum, quibuspro consule præfuerat, placuit Senatui septingenta millia, quæ acceperat Marius, arario inferenda. Mario autem vrbe & Italia interdictum. De Hostilio Firminio legato Marii, placuit quoque, quod ei ad turpissima ministeria operam suam accommodaverat, ne in sortitione provincie eius ratio haberetur. Cornelius Gallus, ut author Ammianus Marcellinus Octaviano res tenente Romanas procurator Aegypti, exhaustam plurimam intercepit, reuerfusq; cum furtorum arceseretur, & depopulata Provincia metu nobilitatis acriter indignata, cui negotium spectandum dederat Imperator stricto incubuit ferro, metu certe pena capitalis, quam inde se futurum putabat. C. Servilius Glaucia legem Romæ tulit, quæ Latini

nus erat civitatis assequenda, in locum eius quem accusando dampnasset repetundarum. Vult etiam lex Iulia repetundarum, eum reum esse eius etiam, qui acceperit, quo magis minuisse ex officio suo faceret. Damnatu à populo Atheniensiquinquaginta talentis Demosthenes, Orator, quod cum dixisset Harpalum ex Asia ab Alexandro profugum, postea ab Harpocalice & viginti talentis delinquit, destitisset à capto, ut ait Dinarchus contra Demosthenem, Plutarchus, Iustinus, & Athenæus. Ea ratione qui ob accusandum vel non accusandum accipiunt, lege repetundarum tenentur. Et si innocentium accusationem coierit aliqui, qui ob denunciandum vel non denunciandum testimonium pecuniam acceperint, vel ob militem legendum, mittendumve: ob sententiam in Senatu consiliove publico dicendam. Aliud caput legis Iulie repetundarum ab Ulpiano notatur. Si proconsul ante se de provincia dimittat legatum suum. Aliud caput, ne Senatores navem maritimam habeant. Et navem edificare vel habere in ea provincia, quam quis administrat, prohibetur Præfidi: nec aliud quicquam ibi emere. Lege repetundarum damnatos apud Grecos etiam legimus, teste Xenephonte, in reddenda ratione præteriti temporis, prætores Philesum, & Xanthiclem, quod est Gauletica pecunia, quam servandam acceperant, minas viginti supplissent, & tantundem reddidisse iudicio.

§. 9. Post annum quintum initii consulatus aliquando primum in provincias mirebantur, hinc factum, ut multi nunquam provincias fortiterentur. Hoc factum sub Tiberio, & deinceps crebro, ut nomen Consulatum sensim euilescebat, cum alios majore loco esse cernerent.

§. 10. Prætores dicti initio, postea Proprætores, de quibus ante dixi. Cæterum cum multis modis variatum fuerit, Justinianus ad antiquas leges reuocare conatus est. Idq; tum in alijs, tum in Prætoribus Pisdie, Thracie, Lycaoniae, & maxime Paphlagoniae, novell. 29. c. 1. & c. 2. Enimvero qui totius provincie imperium tenet (appellatur autem tota provincia, quæ admodum & ante, Paphlagonia) etiam aberrando vrbes Iustriabit, nulla id factum prohibente formula olim sacra forte ad talium prohibitionem composita, sed neq; vicarios in locum suum hinc inde per vrbes dimittens. Omnino n. hoc ipsum prohibemus: siquidem turpe est, ut quæ diu ipse in provincia ius reddit, interim alteri quoque vices suas contra legem committat. Sed ipse omnia dispensabit, & publica tributa summa cum animi promptitudine profligabit, neq; plus, neq; minus exigens. Iustitia præterea consentanea æquabilitatem retinens, simul providentiam adhibebit, ut si

quid damnis suis acceperit, id corrigat: simul vrbes illas tam publicè quam privatum conseruet. Annona quoq; quam vrbes Magistratus habebat urgentem in septingentos viginti quinq; aureos capiet, tum ad sefforem habebit, qui 72. ferat aureos, & cohortem unam ex ambabus compositam, procedentem usq; ad centum virorum numerum, & quadringentos quadraginta septem aureos, & tremissem percipientem e publico, cumq; gratis officium suscipiat, gratis item hoc ipsum obeat. Nos enim in hac quoq; parte subditos nostros redimemus, & his qui ex consuetudine per occasionem suffragii (ut vocant) aliquid percipiunt dabimus ipsi, hoc enim tum illis per thronum tuum erogantes ex publicis eius Provincie tributis: neq; patiemur, ut sub specie & velamento auctionis subditi nostri in servitutem adigantur.

§. 11. Præfidis nomen generale est, nam & Proconsul præfides erat, ita l. 1. t. 18. Præfidi nomen generale est: eog; & Proconsules & Legati Cæsaris, & omnes provincias regentes, licet Senatores sint, Præfides appellantur: Proconsulis appellatio specialis est.

Ejus iura & potestas. 1. apud se adopratio, emancipatio filii, manumissio serui. Vlp. l. 6. & p. de officio præfidis. 2. In homines suæ provincie potestatem habet. Paul. l. 3. Extra provinciam prinatus est. 3. Majus imperium habet omnib. post principem, ut Proconsul. Vlp. l. 36. ad edictum. 4. De omnib. causis, quibus vel præfectus vrbi, vel præfectus prætorio, itemque consules & prætores cæterique Romæ cognoscunt, correctorum, & præfidum, provincie est notio. Hermogen. l. 2. juris Epitomarum. Recte itaq; Marcian. l. 3. Inst. omnia provincialia desideria, quæ Romæ variis iudices habent, ad officium præfidum pertinent. Omnium itaq; negotiorum ratio ad præfidem pertinet; & notandum est contra eos, qui præfidum minorem, q̃ proconsulum potestatem esse arbitrati sunt. Plura ejus officia, l. 1. t. 18. describuntur. Vbi notandæ nonnullæ leges aureæ, nempe 12. Sed licet is, qui Provincia præfidi, omnium Romæ magistratuum vice & officio fungatur: non tamen spectandum est, quid Romæ factum est, quam quid fieri debet. Et 13. Congruit bono & graui præfidi curare, ut pacata atq; quieta provincia sit, quam regit, quod non difficile obtinebit, si sollicite agat, ut malis hominibus provincia careat, eosq; conquirit: nam & sacrilegos, latrones, plagarios, fures conquerere debet: & prout quisq; deliquerit in eum animaduertere: receptoresq; eorum coercere, sine quibus latro diutius latere non potest. Et 18. Plebiscito continetur, ut ne quis præfidum, munus, donum caperet: nisi esculentum, potulentumve, quod intra dies proximos prodigatur.

§. 12. Agæ officium apud Turcas partim Præfecti Prætorio, partim Proconsulum muneri responderet. Nam militum Ianizerorum caput est, & iudex, & in bello primas obtinet. Alioqui Bassæ & Billerbegi, & Sangiarbegleri, varias functiones bello, & pace exercent. Verum cum illud imperium sit tyrannicum, latrones fere, & fures regionibus immittit, quos deinde diuites mactare Turca; & expilare assolet. Id vero difficile, quod illi, per quos administratur imperium, & foris leones agant, & domi vulpes; summa est enim Bassarum auctoritas apud Turcas; nam antiquitus rebus adhuc tenuibus, consilijs adhibebantur, nunc & consilia moderantur, & potentissimis præfunt regnis, eo periculosius, quod Imperatores affluet delicijs, Reipub. attendere non magno opere soleant, nisi cum pericula bellorum, vel q̃ frequens est Ianizerorum seditio veterum excutit.

§. 13. Diœcesis est, quæ certas diœceses administrat, sed varia fuit Diœceseon distinctio. Antiquitus n. provincie partes vocabantur Diœceses. Cicero l. 3. Epist. Ciliciensi provincie ait fuisse tres Asiaticas Diœceses attributas. At posterioribus imperij temporibus provincie fuere partes Diœceseon. Quinque Orientis diœceses erant. Ea quæ propria orientis diœcesis dicebatur, quindecim provincias comple-

Gratis officio fungatur.

Præfidum potestas.

Non exemplo alieno; sed suis legibus. præfides re, ut pacata atq; quieta provincia sit, quam regit, quod non difficile obtinebit, si sollicite agat, ut malis hominibus provincia careat, eosq; conquirit: nam & sacrilegos, latrones, plagarios, fures conquerere debet: & prout quisq; deliquerit in eum animaduertere: receptoresq; eorum coercere, sine quibus latro diutius latere non potest. Et 18. Plebiscito continetur, ut ne quis præfidum, munus, donum caperet: nisi esculentum, potulentumve, quod intra dies proximos prodigatur.

Provincia pars Diœceseos.

XX cteba-

ſtetur, Afiana decem, Pontica ſex, Ægyptiaca ſex, Dacia quinque, Occidentis quoque Diœceſes erant ſex Italica, Illyrica, Africana, Gallica, Hiſpanica, Britannica. Ex quo in Eccleſiæ uſum venit, ut Episcoporum diœceſes nominentur.

Proreges vbi multa regna.

§. 14. Proreges nunc eadem poteſtate præditi ſunt, quorum multos habet Hiſpania, alijs regnis non ita viſitata dignitas, quia nec tam diſtita, nec tam multa regna per vicarios adminiſtrant. Vice-regum & Proregum dignitas poteſtasque non eſt eadem, quæ erat Vicariorum, nam Vicarij ciuilem iuriſdictionem habebant, Vicereges vtramque. Vicarij Comitibus comparati ſunt 1. Cod. tit. 38. In ciuilibus cauſis vicarios comitibus militum cõuenit anteferri: in militaribus negotijs Comitibus vicariis anteponi, quotiens ſocietas in iudicando contrigerit, priore loco Vicarius ponitur, Comes adiunctus accedat. Siquidem præfectura meritiu ceteris dignitatibus antiſtet: & vicaria dignitas ipſo nomine eius ſerabere iudicet portionem & ſacra cognitionis habeat poteſtatem iudicationis noſtra ſoleat repræſentare reuerentiam.

Auguſtales tamen Vicarij, qui à Principe creabantur, Chlamydem, & carpentum habebant, tributa procurabant. Caſſiodorus libro nono variariſlection.

§. 15. Princeps Dalmatiarum tribunalibus præſidet, cauſasque cognoscit, non autem eſt prouinciarum præſes, proconſulari, aut aliâ poteſtate. De ipſo quoque Comite prouinciarum iudicabat, Comitum quidem prouinciarum poteſtas data eſt, ſed tibi iudex ipſe commiſſus eſt, inquit Caſſiodorus libr. 7.

Conſulares ſub præfectis.

§. 16. Pontici tractus Vicarius dicitur etiam Comes Ponticæ diœceſeos, qui vices agebat Præfecti Prætorij. Vicarium, inquit Juſtinianus, viſum eſt nobis imponere omnibus prouincijs Ponticæ diœceſeos, ita ut non ſolum impleat locum Præfecti Prætorio, ſed & glorioliſſimi magiſtri officiorum, & glorioliſſimorum Ducum, & magnificentiſſimorum Magiſtratum, qui diuino patrimonio, & ærario, & domeſticis protectores præſunt. Erant illi Propæfecti & diœceſin aliquam vice Præfecti regebant. Imperium tamen à Principe habebant. Vicarius Præfecti prætorio ſeptem in prouincijs Italiae juſ dixit. Erant verò non modo Vicarij Prætorio, ſed etiam magiſtri militum. Apud Eutropium libro ſeptimo capite ſexto ſub Vicario Italiae ſunt, Venetiæ, Æmyliæ, Flaminia, Liguria conſulares. Præſes alpium Cortiarum, & vtriuſque Rhætiæ.

Tetrarcharum nomen à Theſſaliis.

Tetrarchæ Satraparum pene vices obierunt, & Vicariorum, quanquam noſtris Comitibus, & Baronibus ſunt ſimiliores. Nominis origo à Theſſaliis: eorum enim regio in partes quatuor diuiſa fuit, quarum vnaquæque *τῆτραρχία* vocabatur; nomina earum Theſſaliotis, Phrotis, Pelasgiotis, Eſtiæotis. Hinc factum, ut qui in parte aliqua imperarent, *τῆτραρχαι* vocarentur. Sic Antipas, & Philippus Tetrarchæ conſtituuntur ab Auguſto. Joſephus libro decimo ſeptimo capite decimo octauo. Gallograciæ plures fuiſſe Tetrarchas, conſtat ex Hirtio de bello Alexand.

§. 17. Hoc imprimis ſapienter conſtitutum eſt, ut Conſulibus & Prætoribus deſignatis, antequam Magiſtratum inirent, prouinciæ decernerentur, quas deſignati vel inter ſe compararent, vel ſortirentur. Hac enim ratione antequam Magiſtratum inirent, nouerant quibus foris imperaturi eſſent, & prouinciales ex conſulatu vel præturâ de ſui quodque præſidis moribus iudicabant. Imperatorum tempore cum vnius arbitrio præſides mitterentur, id ſeruari non potuit.

Verum de hiſce ſatis dictum eſt. Hoc vnum repetito, iterumque repetito, Magiſtratus prouinciales crebro viſitandos, eorumque acta examinanda, alioqui ipſa poteſtate deteriores fore.

Proconſules ſub Auguſto.

§. 18. Proconſules Auguſti tempore alio modo etiam dicti, nam quos in prouincias pacatas, quarum curam ut Senatui commiſſerat, cum imperio mittebat, etiam Proconſules vocabat. Annuas præfecturas, inquit Dio, Auguſtus eſſe iuſſit, niſi quibus multitudinis liberorum, aut nuptiarum ratione priuilegium haberet: utque de communi Senatus conſilio mitterentur, neque gladio accincti, neque militari habitu vten-tes. Proconſules autem eos dici voluit, non modo duos iſtos Conſulares, ſed reliquos etiam Prætorios, aut qui Prætoriorum loco haberentur: utque lictores vtrique tot, quot in vrbe permiſſum eſt legibus habere, adſeſſent, ut imperij inſignia ſtatim atque extra pomerium veniſſent, adſumerent, & uſque ad reditum in urbem ea ſeruarent. Eſt poſtea: Senatus autem, & ſorſim quidem Conſularibus Africam atque Aſiam conceſſit: & Prætorius reliquis prouincijs adſcripſit. Vtriſque autem ex æquo interdixit, ne ante quintum annum à geſto in vrbe Magiſtratu prouincijs ſortirentur: ita fiebat, ut eſſi eorum numerus, quam prouinciarum erat maior, tamen ad omnes tandem imperium perueniret. Poſt Caſaris autem Octauiani tempora, cum nonnulli eorum male geſiſſent Magiſtratum ſuum, Imperatori iſta quoque prouincia adiectæ ſunt, ac ſic hiſ etiam ipſi quodammodo iſ prouincijs aſſignabat. Ceterum & Legatos, ſeu Aſſeſſores quosdam ſibi adſciſcebant, quorum conſilio in adminiſtratione prouincia vterentur, vnicum quidem Prætorius, ex ſui aut inferioris ordinis hominibus, tres autem conſularis, ex eiſdem dignitatis viris accipiebat eos, qui ipſi Imperatori probarentur. Erat etiam hoc generaliter de omnium prouinciarum poteſtate conſtitutum, ne quem delectum militum agerent: ne pecuniam, præter eam, qua conſtituta erat, exigere, Senatus, Imperatori uſque inſiſſet: Cum Succeſſor miſſus eſſet, ut ſtatim ex prouincia abiret, ac ne in redeundo domum tempus tereret, ſed intra tertium menſem Romam reuerteretur.

Cauere Auguſtus poteſtate proconſulium enervat.

§. 19. Comitatus erat magnus & ſumptuoſus, & vehementer Reipublicæ grauis, erat Quaëſtor, Legati, Tribuni, Centuriones, & præter officia militaria accenſi, lictores, totaque cohors amicorum. Alexander Seuerus, aliique modum ſtatuunt, nec enim aliam ob cauſam tantos ſumptus in Magiſtratus Senatus decreuit, niſi ut publicæ opes eo modo in patricos effunderentur. Quamobrem modus merito conſtitutus eſt.

Nimium ſumptuoſus magiſtratum erant.

§. 20. Quod Auguſtus Proconſules, ſine cingulo & iure militari in prouincijs miſit, idque ſenſim intermiſſum eſt, nonnulla enim incommoda peperit, multoque magis cum in eadem prouinciâ duo Magiſtratus, togatus & ſagatus erat: nec ſatis accurata ratio eos in officio continendi; quocirca Juſtinianus vtramque poteſtatem conjunxit. Nouell. 21. capit. 1. Hac nos permouerunt, ut hunc quoque Magiſtratum, quemadmodum apud Piſidia fecimus, coadunatum redderemus, & noſtro oppoſito nomine prætoris ei appellationem inderemus. Volumus enim & hunc Prætorum Juſtinianum Lycæoniæ appellari, quomodo ſane & Piſidia & aliorum. Deinde etiam vtramque cohortem in vnam contrahimus, & cui ciuiliſ & cui militaris Magiſtratus præſuit, ac prætorianam illam appellamus, conſtituendam ex probatorijs: more ſolito ex ſacro libellorum ſcrinio; ex quo olim & Duciani eas ſerebant procedentibus, menſuramque illius ad centum uſque virorum numerum extendimus; & vtriſque Magiſtratus annonas illi aſſignamus, ſed Aſſeſſori & reliquis.

Sine iure cinguli non bene miſſi in prouincijs.

Juſtinianus correxit.

Piſidia itaque rectorem, quæ & Præſidem & Prætorum appellauit, proconſulari imperio præpoſuit; Eadem deinde animi inductione Lycæoniæ prætorum

rem

duplex magistratus diffinitione parat.

rem dedit, Nonell. 25. in unum contrahens duos Magistratus, & duos contemperans, ut ipse loquitur. Multis verò se locis id fecisse proficitur Nouell. 26. idq; ob diffensionem. Verba valde pensanda sunt Regibus, quae Iustinianum mouerunt. Duos, inquit, sane picario nomine ad longum murum sedere omnes scimus, quorum alter militares cohortes regit (est enim magna vis militum eo in loco) alter Praefectus est negotiis civilibus. At cum ambo visceribus implent, hic quidem gloriosissimorum Praefectorum, illa verò magnanimorum Magistrorum militia, nunquam tamen inter se consentiunt: tametsi suas vnicuique annonas fisco separatim suppeditat, & alia praebet salaria, nihilominus unum hoc sibi negotium perpetuo & indefinenter sumunt, ut conentiones inter se immortales exercent. Recte igitur atq; ordine visum nobis est, hic quoq; facere, quod apud alias gentes, quaquam non ita esset, non ita militaris custodia indigentes fecimus: & ut non hic quidem civilibus negotiis praesit, ille verò inter milites & solos imperitet, vtrumq; officium in unum contrahere, & praeficere ei loco grauem aliquem & reuerentia dignum magistratum, qui ex aequo tam civilia illic negotia curet, quam de venusto & decenti ordine militum sollicitus sit. Nam qui provinciam moderatur, is in aliis versatur locis, vix illis sufficiens.

Eadem lex dicta est de Praetore Siciliae Nou. 104. Habeto Sicilia Praetorem, qui & res civiles tractet, & curam gerat militaris impensa, Publica tamen tributa ad eius sollicitudinem non pertinent.

CAPUT XXII.

Iudicium in Republica ratio constituta.

Iudicium feruare in Republica aequitatem.

Iudicium late patet.

Iudex sit immobilis.

Iudicium rationale.

Omne iudicium generum.

§. 1. Iudiciorum aequitas Rempublicam praecipue continet, ea neglecta, nec bellum quidem recte administrari potest. Quomodo modum sine iustitia stare ciuitas non potest, ita nec sine iudice; est iudex ius animatum: ὁ δικαστὴς εἶναι βέλτερον εἶον δίκης ἢ ἐμψυχον. Est verò μεσσητής mediator, qui partes coniungit aequalitate. Est δικαστὴς, qui lites lecat, ut Aristoteles 5. Mor. c. 7. Iudicium alii definiunt esse iuris alicui obsecuti per legitimos tramites explicationem, alii iustitiae administrationem in causa per iudicem cognita. Vera definitio est: Iudicium esse legitimam definitionem iudicis potestatem habentis, ut eius sententia lis finem accipiat. Iurisdicção latissime patet. 2. 2. 1. 1. Ius. Eum qui iudicare iubet magistratum esse oportet. In iudice autem constituendo id seruandum est, quod in regula, normaue aedificiorum fuit, ut quam rectissima, atque inflexibilis omnino sumatur, ita iudicem regere oportet, qui nec ad iram, nec cupiditatem facile impellatur, perinde enim esset, ac si quis regulam incurueret, ut muro quadret.

§. 2. Multos de varijs litibus legendos iudices esse nos vsus Rerumpublicarum docet. Aristoteles l. 4. polit. c. 16. ita censet. Iudiciorum autem differentia tribus finibus continetur, ex quibus, de quibus, quomodo. Ex quibus, hoc est, vtrum ex omnibus, an ex quibusdam iudices sumantur: de quibus, quot sint genera iudiciorum: quomodo, vtrum sorte, an suffragio iudices fiant? Ac primum sanè exponamus, quot sint iudiciorum genera, ut sit explicata iudiciorum partitiō. Otto igitur sunt iudiciorum genera, vnum est, quod ad repetendas rationes a magistratibus pertinet: alterum, quod ad delicta publica, eaque, quae in personas publicas iniuste commissae sunt: tertium, quod ad peccata in Republica statum: quartum, de controuersis & magistratum, & priuatorum, cum ambigunt de multarum irrogationibus: quintum, de priuatis verum magnarum contractibus, & praeterea de cadibus, & de criminibus inter facios, & de rebus peregrinis. Maleficiorum autem ad caedem pertinentium

genera, siue apud eosdem iudices res agatur, siue apud alios: alia sunt sponte & consilio admissa, alia inconsulto atq; iniure: & alia conceduntur illa quidem, & de factio consiat inter eos qui litigant, sed de iure ambigitur. Quartum maleficium est, cuius crimen is infertur, qui ob eadem non voluntariam exulabant, ab exilio reuocatis, ut capitis causam dicerent: quale dicitur Athenis, esse etiam id iudicium, quod exercetur in Phreattone. Sed talia haec in omni aeternitate pauca eneniunt, eaq; in magnis ciuitatibus. Iudiciorum autem eorum, quae ad res peregrinorum pertinent, vnum genus est, quo peregrinus cum peregrino litigat, alterum, quo peregrinus cum ciue. Praeter haec omnia autem sunt & iudicia de paruis contractibus, ab vna drachma vsq; ad quinq;, & paulo amplius. Oportet enim etiam de his iudicari, neq; tamen cadunt in iudicium multitudinem.

De minimis etiam est iudicandum.

Praetores primo iuris gratia creati.

Praetor primus ambitione delectus.

§. 3. Iudicium igitur ordinem exequi in animo est. Praetores hoc vnicè officio functi sunt Romae, quamuis enim Varro lib. 4. de lingua latina à praetundo dictos esse arbitretur, idque confirmet Iustinianus, quod tam in re bellica, quam legum praescriptione praerent, functio tamen eorum Romae intra iuris dicundi metas constitit; Consules frequenter auocabantur, ne jus dicere poscentibus possent, itaq; praetor, iurisdicundi causa factus est Sp. Fur. Marci filius Camillus Anno ab V. C. 386. Eodem quo L. Sextius Primus de plebe Consul, quamuis certamina intestina spectantibus, non tam iustitiae, quam ambitioni Magistratus ille originem suam debere videatur.

Concessum est enim ab nobilitate plebi de Consule plebeio, à plebe nobilitati de praetore vno, qui jus in vrbe diceret, ex patribus creando; verba Liuij sunt lib. 6. & lib. 7. addit. Annus hic erat insignis noui hominis consulatu, insignis duobus magistratibus, praetura, & curuli aedilitate, hos sibi patricii quasiuere honores pro concessio plebi altero consulatu. Plebes consulatum L. Sextio, cuius lege partus erat, dedit: patres praeturam Spur. Furio M. Filio Camillo, aedilitatem Cn. Quintio Capitolino, & Publio Cornelio Scipioni suarum gentium viris gratia campestri dederunt. L. Sextio Collega ex patribus datus Lucius Aemilius Mamercus. Et paulò post: Cum de industria omnia, ne quid per plebeium consulem ageretur, proferrentur: Silentium omnium rerum, ac iustitio simile otium fuit: nisi quod non patientibus tacitum tribunis, quod pro consule vno plebeio tres patricios magistratus curulibus sellis praetextatos consules tanquam sedentes nobilitas sibi sumpsisset, praetorem quidem etiam iura reddentem, & Collegam consulibus atq; iisdem auspicijs creatum: verecundia inde imposita est Senatui ex patribus iubendi adiles curules creati.

Alius deinde creatus, qui peregrinis ius diceret.

Tandem decem praetores.

Primo ut alternis annis ex plebe fierent conuenient: postea promiscuum fuit. Additus deinde alter, qui peregrinis diceret, qui peregrinus, & minor praetor dictus est, ut prior Urbanus & Maximus, electi centuriatis comitijs iurisdictionem fortiebantur. Post crescente non magis vrbe, quam fraude & sceleribus, quatuor creati sunt Praetores. Liuius Epist. 20. & deinceps sex creati sunt, ut habet Liuius l. 37. Tandem à Sulla additi quatuor, ut decem essent, & primi quidem duo priuata iudicia exercuerunt, ceteri publica; & ne mireris mores veterum, duo inter faciosius jus dixerunt, vnus de repetundis, alij de alijs quæstionibus.

§. 4. Quamuis autem dicendi iuris causa creati essent, in bella tamen deinde sunt missi. Sic apud Liuium lib. 23. duo mittuntur in Siciliam & Sardiniam. Id postea etiam vsu obtinuit, ut non minus praetores, quam consules prouincias sortirentur. A tribunalibus igitur ad castra deducti sunt Praetores.

Postea sortiti sunt prouincias.

§. 5. Contrarium in praefecto praetorio vsu venit. Principio quidem constituti sunt, ut essent ἐπαρχοὶ αὐλῆς, praefecti aulae, teste Herodiano, vocanturque ἐπαρχοὶ & ἐπαρχοὶ τῶν δορυφόρων τῆς στρατῆς, & τῆς στρατῆς.

Praefecti praetorio à bellica dignitate ad tribunalia veniunt.

τοῦτο. Eusebius vocat τὸν καὶ ἄλλο ὑπαρχόν. Augustus duos constituit, qui prætorianis cohortibus præessent. At postea magna eorum fuit in iudicijs potestas, imò Constantinus Magnus, à bello ad tribuna- lia, & vectigalium eos curam reuocauit. Tanta porro fuit auctoritas iudicantis, vt ab eo appellatio non permitteretur, ita τ. tit. 11. Breuiter commemorare ne- cesse est, vnde constituendi Præfectorum Prætorio officio origo manauerit. Ad vicem magistrum equitum Præfectos Prætorio antiquitus institutos esse à quibusdam Scriptoribus traditum. Nam cum apud veteres dictatioribus ad tempus summa pote- stas crederetur, & magistros equitum sibi eligerent, qui ad so- ciati participales cura ad militie gradum secundam post eos potestatem gererent, regimentis Reipub. ad imperatores perpe- tuos translatis ad similitudinem magistrorum equitum Præ- fecti Prætorio à Principibus electi sunt, data pleniore licentia ad disciplina publicæ emendationem. His cum abulis Præfecto- rum auctoritas iniuncta in tantum meruit augeri, vt appella- ri à Præfectis Prætorio non possit. Nam cum ante questum fuisset, an liceret à Præfectis Prætorio appellare, & iure liceret, & extarent exempla eorum, qui prouocauerant: postea publi- ce sententia principali lecta appellandi facultas interdicta est, credidit enim Princeps, eos qui ob singularem industriam, ex- plorata eorum fide, & gravitate ad eius officii magnitudinem adhibentur, non aliter iudicaturos esse pro sapientia ac luce di- gnitatis suæ, quam ipse foret iudicatuus. Subnixi sunt etiam alio privilegio Præfecti Prætorio: ne à sententiis eorum mino- res ætate ab aliis magistratibus, nisi ab ipsis Præfectis Prætorio restitui possint. Nimirum creuerat illa dignitas, vt omnia dirigeret vnus Præfectus, vt de Manlio Claudian.

A præfectis
prætorio nō
licuit ap-
pellare.

Præfecti
prætorio ni-
mia pote-
stas.

Non te parte sui, sed in omni corpore sumpse
Imperium, cunctaq; dedit tellure regendos
Rectores. Hispana tibi, Germanaq; Terhys
Paruit, & nostro diducta Britannia mundo:
Diuerſq; tuas coluerunt gurgite voces
Lentus Arar, Rhodanusq; celer, & diues Iberus.
O quoties doluit Rhenus, qua Barbarus ibat,
Quod te non gemitu fruere iudice ripis.
Vnius sit cura viri, quodcumq; rubescit
Occasu, quodcumq; dies deuexit ambit.
Tam celer assiduus expleuit rursus honores.
Vna potestatum spatium interfuit ætas,
Totq; gradus fati iuuenilibus intulit annis.

Periculofum hoc docuerunt Maiores domus in Fran- cia; Sejani, Rufini, Stilicones, alij, sed de iudicibus dicere pergamus. Post Prætorem & Consulem in prouincijs ius dicebat legatus, in vrbe etiam ædiles, alijque, de quibus ordine dicemus, vbi hoc monen- dum est. Omnium iudiciorum perditissimam fuisse rationem, q̄ ad populum magistratus crimina publi- ca deferrebat, de quib. nequissimus quisq; sententiam dicere solitus erat. Nusquam iudicia turpiora; agrum inter Aricinos, & Ardeates controuersum in suam rem vertit populus Romanus obnitente Senatu. Li- uius libr. 4. sic Galbam absoluit misericordia libero- rum, qui in Lusitania multos contra fidem datam in- teremerat. Gabinius absolutus est, q̄ filius ejus hu- mi jacens ab accusatore contemptus est. Claudium, qui classem amiserat, imber liberauit. Q. Flauium Augurem iustius seruauit, cum enim jam à quatuor- decim tribubus damnatus esset, exclamauit, *Innocen- tem se perire*, ad q̄ accusator violenter respondit; *sua nihil interesse nocens, an innocens pereat, dummodo pereat.* quā atrocitate populus offensus reo fuit. Sic Æmy- lius Scaurus absolutus est, cum 120. in prouincia no- minare non posset, quibus nihil abstulisset. Scipio A- staticus inuidia damnatus est. Sed vt alia taceamus Coriolanum, Camillum, denique Ciceronem vide- mus populi temeritate afflictos.

Semper alii
homines,
sed eadem
mores.

§. 6. Romana Respubl. minime omnium in ju- dicijs ciuitati prouidere potuit. Idcirco creberrime iudiciorum rationes mutauit. Senatus ad annum vr-

bis 630. iudicia habuit, ad solos equites ea Græchus transtulit, at anno 647. lege Seruiliā iterum commu- nicata est iudicandi potestas Senatoribus, ita tamen vt major esset equitum numerus; postea enim Con- sule Cæsare Anno 662. numerum equitum Senato- rumq; æquauit M. Lilius Drusus, vt vtriusq; ordinis trecenti essent, illæ leges eodem anno abrogatæ sunt. Cum equitum iudicia iniqua prouincias opprimerent, fortunasq; præsidium in potestate haberent. C. Pom- peio Strabone, & L. Porcio Catone Consulibus, ro- gante Syluano constituti sunt iudices 450. qui eo anno lites deciderent, idque ex omni ordine etiam plebeio, Anno 683. Sylla iudicia integre Senatui re- stituit. An. 673. Cora iterum inter Senatores, equi- tes, tribunos ærarios iudicia distribuit. Iulius Cæsar Consul tribunos ærarios fustulit. Pompeius secun- dum Consul iudices ex censu legendos ex Senatu, e- questri ordine, Tribunis ærarijs censuit, legemque pertulit. His tribus decurijs contentus non fuit An- tonius, sed pro Tribunis ærarijs, centuriones, Ante- signanos, Alaudas, manipulares substituit; Augustus quartam decuriam addidit, ex ducentarijs, qui de re- bus leuioribus iudicarent. Hæc tanta iudicum subi- taq; mutatio signum est, nullos non modo placuisse, sed nec defendi quidem potuisse; Appianus refert, tempore L. Drusi corruptelam munera inter cri- mina haberi defuisse, ita palam frontem perficuisse.

§. 7. Iudex, aut arbiter, aut recuperator à Præto- re dabatur. Cum enim ante iudices selecti essent, Prætor ex delectis numerum, quem lex præscribe- bat, sorte educebat, tam reus autem, quam accusator poterat, quos volebat, rejicere, in eorum locum alios Prætor aut Iudex quæstionis sortiebatur. Actor ex 450. iudicibus 100. reus 150. edebat lege Seruiliā. Quod si iudices se non excusarent, in leges jurabant, & nomina eorum excipiebantur, ne supposititij pos- sent intrudi. Nymia erat in illa fortitione libertas; quis enim dubitet, eum qui iniquam causam fouet, non infestis modo, sed omnes quibus cordi esse in- tegrætatem existimat, rejecturum? Itaque c. 3. de Indicijs, alii que legibus illa libido rejiciendi frena- ta est. Apertissimi iuris est, licere litigatoribus iudices dele- gatos, antequam lis inchoetur, recusare, cum etiam ex genera- libus formis sublimissima tua sedis statutum sit, necessitatem imponi, iudice recusato, partibus ad eligendos arbitros venire, iudicem. & sub audientia eorum sua iura proponere. Licet enim ex im- periali numine iudex delegatus est: tamen quia sine suspitione omnes lites procedere nobis cordest: liceat ei, qui suspectum iudicem putat, antequam lis inchoetur, eum recusare, vt ad al- ium curratur, libello recusationis ei porrecto: cum post litem contestatam, neg. appellari posse, ante definitiuam sententiam iam statuerimus, neg. recusari posse ne lites in infinitum ex- tendantur: eodem sc. executore necessitate partibus per ordi- narium iudicem & omne ciuile auxilium imponere, & arbi- tros eligere, & ad eos venire: & sic litem appetere, quasi arbitri fuerint ab imperiali culmine delegati. Quod si ab imperiali maiestate iudex delegatus non sit, sed ab alio culmine obtinere censemus. Dat. V. Kal. Maii. Constant. Lampadio & Oreste VV. CC. Coss.

Ea de causa intra triduum arbitrum legere iubetur. Nunc hoc seruatur, vt lite contestata iudicem recu- sare non liceat. Imò etiam causa, cur suspectus sit, ju- dicanda est. In iure itaque postea illa omnia mutata sunt in melius, certumq; ordinem, vt recusare iudi- cem non sit pro arbitrio rejicere, sed legitimas cau- sas adferre, cur merito sit suspectus, quæ omnia sine calumnia infamiaq; sunt facienda. Leues farcor sæ- pe causæ admittuntur, vt iudex recusetur; non mo- do, quia facile plures habentur, sed etiam quia hoc ipso, quod rejectus est iudex, censetur inimicus. Si igitur est cognatus aduersarij vsq; ad septimum gra- dum, rejici potest, quia ad eum vsque est successio; potestq;

Sortitio in-
re dabatur. Cum enim ante iudices selecti essent, Prætor ex delectis numerum, quem lex præscribe- bat, sorte educebat, tam reus autem, quam accusator poterat, quos volebat, rejicere, in eorum locum alios Prætor aut Iudex quæstionis sortiebatur. Actor ex 450. iudicibus 100. reus 150. edebat lege Seruiliā. Quod si iudices se non excusarent, in leges jurabant, & nomina eorum excipiebantur, ne supposititij pos- sent intrudi. Nymia erat in illa fortitione libertas; quis enim dubitet, eum qui iniquam causam fouet, non infestis modo, sed omnes quibus cordi esse in- tegrætatem existimat, rejecturum? Itaque c. 3. de Indicijs, alii que legibus illa libido rejiciendi frena- ta est. Apertissimi iuris est, licere litigatoribus iudices dele- gatos, antequam lis inchoetur, recusare, cum etiam ex genera- libus formis sublimissima tua sedis statutum sit, necessitatem imponi, iudice recusato, partibus ad eligendos arbitros venire, iudicem. & sub audientia eorum sua iura proponere. Licet enim ex im- periali numine iudex delegatus est: tamen quia sine suspitione omnes lites procedere nobis cordest: liceat ei, qui suspectum iudicem putat, antequam lis inchoetur, eum recusare, vt ad al- ium curratur, libello recusationis ei porrecto: cum post litem contestatam, neg. appellari posse, ante definitiuam sententiam iam statuerimus, neg. recusari posse ne lites in infinitum ex- tendantur: eodem sc. executore necessitate partibus per ordi- narium iudicem & omne ciuile auxilium imponere, & arbi- tros eligere, & ad eos venire: & sic litem appetere, quasi arbitri fuerint ab imperiali culmine delegati. Quod si ab imperiali maiestate iudex delegatus non sit, sed ab alio culmine obtinere censemus. Dat. V. Kal. Maii. Constant. Lampadio & Oreste VV. CC. Coss.

Lite conte-
statâ non li-
cet recusare
iudicem.

Arbitros ad
mittere co-
narium iudicem & omne ciuile auxilium imponere, & arbi-
trios eligere, & ad eos venire: & sic litem appetere, quasi arbitri
fuerint ab imperiali culmine delegati. Quod si ab imperiali
maiestate iudex delegatus non sit, sed ab alio culmine obtinere
censemus. Dat. V. Kal. Maii. Constant. Lampadio & Oreste
VV. CC. Coss.

Durum est
habere iu-
dicem, etiam
eum, qui in
iuste reus
censetur.

Cur iudex
recusatur?

potestque iudex credi in eum esse prouisor, cui potest esse haeres, q̄ causa valebit, etiam in remotiore gradu, si haeres esse potest: si affinis est pro ratione affinitatis merito rejicietur. Si domesticus & familiaris est aduersarij, non committit se illi pars altera. Non extendunt iura hoc ad Procuratores, vel Aduocatos alterius partis, quamuis iudici sint familiarissimi, non tamen ideo rejicere licet. Item dominus aduersarij, patronusque recusari potest. Alia adduntur, vt si sint in eodem Collegio Canonici, ex eadem patriâ, si iudex sit aduersarij subditus, aut vasallus. Si iudex similem habeat causam, si fuit Aduocatus, vel consultor aduersarij, si sese ingessit, si fuit pro aduersario fideiussor, si inimicitia praecesserunt. Quin totum Consistorium potest rejici, si quis qui praestit, imperare alijs potest, & suspectus est. Alioqui ex integro collegio tantum suspecti remouentur, non etiam alij. Naturalis autem juris est remotio iudicis merito suspecti, sed vt initio monui, poena reculanti temere, imponitur. Optime in Syntagmate juris lib. 49. c. 4.

Causa reie-
cti iudicis
ab arbitrio
iudicatur.

Georg. Tolosanus. Debet insuper ista causa recusationis edi in scriptis, & libello comprehendere, vt cogitare non temere proponantur imminente poena temere proponenti ex Constitutionibus etiam regijs, pro singulis causis temerariis in curijs interioribus 10. libra tiron. In supremis 20. libra. Et ita cogunt vel poenam luere, vel probare causas propositas, ided debent decidendarum recusationum causas iudices seu arbitros deligere litigantes intra certum praescriptum à iudice recusato terminum: vel si non conueniant de illis, iudex ex officio dat, coram quibus probatio fiat causarum, si illa manifesta, & omnino notorie non sint, & iudex neget. Nam nullum iudicem sortiri, vel sub sortiri velle, in reo summa est dissidentia: in accusatore calumnia argumentum. Omnino certe graue est iudicem recusare temere. Et id multis ad damnationem plurimum adiumento fuit, quod Catonem, eum qui postea dictus est Vtricensis, iudicem in causa sua reiecessent: etenim illi innocentes videri non potuerunt, imò satis de se confessi, qui adeo recti, religiosi iudicis, viriq̄ optimi ac integerrimi iudicium recusassent. Neg, hodie recepta est Bartoli glossa: nec aliorum sententia, ad l. apertissimi. C. de iudic. quae statuunt iure ciuili sine causa suspectum dictum iudicem recusari posse: sed sequimur ius Pontificum, vt non prius iudex esse desinat, quam causa fuerint suspicionis probata.

Centumui-
ri.

§. 8. Optime in Republica constitutum videtur iudicium centumuirale. Ex tribus 35. lecti sunt 105. viri, qui numero rotundo dicti sunt centumui-ri, & singulis tribus tres constituti sunt, numerus & iurisdicção postea aucta est, Plin. l. 6. Ep. 33. fuisse 180. testatur. Quatuor eorum erant consilia. Iudicabant de causis ciuilibus Cicero lib. 1. de Orat. Praetor vrbani illis praesidebat, duae haste ponebantur, quatuor consilia vnam eandemque causam cognoscebant. Plin. Epist. 21. l. 5. & c. 2.

§. 9. Triumui-ri capitales tributis comitijs legebantur, quorum erat iudicare de vilibus, & abiectae conditionis hominibus, de maleficis, seruis nequam, Creati sunt Curio Dentato Consule, an. vrbis 465. Inter cetera etiam carcerum, & latomiarum curam habebant, deprehensâ Bacchanalium conjuratione: Triumuiris capitalibus mandatum est, vt vigilas disponerent per urbem, seruarentque, ne qui nocturni cœtus fierent: vtque ab incendijs caueretur. Liuius lib. 39. Iidem incusantur à Senatu, quod aduenarum, & populi superstitionibus non resistent. Lin. l. 25. Incusati grauius à Senatu adiles, triumuiriq̄, capitales, quod non prohiberent: cum emouere eam multitudinem è foro, ac discicere apparatus sacrorum conati essent, haud procul absuit, quin violarentur. Vbi potentius iam esse id malum apparuit, quam vt minores per Magistratus sedaretur. M. Emilio Pr. vrbis negotium ab Senatu datum est, vt his religionibus populum liberaret. Is & in concione Senatus consultum recitauit, & dixit, vt quicunq̄ libros vaticinos precatio-

nesue, aut artem sacrificandi conscriptam haberet, eos libros omnes literasq̄, ad se ante Calendas Aprilis deferret: ne quis in publico sacronè loco nouo aut externo ritu sacrificaret. Videntur autem capitalium rerum executioni praefuisse, ita Sal. in Catil. & Plaut. Amphyt.

§. 10. Duumui-ri Perduellionis à Tullo creati, & postea crebro extra ordinem, de perduellione iudicabant. Labienus Tribunus plebis intermissum magistratum restituit. Quo ipsius facto, Cicero pro Rabirio ad accusatoris inuidiam vititur. Porcia lex, inquit, libertatem ciuium licitori eripuit: Labienus homo popularis, carnisici tradidit. C. Gracchus legem tulit, ne de capite ciuium R. iniussu vestro iudicaretur: hic popularis à duumuiris, iniussu vestro, non iudicari de ciue Romano, sed indicta causa ciuem Romanum capitis condemnari coegit. Tu mihi etiam legis Porciae, tu C. Gracchi, tu horum libertatis, tu cuiusquam deniq̄, hominis popularis mentionem facis, qui non modo supplicis iniustitiae, sed etiam verborum inaudita crudelitate, violare libertatem huius populi, tentare mansuetudinem, commutare disciplinam conatus es?

Magna autem dignitatis viros praefuisse his iudicijs, ex iudicio Rabirij constat, nam duumui-ri tum erant lul. & L. Cæsares, à quibus damnatus ad populum prouocauit.

§. 11. Quaestores rerum capitalium à populo constituebantur, qui quaestores, vel quaestores parricidij nominabantur; Parricidae enim dicebantur, quicunque hominem interemissent. Legis Numae verba sunt: Si quis hominem liberum dolo sciens morti duit, parricida esto.

De exilio iudicabant Quinquueiri, vt Plinius testatur, erant illi ex optimis Senatoribus lecti. Postea statutum est, vt forte legerentur, ita Hon. & Theodosius. Quod tamen alijs deinde legibus mutatum est, cum fors non facile in tanto negotio sit admit-tenda.

§. 12. Praetor qui Constantinopoli dicebatur, *Πραιτωρ τῶν δίκων*, quem ait Simocatta, τῶ δέμα-
puli. *ἡ δικαστήρ*, iudicem thematis, tantum iudicandi partes habuit, quemadmodum etiam Iuridicus Alexandriae. Iudicia porro Constantinopoli fieri solebant ad puteum sacrum templi S. Sophiae, vbi velum tendebatur. Plures fuisse & *ἑκατὸν* iudices auctor est in Alexio Nicetas. Alii putant iudices veli dictos, q̄ ad Imperatoris Cameram iudicarent. Velarij vero, qui assistebant, & loca tribunalium tutabantur.

§. 13. Decemui-ri Stilitibus iudicandis in iudicio centumuirali erant, hastam centumuiralem cogebant. Donatus putat ex centumuiris non fuisse. Dio lib. 54. vocat τὰς δεκά, τὰς δὲ τῶν δίκων, τῶν εἰς τὰς ἑκατὸν ἀνδρῶν κληρονομήων. Sueton. in Octa-
uio ait inter alia constituisse Augustū, vt centumuiralem hastam, quam quaestura functi consueuerant legere, decemui-ri cogerent. Decemuirale itaque & centumuirale iudicium idem omnino fuit. Leuius Torrentius in eum Suetonii locum. Pomponius lib. 11. De origine Iuris, decemuiros litibus iudicandis, qui hasta praesent. Centumuirali, eodem ferme tempore constituto tradit, quo praetor peregrinus primum factus est; quoq̄, triumui-ri mone-
Decemui-ri ex centum-
uiris fuere. tales & capitales: circa annum D X I I. ab V. C. An igitur alios creauit Augustus? quod ego sanè non existimo. iidem enim fuere, & quidem (nisi fallor) ex corpore centumui-rorum, nirijs fuere. quanquam alios conuocandis habebant. Augusto enim priores fuisse, non solum Pomponii cuius auctoritas, sed ipsa nominis scribendiaratio: cum hodieq̄, extant antiqua marmo-
ra, in quibus X. viri STILITIBVS IUDICANDIS scribitur: vt stilocum, & stilarum, & stilarum, dicebant veteres. Con-
tingerat autem medio tempore, vt quaestura functi eorum mu-
neri praeficerentur: quod Augustus abrogauit.

Dio lib. 54. Ideo prius absente Augusto decretum fuerat, vt XX. viri ex equitibus crearentur. Vnde nemo eorum in

Senatum allectus erat nullo gesto magistratu, qui in Senatum aditum prebet. XX. illi viri sunt ex XXVI. viris, tres scilicet viri capitales, Tres viri monetales, Quatuor viri viatorum in vrbe curatores, vel Decemviri litibus iudicandis, qua sorte à Centumviris iudicanda sunt. Duo enim viarum extra urbem Curatores, & Quatuor in Campaniam missi sublatis erant.

Transcribenda hæc arbitratus sum, quia eandem ferè iudiciorum rationem video Rebus publicis plerisque placuisse. Decemviri creabantur singulis annis. Quotannis viri viginti sex creabantur, qui deinde munia sua distribuebant, vt essent Triumviri capitales, monetales, Quatuorviri, curatores viarum, decemviri Stitibus iudicandis, duumviri viarum extra urbem, quatuorviri in Campaniæ Præfecturas mittendi. Ex Senatu sumebantur, & initium honorum erat; Augustus vigintiuiros creavit sex posterioribus omisiss, & ex equitibus sumpsit, vt Dio libr. 54. Sed tamen etiam ad Senatorum liberos reditum constat. Nam apud Tacitum ann. 3. Tiberius à patribus petit, vt Nero Germanici filius munere capeffendi vigintiuiatus solvatur. Ad Principum igitur filios ea quoq; functio pertinebat.

Iudices in
provincia
rationem
reddunt.

§. 14. Hoc quoque sapientissime cautum est, vt iudices in provincia rationem reddant. Iudices quinquaginta dies in provincia maneant c. 1. tit. 49. Nemo ex viris clarissimis Præsidibus Prouinciarum vel consularibus aut correctoribus, vel qui administrationis maioris infulas meruerint, id est, viri spectabiles, Proconsules, aut Præfectus augustalis, aut Comes Orientis, aut cuiuslibet tractus vicarius, aut quicunq; Dux vel Comes cuiuslibet militis vel diuinarum Comes domorum, postquam sibi successum fuerit, aut deat excedere de locis, quos rexisse noscitur, antequam 50. dierum constitutus numerus finiatur. Sed per id tempus Præsides quidem & consulares, nec non correctores in metropoli, spectabiles vero iudices tam ciuiles, quam militares in ciuitatibus administratæ dioceses illustrioribus publice, non domi, vel intra sacrosanctos terminos, vel regiones aut potentes domos latitantes, sed in celeberrimis locis ante omnium, quos nuper gubernauerant, ora versentur: vt pateat omnibus facultas libera super furtis aut criminibus querimoniam commouendi: ita vt ab omni defensus iniuria prouisione post eum administrantis, ac periculo officii, nec minus curialium & defensoris ciuitatis, iuratoriæ tantum cautioni commissus, postquam fuerit in querimoniam deuocatus, pulsare volentibus (vt dictum est) pro legum ratione respondeat. Nec vllam ante presinitum tempus de provincia discedendi excusationem ei tribuat, vel diuina vocis copia, vel codicilli alterius administrationis oblatis, vel præceptum amplissima tue sedis, vt alterius provincia moderatoris vices obtineat, aut præceptum præfata, vel alterius ciuilis vel militaris cuiuscunq; potestatis, vt quancunq; sollicitudinem publicam gerat, aut exhibeatur, aut deducatur, aut postremo cuiuslibet artis astutia, cuiuscunq; occasione excogitata calliditas excludatur, vt modis omnibus, quæ pro vniuersarum prouinciarum salute sancimus sortiantur effectum. Quod si quis remeritate puniendâ saluberrimam legem circumscribendam vel violandam crediderit, licet & maiestatis reus non immerito iudicetur, attamen 50. librarum aurimultam publicis calculis inferre cogetur: Simili pena plectendo eo, qui post eum administratione suscepta minimè eum curauerit, honeste retinendum, aut super eius fuga protinus referendum.

Qui iudices
esse nō pos-
sint.

§. 15. Judicare phibentur muti, surdi, impuberes; surdum & mutum Principem, eum per literas satis causam intelligere possit, & scripto sententiam iudicare, non prohiberem iudicandi potestate, nisi cum quædam voce exponenda sunt. Parentes nostri iudices absq; infamia n. esse voluerunt, itaq; Senatu motum, nisi vel restitutum, vel elapso tempore condemnationis iudicare vetuerunt. l. cum prætor. §. penul. de iudic. P. Aurea lex Ciceronis est, Hominibus turpe iudicio damnatis in perpetuum, neq; vllum ad honorem, neque in curiam aditus est. Si quis igitur accepta pecuniâ testimonium dixit, vel denunciauit, vel iudicauit, vel iudicio superfluit, vinxit aut non vinxit aliquem,

huic portæ dignitatis clauduntur. I. Si quis precio, non vitæ commendatione ad honores venit. Postulatus criminis non potest eo anno honores adipisci, nisi se purgauerit, non amittit tamen quos habet, quia inauditus damnari non debet. Vetiti sunt olim mercatores, præsertim rerum vilium, quod ex parte probandum, sed non in vniuersum alibi ostendi. Copiosi enim negociatores & honesti cum laude regunt multas & magnas ciuitates.

§. 16. Valde tamen legendum esse, docet Tolos. l. 47. Syntag. c. 10. eos, qui pecunias vsuris, fallaciis, circumuentio-
nibusq; congregauerint, Rerump. & dignitatum mercari offi-
cia, ex quibus iterum lucro assueti misera cum subditorum ia-
ctura negotientur. Quod si prisci Romani admisissent non mi-
rarentur tantopere, quod Varro ex Macellaria patris taberna
ad consulatum confenderit, & largitione sordidissima duode-
cim fasces & dictaturam consequutus fuerit. Quod Titius Au-
fidius partis exigua Asia antea publicanus, postea proconsularē
cū imperio dignitatē Asia obtinuerit: & Pub. Rutilius, qui an-
tea publicanus operam dederat in Sicilia: Siculis vniuersis le-
ges dederit consul effectus. Præcipua conditio iudicis est,
vt sit peritus causarum, de quib. iudicat, de quâ scientia
dixi l. 4. Alia diuersis legibus est agitata conditio,
ne quis magistratum gereret, aut iudicaret in provin-
cia, in qua oriundus esset, de qua re sunt leges Roma-
norum non consentaneæ Reip. ipsorum, cum Rome
iudicarent tantummodo Romani; aliquando idem
visum est Francis, vt legem de alienigenis iudicibus
Philippus Pulcher, & Carolus V. ferrent. Dicitur
& vsitatum esse in Castellæ regno; nam de vrbib. Italia
supra dixi. Viros tamen bonos pferendos puto, aliq;
& Reges pegrinos & Principes easdem ob causas ad-
optarent, q. in sua Repub. Deus improbauit, qui ve-
rat alium Regem constitui, qui non sit frater.

Improbi
præfectura
emunt.

Index cau-
saram iudic-
um sit per-
vitus.

Peregrinus
iudex non
est proban-
dus.

§. 17. Iudicium in Galliâ rationem eruditissime de-
scripsit Consultis. Tolos. lib. 47. c. 33. in hunc mod.
In Galliâ, quia diuersum sermonis idioma est, & diuersus re-
genda Reip. modus, Rectoribus prouinciarum exemplo Roma-
norum omnino non vtitur, ex parte quamuis cum Romanis
consentiamus. In ea iurisdictiones & potestates ex nutu &
Principis voluntate distinguuntur. Sunt tempore belli maxi-
me Rectores prouinciarum, quos dicimus, Gouverneurs du pays:
qualis Gubernator noster Tectosagus, alius Aquitania, Picar-
dia, & similes, qui pro Procons. existunt. Quidam & Legati
cū potestate regii vicarii Regis, quos vocant etiam Viroys, qua-
rum potestas Præfectis Pratorianis comparari potest. Esi non
diffitear Rectores vel Gubernatores etiam vices Regis agere in
militarib. causis, & in prouincijs sibi commissis. Magna olim
erat horum authoritas: concedebant n. veniam & abolitionē
criminum, nundinas & mercatus nobilitabant, legitimabant
seu restituebant natalib. auocabant à iudicib. ordinarijs cau-
sas ad se. Quæ tamen omnia postea adempta, & restituta regia
soli potestati, edito Ludouici XII. Hodie Rector Delphinatus
omnia officia concedit, plurag. potest: exceptis Curia suprema
Parlamenti officijs, & indulgentijs seu venis criminum. Fal-
luntur qui putant vicarium generalem Regis, quem vocamus
Lieutenant general pour sa Maiesse. Proconsulib. similem dici.
Nam melius hic, qui vices agit in vniuersis prouincijs Galliæ,
diceretur Magister militum, qualis sub dictatore vel Præfectus
Pretorio sub Imp. vel tempore priuscorum Regum Francorum,
Meier vel Magister domus: ex cuius authoritate tota militaris
opera regeretur, qui secundus post Regem in ea potestate, maior
Proconsul & Gubernatoribus, Præsidiibus prouinciarum. Et
certe hoc etiam munus vix conceditur, nec non concedi debet
alii, quam Principis fratri, vel filio, vel ei qui designatus est suc-
cessor imperii. Periculum n. est, ne qui hac inuestitur dignitate,
allectus dominandi dulcedine, & quia iā omni manu militari
armatum se videt, inuadat principatū eius, cuius vicarium
gerit: saltem ita olim contigit, quando Meieri & domus Fran-
cia maiores vsurparunt imperium. Est itaq; iste vicarius Regis
generalis maior, qui etiam sub se alios habet Galliæ Polemar-
chos, quos vocant Marechaux, syllabis priorib. Polemarcbi de-
cisis. Subduntur & illi gubernatores prouinciarum, qui &

Galliæ
vici iudi-
ces.

Locum it-
tens Gene-
ralis in
Galliâ.

Subpr.
fici.

Subpra-
fecti.

Xx 4

Quinquaginta dies in Senarchia tenebantur residere, ut iuri-
starent, & responderent coram Successoribus libellis, petiti-
onibus, conquestionibus aduersus illos propositis summarie, &
de plano iudicandis. Caterum quemadmodum cognitiones
Senarchorum Curie suprema examini appellationis causa
subiiciuntur: sic & Iudices quidam ordinarii sunt, à quibus
prouocatio ad Senarchiam deferretur. Et nouit qualibet Senar-
chia suos sibi hac de causa fines. Sunt & cum his in quibus-
dam ciuitatibus vicarii, quos Viguerios Tholosa & alibi dici-
mus, quorum iurisdictione aliquando suppressa reuixit. Vigue-
rius in quibusdam cum Decurionibus & Seneschallo concur-
rit, Iudex tamen ordinarius est, minimarumq; causarum &
minimorum criminum. Vtridicula lapsi sunt, qui putant Vi-
guerios dici, quasi Vergobretos. Erant enim Vergobretus maior
& regis propemodum auctoritatis apud Heduos, auctore Iu-
lio Casare, à quo maxime Vignerius. Arbitror autem, quan-
tumuis dilarent phylacterias Vignerii, Vignerios dictos esse,
vel à nomine composito Vices gerentis, ut dicimus idiomate
communi (Vichancelier, Viroy, Vigerand.) pro Vicecan-
cellario, pro Vicario Regis, & pro Vices gerente alicuius. Et
Viguerium pro Vicario accipiendum Seneschalli: Sic me mo-
net constitutio Philippi Quarti dicti pulchri Anni 1302. dum
ait (Volumus insuper & ordinamus, quod nullus Seneschal-
lus, Bailliuss aut index quicunq; habeat prepositum Vigue-
rium seu iudicem, qui eidem consanguinitatis, affinitatis, vel
nature vinculo teneatur, ne persona predicta in causis, que
ad ipsos per appellationes peruenire debeant, minus fideliter
iudicent) Alicubi isti Vignerii se dicunt exornatos custodia
arcium, unde arcium loci dicuntur custodes, Castellani & Si-
gilli interdum & Præpositi, Prensos. Et idcirco iurisdictione
illorum secundum definitam à Regibus, & Seneschallis na-
turam distinguenda est. Cognoscunt ut plerumq; de tutelis
non nobiliis, de suspectis tutoribus & curatoribus, de anno-
na, profligatione, de abusibus cautionum, hospitum, pisto-
rum, lanionum, Pharmacopolarum, propolarum, & ne-
gotiatorum intra urbem seu suam iurisdictionem, de pactio-
nibus, & obligationibus sub sigilli certi rigore transactis, de
aliis criminibus quoque iniuriarum, inuasionum, nisi vel
contraria prohibeat iurisdictione, vel consuetudo, que in po-
testate forensi consideranda aliàs monui, ne transgrediantur
terminos, quos Patres & maiores eorum posuerunt & obser-
uarunt.

Sunt & nouissimis temporibus Senarchis additi Subpra-
fecti palatii, quos vocant Lieutenans de Seneschaux de rob-
be courte, alicubi, & qui latronum grassantium prehensio-
nes & iudicia exequerentur: quales prepositi Marschal-
chorum vel Subpræfecti fuerunt, sed dicti nomine Vice-
seneschalchorum, Vice seneschaux, proprie Latrunculares. Sic
enim variatio temporum mutauit nomina rerum, auxit, &
minuit iurisdictiones Præfectorum ex nutu & arbitrio Regis
pro necessitate prouincialium. Et ita etiam Præfecti prou-
inciarum locis facti perpetui Senarchi, & iudices illorum
togati aucti, & perpetue Curie seu Concilia, eaque statuta &
iudicum officia cum titulo à Principe concessa iis, qui pro
Senarchis ipsis iudicarent, sportulasq; reciperent, manu ar-
mata Senarchis concessa. Addita etiam prerogatiua istis
consiliis, iurisdictiones rerum omnium civilium, exceptis do-
minialibus Principis de aquis, & nemoribus eiusdem statuen-
di diffinitive, sine prouocatione ducentarum quinquaginta
librarum Turonensium, & quingentarum, quarum execu-
tionem non obstantem prouocatione, sine praiudicio tamen il-
lius possent persequi, ut habetur in Constitutione Henrici Se-
cundi mensis Martii 1551. vbi de origine illorum. Fuit ali-

quando & summa iurisdictionis ampliata, cum primum no-
uus Magistratus creatus est, dictus Præfides Præfidiæ: nem-
pe Magistratus in eo consilio Toparchico, primus, qui præfide-
ret Præfidiis siue iudiciis introductis: non quidem prou-
incia, hoc enim falsissimum est, & temere Præfides prouin-
cia nomen & purpuram quidam sibi arrogant hoc falso præ-
textu. Neque Rex eos nominat Præfides Prouincie, sed Præ-
fides & Præfidiæ: Iam enim Præfidiæ scilicet iudices &

Consiliarii dicuntur & dicebantur olim, qui præfidebant ca-
teris Seneschallia sedib. Nam fere singula Seneschallia habent
duas vel plures eiusdem Senarchi in diuersis locis classes, sed
vna fuit electa præ & ante alias sedes, que aliis præsit, appel-
lationes aliarum terminando: Vnde qui in illa sede, que
præcipua inter alias est, constituuntur, iudices præfidiæ di-
cti sunt, & in quantum de appellationibus iudicant sedium
inferiorum; Et iidem quoque dicti ordinarii in quantum
de sibi subditis & sue iurisdictioni, in prima actione extra
causam edicti, quo prouocatio interdictur iudicant. Qua-
re iidem iudices & ordinarii in causis extra edictum & Præ-
fidiæ & Superiores dicuntur in causis edicto permisis huic
iurisdictioni. Et proinde Præfides Præfidiæ statuitur inibi,
non ut prouincia præfideat, nam nec præfidiæ ipsi iudices,
neque Seneschalli ipsi prouinciam habent, sed partem prou-
incie, seu diocesim: at potius, ut Præfidiæ præsit, &
absente Seneschallo prouinciam in curia sibi commissa, ut pro-
be ex iure omnia à iudicibus gerantur, præcedit hunc hono-
re veluti suum Vicarium ipse Senarchus: Præfides vero prou-
incie Romanorum nullum superiorem habebat in sua prou-
incia, & primuserat post Principem. Præfideat autem
& iudici maiori hunc oportere satis nomen & officium indi-
cat, quamuis viderim hac de re controuersias, sed hac iustior
sine affectu est sententia. Neque etiam æquum est, ut qui cap-
ut constituitur consilii, membrum quod subicitur sequa-
tur: quamuis repugnet misera Magistratum quorundam
ipsius seculi ambitio. Itaque aucta curia nouo Magi-
stratu, & quodammodo Senarcho togato iurisdictione Præfidi-
æ creuit, in his que refert Rebuffus in primo tomo Constitutio-
num regiarum tit. 12. art. 11. Veruntamen quia postea im-
minuta maxime videbatur Senatuum inde auctoritas ad suam
redit originem ex edicto Caroli Noni Molinensibus habi-
to 1566. artic. 15. & Parisiis mense Martio 1568. & fuerunt,
qui existimantur hoc munus, hancque nimiam iurisdictionem
superfluum, ubi Parlamentorum tot nempe septem ad-
sunt suprema Curie: Cum Magistratum multiplicatio videretur
litigandi occasio, ut aiunt. Vix enim possunt assue-
scere grauitati Senatorie, qui in ordinariis & primis actioni-
bus coguntur pragmaticis & vilioribus negotiis consensere. Ego
tamen in his non immorabor, audiuit namque in Comiti-
bus Aureliacensibus, & Blesensibus, & alibi subditorum hac
de re libellos Princeps statuer, ut opinor, quod de Republica, &
ad salutem populi sibi à Deo commissi videbitur, parceretque
arario, quod tot salariis geminatorum officiorum penè exhauritur.
Scit enim melius paucis bonis Rempublicam regi, quam plurimis malis,
quorum forsitan maior pars potius proprio lucro quam Reipublice salutis
studet. Intelligit namque forum ita sancte, ut iustitie & Dei sedem tractari oportere,
ut non præda petenda sit inde, unde prædatores & latrones supplicium debitum
Maleficijs accepturi sunt. Sed hæc hætenus de Magistratibus prouincialibus
Gallicis dicta sunt. Omitto plura de Ducibus, Marchionibus, Comitibus,
Baronibus, Castellanis, & aliis Iuridicis Dominis locorum: quod
iam de illis dixerimus in feudis libr. 6. Syntagm. huius cap. 7.
8. 9. 10. 11.

§. 18. Sunt non dissimilia Romanis licet varie diuersa iudicia, & qui illis præfident. Hinc Bailliis, Castellani, Præpositi, auditores Castellati, Curie Præfidiæ, iudices & consules mercatorum, inquisitores, Majores, Schabini, Secretarii mandatorum, Secretarii domus Francie, seu Cancellaria. Aurea est constitutio nouellæ de iudicibus sine suffragio creandis, quæ omnes Respublicas ita instruit, ut si quæpiam sequatur de iustitiâ optime sibi prospiciat. Quod multi optarunt, pauci perfecerunt. Sed Nouellam audiamus, Nouell. 8. Coll. 2. tit. 2. in præfat. Cogitatio igitur nobis facta est, quod agentes omnia quæcunq; in nostris prouinciis sunt, vno actu communi ad meliora migraremus. Hoc enim omnino euenturum credimus, si præfides gentium quicunq; ciuiles administrationes situtio prouinciarum habent, puris procuremus uti manibus, & ab omni abstinerere acceptione: pro illis solis contentos eis, quæ à sisto dantur,

dantur, quod non aliter fiet, nisi & ipsi cingula sine mercede percipiant, nihil omnino dantes, nec occasione suffragiorum, neg. iis qui cingula habent, nec alii omnium vlli. Consideramus enim quia licet questus immodicus imminuit imperio, attamen nostri subiecti incrementum maximum percipient, si indemnes à iudicibus consequantur: & imperium & fisco abundabit vrens subiectis locupletibus: & vno hoc introducto ordine, plurima rerum & innumera erit vbertas. An certe non omnibus manifestum est, quoniam qui aurum dat, & ita administrationem emittit non dat hoc solum quantum occasione adinuentum est suffragiorum, sed & aliud extrinsecus addit amplius occasione commodi administrationem aut dantibus. nec spondentibus? & sic vno principio illicito dato plurimas aut esse est manus circumire eum, qui donationem facit: & hoc non de suo forte præbere, sed mutuum, & ut mutuum possit damnificatum & computare apud se, quia conuenit eum tantum ex provincia percipere, quantum liberet ei quidem debita sortes & vlturas & damna pro ipso mutuo: computabit a. & in medio expensas largiores, iam & iudici, & qui circa ipsam sunt conuenientes: & quendam etiam sibi recondet questum in tempore sequenti, in quo forte non administrabit. Quapropter eius qd ab eo datum est, triplum, magis autem si oportet verius dici, decuplum erit, quod à subiectis nostris exigitur: & ex hoc etiam fisco imminuitur. Nam ea quæ oportebat in fisco inferri, eo quod administrationem habet puri vrentem manibus: hoc ad propriam vtilitatem redigens, qui administrationem habet, & inopem faciens nobis collatorem, inopiam ipsius, quæ per ipsum agitur, nobis reputat: & quanta impie talia sunt, ad horum furtorum merito relata occasionem? Administrationes namq; habentes provinciales ad hanc acceptionem respicientes multos reorum dimittunt, vendentes eis delictum: plurimos a. innoxiorum condemnant, vt noxiis præsent, & hoc non solum in pecuniariis causis agitur, sed & in criminalib. vbi de anima est periculum, fugæq; sunt ex. puincis, & confluunt huc omnes ingemiscientes, sacerdotes & curiales & officiales & possessores, & populi & agricolæ iudicium furti merito & iniustitias accusantes, & hæc non sunt sola, sed etiam ciuitatum seditiones, & publica turba plerunq; pecunia causa sunt atq; sedantur, & omnino vna quedam est hæc omnium occasio malorum: & accipere suffragium à iudicibus totius nequitia est principium & terminus. Est quoq; hoc sacrorum eloquiorum mirabile, & verum, qd auaritia omnium sit mater malorum, maxime quando non priuatorum, sed iudicium inheret animabus. Quis n. sine periculo non furetur, quis non latrocinetur sine reatu ad administrationem respiciens? Illum namq; videns omnia auro vendentem, & præsumens, quia quicquid egerit illicitum hoc pecunias dando redimet, hinc homicidium & adulterium, & iniurias & vulnera & raptus virginum, & commerciorum confusio, & contemptus legum & iudicium, omnia hæc venalia pposita esse putantib. tanquā aliquot vilium mancipiorū. Sed neg. sufficimus considerare & exponere, quantæ ex furto puincialium iudicium sunt pessima: nullo eos præsumente cum fiducia redarguere, cum illi repente se emisse cingula pnuinciant, & c. i. Hæc omnia apud nos cogitantes, & hic quoq; participem consilij sumentes eam, qd à Deo data est nobis reuerendissimam coniugem, & tuæ celsitudinis causam communicantes, & qdam etiam à tuo sumentes consilio, ad hanc sacram venimus legem: per quam sancimus, neg. pconsulariam vllam, neg. hætenus vocatam vicariam, neg. comitem Orientis neg. aliam quamlibet administrationem, neg. pconsularem, neg. presidiale (quam consularitatis & correcticius vocant) quarum expressim meminit subiecta huic s. legi nostra descriptio, quasq; solas sub hac lege ducimus dare alijs suffragium; neg. pro administratione quamlibet donationem, neg. iudici vlli, neg. horum, qd circa administrationem sunt, alicui, neg. alteri p occasionem patrocini: sed gratis sumere qdem administrationes: pauca v. præbere occasione eorum, quæ pro cingulis dantur, & charitis, nam subiectis etiam descriptio huic sacre nostre legi declarantem qd competat vnamquamq; administrationem nostram præbere in sacro nostro laterculo, aut in foro tuæ celsitudinis occasione Codicillorum, aut preceptorum, vnde & illud abbreviatum est, ne præstet illi maximum damnum.

§. 19. Lites triennio definiendas Iustinianus dixit. (cap. 3. tit. 1. de iudicijs) nobis visum est, ne lites fiant pene immortales, & vita hominum modum excedant: (cum criminales qdem causas iam nostra lex biennio conclusit: & pecuniaria causa frequentiores sunt, & sæpe ipsa materiam criminib. creare noscuntur) pntem legem sup his orbem terrarum nullis locorum vel temporum angustis coarctanda ponere. Censemus itaq; omnes lites sup pecuniis quantacunque quantitatib. siue super conditionib. siue super ture ciuitatum, siue priuatorum fuerint illatae, siue sup possessione vel dominio, vel hypotheca, seu sup seruitutib. vel p alius qbusdam causis, p qbus hominib. inter se litigandum est: (exceptis tantummodo causis, qd ad ius fiscale pertinent, vel quæ ad publicas respiciunt functiones) non vltra triennii metas post contestatam litem est se pertrahendas: sed omnes iudices, siue in hac alma vrbe, siue in puincis maiorem seu minorem peragant administrationem, siue in magistratib. positi, siue ex aula nostra dati, vel à nostris pcerib. delegati, non esse eis concedendum vltius lites, quam triennii spacio extendere. Hoc n. iudicialis magis esse potestatis, nemo est q ignoret. nam si ipsi noluerint, nullus tam audax inuenitur, qui possit inuito iudice litem pterare. Et si qdem pars actoris cessauerit, quatenus multiplici dilatazione reus fatigetur, & triennii meta post litem contestatam iam ppe finem veniant, vt semestre tempus ei tantum super sit: licentia erit iudici, p executores negotii actorem requirere, parte fugiente ex vna parte actoris absentiam inculante, & iudicib. omnimodo suas aures huiusmodi questionib. referantibus & si p tres vices fuerit hoc subsecutum 10. dierum spatio p vnumquemq; introitum destinato, & ita nec pars actoris fuerit inuenta, & neg. per se, neg. p curatorem instructum puerit: tunc iudicem negotii acti apud se confecta conspiciere censemus. Et si quidem nihil sufficiens actitatum est: ex quo possit termino certa causa fieri coniectura, volumus non solum partem fugientem ab obseruatione iudicii relaxare, sed etiam in omnes expensas, q consueto modo circa lites expendantur, eum condemnare vera quantitate earum sacramento fugientis manifestanda, & omni cautela, quam sup lite reus exposuit, reddenda: q si remanserit viribus euacuabitur. Sin a. ex gestis apud se habitis, parte actoris minime inuenta, possit inuenire viam, qui manifestum ei fiat, quid statuendum sit, etiam absente actore, si eum meliorem causam habere perspexerit, p eo ferre sententiam non moretur, & præsentem reum absenti actori condemnare: expensis tantummodo litis, quas reus se legitime expendisse iurauerit, condemnatione excipiendis, quia hanc penam actori & meliorem causam habenti, ppter solam absentie contumaciam imponimus, nullo penitus ei regressu ad eandem litem conferuando. Sed actor contumax cadat omnino de lite, si reus absoluitur. Sin v. aliqua condemnatio contra reum p absente actore pferatur, quæ forsitan non sufficienter sibi putauerit actor fugitiuus: nullo modo iterum eandem litem resciscitare concedimus, & hæc quidem pena actori fiat imposita. Sin autem reus absuerit & similis eius processerit requisitio, quemadmodum p persona actoris diximus, etiam absente eo eremodiciu contrahatur: & iudex (secundum quod veteribus legibus cautum est) ex vna parte cum omni subtilitate causam requirat, & si obnoxius fuerit inuentus, etiam contra absentem p mere condemnationem non cesset, quæ ad effectum perducatur, & pres & facultates fugientis victori satisfiat: siue ipse iudex ex sua iurisdictione hoc facere potest, siue per relationem ad maiorem iudicem hoc referatur, & ex eo legitima via contra res contumacis aperiatur: nulla licentia ei vel alii personam eius solam prætendenti concedenda contradicendi, cum in possessionem huiusmodi ex causa actor mittitur, nec si reuersus ipse fuerit, & voluerit fideiussores dare, & possessionem recuperare, audietur, in huiusmodi etenim casibus omnem ei contradictionem excludimus. At nunc vbiq; gentium multo diutius viuunt lites. Itaq; communi consensu tot iudices constituti sunt, vt omnes veteres semel absoluantur, & nouæ cito decidantur, nunc enim multi litigant, quia litem superstitem relicturos se sperant.

§. 20. Summa est, vt iudicatarum rerū examen instituat, olim vltimum fuit. discussores dicebantur: illi sunt.

Nihil magis Europam affligit, quam litium immortalitas.

Nulla lis vltra triennium protrahenda.

Omnes exceptiones differentiū lites excludenda.

Illi pene nimiam potestatem habuerunt, & maximam peccandi licentiam. Mittebantur in prouincias, ut quocunque titulo res ad fiscum pertinentes exigerent, tractarent, rationes conficerent. Ius quidem est, ut Quotiens cap. 10. t. 30. in disceptatione confiterit inique discussionem fuisse confectam, & fidem facti non poterit approbare discussor: ipse in eodem titulo, & eodem modo ad soluendum protinus urgeatur, in quo alterum perperam fecerit debitorem. Dat. Prid. Id. Martii Valentiano N. B. P. & Victore Cons. Sed tamen lege 4. eodem titulo, securitatem omnibus dare potest; Nemo fiat discussor aliter, quam ex iussione Principis specialiter discussoris faciente mentionem, non praefectorum iussu, non ex precepto alterius cuiusquam iudicis, non ciuiliu operum vel pecuniarum frumento comparando destinatarum, vel portuum, vel eorum quae impenduntur in aqua ductus murorumue constructionem, vel ad vias sternendas, vel ad pontium & aggerum instructionem, sed neque pecuniarum ad lauacra destinatarum, vel alio quocunque modo ad ciuilem rationem pertinentium. At Princeps siue ex arario pecunias miserit ad munium vel alterius operis constructionem, siue ab alio relictas ciuitatibus pecunias inuenerit, semel vel etiam saepius, cum ei sederit animo, mittat discussorem, qui opus admetiatur, & rationes putet exacte, & ad se referat; ut si certe sumptus facti sunt iis, qui fecerunt sacra securitas conficiatur, qua freti nullam ii postea, vel heredes eorum aut bonorum possessores quastionem patiantur. Valeat & ab discussore post rationum discussionem emissae securitas, nec sacra apocha, nec alia qualibet cautione indigens. Discussori itaque plena fides habetur, quocirca a nullo praefide, sed a solo Imperatore poterit legari.

Discussor a solo Principe constituitur.

Insignia iudicum.

§. 21. Iudicum seu ut in Graeco Imperio vocati sunt τῶν δικηγδοτῶν insigne erat δικηγύμιον, virga argentea inaurata, aut etiam ξύλον λεῖον, lignum laeue & politum. Verus consuetudo, ut non modo σκηπτῆχοι essent, βασιλεῖς, sed etiam δικαστοὶ, iudices, itaque & centumviri posita hastia iudicia exercebant.

CAPVT XXIII.

Aliarum Rerum publicarum iudicia, Tribunalia.

Camera iudicium vnde originem habeat.

§. 1. Imperij Romani non locus modo, sed leges etiam pleraque mutatae sunt, ut plurimum in melius, alia enim veterum tempora alias leges requirunt, ut supra dictum de legibus. Anno Christi 1495. Wornatiae constitutum est iudicium Camerae Augustae, quae vice sacra iudicaret, ita habet constitutio. Primo iudicium Camerae instruitur iudice summo, qui Princeps sit Ecclesiasticus, vel Saecularis, vel Comes, vel Baro. His adiungendi sedecim iudices, qui postea etiam Assessores dicuntur, eligendi illi ex natione Germanica, ex ipso Imperio, dimidia pars eorum docta, & Academicis honoribus ornata, dimidia ex Nobilitate sit, moribus integris honestisque, scientia praediti omnes. Eorum iudicio omnes causae committuntur, si paria sint suffragia, supremi iudicis sententia prerogatiuam habet. Si abesse iudicem contigerit, suo loco Comitum, vel Baronem, ex iudicibus ex consensu ceterorum constituet.

In locum Assessorum noui deliguntur in Principum conuentu. In locum iudicis a Caesare datur Successor, atque ad proxima Comititia, si longius ablit Caesar, ipsi iudices ex sese aliquem constituunt, qui vices teneat, donec in publico conuentu aliquis constitutur.

Restitutum Anno 1500.

Verum aliquamdiu tribunal illud cessauit. Nam Anno 1500. iterum restitutum est, & decretum, ut

Nurnbergae haberetur. Hoc etiam decretum, ut Comiti Bernardo ab Eberstein, alius Comes aut Baro adungeretur, ut esset, qui in causis Principum absente vel agro iudice praesse posset. Simul statutum, ut octo Assessorum & iudicis sententia rata sit. Quia & illud prudenter ad suspensiones euitandas adiunctum, ne Assesores domi suae procuratorem, oratorem, sollicitatorem habeant, neque in horum conuictu vllus Assessor sit.

Ne vero in electione esse querela posset, Anno 1507. Caesar duos, sex electores singulos, Circuli sex constituerunt octo Assesores, ita Comitibus Constantiensibus decretum, in quibus etiam noui electi sunt Assesores.

His Carolus Quintus Anno 1521. Wornatiae addidit duos, ut iam octodecim essent Assesores. Simul etiam visitationem singulis annis constituit. Alia Anno 1523. addita sunt. Deinde Anno 1527. abusus sublatus. Reformatio Anno 1532. confirmata, & emendata, ordo visitationis constitutus. Simul institutum, ut sententiae latae examinentur, & iudices iudicentur. Visitatio vero notissima fuit Anno 1533. in qua multi abusus emendati, multa egregie constituta sunt; Annis deinde sequentibus ob religionum discordias plura incommoda exorta sunt, de quibus Anno 1544. actum est, sed dissentientibus ordinibus iterum Annum 1546. ea res tenuit. Anno vero 1551. decem extraordinarios Assesores ad veteres lites terminandas lege additos, qui biennio, aut etiam triennio, si litium multitudo id requireret, iudicarent, in aliud biennium confirmantur Anno 1557. iterum extraordinarii sedecim constituti sunt Assesores. Anno 1566. multa grauiamina sublata, ob causarum vero multitudinem eodem anno viginti quatuor Assessoribus ordinariis adiunguntur alii octodecim ordinarii, ut in vniuersum quadraginta duo fuerint. Anno 1570. iterum sex noui additi sunt Assesores, idque in sexennium, Caesar etiam Comitum vel Baronem alium addendum censuit, ut tum fuerint 48. Assesores non annumerato Comite.

Nec minor in rebus, & modo procedendi facta est in eo tribunali mutatio, singulis enim Comitibus, & visitationibus ab experientia longa, vsuque iam odres deuenit, ut addi nihil posse videatur, nisi quod vetustissimarum litium multitudo indecisa maneat, & iudiciorum executio potentia partium impediatur. Contra quae incommoda praclare multa sunt Anno 1600. constituta. Atque haec de Magistratu iudiciali, qui est in Germania, utitur in sententia editis Augusti nomine & sigillo. Quod si quispiam etiam Advocatorum, Procuratorum, aliorumque officia, ordinem, legesque consideret, necessario fatbitur in nullo vnquam regno tam perfectam iudiciorum rationem fuisse. Sed ut dixi iudiciorum executio suspenditur in potentibus.

§. 2. Neque tamen haec forma Iudicii imperialis, Assessorumque sine prisco exemplo; Imo ne quidem Graecis defuit. Aristoteles libro 2. Politicorum. λαμβάνει (δε καὶ) παρόδρους ὅτε ἄρχων, καὶ πόλεμαρχος ὁ δὲ ἐκαστοῖς ἐς αὐτὸν βέβλονται. Capiunt & Assesores tam Archonem, quam Polemarchum duos uterque, quos volunt. Getarum gens Barbarorum extrema, Regi suo Consiliarium Assessoremque indicandi adiungebant, quem ob dignitatem δέον appellare consueuerant, ut Strabo testatur. Dio in Augusto vocat eos συνέδρους confesores. Τα μὲν ἄλλα αὐτῶς μὲν ἢ συνέδρων διέσκεψαντο, καὶ ἐδικάζεν αὐτῶν παλαιῶν δὴ τὸ βήματι. Καθ' ἑμὲ. Alia ipse cum Confessoribus disceptabat, & in Palatio pro tribunali sedens iudicabat. Tiberius iudicantibus adiungere se solitus erat Consiliarium, assidebatque mistum, vel ex aduerso, primori.

Hinc

Hinc celebritate nominis & honore apud posteros vicerunt Imperatores ipsos. Vlpianus Assessor Alexandri, vt Eutrop. libr. 8. juris primatum adhuc obtinet. Marcus Scauola mente, & prudentia jus gentibus dixit, vt Capitol. Prudentissimè Commodus consilio Fescennini Nigri statuit, vt qui in Prouincijs assedissent, in isdem administrarent. Nam ante, quamuis Proconsulum & Legatorum essent Assessores, non tamen facile succedebant.

Dabantur olim quidem *magistratus* totis rebus, Assessores iunioribus; verum optime confutatum est, vt omnibus postea darentur. Ex peritissimis a. & probatissimis Aduocatorum sumebantur. Causam reddit Cassiod. Ep. 12. l. 8. Decet tractatores habere doctissimos, quibus potestas submittitur, Aduocationis te campus excurrit, te iudicii nostri culmen elegit. Quando illius consilio te vides sociatum, qui nostri Imperij tractat arcum. Hinc te Comitum domesticorum illustratum honore decoramus.

Indices honorant eos, quoniam prudentia illis necessaria est.

Neq; tamen negandum est, multa in primis Assessoribus fuisse diuersa ab illis, quae nunc in vfu sunt. Nam a Magistratibus, quibus assidebant, salaria capiebant. Cod. l. 1. §. 1. Studiorum labor meretur, vt hi qui in publicis administrationibus constituti, sociari sibi consiliorum participes cupiunt, spe praemiorum, atq; honorificentia sua prouocent eos, quorum prudentiam sibi putant esse necessariam, non metu terribili & necessitate incongrua libertati.

Alexander tamen de publico salario illis constituit; Aureum illud dictum crebro vsurpans; Ad Remp. illos promouendos, qui per se Rempub. gerere possent, non per Assessores, ita Spart. in Alexand. Seuer. Subscribere libellis non potuere. Constantinus enim Assessorum subscribentem exilio multat. c. l. r. de Assessoribus. Si quid licitis honestisq; lucris coadunare poterint, velut castrensium peculium etiam post obitum patris vindicare possunt.

Assessorum putatur im prudentia.

Summa autem in Assessore Jurisprudencia requireretur. Ideo n. Assessori imputatur im prudentia, non Magistratui, cui assideretur. l. 2. d. quod quisque.

§. 3. Iudiciorum apud Turcas est celeris & expedita potius, quam constanter iusta ratio. Iudicat de causis summus eorum Sacerdos Caldelecher, quem ferè etate grauem & juris pro capitu Barbaria, gnarum habent, ab hoc ad Mophiti appellatio conceditur, q. etiam in dubijs Cadi sententiam exquirat. Verum cum paucas habeat leges, plerisq; in controuersijs pro suo arbitratu affectuq; iudicant. Nam raro in tam immani Imperio rectè iudicant. Nusquam sine muneribus prompta victoria; Thebis quidem statuas iudicium sine manibus collocabant, vt ostenderetur ab accipiendis muneribus alienos esse oportere, verum in omnium partium litigantium oculis manus habent iudices Turcici, nisi cum maior metus à scelere reuocat.

Anglicana iudicia.

§. 4. Britanniae Iudicium publicum minus rectè constitutum putat Bellus Discursu 23. Admirandum non est, inquit, q. solam Principis vilitatem respiciant, subditorum bonum desertum esse videatur. plenaeq; sint turcarum, ambiguitatum, sibi contrariae: fuerunt siquidem excogitate, ac sancitae à Normandis, quib. nulla gens magis litigiosa atq; in controuersijs machinanda & proferenda fallacior reperiri potest. Haec leges in illis iudicijs inuolabiliter ac rigide obseruantur, & in Gymnasio Londini publice idiomate Normanno praeleguntur, quo idiomate paucis ante annis litigia agitantur, & omnes iudicarij actus, & publica Scripturae conscribuntur; quodq; nouum videbitur, confertur gradus Doctoris in ea Facultate, vt in Italia alijsq; ciuitatib. confertur solet gradus in Iure Ciuili & Canonico. Quod si temporis angustia concederet, possem diuersitates quasdam & vere notabiles abusus, qui in forma iudiciorum frequentantur, referre, pferim in iis iudicijs, quae Inqueste dicuntur, in quib. tam ciuilib. quam criminalib. magna subsequuntur incommoda. Hoc iudicium constat ex 12. viris, qui à iudice congregantur, vt ab iis sen-

tentiam suam exquirat, super re, de qua controuertitur: & oēs conueniant necesse est, alias nequit index ad sententiam procedere. Sed ne radium asseram, hoc totum argumentum postpono, addens tantum, in toto regno, atq; in omnibus consultationib. regiam solam voluntatem attendi, cum Reges absoluti domini sint atq; Monarchae. Quamobrem ne soli esse videantur in regimine, aut propter inertiam, & maiorem commoditatem, vel ob superbiam, ac pompam, instar Turcici Imperij, inducere consilium praecipuorum officialium, ac ministrorum, qui instar Bassarum congregantur, & Principem vbiq; sequentes habent ad hunc effectum & mensam, & proprium in aula diuersorium, ac famulitiam splendida, magnaq; dignitate regios labores minuunt, siquidem ad eos confugiunt pleriq; subditi ac ministri publici, & Principum quoq; Oratores. Adeo vt n. Principis aures, & persona dici possint, cum p totum regnum potentiam exercent, & imperium in ministros, quos magna auctoritate tractant, illiq; vicissim obedientiam praestant, deniq; vt Rex, ita ipsi, quacumq; libet, iubere, ac decernere queant. In huiusmodi consilium, quod Regium dicitur, vt plurimum admittuntur tria, vel quatuor praecipua regni officia, hoc est, Cancellarius, Thesaurarius, & quem vocant Brouzellum (custos priuati sigilli) & Amiralus, praeter praestantiores Aulae, domusque Regiae officiales, veluti Stuardum, qui simillimus est Magistro in Gallia, & in aula Caesarea Maior domus; omnes vt plurimum Dominos, nobilesq; & eximios viros.

§. 5. Italicae ciuitates in tanta iudiciorum diuersitate & lubrico caussarum, peregrinis quaestoribus fortunas suas credere, quam inter affinium, & cognatorum iudicum affectus iactari malunt. Ita iudicium in illis constitutum est, q. Rotam appellant, constat illud tribus Iurisconsultis, qui magna sint eruditione, magnaue integritatis & iustitiae opinione, quorum patria ab vrbe, in qua iuri dicundo praeficiuntur, quin quaginta milliariis distet. Primus vocatur Potestas, estq; ejus officium, vt sententiam suam de ciue scriptam consilio tradat, cuius est vltima decisio, sententiaque vel approbatio, vel correctio. De peregrinis verò solus ille Iurisconsultus decernit. Alter Iureconsultus de maleficijs quaerit, & iudicat, quemadmodum olim praetor, qui inter Sicarios quaestionem exercebat. Tertius est causarum ciuiliu disceptator, nec perpetua tamen sua cuique functio, sed spacio semestri inter se commutant vires. Genuenses altero quoque anno ad ciuiles causas Iurisconsultos quinq; conducunt, qui sint extraanei, quiq; ex legibus scriptis jus dicant in Palatio, apud Ducem ipsum habitant. Verum quamuis iudices peregrini sine affectib. cognationum sint, durum est tamen Remp. ciuib. suis diffidere, nec sine externo auxilio iustitiam posse tueri. Neq; illud pbaucro. Causas peregrinorum iudici committere, cui noli lites ciuium mandare. Cur de ciue non potest statuere potestas, nisi consilij interuentu atq; approbatione, peregrinus vt vile caput vnus arbitrio vitam fortunasq; obnoxias habet? Atqui peregrino jus celerius, sollicitiusq; dicendum est, cum ejus innocentia minora defensionis praesidia habeat, delicta verò nec deprecatores, nec facilem veniam obtineant. Diuina verò Misericordia omnibus peculiatu lege curam aduenatum commendat.

§. 6. Difficilimum verò tribunalia rectè constituere, ac conseruare, vel hoc ipsum docet, quod ne apud Sinas quidem, vbi summa, vt est captus barbarorum, politica ratio tenetur, iudiciorum vicia vitari potuerunt. Carent, ait Scriptor de Sinis, multis legibus: in iure dicundo animi sui sententiam sequuntur: in suis Prouincijs nouas ferunt leges, vt libet, easque plurimum ab aliorum legibus alienas. Potest enim quis vel eo conuicere, non optime hoc regnum administrari, quod non quisquis ornate scribere didicit, idem etiam habeat legislatoris prudentiam. Taceo quod sepe lites in rem suam vertunt, ius violant, & qua licet rapiant. Muneribus nihil crebrius, neq; cuiusquam rei tam vulgata nundinatio quam gratia, & quan-

Multis Itali peregrinis iudicibus vtantur.

Peregrini mollius habendi.

Vicia iudiciorum in Sina.

quam

quam alteri non ignotum sit alterius scelus, dissimulant tamen inter se, quippe eorumdem participes facinorum. Sed cum maxime latere student, produnt se maxime. Magna est in omnibus urbibus Mandarinorum multitudo, at in regis Pachini prope immensa. Vt n. præteream Mandarinos bello præpositos, qui non magno sunt loco; aliorum maior est hic quam vbius alibi numerus: nam præter eos, qui negotiorum causa a sfidue has vrbes celebrant, huius quidem vrbs asidui Mandarinis sunt plus bis mille quingenti. Hi omnes quotidie consultoribus & litigatoribus dant operam: quis vero tantus sit causarum concursus, aut q̄ cuiuslibet iurisdicatio, nondum satis nobis compertum est. E præcipuis totius Regni Mandarinis, sex in hac vrbe degunt, sex pari numero consilii præfident, supremus est, qui totius regni Mandarinos, vel euehit ad altiores magistratus, cum ita merentur, vel in ordinem redigit, atq̄ castigat. cum suo muneri desunt, hunc sine ppter potestatis amplitudinem Mandarinum celestem appellant. Is causas omnes promouendorum ad dignitates & abdicandorum refert ad Regem, q̄ de singulis ita statuit, vt minimus etiam totius Regni Mandarinus suum honorem Regi acceptum referat. Alter Mandarinus curam gerit rituum omnium, tum humanorum, vt eorum qui in omnibus Regis negotiis adhibentur, in oratione noui Regis & designatione Principis, in vtriusq̄ nuptiis; tum diuinorum vt qui vsurpantur in inferiis, & sacrificiis, quæ Reges cælo & terra facere mos est.

§. 7. Tanto igitur impensius in hanc curam Princeps incumbet, quanto difficilius est, Tribunalium integritatem sartam, rectam, inuiolatamque feruare. Quod tamen vbi negligitur regnorum mutationes adducit. Regnum n. de gente in gentem transfertur ppter iniustitiam. Iudices quoq̄ moneo, non meis verbis, sed Episcopi, si non Augustini, vetusti tamen & sapientis. Ita ille (sermon. 35. ad fratres in Eremito) Rogatus a vobis, o iudices, licet cum Fortunato Manicheorum presbytero longa disputatione grauatus, sermonem vestra dilectione deuictus facere, Deo auxiliante non distulimus. Ecce n. nunc congregati estis in domo Episcopi, conuenistis omnes in vnum, non vt schismata audiat, non vt Poetarum cariositatem intelligatis, non vt beatos vos esse prædicem, sed solum vt, quid pro vestra salute necessarium fuerit, audiat, & audientes operibus adimpleatis. Vos n. reputati estis ab hominibus duces populi, iudices terre, Orphanorum patres, viduarum mariti, iustitie zelatores, Reip. amatores. Cauete ergo ne corruptamini odio, amore, precio, precibus, vel timore. Decet igitur iudices non solum, q̄ diximus, adimplere, sed cum Dei adiutorio calcare superbiam, abominari luxuriam, abhorere falsitatem, despicere auaritiam, q̄ nouerca dicitur esse, & summa inimica iustitie. Ipsa n. est, quæ patrem nescit, matrem ignorat, amicos perdit, & seipsum relinquit. Decet igitur iudices non auaritiam, sed largitatem sectari, & amare paruulos, pusillus, & orphanis faciem serenam non solum verbo, sed opere demonstrare. Non enim auertere faciem debent ad pauperem, nec priores dedignentur conseruare fideles, nec ceruicem erigere debent quosdam despicendo: scientes, q̄ moritur pariter doctus, & indoctus. Decet igitur iudices gratiam, quam diuinitus receperunt, sollicita mente custodire, fidem ostendere, zelum rectitudinis conseruare. Decet etiam iudices clementie esse cultores, detestatores seuitie, cunctis benignos, ad iram tardos, ad misericordiam festinos, in aduersis firmos, in prosperis humiles, & cautos, & quibuscunq̄ dignitatibus sublimatos seipso agnoscant, & caueant, ne suos inferiores despiciant. Decet etiam iudices sapientes esse, & in lege doctissimos, ne dicere valeant, tanquam legem sanctam ignorantes, bonum malum, & malum bonum. Decet etiam iudices plus Deum timere, quam alii homines, plus de salute animarum curare, quam corporis; plus honorem Dei, quam mar supia plena diligere. Sed va vobis, o iudices, va vobis in æternum, & vltra, quia non est in vobis veritas, non misericordia, non pietas, non iustitia, nec scientia Dei potest in vobis inueniri. Quid n. inter vos regnat? Auaritia, mendacium, clamor, apparentia, peruersio sacre legis, dicentes malum bonum, bonum malum. Ecce acceptio personarum. Non est n. veritas in vobis. Diminuta sunt a vobis veritates.

O patres pauperum, o vere non patres, sed prædones! Quare non patres? Quia vbiq̄ p vos opprimuntur, nec est q̄ misereatur pupillis Dei: sed si diues locutus fuerit, mox tacuistis, causas suas vsq̄ ad nubes pluxistis. O iudices, scientiam, & iustitiam mundi amantes, attendite, quid agitis. Nam scientia mundi pleni estis, & in ipsa moriemini. Quæ est n. scientia mundi, nisi thesaurum congregare, lucrum terrenum acquirere, decipere proximum, mentiri, turare, iniustitiam cautè pervertere, & similia in cunctis agere? Ista enim est sapientia huius mundi. In istis fere quasi tota vestra vita consistit, & ideo attendite, qui indicatis terram, o Episcopo, hanc sententiam non amamus, furtum non committimus, proximum non decipimus nec offendimus. Quare? Quia nihil aliud recipimus, nisi quantum nobis donare voluerit. Ego a. dico vobis, q̄ tantum fecistis, quantum facere potuistis. Non plus vobis fuit datum, ideo non plus recepistis. Quantum potuistis, fecistis. Leues causas magnas fecistis. Nam etsi vi non rapuistis, & proximum in via non deperdati fuistis, latrones tamen esse potestis. Latro n. timet malum, & vbi non potest, non facit, & tamen latro est. Deus enim cor interrogat, & non manum. Lupus enim frequenter venit ad ouile, & querit rapere oues, querit lacerare, querit deuorare. Vigilant tamen Pastores, latrant canes, & sic lupus timendo fugit. Nunquid non tamen lupum non esse dicimus? absit. Sic & vos facitis, quantum potestis, si plura possitis, plura faceretis. Eia igitur, o iudices, attendite ne cum falsis iudicibus Susanna confundamini. Suscitabit n. Dominus spiritum Daniel, & ponet spiritum eius & sapientiam pueri sui Danielis in mentem alicuius iuuenis, & sicut fecit in Susanna iudicibus, confunder omnes falsos testes cum iudicibus, & tunc scient quid profuerit sibi sua scientia. Considerate ergo o iudices terra, quid per Oseam seruum suum Deus loquatur. Ait enim: visitabo populum meum, & iudices, & vias eorum, & cogitationes eorum reddam eis. O quam horrendum est incidere in manus Domini! O quanta vltio! O quanta miseria malis erit in die nouissimo! Expellentur enim mali mercatores, falsi iudices de domo Domini, exulabunt a domo Dei, expellentur a paradiso, & ibunt in locum vbi semper erit fletus & stridor dentium. Ideo attendite ad consilium meum, aperite cordis portas. Surgite & dormistis, legite Esaiam Prophetam, sequimini eum, non cras, sed hodie, non tantum hodie, sed & nunc. Ait enim Propheta: Derelinquat impius viam suam, & vir iniquus cogitationes suas, & reuertatur ad Dominum, & miserabitur eius, quia misericors est. Currite iudices, ne iudicemini ad patrem misericordie, querite veniam: reddite q̄ recepistis illicite. Querite veniam, quoniam ppe est omnibus inuocantibus eum in veritate. Ipse est, qui sanat contritos corde & humiles spiritus, & corde tribulatos saluabit. Ambulate dum lucem habetis, dum dies est. Ecce, o iudices, veniet iam nox: quia venit iam mors, in qua non erit licitum ambulare. Cogitate q̄ d estis, quod ituri estis. Parentes n. vestri prædicant mortui, sepultura clamat, infernus vllat, demones expectant, sacerdotes prædicant, q̄ superbiis terra & cinis? O iudex, qui Deum non agnouisti, dum iuxta tuos malos patrum tuorum transis, scias q̄ mortui clamant. Terra es, & in terram ibis. Homines n. fuerunt, sicut & nos, diuitias possidendo. Vbi modo ipsi sunt, sic & non erimus. Vbi superbia eorum, vbi conscientia, vbi cat hedra magistratus, vbi honor discipulorum vbi indumenta serico & pelle decorata: O cinis & puluis! O iudex quid es, & quid eris considera. Non ergo tardes conuerti ad Deum, & ne differas de die in diem. Subitò n. venit ira eius, quia iuxta est dies perditionis, & adeffe quidem necesse est, & festinant tempora. Nemo ex vobis tamen desperet, nemo diffidat de Dei misericordia. Sed attendite, quia nulla culpa tam magna est, quæ non habet veniam. Et ne aliquis desperet, Mariam illam peccatricem, dominam luxurie, vanaglorie matrem, sororem Martha & Lazari in exemplum assumite, quæ postmodum Apostolorum apostola meruit nuncupari. Adiuvet autem nos ipse Deus, & homo, qui pro nobis nasci, & mori dignatus est, Amen. Hæc & his consentanea noctu & interdiu iudices, si memori mente voluerent, minus litium, minus querelarum esset apud superos, minus tormentorum apud inferos.

CAPVT XXIV.

Iudicum administri.

Aduocatis nō idem initium, & deinceps officium fuit. Principio nanq; quando iure confertum manus ibant, amicos qui auctoritate, cōfiliōq; iuuarent, aduocare solebant. Postea cum paruum hoc esset inter argutias præsidium, iuris & legū peritos aduocabant, quorum munus erat, de iure respondere. Nō iudicabant ipsi, sed consulti de iure respondebant, causas orabant, aderant magistratibus. Comes oriētis quadraginta in foro suo habebat. Eorum dignitates incipiebant, cum officio decederent. Sidon. l. i. ep. 2. Aduocatum more, quorum cum finiuntur actiones, tunc incipiunt dignitates. Ex illis enim comites consistoriani creabantur. c. de aduoc. diuers. iud. Alij ad amplissimas dignitates perueniebant, certe Romę tam facile magistratum consequentur defensione reorum, & causis agendis, quam bellorum periculis, Scipionis Scriba prælatus est eius filio. Atq; utinam nunc quoq; aduocatum esset summus delectus, & selectorum ad summa promotio. Utinam pragmatici, rabulae, vulgares forēses, voragines, vrbium pestes, murices subselliorū, latratores, fraudum architecti, qui omnia obfident, lites necunt, iustitiam premūt, tandem aliquando coerceantur, & veris aduocatis honos magnus habeatur.

S. 2. Multa illis olim concessa sunt, quę studia iuris decorant. Quęstra ab aduocatis ad instar Castrensis peculii sunt, id honori studiorum datum, ut filii familiarum dominium sibi vindicare queāt c. 2. t. 7. De aduocatis diuersorum iudiciorum.

Nulla illis provincie sollicitudo potest iungi, ita Theod. & Valent. idque concessum, licet multi essent: nam Aduocatio prætoria 150. togatis finiebatur. Quin & Examen olim subibant, & nunc quoq; velut lex est: Nemini (c. 2. t. 7.)

Biennium illis tribuitur, cum ante essent annui, eodem t. 8. Priuilegia aduocatorum, & patronorum fisci multa sunt. Quodque est mirabilius: Agentes in rebus etiam principum honoribus afficiebantur cod. 12. t. 22. Agentes.

S. 3. Aduocatis proximi fuere, Notarii, Procuratoresq; in imperio Germanico statutum est, ne vllus ad iudicium Camera notarius admittatur, nisi, aut à sua Rep. testimonium habeat, vel à iudicio Camera examinetur. ann. 1500. August. eisdem comitis omnes reformari, & examinari iubentur. Procuratores vetantur esse aduocati, & cōtrario. In comitiis August. ann. 1500. Eodem loco statutum, ut Procuratores & Aduocati contenti sint mercede ab assessoribus Camera constituta, si plus acceperint partibus redderent; idq; se facturos iureiurando asseuerarent. Procurator nemo suscipitur, nisi bene examinetur. Procuratores fisci vetantur priuatorum causas suscipere, & cōtrario.

Juramentum aduocatorum Spirę propositum an. 1535. præcipuę iustitię est. Aduocati omnes sententias, Protonotarii Camera cum nominibus iudicantium describent in libro ad id designato.

Id sane permirum inter tot iuramenta partium, aduocatorum, procuratorum adhuc litibus locum esse. Procurator facit iuramentum calumnię; Existimare suam causam esse iustam, dilationem nō necessariam, & periculosam non petiturum. Grauius est iuramentum aduocati, ut vehementer mirer, quomodo tam docti ignorantia peccare possint.

S. 4. Scribas apud nos preciosos fecere multa certamina. Nec minor apud externos dignatio. Esd. 4. 8. loco secundo ponitur Sampai Scriba. Apud Alexan.

Eumenes in dignatione erat. Romę viles fuerūt scribæ, tanquam rem indignam refert Valerius lib. 4. c. 5. Ciceronem scribam Africani in petitione præturę eius filio prælatum. Sed maior in reliqua Italia eorum æstimatio, Scribam purpuratum, cum Porfena rege sedentem occidit Mutius Scæuola; tanta similitudine regis, ut regem ipse putaret. Romę digniores erant, qui consilijs intererant, ut nunc cancellarij, & Secretarij, alij vulgares.

S. 5. Scribarum insolentiam Cato retudit, ita Plutarco. ὅθεν ἐνθὺς εἰς τὴν ἀρχὴν καταβὰς μεγάλῳ ἐποίησεν μεταβολὴν τῶν πρὸς τὸ πρῶτον ὑπερετῶν καὶ γερματιῶν, οἱ δὲ γερματῆς αὐτῶν τὰ δημόσια γερματὰ καὶ τὸς νόμους ἔχοντες ἐπὶ νέος ἀρχοντας ἀπολαμβάνοντες διὰ πειρίαν καὶ ἀγνοίαν ἀπέχυνε, διδάσκαλόν ἐπέσων, καὶ παιδαγωγὸν δεξιὸν ἔχοντο ἐξουσίᾳ χεῖναι, ἀλλ' ἦσαν ἀρχοντας αὐτοί. Cato inquit, quod erat questorii muneri diligenter edidit, quare quamprimum questuram inuit ministros & Scribas questorios reformauit, qui cum praemanibus semper publica monumenta, & leges haberent, si in nouos magistratus incidissent, quorum imperitia & ignorantia doctoribus egeret, non eos magistratu uti sinebant, sed ipsi magistratus erant.

Valde considerandum & imitandum principi, nihil enim formulariis illis superciliosius, auariorumque, cum in potestate habent principis imperitiam.

Scribarum genus Commentarienses, qui acta apud Fiscum manu subnotant, quiq; custodias annotatas habent. Quin & vindictos custodiebāt: adiutor Commentariensium erat Optio, quod ad cetera quoq; officia extenditur, quemadmodum & Proximi dicebantur iidem, adiutores, & subadiuu.

Actuarii non coram iudice contententium, sed contrahentium acta scribebant, militum etiam nomina in album referebant.

Diuersi ab his erāt Formularii, qui populo formularum actionum præbant. Spartianus in Geta ex formulario delectum aduocatum fisci refert. Atq; illi nunc ferē sub cancellario stipendia merent.

CAPVT XXV.

Cancellariatus consideratio.

S. 1. Cancellariorum nunc honorificum munus, olim inter minora obsequia fuit. Κρυκλίδες Græcis sunt θυγατρίδι καὶ θυγατρί, ἀσφαλείς, reticulata ostia, & transparentia. ita Polyb. appellat l. 15. Etymologicon vocat τὰ κρυκλά. & Glossa καὶ οἱ σφραγιστοὶ τὰ δίκτυα λέγουσι, καὶ ὑποκοικῶς κρυκλόν. Cæsares Romani vocant retia, & diminutiue Cancellum. Et Scholiastes Aristophan. in Vespas. κρυκλὶς ἡ θυγατρί δίκτυος, ἢ καὶ κρυκλῶν καλῶσι. Cinglis est ianuæ prætorij, quā & cancellatam appellant. Eam Codinus κρυκλὸς εἶον nominat. Cancellis itaque circumdatum erat tribunal, ne iudex & assessores premerentur à turba circumstante, cumque perpetuo alij recederent, alij aduenirent, ostia cancellata erant, ut facile aperiri, claudique possent, videriq; & interrogari, si qui admitti cuperent. Intra eas ianuas qui stabant, earumque curam gerebant, Cancellarii vocabantur. ὅθεν, inquit Glossa, καὶ κρυκλῶν εἰς ἐν αὐτῶν ἐσκήσας, διὰ δὲ αὐτοῖς μόνοις, Cancellarii qui in ipsis stabant, qui duo solierant. Vile ministerium fuisse constat ex Vopisco. Qui ait à Numeriano præfectum vrbi factum vnum ex cancellariis, quo nec factus cogitari quippiam potuit nec dici. Quin etiam sub imperatoribus Christianis nōdum magna dignitas erat. ita de illis edicunt Honorius & Theodos. Nullus iudicum (c. 1. 51.) ad prouinciam sibi commissam quemquam secum ducere audeat, cui domestici, vel cancellarii nomen imponat, nec prosectum ad se vnde cūq; suscipiat, ne fama nota cum bonorum publicatione plectatur. Periculo enim primatum officij, cancellarios sub fide gestorum ex eodem officio electos iudicibus applicari iubemus. ita ut post depositam ad iudices potuerant.

ministracionem nec militiam deferant, & provincialibus presentiam sui exhibeant, quo volentibus sit accusandi eos facultas. Si enim idonea causa exegerit, ad deregenda iudicis flagitia, & questionem eos subdi oportet. Dat. prid. Kal. Iul. Asclepiodoro & Marimano Cos. 423.

Cancellarii
dignitas
sen
sim aucta.

Torqueri itaq; in iudices cancellarii poterant, velut administrati, ideoq; plebei conditionis erant. Munus eorum postea, dignitasq; crevit, ut nimirum ipsa acta & secreta custodirent. Cassiod. l. 11. Prefectus Pratorio tibi domesticam militiam cancellorum decus attribuit, ut consistorii nostri secreta, fidei integritate custodias. & idem l. 11. epist. 6. Respice quo nomine nuncuperis. Latere non potest, quod intra cancellos egeris. Tenes quippe lucidas fores, clausura patentia, fenestras ianuas.

Cancellario-
rum eximia
dignitas.

§. 2. Verum non modo temporum ratio, sed ipsa necessitas dignationem cancellariis peperit, ut iam sit aut summus, aut summo proximus, honor cancellarii. Ita in Polonia magnus Cancellarius regi proximus est, & in Germania tres principes Electores Cancellarii sunt, quorum ea de causa peculiaris est dignitas. Prima Moguntini, qui est Archicancellarius per Germaniam; secunda Colonienfis, qui per Italiam; tertia Treurenfis, qui per Galliam & regnum Arelatenfe. Est tamen & alius Vicecancellarius nomine Moguntini Electoris, & alius Cancellarius aulae Caesaris, quibus uti & apud ceteros regum praecipua negotia incumbunt. Neque prius temporibus Cancellarii magna dignitas erat in Gallia, verum quia ipsa rerum moles magnos viros ac fidos requirebat, factum est, ut talibus committeretur, qui ferendo essent. Tempore Caroli Magni penes Episcopos ea functio erat. in edicto Carolino ista leguntur: *Gauzelinus notarius, Vice Rogerii Archiepiscopi, summiq; cancellarii recognoui, in dictione octava, anno vicesimo octavo, regnante Carolo rege glorioso.* Post ad eam dignitatem saeculares uecti sunt, ex curia enim Parisiensi duo, tresve lectissimi proponebantur, quorum vnus senatus auctoritate, suffragiisque Cancellarius creabatur, crescente deinde regum potentia ius Cancellarii constituendi penes ipsos remansit, quod minoris aestimatum fuit, cum pro amanuensi ipso vterentur, nam Comitibus, Magistris equitum, Camerario literas signandas tradebat; at postea iuris principatum tenuit, sigillum regum tenet, edicta nomine regio scribit, ipsa diplomata examinat, ne quid contra bonum publicum, principisq; dignitatem euulgetur, attendit. Budaeus ad tit. de off. proconsul. Cancellarius summum est hodie honorum fastigium, ultra quod nihil sperare licet, homini togato, qualisq; quoddam summa quaeq; ambientis animi solstitium. Cuius ore facundi reges moribus nostris esse solent, cuius oculis omnia circumspiciuntur, cuius auribus plenam ac iustam operam postulatoribus dare dicuntur.

Cancellariis
honorē
necessitas
au-
xit.

Cancellario simile officium habuit *λογοθέτης τῶν σκεπτῶν*, idemq; Secretarii munereungebatur. Alius tamen ab eo qui dictus est *primus à secretis*, quem Proprius l. 2. perfic. vocat *πρῶτον ἀπορρήτων γερμνατῆα.*

Vicecancel-
larii.

Vicecancellarii in omnibus sunt Galliae Parliamentis, qui omnia, quae ad ius attinent, exequentur.

Myfici.

Myfici vocati sunt secreti consilarii, & alii secretorum conficii.

Libellorum praepositus, supplices libellos recipiebat.

Referendarii supplicum preces Imperatori offerebant. Justinianus decreuit, ut cum decem essent, ad octonarium numerum redigerentur.

Scriba voca-
ri viri docti
& pruden-
tes, non qui
acta scribe-
rent.

Scribarum extra iudicium variae dignitatis officium fuit. Apud Hebraeos summae venerationis fuit. Inter primos principes Dauidis Scriba nominatur, 2. Regum 8. 16. Joab autem filius Saruiae erat super exercitum.

Et 4. Reg. 21. 10. Cum pontifice ararii sacri curam geris.

Cumque viderent nimiam pecuniam esse in Gazophylazio ascendebat Scriba regis & Pontifex, effundebantq; & numerabant &c. Scriba etiam cum Eliacimo filio Helciae, qui erat praepositus domus, ad Rapsacem mittitur. 4. Reg. 18. 18. Vocaruntq; regem; egressus est autem ad eos Eliacim filius Helciae praepositus domus, & Sobna Scriba, & Ioabe filius Asaph à commentariis.

Et cap. 18. 2. Et misit Eliacim praepositum domus & Sobnam Scribam, & senes de sacerdotibus operos sacris, ad Isaiam prophetam filium amos. Quin & Esdras vir princeps, sacerdos dicitur & Scriba. 2. Esd. 8. 4. Stetit autem Esdras Scriba super gradum ligneum, quem fecerat ad loquendum. & v. 2. Attulit ergo Esdras sacerdos legem coram multitudo virorum & mulierum, cunctisque qui poterant intelligere, in die prima mensis septimi. Crevit tamen semper Scribarum potentia; nam & militari dignitate ornabantur Jerem. 52. 25. Et septem viros de his qui videbant faciem regis qui inuenti sunt in ciuitate: & scribam principem militum qui probabat tyrones: & sexaginta viros de populo terrae, qui inuenti sunt in medio ciuitatis. Atque hi adiutores & administrati Cancellariorum sunt.

CAPVT XXVI. Aedilium magistratus & officia.

§. 1. Aediles olim reges fuerunt, publicorum operum opulenti curatores; & Barbarorum quidem fastus in pyramidum molibus, hortorum pensilium miraculis, ciuitatibusque celeriter extruendis sese iactauit; eorum vero, qui ad humanitatem, politiamque exculsi fuerunt, aedilitas utilioribus, magisque necessariis in aedificationibus versata est, vrbes sensim extruxerunt, ampliarunt, munierunt, arces, pontes, vias, aqueductus, cloacas, & vel ex superstitione, vel pietate templa & dominica sibi fruenda sumperunt. Hinc immensa illa opera subteranea Romae contra tot vndarum elusiones, incendia, & ruinas valida.

Aediles olim
potentes.

§. 2. Aediles plebis Tribunorum erant administrati, inter cetera tamen officia curam aedium sacrarum, & ciuilium agebant, quod commune etiam fuit aedilibus Curulibus, ut templa, theatra, stadia, porticus, fora, ipsa moenia, Basilicaeque conseruarent. Ludos facerent. Priuatarum aliquando aedium curam susceperunt. Liu. l. 6. Et Roma cum frequentia cresceret, tum tota simul exurgere adificijs, & Republica impensas adiuuante, & aedilibus velut publicum exigentibus opus &c.

Aediles ple-
bis.

§. 3. Romana in aedilitate perniciosum fuit, quod vtilibus relictis sumptus in ludos faceret nimios. Hac enim ratione plebeculae sibi demerebantur, & exempla profusionum admodum multa passim inueniuntur. Itaq; sensim sub Imperatoribus cum à principe omnia penderent, ea insania desit.

Aediles im-
penses sumptus
fecere.

§. 4. Loco aedium postea institutus est curator operum publicorum. Erant vero Romae plurima. Circus, moenia, amphitheatrum Castrense, Campus Viminalis, Campus Martius, Portus, Thermae, Aqueductus, horrea, stabula, cursus publicus, pontes, viae, Basilicae, obelisci, Bibliothecae, Luci, stadia, Nymphaeae, tabulae, & signa, Arcus, pistrina, fora, senacula, columnae, templa, sacella. In prouinciis tertia redituum pars mœnibus & balneis ciuitatum impendebatur. Alius erat curator vrbium, pecuniam enim tractabat, & ad quaestoriam dignitatem eius munus pertinebat.

§. 5. Ad aediles pertinebat cura eorum, qui erant curatores Aluei Tiberini, & Cloacarum. Sub eisdem erant quatuorviri viarum curandarum, & Curatores viarum extra urbem. Quiq; postea dictus est comes formarum, cuius erant aqueductus, quos formas vocabant, curare.

§.6. Olim curæ cunctis erat, vt opera publica magnifica & supra priuatum modum essent. Omnes ad ea contribuere tenebantur, aliquando excepti senatores, lib. 5. in Cod. Theodof. Curator non se tantum, sed etiam heredem obligabat, imo vt solida fierent, de vitio intra quindecim annos tenebatur, nomen inscribere, non nisi qui suis sumptibus extrueret, vetitum; in publicis ædificiis priuato habitare non permissum. Nouum inchoari non debet nisi vetus absolutum sit. Itaque pecunia ad nouum legata, ad vetus restaurandum adhibere ædilis potest, modo sit operum publicorum.

CAPVT XXVII.

Annonæ præfectos magna cura constituendos.

§.1. **A** Nnonæ præfectus primus lectus est L. Minucius, qui Sp. Melium de regno consilia molientem senatui detulit. ita Liu. l. 4. Pompei præfectura omnium fuit potentissima, maius enim imperium in prouincias habuit, quam illi, qui eas sortito administrabant.

Augustus præfecturam ipse gessit, senex iam Turranium sibi substituit, deinceps ordinarius magistratus fuit; officium illius describit Cassiod. l. 6. Var. 18. Tui studij, vt sacratissime vrbi prepararetur Annona, vbique redunderet panis copia. Per officinas pistorum, cibosque discutris; pensum & munditiam panis exigit. Carpentum Præfecti vrbis mista glorificatione confendit. Tu illis in spectaculis coniunctissimus inueniris. Si querela panis, vt assolit, conciteretur, tu promissor vbertatis seditiones ciuicas momentanea satisfactione dissoluisti. Non immerito Pompeius fertur copia quantitate prouisa vsq; ad rerum peruenisse fastigia. Dignitati tuæ pistorum iura famulata sunt, quæ per diuersas mundi partes possessione latissima tendebantur. Sicarij quoque; reperti tuo deputari videntur examini. Triticeas quidem copias Præfectura prætoriana procurat, Præfectus Annonæ dispensat, panis pondera examinat. Apparitoribus instructus erat, & canonem exigebat per eos, quos ab officio vocabant compulsores. Quantum cura frumentaria populum iuuerit, ostendit bello, quod cum Potfena gestum est, ciuitas. Liu. l. 2. Non vnquam ante tantus terror senatum inuasit: adeo valida res tum Clusina erat, magnamque; Porfena nomen. nec hostes modo timebant, sed suosmet ipsi ciues, ne Romana plebs metu percussa, receptis in urbem regibus, vel cum seruitute pacem acciperet. Multa igitur blandimenta plebi per id tempus ab senatu data. annonæ imprimis habita cura, & ad frumentum comparandum missi, alii in Volcos, alii Cumas. Salis quoque; vendendi arbitrium, quia impenso pretio venibat, in publicum omni sumptu ademptum priuatis: portorij quoque & tributo plebe liberata, vt diuites conferrent, qui oneri ferendo essent; pauperes satis stipendi pendere, si liberos educarent. Itaque hac indulgentia patrum, asperis postmodum rebus in obsidione ac fame, adeo concordes ciuitatem tenuit, vt regium nomen non summi magis quam infimi horrerent: nec quisquam vnus malis artibus postea tam popularis esset, quam tum bene imperando vnusquisq; senatus fuit.

Neque querelæ crebrius, & murmura, atque adeo seditiones, quam ob frumenti inopiam, Suet. in oct. Sym. l. 2. epist. 6. Marcellin. l. 21. Primum cum alienis messibus Roma suam multitudinem, & inertiam sustentauit, horreum Sicilia erat, accessit Sardinia, & Africa, postremo Ægyptus. Græcia, Macedoniaque aliquando in partem venere, cum messes Libycæ fallerent. Victor horrea recenset, & pistrina in hunc modum. In prima regione ad portam Capenam, horrea 13. pistrina 20. In regione secunda ad Calimontium horrea 13. pistrina 12. In tertia regione horrea 18. pistrina 12. In quarta regione horrea 8. pistrina 12. In quinta horrea 23. pistrina 12. In sexta horrea 18. pistrina 20. In nona horrea 22. pistrina 20. In decima horrea 48. pistrina 20. In vndecima horrea 16. pistrina 12. In duodecima horrea 26. pistrina 20. In decima tertia horrea 26. pistrina 20.

strina 20. In decima quarta horrea 22. pistrina 22. Nec dubito plura aliquando fuisse, & notitia Imperij Romani id indicat. Hæc summa horreorum est.

§.2. Horreorū duplex erat structura; alia erant subterranea, vt Vitr. l. 5. c. 9. Fodiuntur & exinaniuntur, quam altissime struiles cloacæ, cum tabulis, complentur ea loca carbonibus, deinde insuper sabulo eæambulationes sternuntur, & exæquantur, vt sint siccæ. in his sunt thesauri ciuitatis. Eo enim facile sal importatur, frumenta publice, priuatimque expeditius congeruntur. Apud Philonem, non in hisce speluncis, sed in cœnaculis frumentum acernatur, eorum parietes amurca inungebantur, & solum ipsum. plures fenestras ad Boream habebant, & illis retia præparata.

Horreorum erant non modo curatores, sed præpositi etiam, & comites, magnoque in honore erant; neque enim minoris est dignitatis annonam vrbis seruare, quam ararium.

Comites horreorum.

§.3. Præfectura annonæ à Græcis originem habuit, Athenienses vocant δ'λονύμης, & σπάρτας, Suidas appellat σποφολακας, atque fuisse quindecim in vrbe, quinq; in Peiræo. Ætoli δ' αργυρούον dicebant, vt est apud Plautū. Nunc principes, qui solidum imperium spectant, magno animo insistant, ne annonæ desit, omnia enim quæ patiuntur, ad magistratus infamiam trahunt subditi. Venetus senatus curâda annonæ plebis amorem redimit, neque enim maiorem annonæ curam facile inuenias. E contrario Turcarum Imperator, cum latissimas habeat, fertilissimasque; regiones, quæ olim exera quoque; regna cibabant, perpetua fame populum subiectum castigat. Cum enim imperij duritia, & ministrorum rapacitate terram redigat in solitudinem, non nisi ignaue colitur; id enim quod sibi necessarium est, tantum serunt: superflua, aut quæ in vsum reponi solent, aufert Canonicarius, & Satelles.

§.4. Partem annonæ curare honorificum olim habebatur, Magnus panetarius dictus est, seu Præpositus panis, qui pistoros corrigere, pondera examinare, precium tritico ponere consueuerat.

CAPVT XXVIII.

Tribunorum plebis consideratio.

§.1. **T**ribunorum plebis sacrosanctus erat magistratus. Jus conuocandi senatus habuere, impediendi quicquid ob stare commodis plebis iudicabant, præcipua enim eorum potestas erat in obstando, intercedebant enim & vetabant. Temporis deinde successu contentionebus perpetuis ita Tribunorum vires inualuerunt, vt consules in carceres duci iuberent, patriamque; sæpe in extremum discrimen conicerent. Hanc ob causam Tribuniciam potestatem Augustus, alijque; imperatores continuam retinuerunt, vt imperij annos ex repetita potestate tribunicia numerarent. Quanquam autem magna incommoda, perpetuaque; dissidia ex hac Tribunorum & nobilitatis concertatione nascerentur, pertinax tamen populi studium eos semper retinuit ac defendit. quin & leges imperatorie in ciuitatibus defensores constituunt. & nunc quoque; in plerisque; liberarum urbium versantur, nisi vbi patriciorum potentia sibi cuncta subiecit. Defensorum officium quinquennale fuit, vt apud Romanos censorum.

Tribunorū potestas in impediendo consistens.

Augusti non Tribuni, sed Tribunicia potestatis.

§.2. Potestas eorum varia. Primo, de rebus minoris momenti, & inter tenues iudicabant, vique; ad solidos quinquaginta. ita Imper. Valent. & Valens Senecæ defensori, Si quis de tenuioribus, ac minusculariis rebus interpellandum te esse crediderit, in minoribus causis, id est, vique ad quinquaginta solidorū summam, acta iudicialia conficiat, scilicet, vt si quando quis vel debitum iustum, vel seruum, qui per fugam fuerat elapsus, vel quod vltra delegationem dederat, postulat.

Defensores ciuitatum.

532
stulaverit, vel quodlibet huiusmodi, tua disceptatione re-
stituas. Ceteras vero, quæ digna forenfi magnitudine videbun-
tur, ordinario insinuato rectori.

§. 3. Ex decurionum ordine non eligebantur, fed ex ciuibus; iidem ad Probum. *Defensores ciuitatum, non ex decurionum seu cohortalium corpore, sed ex alijs idonejs personjs huius officio deputentur.* Merito fax; nam Decuriones in ciuitatibus erant instar Patriciorum Romæ, aduerfus quos cæteri ciues plebei defensionē postulabant. Itaq; ex aduersariorum corpore nō oportebat dari defensores, sed ex eis, quorum intererat, plebis commoda seruari ac defendi. Illustres tamen, & spectabiles viri magnis dignitatibus functi honorem capessere poterant, modo ex decurionibus non essent.

Nemo ho-
norem illum
fugere pote-
rat.

§. 4. Nemo honorem eum subterfugere potuit, nō illustres, nō milites, Nouell. 15. Interim illud sciendum est prius, vt nulli hominum sit licentia defensoris ordinatione declinare, sed inuicem vniuersi nobiliores ciuitatum habitatores hoc ministerium eis adimpleant. hoc n. & in prioribus temporibus valuisse, & in Rep. gestum didicimus. Nulli, nec si honoratus sit magnificentijs morū illustrium dignitate, hoc declinare concedimus, nec si militiam habeat honestam: neq. si propter priuilegium suū ex diuini formis: vel si per agmatici sint collati: sed secundum circulum habitatorib. ciuitatis. quorum aliqua ratio est, hoc implentibus: & dum circulus expletur, rursus reuertentibus ad sollicitudinem, & ciuitati predictam curam ministrantibus: vt in vnaquaq. ciuitate defensor, iudex potius quam defensor esse videatur: decreto quidem eum irruendo factus omnium possefforum in illa ciuitate consistendum, sed nō in hac vrbe degentem. Insur. ad huc vno præbens: q. omnia secundum legem ac ius agat, & omnium cōmuniter, confirmandus autem sicut nunc ex præcepto gloriosissimorum nostrorum præfectōrū in biennio vero administrans solo, & remouendus a cura nō habente licentia clarissimo pronuncia iudice remouendi eum: sed si quid videntur agere nō recte, nunciare ad gloriosiss. præfectos, vt inde ei fiat cura priuati, vnde et datur. Nulla existente licentia administrari, aut ipsi defensorib. vices agentes defensorū facere: sed et hoc omnib. ex interdicimus modis. Sed neq. proprias vices agētes per ciuitates clarissimos iudices definare, nisi ipsos defensores, quos iudicium officium cōple in ciuitatib. volumus: ipsos quoq. in omnib. diligētia adhibere ciuitatib. in quib. sūt.

§ 5. Tanti putantur leges esse tenuiorū defensione ita Valent. Valens. Gratian.aaa. ad senatū. Vtili ratione prospectum est, vt innocēs & quieta rusticis, pecuarij patroniq; defensor locorum beneficio perficiatur, & apud eum in pecuarijs causis litigandi habeat facultatem. Plebierant vice parentum Gratian. Valen. Theod. AAA. In defensoribus vniuersarum provinciarum erit administratio hac forma, & tempus quinquenniū spatij metiendum .sc. vt inprimis parentis vicem plebi exhibeas: de descriptionib. rusticis vrbanoq; nō patiaris affligi: officialium insolentia, & iudicum procacitati (salua reuerentia pudoris) occurras: ingrediendi, mō viles, ad iudicem liberam habens facultatem: super exigendi damna, vel spolia plus petentium ab his, quos liberorum loco tueri debes, excludas: nec patiaris quicquam vltra delegationē solui ab his exigi, quos certū est, nisi tali remedio, non posse reparari: itaq; hoc vnicum remediū contra totos quæstores, exactores, agētes in rebus pauperib. constitutum est. Jus prehensionis habuerunt, Nouell. c. 6. Hæc enim defensionī necessaria est, quam ob causam, & tribuni plebis eam sortiti sunt. Imo disciplinam curabant vt Valent. Theod. Arcad. AAA. Per omnes regiones, in quib. sera & periculosa sui conscia latrocinij seruet insania, probatissimi quiq; & discretissimi defensores ad sint discipline, & quotidianis actib. præfint, qui non sinant crimina impunita coalescere, remoueat patrocinia, que fauorem reis, & auxilium scelerosis impudice macur arri scelera fecerunt. ¶ Deprehensos ad iudicē dirigat. Arc. Hon. The. AAA. Defensores ciuitatū oblatos sibi reos in ipso latrocinio vel cōgressu violentia, aut perpetrato homicidio, aut stupro, vel rapto, vel adulterio deprehēso, & actis publicis traditos, expresso crimine cuius, a quib. fuerint accusati, mox sub idonea psecutione ad iudicē dirigant.

Potestas tur-
banda ciui-
tatis defen-
soribus au-
fertur.

§.6. Ne tamen more Tribunorum præter officium
sanirent, prospectum fuit. Defensores nihil sibi insolenter,
nihil indebitum vendicantes, uominis sui tatum fungantur of-

ficio. Nullas infligant multas, feueriores non exercent quafio-
nes. Plebem vel decuriones ab omni improborum infolentia, &
temeritate tucantur: vt id tantum, q̃ effe dicuntur, effe non de-
finant. ¶ Principu cōtra fufceptorū fraudes, & rapina
officium incumbebant. Honor. & Theod. De-
fenfores ita precipimus ordinari, vt facris orthodoxe religionis
imbuti myfterijs, reuerendis ſimorum epifcoporū, nec non clericorum
& honoratorū, ac poſſeſſorum & curialium decreto con-
ſtituantur. de quorum ordinatione referendum eſt ad illuſtriſ-
ſimam prætorianam poteſtatem: vt literis eiufdem magnifica
ſedis eorum ſolidam auctoritatem. Quod ſi quid à qualibet perſona
contra publicam diſciplinam in leſionem poſſeſſorum fieri
cognouerint defenſores, referendi habeant poteſtatem ad illu-
ſtres ac magnificos viros præfectos prætorijs, & illuſtres viros
magiſtroſequitur & pedum, magiſtros etiam officiorum, &
comites tam ſacrarum largitionum, quam rerum priuararum

Defensores
etiam con-
sensu episco-
rum consti-
tuti.

§. 7. Cū vero aliquando fieret, vt prauariarentur,
& pro defensorib. hostes fieret, vt avaritia, vel potē-
tiorū metu, & affinitate, magna cura quēstī sunt ido-
nei; adeo vt episcoporu et suffragis statuerentur. ita
iisdem imperatores decreuerunt. Iubemus cura ac soler-
tia defensorū, minime possēssores maiorib. mensuris & ponderib.
a suspectorib. preparari: sed eos deprehēsos, ad iudiciū
dirigi cum ipso commissē fraudis indicio. Illud etiam per-
mittimus, vt si provincialibus hostris contestari iniurias, seu le-
siones suas cupientibus, actorum cōfessio ad defensorib. dene-
gatur, licetia eis tribuatur querelā proprie libellum conscriptā,
eō tēpore, quo fuerat contestandū, in frequentioribus ciuitatū
locis, proueniendi conueniēdiq; scribare, tabularios, & cetera officia
publica cōmonēdi, per quā libellū colligi oportebit, vt q; in-
iuritis supra memoratis personis sub actorū cōfessione ingerēdi,
quorū offensione fides possit inquiri, quā pbata, in eos, quos gelorū
nequit cōfessione negasse cōfiterit, rigor iudiciarius exerceatur.

§. 8. Deniq; ne more Tribunorū Remp. turbarent, ita eorum officia agitata sunt, vt potestas tandem desierit, & afflictis tenuibus Resp. perierit. Defensores etiam rerum Ecclesiasticarū constituti sunt, quos *ἐκκλησιαστικῶν καὶ συνδικῶν* dixerunt, quorū hodie in Rep. & Ecclesia magna est auctoritas. horū officiū est, *ἐν πάσι τοῖς ἀδικίαις καὶ ἀνομίαις ἐκδικεῖν* & *ἐκδικεῖν*, vt negotia, causas ab omni iniustitia liberent. Nunc perpetuū est munus syndicar^{um}, olim erat *ἐκδικεῖν τοὺς τιμῶν*, in orbem rediens magistratus.

Defensorib.
sublatis res-
publ. perit.

§.9. Nullare alia magis fatalis oīm Rerump. interitus, q̃ hoc defensorū magistratur. Principio ne infirmiores à validiorib. opprimeretur reges populi creati, magno eos potētia & honore infuxerūt; Postq̃ illi beneficia in ei⁹ p̃niciē verterūt, ab optimatib. cōtra reges p̃sidia q̃sierunt, cū illi quoq; nihilo regib. viderentur esse mitiores, ē suo corpore tribunos fecere, vt quib⁹ cōmune esset periculū, accuratio esset cura defendendi. sed duplex in illis error; vel n. reguntur à multis libertate opprīmunt; q̃ regūt; vel in gratia potentū plebis libertatē potius q̃ iustitiam q̃ritant. Ita nūq̃ tuta fides, nisi vbi mores boni. Tribunis plebis adiūcti sunt. Aediles plebis, quorū p̃missū indicāt, plus q̃ p̃ lege liceat, possidentibus diē dicunt, cōtra luxū fēminarū leges faciunt, generatores coercent, frumētū ei⁹ curā habent.

Syndici.

S. 10. Magistratus suos habebāt municipia, & alie ciuitates, cōstantē ē curialib. & principalib., quos principales, ppter diei solēbāt, q magistratu functi essent. Sub extrema imperii tempora cōsules suos habuere. Priscis sēculis duūuiros vocarūt, quorū loco alii quin que viros maluerūt. Demarchos & ^{magistratus} grati ferē appellarūt, Italicorū nōnulli dictatores, vel ediles ab his, nisi p̄sides, atq; adeo ipse impat. animaduerteter, grauissime resp. affligebatur, nā ē nobilitate ferē crebātur, & egenis erat in festi. Hinc factū est, vt quēdamodū Romę Tribunali, ita in vrbib. defēsores eligerentur, q plebecula tuerētur. Vt vero lector animaduertat, quanti referat defensorum habere multitudinem, & sincere defendi infirmos, quęq; fuerit, sub imperio Iustinian. defensorum conditio, legenda est Nouell. 15. *Nisi velociter reuocemus curam defensorum,*

Aediles ple-
bis.

Causa de-
fensorum
creandorū.

2

1

—

5

per competens officium: nec ipsam ulterius antiquorum nomina habebimus veritate. alii siquidem alia data sunt ab antiquitate nomina significatiua a parte rerum: hoc autem defensorum nomen pure demonstrat antiquitatem aliquos propositi uerebatur, quatenus ex omni eas iniustitia vindicarent liberas. Si quidem: & propter hoc paterna voce, defensores eos vocamus, quatenus eripiant à malis iniustitiam patientes. Nunc autem hoc defensorum nomen valde conculcatum est in multis nostra reip. partibus: Et ita contemptum, ut in iniuria quidem potius quam in qualibet iaceat honestate: siquidem sunt viri quidem obsecrari, decreta vero super eis misericordia magis quam electione cōficiuntur, quibus non est victus & vita sufficiens, isti defensorum emendantes ordinationem, ad hanc accedunt curam: & pro alea quodam lusu, iudicium subiacet voluntariis. Denique, remouet eos quando voluerint, aut nihil, aut paruissimum delinquentes: & alios in illorum prouehunt officium quasi loci seruatorum eos defensorum facientes: & hoc in anno frequenter in pluribus hominibus agentes, ut & officiales, & ciuitatum iudices, & harum habitatores, in nouissimo contemptu defensores habeant; Quæ vero aguntur ab eis, ad instar nō actorum sunt. si enim impetrauerint prouinciarum iudices, nequaquam presuntur quadam gesta, monumentorum conficere apud semetipsos per omnia seruientes eis defensores, & illorum nutibus intendentes solis. Si vero quadam cōficiuntur, primum quidem etiam hac veniunt: deinde cum nullum habeant archiuum, in quo gesta apud se reponant, deperit quod cōficiatur, & nequaquam inuenies apud eos plurium temporum poni monumentum ullum penitus: sed ad heredes eorum, aut alias successiones his monumentis agentes, gesta quarunt: & horum quæ quidem inueniuntur nulla fide sunt digna: alia vero etiam pereunt, & in tantum cadunt, ut in similitudine non actorum sint. Nos igitur quoniam de iudiciis bene disposuimus, & maiores potestates eorum in gentibus fecimus, & procul ab eis est inspectio ciuitatum: propterea credimus oportere etiam de defensoribus constituisse. sit enim sic congruentia utilis, si iudicum sumant officium, ciuitatum defensores: & prouinciarum præses videbitur quidem iudex iudicium potius esse, & hoc honestior, præcedentium apparere, quanto enim quilibet præstet melioribus, tanto maior ipse & honestior est.

§. II. Eam ob causam in vtraq; India prudentissime constituti sunt à regibus Hispaniarum defensores, & Patroni Indorum, qui eos à militum, prætorum, præsidumq; rapacitate, & crudelitate tuerentur. Quam in causam Episcopi, & prælati vehementer, & serio incubuerunt.

CAPVT XXIX.

Quæstorum & administratorum ingens cura.

Quæstorum varia genera.
§. I. Quæstorum apud veteres fuere duo genera, Urbani, & Prouinciales; Urbani dicti sunt, vel ararij, vel patricij, seu capitales. nos hoc loco, non de criminum quæstoribus, sed de ararijs magistratibus agimus, qui patrimonium Reipub. tractant. Nulla in re maius est periculum, nusquam facilius etiam viris constantibus lapsus. Sapientissime dixit Sapiens. Beatus vir qui inuentus est sine macula, & post aurum non abiit, nec sperauit in pecunia thesauris. Quis est hic, & laudabimus eum? Fecit enim mirabilia in vita sua. Magna pecuniam, magna lucri occasione, longo tempore accipere, expendere, sine culpa suspitione arduum est; non usurpare vnam ex mille artibus prædandi, quæ sunt in promptu animi est integerrimi. Cum ea quæ vel lego facta, vel audio fieri, in nullo genere officiorum plures admitti fraudes, maiores aut frequentiores poenas infligi animaduerto.

Reus pauper sibi est quæstor.
§. 2. Quæstura anno vicesimo septimo dabatur, post dena stipendia. Initia alijs ad Romulum, alijs ad Tullium Hostilium referunt. Verum initia exigua ut in paupere regno fuisse necesse est. Sibi enim quæ-

stores esse poterant duo illi pastores, cum

Vnuserat fratrum, maxima regna, focus.

Valerius cum ararium constituisset, duos quæstores comitijs curiatis creauit, Sig. l. 2. de antiq. iure ciuium Romanor. Vide 7. l. 1. r. 13. de offic. Quæstoris.

§. 3. Quæstorum officia erant omnia quasi priuata, imperium enim nullum habebant, non utebantur sella curuli, non fascibus & licitoribus, neminem ad dicendam causam citare, neminem prehendere illis licuit, à priuato quolibet in ius vocari poterant. Hoc solum commune cum magistratibus habebant concionem ut conuocare possent Dionys. l. 8.

Curæ quæstorum committebatur ararium, & vectigalia populi Romani, pecuniam publice priuatimque erogabant, in ararium recondebant, in tabulas accepti, & expensi referebant.

Legatos excipiebant, hospitium, & Lautia præbebant, munera commearumq; præstabant, etiam vestimenta, curabantq; ne quid ipsis, comitibusue deesset. Agrotantium etiam curam suscipiebant, & si morerentur, funus publico sumptu faciebant. Senatus consulta etiam conseruabant, sed hoc ad eos munus sero translatum est.

Duo quæstoribus honorifica concessa fuere; Primum quod consuli in bellum ituro signa militaria ex arario depromebant; Alterum quod triumphum petituros oportebat apud Quæstores iureiurando asseruare de hostium occisorum numero, ciuiumq; vere ad senatum esse relatum.

§. 4. Quæstores primum creati sunt ex patricijs, postea communicata plebi potestas. Liui. 4. inigne memorat exemplum populi contemnens tribunos suos, & nobiles eligentis. Dolere hac contumelia accensum omnis tribuni; Ante omnes Pompilius, Antistiusq; Quidnam id rei esset? (inquiunt) non suis beneficiis, non patrum iniurijs, non deniq; usurpandi libidine, cum liceat quod antea non licuerit, si non tribunum militarem, ne quæstorem quidem quenquam ex plebe factum: non valuisse patris pro filio, fratris pro fratre preces, tribunorum plebis, potestatis sacrosanctæ ad auxilium libertatis creatæ.

Postea creati quæstores qui consules in bellum comitarentur, quiq; necessaria exercitui præbebant. Locutus illi designatus quæstorium dicebatur; apud Liui. l. 10. A tergo castrorum decumana porta factus imperus; itaq; captum quæstorium. Quæstorq; ibi L. Opimius Pansa occisus.

§. 5. Proconsules, & Proprætores suos in prouincijs quæstores habuere. Eas etiam sortiebantur quemadmodum ipsi consules. Licitoribus illi ad maiestatem imperij representandam vsi sunt. Toga etiam prætexta utebantur, ius dicebant, recuperatores dabat, Prætores aliquando imperium illis mandabant; Alioqui proprium illorum munus erat pecuniam ex arario acceptam, stipendia exercitibus, cohorti prætoris, legatis viatica dare. Pecuniam vectigalem exigere, atq; in ararium referre. Non eodem tempore semper cum Proconsulibus & Proprætoribus prouincias adibant. Hinc apparet, quanta abstinentia, quanta integritate quæstores præsertim Prouinciales esse oportuerit, qui cum tanta potestate fortunis sociorum imminebant.

§. 6. Nomen quæstorum postea mutarunt Imperatores, officium enim potestatemq; quæstoris comites sacrarum largitionum tenuerunt. Huic enim cura thesaurorum principalium erat demandata, hæc ratio principi ad liberalitatem exercendam suppetebat. Ex thesauris enim omnes principis liberalitatem expectant, & principem decet opes ad liberalitatem, non ad auariciam tenere. Arcad. & Honor. scribunt Lincinio comiti sacrarum largitionum c. r. t. 32. Breues etiam quadrimestruos ad officium palatinum nouerint dirigendos, aurumq; exactum ad sacras largitiones, sine ulla dilatione esse mittendū. Habebat ille plures comites per prouincias dispositos, qui pecuniæ conquirendæ præerant. Nam

Y y 3

comites

Officia Quæstorum.

Patricia dignitas fuit.

Consules comitati sunt

Quæstorum in prouincia dignitas

Comes sacrarum largitionum.

Officium comitis sacrarum largitionum.

comites metallorū, cōmerciōrū, vestiariōrū, ita rationales summarum, thesaurorū p̄positi, procuratores monetarum, procuratores Gynæciōrū, (ita textri-
nas sacras vocabant) item procuratores Baphiorum,
& quicquid pecuniæ faciendæ opportunum erat, ad
comitem largitionum pertinebat.

Monetæ cudendæ præerat; agebat enim vt vultus principis metallis vsualib. imprimeretur Caff. l. 6. for.

7. *Huic sacrae mandantur opes, orbisq; tributa
Possessi, quicquid fluviis euoluitur auri,
Quicquid luce procul venas rimata sequaces
Abdita pallentis fodit solertia Besti.*

Plures quæ-
stiones esse cō-
uenit, ne fur-
ta celari pos-
sint.

§. 7. Aliarū gentium nō dissimilis erat consuetudo. Magistratus apud Athenienses erant Ταμίαι decem numero. Eorū officiū describit Harpoc. Παρχαλακισμοῦ δ' ὅτι οὗτο οὐ λαμβάνει τὰς ἀθηνᾶς, καὶ τὰς νίκας, καὶ τὸν ἄλλον κόσμον καὶ τὰ χρέματα τὰ ἀνὰ πᾶν τῆς βλαβῆς, εἰς δὲ τίνες καὶ τῶν τελεῶν ταμίαι. Acipitur (illi) quaestores *στρατιῶν* Minervae & *victriciis*, αὐτῶν *gornatur*, & *pecuniam* in conspectu *senatus*, sunt autem & *irremium quaestores*; Hinc illae Romanae leges. Hinc aliarum gentium ραζούλακες, ἐπιμεληταὶ πρὸ ἡτοιμασμένων, καὶ δημοσίων χρημάτων, ἡτοιμασμένων πρὸς ἐπιτερομένων τὰς ἡτοιμασθῆναι καταλόγων. Tullis 12. Mach. c. 3. Heliodorus, ἐπὶ τῶν χρημάτων ὁ βασιλέως. *Quierat praepositis Gazae regis*. Nomen quaestoris postea non exolevit, et si officium in alios translatum fuerit. Codinus aut suo tempore quaestorem officium non habuisse, olim habuisse. Apud Menandrum de legat. Gaius mittitur ad Persas inter regios patres existens, καὶ τῶν χρημάτων καὶ κίσεσσι διέσταν ἀρχεῖν. & quaestoris exercens imperium. An tum forte restitutum? an ἀρχὴ fuerit sine functione, & nomen dumtaxat dignitatis? Constat sane comitem largitionum & quaestorem eodem tempore fuisse. vt l. 12. cod. t. 6. *Qui ex quaestura honore, aut officiali magisterio, aut comitatu vtriusque arii nostri attonito splendore vigerunt: acclamatione excipiantur solita, nec praeferantur vt incogniti*. Dat. 8. Kal. Iul. Thessaloniarum Gratiano V. & Theodosio I. A. A. C. ult. id decretum est à Gratian. Valent. Theod. Augustis.

Quastorii
æuo medio
dicti.

§. 8. Quæstorij erant, partem aliquam quæsturæ tractantes; λογιστάς & ὑπερηγετάς, qui latinis nominatur *rationalis ærarii militaris*. Zonar. T. 3. Deinde dicti *thesaurarii*, qui pecunias in singulis provinciis afferuabant, donec citato tempore ad comitem sacrarum largitionum transmitterent; Eorum fidelitati præcipue prospectum erat, quod fatidicare oporteret.

Tertio omnibus prouinciaturum rectoribus id vni-
ce incumberebat, vt tributa curarent, tutoque ad co-
mitum largitionum mitterentur, vt Nouell. 134. Imo
naſalya quidem tueri quemquam poterant, vt eſt
a Juſtiniano decretum Nouell. 17. *Publicorum vero tri-
butorum exactiones etiam intra templa decenter fieri proci-
rabis : quoniam ſiſcaliarum ratio & militibus, & priuatis,
iſſiſque templis, & cunctis Reipublice vtilis & neceſſaria eſt.
Auxiliabuntur tibi etiam amabiles Deo Eccleſiarum deſenſo-
res, & economi : nullum horum, qui ſiſcaria tributa exigunt,
abripientes exactioni, ſed neque permittentes violentum aut
ſeditioſum aliquod pati exactionem inferentes : ſcientes, quia
ſi quid tale peſſerint, de ſuo ſatis facere ſiſco cogentur.*

Diæceta.

Quarto, quia colligendis tributis praesidibus erant additi *Diœceta*. *Diœcetai* nominabantur, magnus autem *Diœceta* ad quem collecta vectigalia deferrebant. Magnus *Diœceta* qui Constantinopolim versabatur, videtur *Quæstor* generalis fuisse, & forte comitis largitionum officium aliquando tenuit, aut eius vices.

Quinto. Quandoquidem fraudum finis nunquam erat, & filius multos aſſertores habebat, conſtituti fuere & alii *δοροφίται*, quos diſculloſes vocabant, qui rationum publicarum erant diſceptatores, inique gravatos ſublebant, modum vectigalium interdum definebant. Theodoſiana de illis lex exſtat. l. 2. c. de Judæis.

Eadem de causa exactores, seu executores, quocunque iure missos omnia insinuare praesidi oportebat. Ita statuerunt Arcad. & Honor. A. A. c. 12. l. 61. Ne per diuisas prouinciarum partes aut palatinus exactor accedat, aut illiusrum virorum apparitor vagaretor, vel militaris terror inferret formidinem, hac lege sancimus, vt omnes memorati mementi sint ad prouincia rectorem, & cum eo agant: illo insistente, disponente, & agnoscente, & suo periculo rem peragant, & impleant vniuersa. Dat. 17. Kal. Iul. Mediol. Olybrio & Probino Cos.

Imo iudici quoque probare causam suam debet. ita
iisdem statuerunt. Siue ex pratorio officio, siue illis frus
comitibus sacrarum largitionum, nec non & rei privatae neces
sitate, vel ex quacunque apparitione ad quancunque necessita
tem prostigandam quis fuerit destinatus, sciat se intra anni me
tas debere collectis rationibus ad proprium iudicem remeare, eius
suam efficaciam offendere, & quid in eius infamia exactū fue
rit, quidue in debitis habeatur, & penes quos resederit, vel cuius
culpa, aut qua causa in eadem provincia fuerit delictū. Quod
se exactio spatio anni in eī regionis viscerē, predatorum infidians,
deprehensus fuerit remorari: tunc absolutus cingulo militiae abi
ciatur, primoribus eius militiae decem librarū auri multa pro
posita, & fidei dissimulet, & per vices officiorum ligatus ferreis
nexibus, cura provincialis officii, ad debitū mittatur examen:
nec ei liberum sit, vt hoc se privilegio aut occasione defendat, q̃
sibi aliud negotiū, vel aliam necessitatē possit inuincant esse cau
setur, cū isdem licentia auferatur in eadē provincia cōtinua
re exactioe. Dat. 10. Kal. Oct. DN. Theo. A. VII. & Palla. Co.

Sexto. Eisdē legibus obnoxii erant, qui mittēdarii, & canonicarii dicebātur. Arcarii quoq; nō custodiendis modo, sed exigēdis quoq; tributis instituti fuere.

Septimo. Varietas negotiorum etiam alium magistrum in hoc genere constituere coegit; erat ille Magi-

ster census, apud illū professiones, testamēta, donationes publicabantur. Cēsuales illi parebant. Eorū erat publicis actibus adesse, ea seruare, editores munerū apud eos pecuniam, & prāmia deponere. Qua in re vero maxime occupati erant cēsuales. ex Nou. 17.

vero maxime occupati fuerint censuales, ex noui-
cōstat. Coges aut publicos exāctores in suis de suspectis mani-
festa facere omnia in quibus ea dederunt, nempe quantitatem
zygocephalorum, aut ingorū, aut ingualium, aut quolibet modo
per regiones nuncupantur: & pro quibus hac & qualibet pradiū
exigantur, & datorū quantitatem, siue in speciebus, siue in au-
ro. Et interminaberis eis, & magnum dan. num. & manus im-
putationem: si hoc & præcipitur quidem semper, vsq; nunc autē
non custodisti est, non deinceps omnib. seruent modis. Si vero (re
affloret) declinationem inueniam aliquā, dicentes non posse iu-
gorū poni quātitatem: maxime quidē eos malignari putamus:
sed tamen nihil hinc ledatur fiscus, nec collatores. Fiscus n. sine
re iudicio oīa sua perdat, & solentē celebrata suscepta pre-
cipiant, in quibus exoluerint, nihil exigēds amplius. Causa vero
in nullo ledatur, & secundum cōsuetudinem quā tributa sol-
nantur ab eis, & inferantur fisco. Nuntietur autē ad gloriosis-
simos nostros præfectos de istis primitus cogendis censuib. nunc-
cupatas expositiones subtiliter dare, vt ex hoc fiat causa diudi-
catio: Et sic interim secundum cōsuetudinem quidem datis fi-
scalibus incolpabiliter inferendis, quæquid in iis quædubita-
tur, gloriosissimi nostri præfecti iudicauerint, in iis quæ contro-
uerſa sunt, hac valere: necessitatem habentibus exāctoribus,
post cognitam veritatem super his quæstionibus, & in illis de
cetero quantitatem zygocephalorum, & aliorum omnium
describere secundum quod a nobis iam ordinatum est.

*Index de
fraude qua-
storum co-
gnoscit.*

Mittēdarū,
Canonica-
rū, Arcarū.

Agrorū ma
gnitudinem
cognoscebāt

Curiales tri-
buta exige-
bant.

Tributus mortuae Reipublicæ. Respublica, vel iam mortua, vel certe extremū agēs Spiritum, ea parte, quā adhuc viuere videtur, tributorum vinculis, quasi Prædonum manibus strangulata moritur. Anastasius Imperator vindices constituit, vt iniquas Decurionē exactiones inhiheret, & ipsi exigeret, sed illi prædæ dulcedine illecebrati importunius grassati sunt, vt merito eos Iustinianus amouerit, Decurionum honos erat, non posse plebeiorum tormentis subijci: Si pecuniam publicam interuertissent, plumbatis vapulabant. Susceptorem Decuriones suo periculo nominabant, qui tributa conquireret, pro quo satisfacti cogebantur, qui cum nominassent, aut consensissent. Ille non modo pecuniam, sed frumētū quinquagesimam, hordei quadragesimam, vini & lardi viciesimam in horreis recondebant. Verum quæ fuerit ratio Decurionum & Vindicum explicatur Nouell. 38. Qui Rempublicam, olim nobis disposuerunt, existimauerunt oportere secundum Regiæ vbius fieri adinquarem vnaqueque Ciuitate nobiles viros, & vnicuique Senatus dare curiam, per quam debuissent agi quæ publica sunt, atque omnia fieri secundum ordinem. Sic itaque res floruit, sic fuit clara, vt magna & populoſa domus curialium essent multitudine quidem existente curialium. Quod autem functionum videbatur esse onus, nulli omnino intolerabile existebat. Nam quod in multitudinem diuiditur, onus insensibile propemodum facit eis, qui hoc sustinent. Quando autem per partes quidem ceperunt se eximere albo Curia, & occasiones inuenire per quas liberis his efficerentur, sic paulatim diminuta sunt Curia innumeris excoꝑitatis occasiōibus, per quæ potuissent specialia quidem bene habere, communia autem & publica dimiui. Propterea ad paucos viros redactæ functiones, & illis facultates commouerunt, & ciuitates ita diminutæ sunt, vt sub istos perditos Conductores, quos Vindices vocant, redacta Curia, contigerit Respublica plena quidem defectibus, plena vero omni iniustitia fieret. Hæc nos sæpe perscrutantes, asinamimus oportere medelam rei adhibere, & quantum nos in hoc laboramus, tantum omnem adinuenerunt curiales artem aduersus ea, quæ recte iusteque sancita sunt, & contrafiscum. Dum enim vidissent compelli se omnimodo Curia seruare quartam partem, & hoc vix per nostras leges impositum, ceperunt disserpere proprias facultates, quatenus minus idonei deficerent, & non quartam portionem, sed omnem continuo paupertatem suam Curia dereliquerent. Denique quoniam ipsi corporibus Curiam defraudare voluerunt, rem omnium impiam adinuenerunt, à nuptiis legimus abstinentes, vt eligerent magis sine filiis, quam sub lege deficere, aut generi suo vel Curiae mutiles apparere. Dura fuit omnino Decurionum conditio, ita vt multi armatam sequi militiam mallerent, vt constaret ex cap. 12. t. 34. Interdum latebant pertinaciter, actum bona eorum his qui ad diuinitatem munera pertinebant, permittebantur, cum igitur tot modis ad Decurionatum cogerentur, constat eius administrationem perdifficilem fuisse.

Fures publici sibi non fidunt. §. 10. Hodie commodius hisce rebus prouisum est, maxime vbi inter multos tractatio nummaria diuiditur; nam inter eos semper aliqui inueniuntur, qui fallere nolint, & propter eos alij, vel non possunt, vel non audent. In Regno Franciæ est Consilium, quod vocant Financiarum, in quo Quæstores, & Superintendentes, Est etiam curia auxiliorum, seu oblationum. Carolus Sextus Franciæ Rex vectigal vino, aliisque mercibus imposuit, quod vt lenius ferrent populi auxilium vocauit; illi præposuit duos Clericos, & duos Laicos notæ integritatis ac fidei; deinde ortis controuersijs Episcopus Præses, tres Consiliarij cum Procuratore, & Aduocato generali adiuncti sunt. Postea in alios translata sunt ista iudicia, auctus numerus Consiliatorum, ac

Præsidum, à Carolo Septimo, Ludouico Duodecimo, Henrico Secundo. Interim Magistris computorum, receptoresque pecuniarum rationem reddere tenentur in camera, cuius Procurator de criminibus rationalium, & Thesaurarium cognoscit.

Recte etiam constitutum est, vt quatuor Thesaurarij generales Domanij peragrent Prouincias commissas, & de minoribus Thesaurariis cognoscant.

Nihil perniciosius quam habere Thesaurarios partium casualium, qui pecuniam pro officiis, & dignitatibus expensam recipiant. Hoc iam felici initio sustulit Ludouicus XIII.

Nec præteriri debet, quod ararij præses, & quasi supremus Quæstor, seu Comes largitionum apud Francos vocatur Thesaurarius parci-
Thesaurarius parci- monia. moniæ; vt indicent nulla re magis crescere Thesaurum Regum quam parci monia, & frugalitate Principis. Illius munus est, Thesaurariis belli stipendia soluenda mandare. Qui id per Commissarios, & solutores faciunt, quibus adiuncti sunt Antigra-
Publica pecunia sit publica custodia. pharii.

§. II. *Antigra-pharii* seu Antigra-phariorum vti nunc appellantur vetustissima est origo. Monet Aristoteles, vt pecuniæ publicæ præsentibus ciuibz tradantur, & Antigra-pha conscribantur, ne interuerti possint.

Hi perpetuo adherent Receptoribus, Thesaurariis, Susceptoribus, Peræquatoribus, vt fraudes impedi-
Thesaurarius parci- monia. ant. Parum itaque à vetere Republica recessit Gallia, & vbi mutauit, rectius statuit. Primo quidem Thesaurarium habet, deinde de tributis non iudicat Præses, aut Quæstor, sed Consilium, cuius in hac causa semper est sincerior sententia. Deinde quatuor habet generales receptores indictarum contributionum, in singulis Electionibus duo sunt Receptores, qui ad Generales pecuniam suæ Prouinciæ deferunt. Hi quoque iuantur à Peræquatoribus, qui ex æquo bonoque per parciæ pro cuiusque facultate tributa partiuntur, colliguntque. Quæ si omnia per viros integræ vitæ, & iniquitatis oſores administrantur, ingens pecunia, sine subditorum molestia colligi potest.

Neque dissimile est Belgij quæstorium: Rem enim pecuniariam tractat Consilium Financiarum, in quo Thesaurarius, & Receptor præcipuæ auctoritatis sunt. Omnes publicos sumptus illud Consilium dirigit. Habetque annexam cameram rationum, in qua septem Magistris rationum omnes alij, quibus pecunia commissa est, reddere rationem coguntur.

§. 12. Hispanis in variis Regnis diuersæ quæ-
Hispaniæ Quæstores. sturæ sunt, in ipso Palatio est Consilium, quod vocant Haztenda; in illud conueniunt per hebdomadam aliquoties, tres Quæstores, quos vocant Cantadores, & à dignitate vocantur Maiores, quibus totidem Quæstores minores adiunguntur, cum Secretario, Relatore, Consiliarijs Camera. Materia deliberationum sunt omnia vectigalia, debita, eorumque solutiones, hypothecæ, alienationes, recuperationes.

Ab eisdem Quæstoribus, adiunctis aliis quatuor Auditoribus, & vno Secretario controuersie de pecunia deciduntur. Atque illud Consilium dicitur Cantadoria.

Alios habent iidem Officiales, cum in Consilium conueniunt, quos vocant Cantadores de Cuentas, in eo enim omnium Prouinciarum, Regnorumque redditus consignantur, rationesque dantur accepti, & expensi.

Genuesium
Quaestores
Reipublicae
sunt Con-
seruatores.

§. 13. Genuesium Quaestores Rempubicam conseruant, & augent, in hunc modum rationem descriptam inuenio. Quo vero (Bell. T. 3.) ad erogandam Reipublicae pecuniam ciues alacriores redderent, creditoribus, assignatis certis hypothecis & redditibus, è frumenti, vini, aut aliarum rerum vectigalibus, &c. cauebatur. Et hic quasi Reipublica cum priuatis hominibus contractus, Compera dicebatur, additumque, vt qui centum libras mutuo dedissent, in hac velut Societate nouum locum, qui ducentas, duos locos teneret, & sic deinceps: adeo vt Compera, siue Societates eiusmodi valde multiplicata fuerint, quarum aliae dicebantur Capituli, aliae S. Pauli, aliae Salis, &c. Harum vnaeque à ciuibz quibusdam administrabatur, quorum erat operam dare, vt creditoribus recte satisficeret, & rationes inter hos & Rempubicam iuste seruarentur. Quum vero, vt fieri solet, è multitudine magna nata esset confusio, decretum fuit, vt omnes in vnum corpus redigerentur, cui Compera siue Camera à D. Gregorio nomen inditum, eiusque cura quibusdam iridem Ciuibz commissa est: qui cum singulari industria & prudentia munus sibi iniunctum administrarent, publica vero necessitates, magnos requirerent sumptus, Locariorum (sic enim supra diximus nominari eos, qui in hanc Societatem admittuntur) numerus valde creuit, adeo vt oppignorata magna publicorum reddituum parte, Officii huius cura & negotia mirum in modum aucta sint, & oppida etiam & territoria eius dictioni accesserint. Inde factum vt Societas hac primum ab ipsa Reipublica, deinde à Pontificibus, Imperatoribus, & aliis ciuitatis dominis multa priuilegia impetrarit, sic vt quamuis hoc officium ab ipsa Reipublica, & iis qui palatium gubernant, dependeat, nihilominus tamen Vrbanò Magistratui subiecta non sit, sed omnes etiam, qui partem aliquam Reipublicae capessent, eius priuilegia inuoluta se seruaturus promittere & iurare cogantur. Vt vero in aliis fere rebus principia valde tenuia sunt, & contempta, temporis vero successu paulatim ad perfectionem contendunt. Ita in hoc quoque officio siue Magistratu accidit, cuius hodie multo melior & perfectior est forma quam olim fuit. Quantum enim ad comparationem vtilitatis siue emolumentum à Locatorio percipiendi attinet, non iam certum quid est praesinitum, aut determinatum, vt olim sed pro ratione redditus, & sumptuum, itemque ad conseruationem earum rerum quarum cura Officio huic commissa est, & prout vectigalia fructuosa fuerint vel minus, omnia diriguntur, quin etiam ipsa reddituum percipiendorum, quae hodie in vsu ratio multo seuerior est, & ad conscientiam accommodatior: praeterquam quod, vt diximus hac ratione dominia aliquot, & territoria ei sunt acquisita, ad quorum faciliorem administrationem nouas regulas & nouas leges condere oportuit. Huius quidem Officii siue Magistratus respectu Genuesium ciuitas in duas quasi communitates diuidi potest: quarum prima Maior est, & ab iis, qui in palatio ius dicunt, gubernatur, & integram fere ciuitatem comprehendit. Altera parua est, cui Sangeorgianus Magistratus praest, & ad Locatorios siue reddituum participes spectat. Illa quidem multis mutationibus obnoxia, & tyrannicum Imperium nonnunquam experta est, hac vero libera semper & ad certos ciues adstricta, ac proinde firma fuit.

Ad idem officium redire, quibus veritum.

§. 14. Olim viliores interdum pecuniam tractabant, nec in hunc modum crescere poterant. Rationales dicebantur, & actores crebro erant serui, aut liberti Caesaris, qui rationes patrimonij tractabant, dicti & illi sunt λογισταί & λογιστάρι. Dicti & actores Dominici. Tertull. de Corona militis, Castrenses ministros appellat. Biennium militabant, nec deinde ad idem officium redire poterant, t. de Castrensisianis & Ministerianis cap. 12. In officio spectabilitatis tuae secundum formam diuinalium responsum post completum tempus praesinitum, id est, biennium prioribus decedentibus insequentes ad locum pro merito laborum stipendiorumque succedant, nec vlla licentia tribuatur his, qui impletum deposuerint officium, denuo ad eandem militiam, vel sollicitudinem remeandi.

Primiceriorum non in profanis modo, sed in sa-

cris quoque frequens est mentio, ita dicti sunt, quod cum in suo ordine essent Principes, primi in cera, seu in prima cera scriberentur. Suidas definit primum τῆς τράχυνος τοῦ πρώτου, primum cuiusque ordinis. Primiceriatus dignitas Senatorem efficit, Cassiod. lib. 6. c. 7. Allectis ex Consulibus aequatur l. 19. c. Theodos. de Palatin. sacr. largit. Magnus Primicerius dictus est Princeps Thebarum. Erant igitur Primicerij Cubiculariorum, Priuatorum, Scriniorum, Notariorum, Deputatorum, Augustalium, Singularium, id est, eorum, qui notis scribebant.

Primiceriatus.

§. 15. Quaestoris adiutores seu Boethi constituntur viginti sex, Nouella 35. Viginti sex adiutoribus Quaestoris, quos Boethos dicunt Quaestoris, licet in suo loco alios substituere, idoneos tamen, & quos pro tempore Quaestor elegerit, propositis sacris Euangelis. Hi autem qui sunt in locum eorum, qui suo loco ceciderunt, centum solidis praestant. Istorum autem trium graduum viri, id est, Scrinii memoria, & duorum qui proximi futuri sunt, quamuis non ex viginti sex adiutoribus, tamen licentiam habeant surrogare in locum suum. Habeant igitur ius vendendi militiam suam, & non ultra centum solidos, animmodò & is, qui subrogatur, electione Quaestoris fiat. Prærogatiua autem constitutio dat Theodosio & Epicteto, & Quirillo, & Sabbatio, & Perigeno. Illo videlicet obseruando, vt si quis ex viginti sex adiutoribus defunctus fuerit, ad haeredes eius centum solidi dentur, & electione Quaestoris militent. Sin autem liberi sint defuncti, idem iuris habeant, quamuis haeredes Parenti suo non existerint. Dat. C. Bilis. Delegationes vocabant, quod in quaque Prouincia vel vrbe frumentum, auri, aliarum rerum debebatur. Delegatorium Epistola erat, quæ illa dabatur, & interdum ius conferrebat prædiciuadendi. De Susceptoribus vide titulum 70 l. 10. Codicis. Susceptores publicos absque omni mora aurum censum suscipere, ne quis per hanc occasionem sumptus facere compellatur. Nam si solvere volens a suscipiente fuerit contemptus, testibus adhibitis contestationem debet proponere: vt hoc probato, & ipse securitatem debitam commissi nexu liberatus, cum emolumentis accipiat, & qui suscipere neglexerit, eius ponderis, quod debebatur duplum fisci rationibus per vigorem officii Praefidis inferre cogatur. Quod autem Susceptores iudice, cuius interest, negligente violauerit, ex ipsius iudicis facultatibus sarcietur. Dat. 14. Kal. Augusti. Paulino & Iuliano Coss.

Quaestorum adiutores.

Atque ita fisco multis modis cauetur, sed plures artes sibi metipsis cauendi norunt Quaestores, qui raro pauperes ex officio, saepe diuites ex prædâ discedunt. Vtinam tanta sit cura pauperum, quanta est publicarum diuitiarum. Exempla præca haudquam defunt. Non enim memoria dumtaxat, sed etiam imitatione dignissimum, quod magni etiam Principes de pauperibus esse voluerint, Zonoras in Michaele Paphlagone refert fratrem eius fuisse de pauperibus, Idem Cedrenus.

Fraudibus Quaestorum obuium.

§. 16. Exactorum fraudes multæ leges vetant, paucae compescunt. Interim viles illæ, quæ prohibent, quicquam infcio Rectore Prouinciæ agere. c. 12. t. 61. & vt infra annum rationem reddant. Denique vt nihil agant, quod sibi commissum non est. Ita Arcad. Honor. (c. 12. t. 61.) Quicumque ex palationis fro cuiuslibet tituli ad Prouincias cōmeauerit, compulsor, Exactor, Aimonitor, Portitorve Præcepti, agens in rebus, vel Palatinus, vel Apparitor illustrium potestatum: hoc tantum potestatis arripiat, quod mandatum curia sua specialiter approbatur, ne quod iniunctum alteri fuerit, Collegij iure praesumat: ne dum hoc sibi inuicem mutui officii licentia partiumur, agant cuncti, quod singulis credebatur. Dat. prid. iul. Mediol. Olyb. & Probin. Coss. Siue ex Pratoriano Officio, siue illustris Comitibus sacrarum largitionum, nec non & rei priuatae nostre militie, vel ex quacunque apparitione ad quamcunque necessitatem profligandam quis fuerit destinatus, sicut se intra anni metas debere collectis rationibus ad proprium iudicem.

Omnimodo
pradatori-
bus aulicia
debita eun-
dam.

cem remeare, eique suam efficaciam ostendere, & quid in eius instantia exactam fuerit, quidve in debitis habeatur, & penes quos resederit, vel cuius culpa, aut qua causa in eadem Prouincia fuerit derelictum. Quod si exacto spatio anni in eius Regionis visceribus pradator insidians, deprehensus fuerit remoueri: tunc absolutum cingulo militia abicietur. primoribus eius militia decem librarum auri multa propofita, si redire dissimulent: & per vices officiorum ligatus ferreis nexibus, cura prouincialis officii, ad debitum mittatur examen: nec ei liberum sit, vt hoc se priuilegio aut occasione defendat, quod si aliud negotium, vel aliam necessitatem post iniunctam esse causetur, cum hisdem licentiam auferamus, in eadem Prouincia continuare exactionem. Dat. 10. Kal. Octob. D. N. Theod. A. VIII. & Palladio Coss.

In vsum reducenda leges tituli 62. c. 12. Si quis a ducentariis, vel centenariis, vel fisci aduocatis lesum se esse cognoscit, adire iudicia, & probare iniuriam non moretur: vt in eum qui conuictus fuerit, competentem feneritate vindicetur. Dat. Kalend. Nouemb. Treuir. Constant. A. IV. & Licinio V. Coss.

Præter solennes & canonicas pensionationes, multa a prouincialibus indignissime postulantur ab officialibus Scholasticis non modo in ciuitatibus singulis, sed etiam mansionibus, dum ipsi & animalibus eorumdem alimonie sine pretio ministrantur. Prouinciales itaque cuncti iudices tueantur, nec iniurias multas transire permittant. Dat. 3. Kalend. Iul. Leoncio & Salustio Coss.

Quoties compulso arguitur in deprecatione conuictus, etiam non consulta clementia nostra penam subeat legibus competentem. Dat. prid. Kalend. Ian. Stilicone & Aureliano Coss.

Curialibus & nauiculariis, omnibusq; corporibus ita subueniri volumus, vt nihil apparitoribus vniuersorum iudicum liceat, quod ad prædam prouincialium pertinet.

§. 17. Absoluo hanc de Magistratib. tractationem, & adicio: Recte facturos si in singulos dies iuramentum suum cum vero seruandi proposito repetant, & perpendant, quod Nouell. 8. tit. 3. proponitur. Iuro ego per Deum Omnipotentem, & Filium eius vnigenitum, Dominum nostrum Iesum Christum, & Spiritum Sanctum, & per sanctam gloriosam Dei Genitricem & semper Virginem Mariam, & per quatuor Euangelia, qua in manibus meis teneo, & per sanctos Archangelos Michaellem & Gabrielem, puram conscientiam germanumque seruitium me seruaturum sacratissimis nostris Dominis Iustiniano & Theodora coniugibus, occasione tradita mihi ab eorum pietate administrationis: & omnem laborem ac sudorem cum fauore sine dolo & fine arte quacunq; suscipio in commissis: & communicator sum sanctissime Dei Catholica & Apostolica Ecclesie: & nullo modo vel tempore aduersabor ei: nec alium quemcunque permitto, quantum possibilitatem habeo. Iuro quoque idem iurandum, quod nulli penitus neque dedi, neque dabo occasione dati mihi cinguli, neque occasione patrocini, neq; promissi, neque professus sum de prouincia mittere, neq; mittam, neq; occasione Dominici suffragii, neq; famosisimis præfectis administrationem habentibus, neq; iis qui circa eos sunt, neq; aliis hominum vili: sed sicut sine suffragio percepi cingulum, sic etiam pure me exhibebo circa subiectos piissimorum nostrorum Dominorum: contentus iis qua statuta sunt mihi de fiscoannonis. Et primum omne habeo studium vt fisco alia vigilanter inspiciam: & indeuotos quidem & indigentes necessitate, cum omni exigam vehementia, nequaquam subinclinatus, neque ob hoc lucrum ipsum omnino considerans, aut per gratiam vel odium exigens aliquem citra quam comperit, aut concedam alicui. Deuotos autem paternè tractabo, & subiectos piissimorum nostrorum Dominorum illesos vndique quantum possibilitatem habeo, custodiam. Et æquus in causis vtriusq; partis, & in publicis disciplinis ago: nulliq; parti citra quàm iustum est præstabo: sed exequar vniuersa delicta, & omnem æquitatem seruabo secundum quod mihi visum fuerit iustum. & eos quidem qui innoxii sunt, vndique innoxios illa seque conseruabo: no-

xiis autem imponam supplicium secundum legem, & omnem iniustitiam (sicut iam dictum est) in publicis & priuatis contrahibus ius seruabo: & si comperero fiscum iniustitiam pati, non ego solum hoc ago, sed etiam semper mihi asidentem talem studebo assumere, & circa me omnes: vt non ego purus quidem sim, qui vero circa me sunt: furentur & delinquant. Si quis autem inueniatur circa me talis: & q; sit ab eo, me sanare & eum expellere. Si vero non hæc omnia ita seruauero: recipiam hic & in futuro seculo in terribili iudicio magni Domini Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi: & habeam partem cum Iuda, & lepra Giezi, & tremore Cain: insuper & penis qua lege eorum pietatis continentur, ero subiectus.

CAP V T XXX.

Ministri Magistratuum.

§. 1. Inter Ministeria Magistratuum nominatissimus: est accensus, ab acciendo ita dictus; silentium faciebat, quod Illicium dicebatur, horam tertiam, meridem, & nonam esse clamabat. Libertis id muneris fere mittebatur. Honestior erat Præcone, hic in Concione, in Comitio, si quid recitandum erat, pronuntiabat. Accensus priuatos ad Magistratū accibat. Omnes illi apparitores dicti, quemadmodum Ministri officiales. Plures præconum decurie fuerunt. Viatorum munus erat prehendere, ligare: quod & Licitorum; hos a ligando alii, Tiro a Lino seu Licio dictos, quo transuerso cincti erant. Statores ijdem dicebantur, nec alij fuisse videntur ab apparitoribus. Totum hoc genus in Prouincijs dicti Brutiani, quibus non militia imperatur, sed seruilia opera, quod omnium primi ad Hannibalem defecissent.

Interpretes etiam Romani habuerunt, non modo cum Prouincias administrarent, in quibus diuersa lingua vtebantur, sed etiam in ipsa Italia, & quamuis Græce noscent, in Sicilia, atque Græcia. Hoc Imperij maiestatem decere arbitrati sunt, vt non modo fasces proferrent, sed etiam linguam, vt totus orbis non modo Romani iuris, sed idiomatis etiam esse videretur.

Cornicularij non Cornicines erant, sed cornibus Secretarij præerant, atque prætorium custodiebant ex militibus veteranis ad hanc quasi quietam, curiosam, honoratamque militiam assumebantur. Sym. c. 10. Epist. 56. Græca glossa interpretatur *παλιδίτν & πρεμάρχον*, spectabilitatis insignibus decorabantur.

§. 2. Officia Minora aulica fuere, qua tamen & in vrbibus priuatorum adibus vsurpata inscriptio vetus narratur habere. Diophantus Tiberij Cesaris ornator Glabrarius: ijdem & Glabratores & Pumicatores dicebantur fæda consuetudine depilandi corporis. Ornabant & Brambaricarij & Argentarij, qui auro, argento, ære inducebant, qui in auro, argento, ære celabant. Nec vllum genus artificum erat, quod non obnoxium Imperatori, Collegia eorum corpora & ipsi corporati dicebantur; habebantque Præfectos & Magistratus suos, quin ipsa viliissima Præfectos habuere: calcis præpositura, dignitas erat. Cassiodor. Epist. 7. lib. 7. coctilis calx niuibis concolor, spongijs lectior. Te ad coctionem distributionemque calcis nostra præponit auctoritas.

Nomenclatores, vel Nomenclatores multitudine & ambitio genuit, cum candidatis singulorum ciuium nomina infererent, ex quo & factores dicti sunt. Post lex scripta est, ne candidatis Nomenclator adesset.

Accensorum
officium.
Præcones.

Viatores.
Lictores.

Statores.
Brutiani.

Interpretes.

Cornicularii.

Alia officia.

Glabrarii.
Brambaricarii.

Corpora,
Corporata.

Præpositus
calcis.

Nomenclator.

Cur-

Cursor.

Mandato-
res.Stationa-
rij.
Curiosi.Verbedarii.
Frumenta-
rij.Agentes in
rebus.

Curfiores constituendi sunt, ut certa cognitio om-
nium habeatur partium, Hemorodromi fuere, qui
ingens spaciū vno die transmitterent. Mandatores
etiam posterius vocati sunt, qui mandata ad Præsi-
des ferebant.

Transfectionum & Bastagarum tota dispositio,
itemque navigationes olim multo aliter constituta
sunt, in maximo Imperio, nunc fere per collybum,
& mercatores facilius, celerius, minore sumptu tran-
suehantur.

Stationarij & Curiosi per Prouincias constitui
omnia ad Magistratum, tam iudicium, quam militiae
delicta referebant. Hoc etiam officium fuit eorum,
qui dicuntur agentes in rebus, olim iidem erant
Verbedarii, & Frumentarij, *παραπομπῶν* enim dicti sunt.
Sed & frumentariorum nomen pro exploratoribus
vsurpatum est: Athenienses *ἀνέστης* vocabant, quod
explorarent, quis domi frumentum moleret. Egeu-
vnia itaque erant, hoc est, inuestigatores omnium re-
rum, quas ad Principē referebant. Milites etiam fue-
re, & Saiones nominati; quorum vsus maxime ne-
cessarius est, sed caute credendum, & in magnis præ-
sidum delictis occulte, ne timore pœnæ rebellent.
Verum Agentium in rebus varia officia fuere, per-
functi laboribus suis, inter Consulares numeraban-
tur. Eorum Princeps litigantes ad Præfectum cita-
bat. Tributa exigebat.

Stationariis alijs vetatur carcerem habere. Con-
stantinus Cod. 12. t. 58. Omnes Stationarij neque supra
exactionem audeant, neque carcerem habeant, neve quis per-
sonam, licet pro manifesto crimine apud se habeat in custodia
sciens, quod si quid tale fuerit commissum, capite puniendus
est. P. P. Id. Maij. Cartha. Constantino A. 4. C. Luinio 4. Coss.

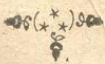
Numerarios & Tabularios valde legibus exer-
cendos, prudentia Principum censuit. (Constant. c.
12. t. 50.) Vorax & fraudulentum numerariorum propo-
situm, qui diuersis obsequijs Reſtoribus obsequuntur, ita inhi-
bendum est, ut antea sanciuimus, & nunc itidē sancimus con-
ditionibus subdi tormentorum, & oculis atque lacerationibus
subiacere Dat. 14. Kalend. Iun. Optato & Paulino Coss.

Eosdem consuetudine actuatorum abstulit lex
& Hon. c. 12. t. 50. Ne diutius ad cunctorum perniciem actu-
arij numerariorum consortijs adiuuentur illustri auctoritas
rui cunctos ex numerariis actuatorum præcipiat abstinere,
atque ab eorum communionem discedere, quod si hoc moniti cu-
stodire neglexerint, hisdem pœnis se quibus actuarios non du-
bitent subiacere. Datum 4. Kalend. Iun. Nica Honorio A. 1111.
Et Euthychiano Coss.

Apparitores deinde admodum honesto loco fu-
re. Valent. & Valens immunes fecerunt, c. 12. t. 55.
Qui se in officiis Magistrorum equitum ac peditum militare
monstrauerint ab omni nominationis iniuria excusentur
Dat. 13. Kalend. Octob. Aquil. A. C. C. 15. Kalend. Nouemb.
Salerni Diuo Iouiano & Varroniano Coss.

Et ordinis militaris. Qui in officio Magistrorum
equitum ac peditum militiam sortiti sunt, ordinis sint mili-
tariis.

Denique eos sociant tribunis militaribus. Nume-
rarios virorum illustrium Magistrorum militum tam præ-
sentialium, quam Orientalium, qui ordine & stipendijs mi-
litie fuerint decorati, exeuntes tribunis pratorianis partis
militaris sudoribus eorum beneficium deferentes sociari præ-
cipimus: ita videlicet, ut post completam militiam, ab omni-
bus indictionibus, tam militarium, quam civilium iudicium
semper habeantur immunes. Principatus vero munere
sanctos tribunis vigiliū militaribus ag-
gregari volumus.

CAPVT XXXI.

De Regno Sinenſi.

Coronidis loco visum fuit adiungere, quæ ex cō-
mentarijs P. Matthæi Ricci, & experientia scri-
bit P. Nicolaus Trigautius Sinenſium institutor, de
Republica eorum, legibusque, & Magistratibus;
multa n. sunt, quæ principibus vsui esse possint. Sunt
verol. i. c. 6. De expeditione Christiana ad Sinas.

De hoc argumento non plura attingam, quam
quæ ad huius Commentarij finem, omnino necessa-
ria esse iudicauero; Si enim id pro dignitate persequi
in animo esset, non nisi quam plurimis capitibus, aut
etiam libris res tota clauderetur. Imprimis igitur in
hoc regno ab omni temporum ferie, sola ea guber-
natio ad Rempubicam gerendam probata est, quæ
in vni⁹ Imperio Monarchicam sustinet maiestatem,
Aristocratiam porro vel Dimocratiam, vel alterius cu-
iuslibet Policratiam, vel ipsum nomen apud Sinas est
inauditum. Olim quidem sub vno Monarcha, non
pauciores erant inferiorum tituli, quam apud nos
Ducum, Marchionum, Comitum, atque cæterorum
huiusmodi. Verum ab annis proxime mille octin-
gentis hi peculiarium Dominorum tituli, potestas-
que est omnino sublata.

Ac licet ab omni memoria, ciuiles tumultus bel-
laque minimè defuerint, siue priusquam hæc ratio
mutaretur, siue ex quo mutata est, tamen etiam hoc
Imperium esset in varia Regna minora diuisum,
quod nunc in Iaponicis Insulis esse audiuius; nun-
quam tamen prius ab externis populis legitur vni-
uersum esse subactum, quam Anno nostræ Salutis
1206. cum è Tartaria Dux nescio quis, Regnorum
domitor, in hoc Regnum se se cum exercitu victore
immisisset.

Eum Ducem nonnulli è nostris, nec leuibus, meo
iudicio, coniecturis Tamerlanem, vel è Successoribus
eius aliquem fuisse arbitrantur. Eum enim Sinæ
Tiemor appellant, eumque scribant subacta pri-
mum Perfide ac Tartaria, ad Sinas sibi adiungendas
animum adiecisse. Quisquis is fuerit. Tartarum ap-
pellabo. Is immisso exercitu, breui sibi Sinas omnes
subegit, & acceptam tanti Regni Tyrannidem eius
posterij ad annum vsque 1368. propagarunt: quo
tempore cum iam Tartari Imperij vires deficere cœ-
pissent, neque iam vltra Sinæ externum Imperium,
& Barbarum ingenium ferrent, varijs in Prouincijs
sub diuersis Ducibus iugum excusserunt.

Qui cæteros Duces, rebus præclare vel virtute,
vel dolo gestis superauit, fuit vnus è familia Ciu,
quem Sinæ postea Ham Vu, insignem Ducem, aut
armorum potius Diluuium appellarunt. Is pellete-
ctis ad se auxiliarijs aliorum quorundam strenuo-
rum Ducum copijs, breui è gregario milite tantum
viribus excreuit, ut non Tartaros solum, Regem,
ac Duces, Imperio exutos expulerit, sed non mino-
re fortuna reliquos etiam rebelles, toto regno supe-
rarit, & vnus Sinenſe Imperium occuparit, quod et-
iam eius posterij in hanc vsque diem felicissime pro-
pagarunt. Hinc suæ Monarchiæ magnæ claritatis
nomen, ut supra dixi, Tamin indiderunt.

Sinenſe porro Imperium à parente in filios, vel Imperium
ad propinquos Regios, more nostro derivatur. Sinenſe.
Duo solum tresque Reges antiquissimi, regnum mor-
ituri, non filiis quos ad regendum ineptos iudica-
bant, sed alijs, tamen nullam haberent inter se san-
guinis necessitudinem, commendarunt. Accidit patientes
quoque non semel, vt is qui impotentius imperita-
bat, & ab impatiēte iugi populo, fascibus exueretur,
& in

Administra-
tio Repub.
MonarchiaIm-
tes
regi-
ber

Militumque stipendia, & ceterorum toto Regno curialium ministrorum soluntur, quæ summa maior est, quam nostrates sibi persuadere possint, hinc etiam ædificia publica, Regis Palatium & Regiorum Propinquorum, Urbium muri, artium propugnacula, bellicus denique omnis apparatus instauratur; in hac Regni amplitudine vñquam deest, quod erigas aut instaures. Et quod incredibilius videtur, annis quibusdam contingere solet, vt ne hac quidem tam ingens vectigalium summa sumptum exæquet, sed noua etiam tributa imponi necesse sit.

Magistratum ordinem.

Voluminibus quinque, aut sex continentur.

Officia Magistratuum sex. Primum tribunal.

Secundum Quæstura tribunal.

Tertium Rituum tribunal.

Verum ad Magistratum ordines priuatim descendamus, quorum in vniuersum duo esse genera reperio. Alterum est eorum, qui non solum in Regia, Magistratus aulicos gerunt, sed ex ea velut ex specula Regnum moderantur vniuersum. Alterum est Prouincialium Magistratum, qui singulas vel Prouincias, vel vrbes gubernant. Vtriusque ordinis quinque aut sex volumina iustæ magnitudinis, toto regno venalia extant, & in vrbe Regia Pequinensi bis, mensibus singulis reciduntur, quod ex eorum ratione Typographica perfacile est. In his voluminibus aliud legitur nihil, præter nomina, patriam, & gradum eorum, qui toto Regno id temporis Magistratus gerunt. Toties porro recudi omnino necesse est, nam in tanta eorum multitudine, quotidiana sunt vices, nam alios mori, alios priuari, alios demitti ad inferiora munera, aliorum denique parentes diem suum obire contingit; ex quo postremo casu fit, vt ad luctum triennem, domum necessario, abdicato quolibet exemplò Magistratu, reuertantur, de quo infra suo loco. Et ad eorum, qui defunt, loca supplenda, nunquam non in Regia Pequinensi permulti fortunam præstolantur. Ex hac tanta multitudine, solum eos Magistratus attingam, quos ad insequentium librorum intelligentiam necessarios esse iudicabo. Militarem porro Senatū vniuersum silentio inuoluam, ne præscriptos institutæ breuitatis fines excedam.

Dicam primum de Curialibus officiis. Curialia ergo tribunalia primaria sex numerantur. primum Li Pu vocant, Puenim Sinis idem est ac tribunal Li Pu Magistratum tribunal. Id supra cetera tribunalia eminet, ex eo, quod eius interit, omnes omnino totius Regni Philosophici ordinis Magistratus, qui potiores habentur, nominare, quæ nominatio prima Scriptionum præstata, cuius iudicium est penes hoc tribunal, definitur. Et ab humilioribus omnes officijs initium summentes, ad vnum omnes, paulatim per præscriptos legibus honorum gradus ascendunt. Siquidem in inferioribus virtutis ac iustitiæ specimen dederint: contra si fecerint vel ad humiliores Magistratus abijciuntur, vel omnino priuantur. Certum enim est, eum qui literarum gradus obtinuit, ad ipsam vsque senectutem continuo ascensu ad summa quæque aspirare, neque vñquam nisi sua culpa reijci à regenda Republica. Porro si eum reijci omnino ex culpa contigerit, vna cum Magistratu, spem quoque ad Rempublicam regendam redeundi deponit.

Alterum tribunal Ho Pu vocant, quod apud nos Etarij aut Quæstura nuncupatur. Huius interest regia vectigalia exigere, stipendia persolvere, sumptus publicos facere, aliaque huiusmodi.

Tertium Lypu vocant, nos rituum tribunal possumus appellare, ab hoc sacrificia publica, fana, fanorumque sacerdotes, Regia coniugia, Ludi litterarum examina, vt rite & ex ordine fiant, publice festiui dies, gratulationes certis temporibus & cunctis communes, Regi exhibenda, tituli bene meritis deferendi, Medici, Mathematicorum Collegia, Legationes excipiendæ, remittendæ, earum ritus, rane-

ra, literæque curantur. Indignum enim Rex arbitrat sua maiestate, per se ipsum litteras cuiuspiam scribere, vel intra vel extra Regni fines.

Quartum tribunal Pimpu, id est, militare vocant. Huic omnes militares præfecturæ subsumunt; nam & auferuntur ignauis, & strenuis conferuntur, & pro facinorum magnitudine, dignitatis ab eo datur incrementum. Huius etiam interest, rei militaris examina curare, gradusque conferre.

Quintum Cumpu vocant, nos ædificiorum publicorum tribunal possumus appellare; Huius munus est huiusmodi moles delineare, Palatia scilicet, vel Regis, vel Regiorum Propinquorum, aut Magistratum; nauagia quoque confici curat, quæ in usus publicos, aut classes necessaria sunt; pontes item, Urbiumque muros facit ac reficit, omnem denique alium curat apparatus.

Sextum porro, quod à repetendis criminum penis Himpu vocant, de criminibus inquirat ac iudicat. Publicæ quoque toto Regno Custodiæ huic tribunali subduntur.

Omnia totius regni negotia ab his tribunalibus pendent; quapropter in vnaquaque Prouincia, & Ciuitate sibi subiectos habent Magistratus atque Notarios, à quibus de singulis magna fide admonentur, atque ita non parum tanta negotiorum mole distinentur; sed multitudo, Collegiorumque illorum ordo leuius hoc onus facit. Nam in primis vnus est totius tribunalis Præses, quem Ciam ciu vocant; is assessores habet duos, à dextris alterum, alterum à sinistris; hi Cilam appellantur: horum trium dignitas in Vrbe Regia, regnoque vniuerso inter supremas numeratur. Secundum hos tribunal quodlibet in varia eius officia distribuitur; quibus singulis plures præfunt Collegæ. His accedunt Notarij, Curiales, apparitores, alijque famuli complures.

Præter hæc tribunalia, aliud est toto regno & aula maximum, Colaos vocant, ij fere sunt tres quatuorve, nonnunquam sex; qui nihil peculiariter sibi commissum habent, sed Reipublicæ inuigilant vniuersæ, & in omni negotio Regi sunt à secretis. Hi quotidie in Regium Palatium admittuntur; & cum Rex hodie definitis publicè regni negotijs (quæ olim ipse cum his Colaïs definiebat) non interit, in Palatio totos dies hærent; & libellis, ad Regem magno quotidie numero missis, pro arbitratu respondent. Cum hoc responso ad Regem redeunt, à quo pro nutu approbantur, antiquanturve, aut immutantur. quod vltimum responsum Rex sua manu libellis adscribit, vt deinde quod iusserit, executioni mandetur.

Præter hos, quos dixi Magistratum ordines, aliofque complures, quos attingere non licet, ideo quod à nostratibus vix discrepent, alij duo sunt ordines, nostris fere inauditi.

Prior Choli, posterior Zauli dicitur: in singulis ordinibus supra sexaginta numerantur, selecti omnes Philosophi, viri cordati ac prudentes, qui iam Regi ac regno fidem suam prius egregie probauerunt. Hi duo ordines Curialibus & Prouincialibus ab Rege magni ponderis negotijs extra ordinem adhibentur, cum magna semper ac Regia potestate, quæ venerationem illis auctoritatemque conciliat: sed præ reliquis peculiare illorum munus est, quale apud nos Syndicorum.

Quod in eo versatur, vt libellis, quoties voluerint, Regem admoneant, sicubi contra leges in vniuerso Regno peccatur: qua in re non solum Magistratibus minime parcunt, etiam si supremi fuerint, sed ne cum ipso quidem Rege, aut regia domo dissimulant; hoc mihi munus non multum à Lacedæmoniis Ephoris discrepare videretur, si plus aliquid possent hi monitores quam loqui, aut potius scribere, & si non

Quartum militare tribunal.

Quintum ædificiorum tribunal.

Sextum criminum tribunal.

Tribunalis cuiuslibet vniuersi præfati.

Magistratus extra ordinarius.

Dei Collegii Regii.

ſi non à Regis admoniti nutu dependere cogerentur. Verum hoc ſuo munere ita exacte funguntur, vt externis gentibus ſtupori eſſe poſſint & exemplo. Nullis enim vllò vnquam tempore Magiſtratibus, imò nec ipſi Regi (tãta eſt eorum libertas & integritas) parcent. Et quanquam non raro ſtomachari Regem, & in eos atrociter etiam ſæuere contingat (plerumque enim vbi acrior eſt doloris ſenſus, libellorum ſuorum aculeum figunt, Magiſtratum maximum ac Regis nullo delectu vitia carpentes) nunquam tamen à monendo carpendoque deſiſtunt, quam diu malo communi remedium opportunum minime adhibetur.

Hoc ipſum etiam reliquis Magiſtratibus per leges licet, nec Magiſtratibus ſolum, ſed priuato etiam cuique illorum, tamen quos ſupra memorauimus, libelli pluri ſunt, quoniam ex officio peculiari illud præſtant. Libellorum ad Regem tranſmiſſorum exemplaria, Regiaque reſponſa à compluribus excuduntur. Hinc fit vt quam celerrime per omnes regni angulos aulica negotia perueniant. Nec deſunt qui hos deinde libellos in libros compingant: & ſi quid poſteritati memoria dignum detur, in regni annales ſcribunt.

Paucis ab hinc Annis cum veller Rex, qui nunc imperat, natu ſecundum, ſibi & Reginae chariſſimum filium, excluſo primogenito, contra leges in Principem inaurari, tantus libellorum numerus conſcriptus fuit, quibus factum Regis reprehendebatur, vt ſuore incitatus Rex, ſupra centum vel officijs priuaret, vel humilioribus addiceret. Nec tamen hoc metu terriſi ſibi temperarunt, ſed die quadam omnes, qui tum aderant, Magiſtratus in vnum conſpirantes, ſeſe in Regium palatium contulere, & munerum ſuorum inſignia depolentes miſerunt, qui Regem moneret, ſi in hoc negotio contra leges inſtare pergeret, ſe omni impoſitum Magiſtratu ſe abdicare, priuatoſque donum repetere; ipſe regnum ſuum quibus veller commendaret. quo audito Rex ab eare vel inuitus abſtinuit.

Nuper etiam cum Colaorum maximus, minus legitime ſuo munere fungeretur, intra biſeſtre centum fere libellis ab his Regis monitoribus eſt accuſatus, tamenſi non neſcirent eum Regi gratioſum in paucis: nec diu poſt extinctus eſt, & quidem (viſa eſt) præ doloris magnitudine.

Præter hos in aula Magiſtratus, ſunt etiam ibidem non pauca Collegia in varios fines inſtituta, ſed omnium nobiliſſimum eſt, quod Han Lin Yun appellatur; in illud non niſi ſelecti Doctores indiſcretis ſupra examiniſus adſciſcuntur.

Qui in regio illo Collegio verſantur, nihil omnino publici muneris attingunt, & eos qui Rem publicam regunt, ſuperant dignitate. Vnde magno ſtudio ad illud Collegium aſpiratur. Horum munus eſt ſcriptiones regias componere, regni annales concinnare, leges ac ſtatuta ſcribere. Ex his Regum ac principum Magiſtri eliguntur.

Toti ſtudijs incumbunt, & in ipſo Collegio ſuos habent honorum gradus, quos ſcriptione conſequuntur. Inde ad grauiffimas dignitates, non tamen extra curiam, aſſumuntur. Nemo ad Colai grauiffimum munus eligitur, niſi ex hoc Collegio. Magnum etiam quaſtum faciunt ſcriptionibus, in amicorum gratiam condendis, huiusmodi ſunt epiſtaphia, inſcriptiones, ac ſimilia, quæ omnes ab iſis certatim impetrare geſtiunt; quæque hoc ſolo nomine, quia ab illis proficiſcuntur, elegantiffima habentur.

Examiſus demum Licentiatorum, & Doctorem, (à quibus pro Magiſtris habentur, &

muneribus donantur) præſides ſunt & arbitri.

Hi omnes Pequinenſis aula: Magiſtratus, exceptis Colais, Nanquini quoque reperiuntur, ſed inferiores omnino ex Regis abſentia. Huius rei cauſam hanc fuiſſe ſcribunt. Humvus Regni ſedem Nanquini fixerat: Eo mortuo, è nepotibus eius vnus Yunlo dictus, qui in Borealiſus prouincijs cum exercitu Regni fines à Tartariſus recens pulſis cum Reguli dignitate tuebatur; is inquam, cum aduerteret, Humvui primogenitum regni hæredem, parum induſtrium ac ſtrenuum, ſtatuit illi Regnum eripere, ſibi comparare; Cum itaque Boreales prouincias ſibi facile adiunxiſſet, Nanquinum venit cum exercitu, & quæ vi, quæ dolo, largitionibusque reliquis ſibi prouincias aggregauit, & patrum Nanquino expulſit: quo facto vniuerſum ſibi Regnum, nullo renitente ſubiecit. Et quoniam in Aquilonariſus prouincijs plus habebat virium ac fidei, & Tartaros inde ad recuperandam Regni tyrannidem credibile erat erepturos, iis in partibus conſidere ſtatuit; & quidem eâ in Vrbe, in qua Reges Tartari, cum Sinis imperitabant, morabantur. Eam Vrbe ipſe Pequin, id eſt, Borealem curiam, ad ſimilitudinem auſtralis, quæ dicitur Nanquim nominauit. Eam mutationem vti moderatius ferrent Nanquinenſes, eoſdem iis Magiſtratus ac immunitates, quibus prius fruebantur, reliquit.

Venio nunc ad publicam in prouincijs adminiſtrationem. Vrbes quæ Curialibus prouincijs, Pequinenſi ac Nanquinenſi ſunt attributæ, eodem quo cæteræ prouinciarum reliquarum, Vrbes, ordine gubernantur; ſed tamen appellationes ad ſuam cuiusque curiam diriguntur. Cæterum tredecim prouinciarum regimen pender à Magiſtratu, quodam, quem Pucinſu, & ab altero, quem Naganzafu vocant; prior de cauſis ciuilibus, poſterior de criminibus iudicat: horum ſedes eſt in prouincia Metropoli cum maximo apparatu. In vtroque porro tribunali, varijs ſunt Collegæ, & ipſi quoque Principes Magiſtratus, qui Tauli appellantur; hos ſæpe contingit extra Metropolim morari, ideo quod aliquot vrbibus præſint, eoſque deceat non procul à commiſſo ſibi munere abeſſe.

Prouinciæ omnes, vt ſupra dixi, in varias Regiones diſtributæ ſunt, quas ipſi Fu appellant, Regionis cuiusque proprius eſt gubernator, quem Cifu vocant.

Regiones porro iterum in Ceu & Hien ſubdiuiſæ, ac ſi dicas, oppida nobiliora & vulgaria; nec ea minora noſtratibus vrbibus non maximis. Singula ſuum quoque habent præfectum illum Ciceu. hunc Cihien vocant; Ci enim apud Sinas gubernare inuit. Hi omnium vrbium ac regionum præfecti, ſuos habent Collegas, ac velut Aſſeſſores, numero quatuor, qui eos, velut auditores, ac iudices, in cognofcendis ditionis ſuæ cauſis adiuvant.

Verum hic breuiter notandum arbitror, conſutatur futandumque errorem, qui in aliquos ſcriptores irrepiſit. Nam ex eo quod Gubernator, cuiusque curia nomen accipiant ab vrbis, in qua reſident, nomine; verbi gratia in vrbe Nanciam, ipſa Regio tota, eiufque gubernator, & curia eodem nomine appellantur Nanciam Fu; arbitrati ſunt hinc aliqui, has apud Sinas ſolas vrbes eſſe, quæ Fu appellantur, reliquas Ceu & Hien oppida vel pagos haberi. Quod omnino falſiſſimum eſſe non e locorum duntaxat amplitudine & frequentia colligitur, ſed ex ipſo etiam publicæ adminiſtrationis modo. Nam illa ipſa vrbs, in qua totius regionis præfectus commoratur,

Nanquini
olim ſedes
regia nunc
Pequinum

Adminiſtra
tio Prouin
ciarum &
vrbium.

Prouincia
in varias
regiones di
ſtributa.

Conſutatur
error circa
Regionum
ac vrbium
appellatio
nem.

nomen etiam Hien obtinet, & proprium habet gubernatorem, quem Cihien vocant; suos item, inlitar reliquarum, Collegas & assessores. Ipse vero Regionis praefectus in hac sua sede nihilo plus habet auctoritatis, quam in reliquis ditioni suae attributis. Id autem ius est primae ad eum appellationis, cum causa ob Ciceu & Cihien iudicata, ad eum velut superiorem in prima appellatione remittuntur. Secunda enim appellatio eaque in grauioribus causis duntaxat, ad Metropolis summos Magistratus Pucinsu & Naganzafu, eorumque Collegas, pro ratione causa remittuntur. Immo ipsae quoque Metropoles suum habent Cifu & Cihien, non minas quam eis subordinatae Regionis. Inter omnes vero Magistratus incredibilis est bene ordinatae Reipublicae Symmetria.

Alii duo
Magistra-
tus, alius
Magistra-
tus superi-
ores.

Quoniam vero omnis Reipublicae administratio in Prouinciis, in Regiam Pequinensem est referenda, ideo in qualibet prouincia, praeter hos Magistratus, alij sunt duo dictis superiores, ex vrbe Regia transmissi: Eorum alter in prouincia sedem figit, & Tutam appellatur. Alter quot Annis ab Vrbe Regia mittitur, & Cia Yuen nominatur. Prioris auctoritas, quia magna est in Magistratus omnes ac subditos, & quia rei bellicae praest, & primaria Reipublicae munera attingit, cum Proregibus nostris posse videtur comparari. Posterioris dignitas est velut Comissarii ac Visitatoris. Is tamen, quia ex Regis mandato totius prouinciae causas reuider, Vrbes Arcesque visitat, de Magistratibus omnibus inquirat, & aliquos etiam e non maximis plectit, & in ordinem redigit, de reliquis Regem monet, quo quisque modo suo munere pertungatur: & quia vnus ex omnibus Magistratibus in prouinciis capitales poenas exequitur, ideo cum omnes merito venerantur ac metuunt.

Praeter hos Magistratus, alij quoque sunt complures, qui varia in vrbebus, ac etiam pagis & oppidis munia exercent. Et praeter hos complures militum Praefecti ac Duces, in toto Regno, sed maxime in locis maritimis & conterminis, vbique excubant, pro muris, Portis, pontibus, arcibus, ac si omnia bello arderent, cum pax vbique sit altissima; nam & suos delectus habent militumque lustra & palatras prope quotidianas.

Nouem or-
dines Magi-
stratum
totius regni.
Stipendium
Magistra-
tus.

Omnes omnino totius Regni Magistratus ad nouem ordines reducuntur, siue philosophicum spectes, siue militarem Senatum. Pro horum ordinum ratione stipendium ex arario publico, cuique vel pecuniarum vel oriza singulis mensibus penditur. quod reuera exiguum est, in tanta Magistratum maiestate; neque enim vilius stipendium, vt e supremo fuerit ordine, ad mille aureos in annos singulos excrevit. Et in hoc stipendio omnes qui eodem ordine censentur, sunt plane plures, siue ij sint Philosophici, siue militares; nam in re bellica supremus ordo par accipit stipendium cum supremo literatorum ordine. Id autem intelligas velim de statuto cuique ordini per leges prouentu, nam quod extra ordinem lucris acquiritur, longe maius est, quam quod stipendio persoluitur. Nihil autem de aliis ago, quae cuique sua industria, cupiditas, fortuna, largitioque ratione dignitatis parit, nam his ad magnas opes ferè perueniunt.

Ornamen-
tum Pilei
omnium
Magistra-
tum.

Omnes quoque Magistratus, siue Philosophici, siue Militares, infimi, iuxta ac summi, eodem pileo insigniuntur; is est e velo nigro, & vtrumque duas velut alas habet, ferè supra aures, ouata figura; ex ita pileo adherent, vt tamen facile excidant: hoc aiunt modo se ad modestè recteque

incedendum cogi, & à capite leuiter inflectendo prohiberi, quod si fecerint, Magistratum violant maiestatem. Idem est etiam vestitus omnibus; eadem ocreae, quarum est peculiaris figura & materia, e pelle nigra eleganti. Insigne quoque Magistratum omnium est cingulum quoddam ipsius corporis ambitu, & quatuor plus minus digitos latum; id insigni opere, quod circularibus figuris, quod quadratis, exornatur. In pectore quoque & à tergo duos quadratos pannos opere phrygio eleganter intextos aslunt: Sed in his quadrangulis, aut cingulis magna est varietas, & pro varietate maiestas.

Vestitus.

Insigne Ma-
gistratum
cingulum.

Ex his enim mox intelligitur à peritis, e quo sint Senatu, Philosophicone, an militari, & in eo quam quisque obtineat dignitatem. Nam in pannis illis peristromatum opere, quadrupedum, aut volucrum, ac florum etiam figurae effictae visuntur. Zonae vero illae Senatoriae e materiae dignitate, indicant maiestatem. aliae enim e tornatili stipite, e cornu aliae, ex vnicornu quadam, vel e Calamba ligno inprimis odorifero, nonnullae ex argento aurove, sed omnium nobilissimae e marmore quodam pellucido, cui lapsus nomen imposuimus, sed omnino lapsus non est, ac forte Sapphiro marmoris similis, ipsi Yu ce vocant: ab Saracenis autem ab occasu, e Regno Cascar, negotiatoribus importatur, & ab Sinis habetur inprimis in pretio. Sed de eo erit infra aliquis dicendi locus. Internoscuntur etiam apud Sinas Magistratus ex Umbellis ad arcendum Solem expansis, quibus tecti solent in publicum prodire: alias enim e coruleo color habent, alias e flauo; alijs binæ gestantur ad pompam, alijs ternae, alijs non nisi vna vt licet. Distinguuntur etiam ex apparatu, quo in publicum prodeunt: Nam infimi quique equitant, maxime gestatoria sella, in baiulorum humeris vehuntur, sed & in baiulorum numero est maiestas; alijs enim non nisi quaternis vt licet, alij etiam octo adhibere possunt.

Zona Senatoria.

Umbella
varia Ma-
gistratum.

Magistra-
tus distin-
ctio ex ap-
paratu pu-
blico.

Sunt etiam alia per multa dignitatis ornamenta, Magistratumque insignia, vexilla, catenae, thuribula, latellitium frequens, cuius clamoribus arceatur in vicis turba, & tanta est eorum veneratio, vt in vicis etiam frequentissimis nemo compareat, sed secedant ad hos ciuitatus omnes, idque pro Magistratum dignitate maius minuscule facitatur.

Prius hoc de Reipublicae Sinensis administratione caput quam claudam, opera pretium facturus videor, si nonnulla singulatim commemorauero, in quibus ab Europaeis Sinæ discrepant. Atque inprimis illud admirabile videri potest: tametsi hoc Regnum & limitum amplitudine, & gentis frequentia, & comitatu copia, omniq; materia reducte, qua nauigia ceteraq; omnia bellica armamenta constantur, quibus auxiliis facile vicina saltem regna ibi aggregent; neq; Rex tamen, neq; subditi de eo labant, nec ijs in mentem venit: sed suis contenti, aliena nec ambiunt quidem. qua in re mihi videntur longissime ab Europaeis gentibus dissidere, quas saepe videmus proprijs regnis exturbatas, dum ad aliena adspiciant, quae inexplata dominandi libidine omnia deuorant, nec à maioribus accepta norunt conseruare, quod Sinæ multis annorum millibus potuerit.

Memorabilia quadam, quibus Sinæ ab Europaeis discrepant.

Hinc ego quidē arbitror cōmento simillimum, quod Scriptores nostri nō pauci de Sinis cōmemorant; eos sub Imperij sui exordia, non vicina solum sibi Regna subiecisse, sed etiam in Indiam vsque peruenisse. Cum enim Sinarum annales à quater mille annis ad haec tempora studiosissime euoluerim, ne vestigium quidem tantae rei reperiō; nec vnquam eos audire hanc imperij latitudinem ostendentes: quin potius

Error quorundam Scriptorum.

rius cum hoc ipſum à nonnullis litteratis ſæpe quæſierim, in eo conſpirant omnes, id nec vnquam fuiſſe, nec eſſe potuiſſe.

Error excuſatur.
Hic error ſcriptorum (vt eorum authoritatem treamur) inde potuit irrepere, quod nonnulla Sini-
cæ gentis in exteris locis veſtigia reperiuntur, ad quæ eos ſua voluntate, non Regis authoritate nauigaſſe, credibile eſt, vt hodie in Philippinis Inſulis eſt cernere.

*Philophorum poteſtates au-
thoritas.*
Alterum quoque notatu digniſſimum, vniuerſum Regnum, vt ſupra dixi, à ſuis Philoſophis ad-
miniſtrari, & in ijs merum miſtumque Imperium reperi-
tiri. Hos, milites ac Duces omnes magna animi demiffione acritu ſingulari venerantur, eiſque ſub-
ijciuntur: & non raro contingit illos ab his non ſecus vapulare, quam apud nos pueri à Ludimagi-
ſtro. Ab his etiam Philoſophis, omnia quæ ad rem bellicam, cui interſunt & præſunt, gubernantur, eo-
rumque conſilia ac ſententiæ plus auctoritatis apud Regem habent, quam caterorum rei militaris Præſectorum, quos non niſi paucos, & raro in bellicas conſultationes admittere mos eſt. Hinc fit vt ex ijs qui altos ſpiritus alunt, nemo ad res bellicas animum adiungat, & ad inſimas potius philoſophici Senatus dignitates aſpiret, quàm ad maxi-
mos in re bellica Magiſtratus: vident enim Philoſophos quæſtu, & hominum opinione, & veneratione longo præire intervallo. Sed quod in hac re admirabilius exteris videbitur, eſt, Philoſophos illos nobilitate animi, in Regem ac Rempublicam fide, pe-
riculorum ac mortis in patriæ cauſa contemptu, palmam ſine dubio de illis ferre, qui rem bellicam ex proprio inſtituto præſtantur. Id inde fortasſe habet originem, quod ſtudijs litterarum hominis animus nobilitetur, aut ideo quod iam inde ab ipſis huius regni primordijs litteræ manuſcriptiores pluriſ ſemper fuerint, quam profeſſio militaris, apud gentem minime cupidam impetij proferendi.

*Philophorum an-
imorum in patriam
& Regem.*
Non minus adminiſtranda eſt Magiſtratum inter ſe ſuperiorum ac inferiorum ſymmetria; ſiue provincialium cum cunialibus, & horum cum ipſo Rege; quam ipſi non ſolum ad amuſſim paren-
di ſtudio, ſed externo quoque cultu proſtitentur. Viſitationes enim certis temporibus in morem in-
ductas, ac donatorum officia nunquam intermit-
tunt. Inferiores quoque ſuperioribus ſiue pro tribu-
nali, ſiue alibi, vix niſi flexo poplite colloquuntur, verbiſque eos compellant honorificis. Idem præſtant ſubditi vrbium præfectis ac præſidibus; tamen ſi conſtet, eos ante adeptum litterarij muneris gra-
dum in ſoſque Magiſtratus, ex inſima plebe eſſe pro-
genitos.

*Maſtratum
ſuperiorum
ſymmetria.*
Nemo etiam intra triennium dignitatem vllam gerit, niſi denuo à Rege confirmetur, ſed fere ad maiorem euehitur, verum non in eodem loco; quod ideo fit, ne quis amicitias facile contra-
hat, & à iuſtitia rigore auertatur, aut provincie alicuius animos admodum ſibi conciliet, potiſſimum ſi ſummas geſſerit dignitates; cuius fauore fretus, res nouas moliatur, quod ſuperioribus ſæculis contigiſſe commemorant. Primaria quoque Pro-
vinciarum, Regionum ac Vrbium capita, quæ ſupra nominavi, Puciuſu, Naganzaſu, Cifu, Ciceu, Cihien, & ſimiles Magiſtratus oportet tertio quoque anno ſimul omnes in Regia Pequinenſi aſſiſtere, Regique ſolempnis clientelæ officia deferre. Eoque ipſo tem-
pore de Magiſtratus toto regno per Provincias ſpartis inquiruntur; ſiue ij ſint, qui ad eſſe coguntur, ſiue cæteri; idque ſummo rigore. Ex hoc examine de-
inde ſtatuitur, qui in Republica conſeruandi, qui amouendi, qui euahendi, qui deturbandi, qui etiam plectendi, nullo habito ad perſonas reſpectu. A me

*Dignitatum
mutatio.*
quoque obſeruatum eſt, ne Regem quidem ipſum audere quicquam ex ijs mutare, quæ in hac publica diſquiſitione à nominatis iudicibus ſunt conſtituta. Qui porro plectuntur, nec inſimi ſunt, nec pauci. Anno quidem noſtræ ſalutis 1607. in quem incidebat huiusmodi diſquiſitio, quater mille Magiſtratus legimus condemnatos. Eorum enim ſeries in vnum volumen reſertur, quod excuſum toto regno publi-
catur.

Damnati porro ad quinque claſſes rediguntur. Prima cupidos continet, qui largitionibus iura ven-
didere, qui è publico cenſu vel hominum priuato-
rum fortunis quicquam ſibi vſurparunt: hi ab offi-
cijs excluduntur, & omnibus Magiſtratum inſigni-
bus & immunitatibus in perpetuum exuuntur. In ſe-
cundam claſſem conijciuntur ij, qui atrocius ab reſ ſupplicia excegerunt: hi quoque ſuis dignitatibus, eo-
rumque inſignibus aut priuilegijs exuti, domum pri-
uati remittuntur. Tertia claſſis numerat Seniores, & Valetudinarios, Remiſſiores etiam in pœnis exigen-
dis, aut munere ſuo peragendo: his vltus inſignium & immunitatum, licet priuatis, per totam vitam per-
mittitur. In quarta claſſe cenſentur præcipientes, & pa-
rum conſiderati in ſententijs ferendis, quibusque in publicorum munerum adminiſtratione ratio conſi-
liumque deſuerunt: hi ad humiliora munia deſti-
nantur, aut in ea loca remittuntur, vbi facilioreſſe Reipublicæ adminiſtratio iudicatur. Vltima claſſe comprehenduntur, qui ſe, aut ſuos, vniuerſamque familiam minus caute regunt; & indignam Magiſtratu viuendi rationem ducunt; hi & officijs, & im-
munitatibus in perpetuum priuantur.

Eadem de Curialibus quoque Magiſtratibus, ſed quinto ſolum quoque anno, inſtituitur inquiſitio. Quæ ratio quoque cum rei bellicæ Præfectis eodem tempore ac ordine, nec diſſimili auctoritate obſerua-
tur.

Nemo in vniuerſo regno, ea in provincia, in qua natus eſt, Magiſtratu gerit, niſi fuerit præfectura Mi-
litaris. Id vero fit, ne priores, qui ius adminiſtrant, lan-
guini & amicitie ſuccumbant; poſteriores vero vt amore patriæ incitati, fortius eam intueantur. Do-
mino Magiſtratum gerente, filiorum aut domeſtico-
rum famulorum nemo domo egrediatur, ne largi-
tiones procuret; ſed obſequium quodlibet exter-
num, à famulis Magiſtratu publice attributis, præſtat: ipſe vero domo egreſſus, ſigillo fores munit, ſiue priuatas, ſiue publicas, in quibus iudicia exer-
centur, ne cui è domeſticis, ſe inſcio exitus pateat.

Aduenam etiam nullum intra regni fines viuere ſiunt, qui reditum in patriam meditetur, aut qui cum externis regnis quicquam commercij habere intelligatur. Quin etiam nulli omnino aduenæ in regni interiora permittuntur aditum. Cuius rei tamen ſi nullam legem viderim, qua id interdicitur, à multis tamen ſæculis conſuetudinem hanc, metu quodam ſeu horrore erga exteras gentes, irrepiſſe animadu-
uerto. Id autem non de aduenis illis ſolum intelligi velim, quos longa terræ mariſve ſpatia Sinis igno-
tos reddiderint, aut de ijs, quibuſcum inimicitias exercent, ſed de amicis etiam ſuoque regno veſtiga-
libus: quales ſunt Coriæ contermini, & ferè Sina-
rum legibus vtentes. Talem ego nullum hæcenus in regno vidi, præter mancipia quædam, quæ belli Dux neſcio quis, inde ſecum adduxerat, poſtquam Annos eo in regno plures reſediſſet. Porro ſi quis externus clam in Sinarum regnum penetrarit, eum neque ſer-
uitute, neque morte plectunt; ſed reditum ei in pa-
triam interdicitur, ne forte apud ſuos res nouas in Sinenſis Regni perniciem moliatur. Hinc ſeneriſſimis pœnis animaduertunt in eos, qui cum externis abſque Regis voluntate quicquam commercij ha-
bent.

*E Magiſtra-
tu condem-
nati.*

*Magiſtra-
tus damna-
ti ad quin-
claſſes redi-
guntur.*

*Natus in
provincia
ad Magi-
ſtratum
aditum nul-
lum habet.
Domeſticis
è domo ex-
ire non licet*

*Aduenis
nullus in
regnum in-
greſſus con-
ceditur.*

*Aduenis re-
ditum in
patriam
interdicitur.*

bent. Etsi necessitas postulat aliquem extra regni fines cum mandatis mitti, nemo fere est, qui adduci possit. Proficientem vniuersa familia, quasi ad mortem raptum, deplorat: redeuntem vero Magistratus aliquo dignitatis munere in primum afficit.

*Arma nec
fortis gestat,
nec domi
habent.*

Arma nemo gestat in urbibus, ne ipsi quidem milites, aut rei militaris Duces ac praefecti, nec etiam literati; nisi cum delectus aut palastras suas, aut in praelia prodeunt: aliqui tamen nobiliores Magistratus cum armis comitantur. Sed neque domi suae quisquam arma habet, nisi forte ferrugineam aliquam sicam, qua nonnunquam in itineribus vtuntur contra latrocinia. Vtique adeo armatos horrent & fugiunt. Inde nulla apud eos factiones aut rixae, nisi quae vnguim impressione aut capillitij laceratione dirimuntur: nulla iniurias plagis aut morte reprehendi libido est; sed, qui alterum fugit, & ab iniuria inferenda abstinet; is a prudentiae fortitudinisque laude commendatur.

*Lex post
obitum
Regis.*

Extincto Rege (ne factiones oriantur) nulli, excepto regni haerede, alij filio aut propinquo Regis licet in urbe regia commorari: quin imo capitale est, per varias urbes diuitis, pedem efferre. Ortæ inter illos lites ab vno e nobilissimis inter ipsos dirimuntur; a quo etiam gubernantur. Sed si quid eis negotij cum alio qui Regis propinquus non sit, ortum fuerit, Magistratum publicorum tribunalibus & pœnis, vt quibus e plebe, subijciuntur.

CAPVT XXXII.

Catalogus Magistratum, & Officiorum imperij Romani, aliarumque Rerumpu- blicarum quarundam.

ACCENS.

Accubitor cubiculi.
Accubitor fundæ.
Accubitorum duo Constantinopolitani.
Actuarij militares.
Actuarij.
Actuarius.
Actus quadratus.
Adiutor Magistri Officiorum.
Adiutores omnes domestici.
Admissionales.
Admissionum Magistri.
Adnumiales magnus.
Adscensio.
Adscriptitij.
Adscriptui.
Adscriptui milites.
Adscriptitij & Allecti Honorarijs oppositi.
Assessores & Consiliarij.
Aduocatus fisci.
Ædiles.
Alithri.
Allogator.
Allitarchæ.
Angelaphorus.
Annonæ praefectus.
Annonæ diuisor.
Antisagittator Dux Sagittariorum.
Apparitores varij.
Apparitor.
Apparitores & Prætoriani milites.
Apparitores in exigendis vectigalibus.
Aphoplita.
Apocristarij.
Arcarij.

Archiatrorum Comes.
Archidiaconus.
Architecti statuis euertendis deputati.
Archon magnus.
Archontes.
Arithmetici.
Armigeri.
Auertarius.
Auestarius.
Augusta regina.
Augustus.
Aulici.
Aulici Scholares, Cæsaresque.
Auscultatores.

BAIVLVS, MAGNVS PÆDAGOGVS ESS

creditur.
Baphiorum procuratores.
Baracurius, Rex Iberorum.
Bastargarum praepositi.
Beneficarij.
Bicolyta.
Bigla Drungarius magnus.
Blachernarum praefectus.
Breviatores.

CABALLARIVS

Cæsar.
Cæsariani Aulici.
Caligula primus dictus Dominus.
Camillus primus praetor.
Campidoctor.
Cancellarius.
Candidati principis.
Canonicarij.
Capitularij.
Castrenses.
Cellarij.
Censitores.
Censitor.
Censuales.
Census magister.
Centumviri.
Centuriones.
Chartularius magnus.
Chartularij sacri cubiculi.
Chartularij spectabiles.
Clarissimi praefides.
Clarissimi.
Coactores tributorum.
Cognitor sacer.
Cohortales.
Collectarij.
Comes Africæ.
Comes Britannia.
Comes Italia.
Comes Illyrici.
Comes Hispaniarum.
Comes Argentoratenensis.
Comes domesticorum.
Comes domesticorum equitum, & peditum.
Comes rerum priuatarum.
Comes sacri patrimonij.
Comes sacrarum largitionum.
Comes metallorum per Illyricum.
Comes domorum Principis sub cubiculario.
Comes domesticorum & excubitorum.
Comes & Magister equitum praesentialis.
Comes sacri stabuli.
Comites consistoriani.
Comites duo in Oriente.
Comites Scholarum.

Comites

Comites portus Romæ & Rauennæ.
Comites horreorum.
Comites illustres.
Comites & Rectores.
Comites ærarij, viri illustres.
Comites sacræ vestis.
Comites primi, secundi, tertij ordinis.
Commerciorum Comites quatuor.
Commissarij.
Conostaulus magnus.
Consiliarij.
Constantinopoleos Imperator.
Consul Philoſophorum.
Conſulâres.
Correctores.
Correctores clarissimi.
Cortelini.
Cortinarij.
Comiculatius.
Curaor diuerſorum negotiorum.
Curator operum publicorum.
Curatore: Urbium.
Curatores Liberij & Cloacarum.
Curatores horreorum.
Curatores varum & vicorum.
Curiales.
Curopolates.
Curopalatiſſa.
Custodes ex Illyrico.

DALMATIARVM PRINCEPS.

Decadarchæ.
Decani.
Decuriones.
Defensores Ciuitatum.
Defensor Orthodoxis.
Demosthenes mensæ Regiæ præpositus.
Despotæ.
Diathretarij.
Diribitores.
Discussores.
Distributor obſoniorum
Disſignator conuiuij.
DiZabulus Chaganus magnificus in excipiendis
Romanorum Legatis.
Domestici stipatores.
Domesticorum Comes nobilissimus.
Domesticus mensæ.
Domestici Equites.
Domesticus Scholæ.
Domesticus Ecclesiæ.
Dorixenus Legatus.
Dromituror.
Dromonarij.
Drungarij.
Drungarius.
Duumuiri nauales.
Ducenarij tributorum exactores.
Ducenarij procuratores.
Duces perpetui.
Duces præfecti militum.
Duces rei militaris duodecim.
Duumuiri Magistratus municipales.

ECCLESIARVM DEFENSOR.

Eparchus proximus à Papia.
Episcopi.
Equites vexilliferi.
Etariarcha magnus.
Eunuchi sacræ vestis Comites.
Eunuchi Imperatorum.
Eunuchi Cubicularij.

Exactores.
Exactores vectigalium.
Exarchon Tribunus excubitorum.
Exceptores.
Excubitores.

FILII IMPERATORVM.
Fisci Comes exaduocatus dictus.
Forum Præfecti.
Frumentarij.

GALLIARVM PRÆFECTVS.
Germani custodes Romanorum Principum.
Germanus Prætor.

HELA GABALVS.
Heliogabalus.
Herarchus Coronatus.
Honorarij.
Honorius, qui refecit muros Romanos.
Hypatius Imperator.
Hyprostrategus.

IANVS CORONATVS.
Illarches primus centurionum.
Illustres.
Illustres illustrissimi.
Imaginarij, & Imaginiferi.
Imperator Constantinopolitanus.
Imperatores Captiuorum.
Imperatores Germanici dicti.
Imperatores consecrati.
Imperatores Maximi item Optimi.
Imperatorum Præceptores.
Imperatorum filij.
Imperatrix dicta Domina, item Augusta.
Inclyti.
Infectores.
Institutores Regij.
Interpres magnus.
Inuitatores.
Iudices rerum capitalium.
Iudices vectigalium ac tributorum.
Iudex Castrorum.
Iulianus Augustus.
Iulius Cæsar primus Præfectus perpetuus.
Iuridicus.
Iuridicus Alexandrinus.
Iustinianus Triumphator.
Iustinus Thrax.
Iuuentutis Prætor.
Iuuentutis Princeps.

LAMPADARIJ.
Latinarum Præfectus.

Legati.
Legati municipales.
Leo filius Constantini.
Libelli Præpositus.
Librarij.
Linificiorum Procuratores.
Logorastres magnus.
Logotheta magnus.
Logotheta secretorum.
Logotheta militaris ærarij.

MACEDONIÆ REGES.
Magister census.
Magister Epistolæ.
Magister Officiorum.
Magister peditum.
Magister scriniorum, memoriæ, Epistolæ, libel-
lorum, &c.
Magister equitum Galliarum.

Magisteriani.
 Magistratus minores ordinarij.
 Magistratus minores extra ordinem.
 Magistratus municipales.
 Magistratus maiores ordinarij.
 Magistratus maiores extra ordinem.
 Magistratus Prouinciales.
 Magistri census.
 Magistri lineæ vestis.
 Magistri municipiorum loco Duumvirorum.
 Magistri officiorum.
 Magistri priuatae vestis.
 Mancipes cursus publici.
 Mandator.
 Megaloaloga.
 Mensa Praepositus.
 Metallorum Procuratores.
 Metaxarius.
 Milites ostensuales.
 Milites adscripticij.
 Milites ordinarij.
 Milites Imperatorem creantes.
 Milites stationarij.
 Ministeriani sacrae vestis; Magistris officiorum subiecti.
 Ministri à pugione.
 Ministri Magistratuum.
 Ministri lintreis succincti in conuiujs.
 Ministri ad pedes.
 Mittendarij.
 Monocaballi.
 Munuscularij.
 Musuarij.
NOMARCHÆ.
 Notarij.
 Numerarchæ.
 Numerarij. Calculones Arithmetici.
OBSONIORVM EROGATOR.
 Officiales Clarissimorum.
 Officiorum Princeps.
 Optimates Ministri potestatum.
PEDAGOGIANI PVERI.
 Pagi Princeps.
 Palatini.
 Panum Erogator.
 Panypersebastus.
 Papthagones.
 Pareuerhedi, Parafredi, & Parrippi.
 Patricij.
 Pecuarij.
 Pocillator.
 Porcinarij.
 Portitores.
 Pracones, & Oratores.
 Praefecti ararij.
 Praefecti praet.
 Praefecti limitis.
 Praefectus Annonæ.
 Praefectus Castrorum.
 Praefectus frumenti diuidendi.
 Praefectus Caniclei.
 Praefectus Prætorij.
 Praepositus Castris à Praefecto Castrorum.
 Praepositus horrei Rom.
 Praepositi laborum.
 Praepositus Calcis.
 Praepositus mensæ Regiæ.
 Praepositus sacri cubiculi.
 Præfentialis Magister equitum.
 Prætor populi.
 Primates Regionum vrbis.
 Primicerius aulae.

Primicerius priuatorum.
 Primicerius Notariorum.
 Primicerius cubiculi.
 Primicerius Domesticorum.
 Primicerius protectorum tribunus.
 Primicerij quatuor in corpore Decanorum.
 Primicerius sacri cubiculi.
 Primicerius Singularium.
 Primiurgius, Clauarius.
 Prior palatij.
 Procere.
 Procubitor cubiculi.
 Procurator ad bona damnatorum.
 Procuratores Baphiorum & Linificiorum.
 Procuratores Caesaris.
 Procuratores Gynæciorum.
 Procuratores rei priuatae.
 Propæcones.
 Propratores.
 Prosecutores.
 Protallagator.
 Protectores & Domestici.
 Prolegati.
 Proto comes.
 Protocynegus.
 Protoierarcarius.
 Protomæstor.
 Protonotarij.
 Proto papa.
 Protospatarius.
 Protosebastus.
 Protoftator & Mareschallus.
 Protosyncellus.
 Protoneftarius, & Protoneftarites.
 Pueri Mimentarij.
QUADRUPLETORÆ.
 Quaestores.
 Quaestores patricij.
 Quaestores.
 Quincunx.
 Quinquennij Magistraus.
RABDVCHI, PROXIMI à IVDICE SECRETI.
 Rationales.
 Rationalis summarum.
 Rationalis rei priuatae.
 Rationalis vinorum.
 Rationarius.
 Rectores Prouinciarum & Diæcesis.
 Referendarij.
 Referendarij pro Chartularijs Ecclesiæ.
 Regerendarius & Subscribendarius.
 Reges purpurati.
 Responfales.
 Rogatores.
 Romanus Pontifex.
SACELLARIJ.
 Saccarij.
 Sarrapæ.
 Scholares.
 Scholarij.
 Scholasticus.
 Scribæ ab actis.
 Scrutatores Imperatorum.
 Secretarij.
 Securigeri.
 Senatores clari & clarissimi.
 Senatus Romanus.
 Seuiti militares.
 Silentarij.
 Spatharius.
 Spatharocubicularius.
 Spatharocubicularij.

Specta.

Spectabiles magistratus.
 Speculatores milites.
 Statores vel apparitores.
 Stipatores.
 Strategus.
 Stratopedarches.
 Stratopedarches monocaballorum.
 Stratopedarches murtatorum Tzacorem, Tzangra-
 torum.
 Stratores Imperatorum.
 Subscribendarius.
 Sultanus.
 Superillustres.
 Supplices.
 Susceptor.

TABELLIO EXCEPTOR ET SCRIBA PUBLICVS.

Tabelliones.
 Telonarii.
 Tesserarii.
 Testis purpuratus.
 Tetrarche.
 Thraciarum consulares.
 Tribuni laticlavii.
 Tribuni militum.
 Tribuni notarii.
 Tribuni plebis.
 Tribunus primanus.
 Tricaballi.
 Triclinii auri praefectus.
 Triumphatores.

Triumviri ad delectum, alii mensarii, alii ad transue-
 ctionem equitum.
 Turmarii.
 Turranius primus praefectus annonae apud Roma-
 nos.
 Tzangratores genus sagittariorum.

VECTIGALIVM CONDUCTORES.
 Vectigalium iudices.

Vectarii.
 Vestiarum praefectus.
 Viarum curatores.
 Viatores Tribunorum.
 Vicarii Augustales dicti.
 Vicarii praefecti.
 Vicarii praefecturae Galliarum.
 Vicarii praefectorum.
 Vicarii.
 Vicarius Hispaniarum.
 Vicarius Romae.
 Vicarii Tribuni.
 Vicorum curatores.
 Villicus urbis.
 Vindices.
 Vini susceptores.
 Viri Epistolares.
 Vir spectabilis Castrensis.
 Vnguentarii in officiis Imperatorum.
 Urbaniciani.
 Usurarii seu foeneratores.

Finis Libri Septimi.

Zz 4

POLI